

CUPRINSUL

	Pag.
V. R. : O acțiune cu un caracter inedit	5
*	
MIHAI BENIUC : Roire	7
DEMOSTENE BOTEZ : Drumul spre comunism	8
MARIA BANUȘ : Cînt pura energie comunistă	10
EUGEN FRUNZĂ : Bucurii ; Casca albă	11
*	
EUGEN BARBU : Șoseaua Nordului (fragmente)	15
*	
MIHAI GAVRIL : Cîntec de fierar	59
SZEMLER FERENC : In Dobrogea (<i>in romînește de H. Grănescu</i>)	60
FLORIN MUGUR : Din anii aceia	62

OAMENI DIN DOBROGEA

— reportaj —

ILIE PURCARU : Incorigibilul Năstăsoiu ; NICOLAE ȚIC : Rememorări ; Un prieten ; POP SIMION : Zile de noiembrie	65
*	
AUREL STORIN : Strada ; Blocuri muncitorești	84
FLORENȚA ALBU : Două muzee ; Cameră de oaspeți	87
ADELA POPESCU : Autobiografie	90
*	
TH. PIERIDIS : Un poet străin se plimbă prin București (<i>in romînește de Tașcu Gheorghiu</i>)	92

ANCHETA NOASTRĂ

*** Răspunsul cititorilor	101
-------------------------------------	-----

	<u>Pag.</u>
CRONICA IDEILOR	
STANCIU STOIAN : Școala sovietică în perspectiva viitorului apropiat	120
CRONICA ȘTIINȚIFICĂ	
Dr. NICOLAE HAAS : Căile evoluției biologice a omenirii	126
CRONICA LITERARĂ	
OV. S. CROHMĂLNICEANU : Eugen Barbu : „Oaie și ai săi“	136
CRONICA POLITICĂ	
L. SARAȚEANU : „Cuvîntul înțelepților“	140
TEORIE ȘI CRITICĂ	
SILVIAN IOSIFESCU : Transformările personajului (II)	145
VERA CALIN : Social și psihologic în romanul actual	154
AL. PIRU : În jurul istoriei literare	164
*	
MISCELLANEA	169
CĂRȚI NOI	
GEO ȘERBAN : Paul Georgescu : „Incerări critice“	187
DUMITRU SOLOMON : Neculai Tăutu : „Cînd au plecat cocorii“	188
E. TUDOR : V. Em. Gașan : „De la potop încoace“	191
REMUS LUCA : Alecu Ivan Ghilia : „Cîntece de drumetie“	193
CARTEA SOVIETICĂ	
I. P. : Klara Zetkin despre artă și literatură	195
REVISTA REVISTELOR	
— Din țară	
„Tribuna“ (oct-noiembrie 1958) ; „Iașul literar“, Nr. 7—8/958	197
— De peste hotare	
„Mirovaia Ekonomika i Mejdunarodnie Otnoșenia“ ; „Les lettres nouvelles“ ; „Critique“ ; „Présence africaine“ ; „Esprit“	199
*	
SUMARUL REVISTEI PE ANUL 1958	211

O ACȚIUNE CU UN CARACTER INEDIT

Literatura e un mijloc de cunoaștere, cartea bună — o oglindă a adevărilor și realităților noastre. Munca literară e prin urmare investigație în viață, cercetare, confruntare, verificare a datelor existenței umane în epoca noastră. Literatura, ca orice rezultat al gândirii, nu trăiește și nu poate trăi fără fapte — fantezia nu poate inventa faptele, fantezia le selectează doar, le filtrează, le ordonează. Faptele se petrec în viață. Ca să poată face cunoscută, prin literatura pe care o scrie, viața, scriitorul trebuie el însuși s-o cunoască și nu oarecum, în general, sau prin mijlocirea — să zicem a presei — ci direct, adică trăind faptele, iar ca să aibă de unde selecta, trebuie să trăiască multe, foarte multe fapte, esențiale și neesențiale, să ia parte la întâmplări multe, să întâlnească oameni mulți, situații multe, stări sufletești multe. Pentru ca eroii lui să fie vii, să se comporte ca oamenii vii, să vorbească și să gândească asemenea lor, scriitorul trebuie să aibă de-a face cu oameni mulți, să-i vadă cum trăiesc, să-i asculte vorbind.

Toate acestea sînt știute și răs-știute și ori care dintre scriitorii noștri le semnează ca fiind opinii proprii și totodată punctul de vedere comun al scriitorilor realismului socialist. E evident că în general poezii, prozatorii, dramaturgii noștri cunosc viața poporului; cărți de proză ca „Mîrea Cocor“, „Desfășurarea“ și „Morometii“, „Streinul“ și „Setea“, „Descult“ și „Rădăcinile sînt amare“, „Pasărea furtunii“, „Bărăgan“, „Statuile nu rîd niciodată“ și altele, piese de teatru ca „Minerii“ și „Cetatea de foc“, „Ziaristii“, „Mielul turbat“ și altele, volume de poezii ca „Mărul de lîngă drum“ și „Inima bătrînului Vezuv“, „În satul lui Sahia“ și „Surîsul Hiroshimei“, „Despre pămînt“, „La porțile raiului“ și „Ție-ți-vorbesc, Americă!“, „Un cîntec din ulița noastră“, „Virstele anului“, „Ceva mai greu“, „Cornul pădurarului“ și încă multe altele, demonstrează răspicat acest lucru.

Viața e însă un proces continuu și în continuă prefacere, iar cunoașterea vieții e de asemenea un proces continuu; nu poate exista un moment în care cineva să poată susține, fără să greșească grav: „cunosc bine viața“, sau măcar „o cunosc suficient“ — pentru că în viață — și mai ales în viața noastră de azi — se ivește mereu ceva nou și, dacă nu cunoști acest nou și nu-l exprimi, riști să repeți ce ai mai spus sau au spus alții, iar repetiția e moartea artei.

Orașele noastre se transformă, apar orașe noi pe harta țării. Un proces profund de transformare a cuprins în ultimii ani și satele noastre: 55% din suprafața agricolă a țării este dominată de economia socialistă. Un avînt deo-

sebit, în neconținută creștere, a cuprins țărănimea muncitoare pornită pe calea socialismului. Regiuni întinse cum sînt Cîmpia Dunării, Oltenia, Dobrogea, ținute în cea mai cumplită mizerie de regimul burghezo-moșieresc, azi se înnoiesc: din regiuni ale foamei, devin regiuni ale belșugului; locul agriculturii ancestrale, retrograde, îl ia o agricultură modernă, înaintată — tot mai mult mecanizată. Nu e numai un proces de revoluție economică ci și o revoluție în conștiința oamenilor, în concepția lor de viață, în etică. Și acest proces trebuie cunoscut și bine cunoscut.

Și ar mai fi ceva: literatura noastră, ca literatură a realismului socialist, prin definiție, prin firea ei — putem zice — e parte integrantă a cauzei generale a proletariatului; nu-i deci o literatură care înregistrează numai și ia atitudine, doar, ci o literatură care participă activ — și-i caracteristica ei esențială — la procesul de transformare a societății. Scriitorii ei sînt de fapt activiști.

Iată explicația simplă a însuflețirii pe care a trezit-o în rîndurile scriitorilor Chemarea biroului Uniunii Scriitorilor. E o chemare nu atît a unui for de conducere a organizației noastre scriitoricești, cît o chemare a însăși conștiinței scriitorilor noștri, expresie a unei necesități vii a procesului de creație literară; în răspunsurile lor, scriitorii arată adeviziunea fără rezerve la această nouă formă de cunoaștere — prin participare directă. Nu sînt puțini aceia dintre scriitorii noștri care au lucrat ca ziaristi, activiști, îndrumători culturali, etc. Au fost însă experiențe sporadice și fără continuitate. Acum e vorba de o acțiune cu un caracter inedit. Va pleca majoritatea scriitorilor, pentru mai mult timp; sîntem convinși că e numai un început al unei activități care va deveni obicei cît de curînd și mai sîntem convinși că drumurile scriitorilor prin satele noastre nu vor fi o simplă excursie, ci muncă, activitate concretă, că vor lăsa acolo unde vor sta un timp în mijlocul țărănimii muncitoare, o urmă trainică, un cîmîn cultural bine organizat, o bibliotecă interesantă și cu mulți cititori, cercuri de citit active, interes sporit pentru cultură; sîntem convinși că se va simți contribuția scriitorilor noștri la transformarea vieții, nu numai prin scrisul lor, ci direct, prin munca vie, politică, pe care o vor efectua acolo unde vor merge. Sînt cunoscute rezultatele obținute de confrății noștri sovietici și chinezi, în acest domeniu; sîntem convinși că și scriitorii noștri vor îndreptați și de astă dată titlul de onoare pe care-l poartă, de ingineri ai sufletelor omenești.

V. R.

R O I R E

Cînd inima-i aproape ca să crape
Iar Lethe, cu tăcutele ei ape,
Mă-mbie să mă scald, să mă scufund,
Mi-apare iarăși soarele rotund.

Lăuntric foc într-însul se-nfierbîntă,
Materia se coace, se frămîntă,
Atomii cu atomii se combină
Și iarăși dă căldură și lumină.

Pasiunea mea, mînie ce se schimbă
Cîntare dînd în omeneasca limbă,
Să nu te stingi, aprinde-te mereu, —
Ești roibul meu la greu și la mai greu !

Și cum poți alta fi, cînd de-o viață
Ești vîntul care năvălește-n ceață,
Să iasă la ivală văi și creste
Și toate bucuriile terestre ?

Eu am puterea-n mădulare toată
Ce-n Horea clocotea strivit pe roată,
Iar din avîntul fără de repaos
Al muncii nou luceafăr i-am adaos.

Ca-n stup în mine zumzăde puterea,
A zbor înalt mi se-ntărită vrerea
Și-naripate cîntecele mele
În zări se desfășoară — roi de stele !

DRUMUL SPRE COMUNISM

Imensitățile-au pornit masive
Dincoace și dincolo de Ural
Cu noi și uriașe perspective
Pe-un sfert din emisferul boreal.

Pornit-au sutele de milioane
În șapte ani să schimbe-a firii față,
Să lege fluvii pînă în oceane,
De la Azov la mările de ghiță.

Simt forța lor titanică în mers,
Lucrînd cu-aceleași mari dimensiuni
Ce le-au împrumutat din Univers
Spre-a măsura extracții de cărbuni.

Presimt prin ani gigantica sfortare
De-a scoate fier și munți de minerale,
De-a concura lumina de la soare
Cu kilowați în cantități astrale.

Presimt a mîinilor măreață artă
De-a făuri din fierul mort, mașini ;
De-a da Siberiei o nouă hartă
Și tundra s-o-nsteleze cu lumini ;

De-a împinzi întreaga Uniune
Cu căi ferate-n lungi meridiane
Și cabluri de înaltă tensiune
În noi și-aeriene filigrane.

Pămîntul parcă-ar crește fără zare,
Glob aurit de lanuri mari de grîne, —
Și liberat de ierburi milenare,
Va scoate și din piatra stîncii, pîne.

Și-acolo unde-au tras cîndva la plug
Acei ce nu aveau nici glas, nici nume,

*S-or bucura de toate din belșug
Ca nimeni altul din întreaga lume.*

*Acestea toate nu vor fi un vis,
Precum în ele nu-i nimic profetic
Ci-nfăptuirea planului. Ce-a scris
Și a semnat poporul sovietic.*

MARIA BANUS

CÎNT PURA ENERGIE COMUNISTĂ

Cînt pura energie comunistă,
Gigantul arc voltaic ce unește
Îndepărtatii poli ai vremii noastre ;
Cînt transmutația lucrului în cuget
Și-a duhului în lucruri ;
Mașina, de om gîndită, modelîndu-i gîndul ;
Cînt pînza nesfîrșită de releuri,
Semnalele ce cheamă și-și răspund,
Curenții vii ce-aleargă prin văzduhuri,
Și cei rătăcitori de sub țărîină ;
Văzutul cînt și nevăzutul sînge,
Ce înrudește antipozii — plasma ;
Celula radar și pupila neagră,
Oglindă chemătoarelor abise ;
Pulsații electronice și timpla,
Cu vîna viorie ce se zbate.

BUCURII

Am fost citat, alături de unii confrăți,
într-un articol calomniator apărut în
presa reacționară din apus și m-am
bucurat.

„Vai, ce m-aș face de n-ar mai cădea
urletul fiarei lângă inima mea ?
Vai, ce m-aș face dacă junghere
nu m-ar pîndi dinspre noaptea ce piere ?“ ..

Astfel și aseară gîndeam,
prieteni mei de luptă și vise...
Fulgi de zăpadă vrăjeau lângă geam,
liniștea serii mă-nvăluise.

În lume priveam...

Ca și pe voi, mă bucură multe pe lume :
oameni și flori,
semănatul și strînsul,
și bobul de rouă cu luna într-însul,
și cumpeni care se pleacă prelung
între stele
și ierburi fără de nume.

Mă bucură-n codru,
hăt în codru
fragii și murele coapte,
izvoare țîșnind ca săbii din teci,
fete mari chicotind pe poteci
cînd merg la cules
de cu noapte.

În lume priveam...

Ca și pe voi, mă bucură mari și mărunte :
și ochii setoși de-adevăr,
și vinul mustind în bărdacă,
și — în alintu-i, șuvița de păr
pe fruntea iubitei cum joacă...

Și drumuri atâtea!
 Și-atâtea chemări!
 Și cîte ispite
 născute o clipă să placă!

La voi mă gîndeam,
 la faptele voastre, tovarăși...

Alții plăcere mai „gingașă“ ceară-și —
 eu voi slăvi
 de o mie de ori
 și încă de-o mie
 cea mai înaltă a mea bucurie:
 poemul noilor turlă
 și-oțeluri albastre
 și-al sfintei nașteri dintîi
 din visele noastre.

„Dar ce m-aș face de n-ar mai cădea
 urletul fiarei lîngă inima mea?
 Ce m-aș face, tovarăși, dacă junghere
 nu m-ar pîndi dinspre noaptea ce piere?
 Ah, chinul de-a nu fi iubit
 pe de-a-ntregul
 nimica din cîte credeam că iubesc!...
 Ah, chinul acesta
 vă jur, niciodată
 eu n-am să-l trăiesc!“

Astfel și aseară gîndeam,
 prietenii mei de luptă și vise...
 Fulgi de zăpadă vrăjeau lîngă geam,
 liniștea serii mă-nvăluise.

CASCA ALBĂ

Spre seară, nedormit, amicul meu
 Se-ntoarse, blestemîndu-l pe Morfeu.

Venea din occident... Și mari și mici
 L-am petrecut din gară, buni amici:

Și am rămas, cam nechemăți, tehui,
 O seară, la taifas, în casa lui —

Mă rog, avea drumetul tolba grea,
 Și picotea de somn, și răspundea...

Abia târziu rosti din oaspeți unul:
— „Degeaba stăm. Fumarăm și tutunul!

Măi, călător becisnic, să fim drepti —
Veniși cu mâna goală, ori aștepti?!“...

Sări din scaun gazda. — „Stați pe loc!“
Și descuié un geamandan bondoc.

Iar noi, în cerc îl urmăream și muți,
Și ștam așa, în geamandan pierduți...

Cînd iată, dintre rușe, grav și demn,
El scoate-o cască albă cu însemn...

Și ne stricăm de rîs. Iar el ne strigă:
— „Ați pus-o, măi băieți, de mămăligă.

E din Paris! Și va fi stat cu fală
Sub bolta — ca din veci colonială.

Dar mi-a vîndut-o-n bilci, din cinci perechi,
Un negustor bătrîn de haine vechi...“

ȘOSEAUA NORDULUI *)

— Fragmente —

VII

Grivița era neschimbată, cu trotuarele ei sparte pe alocuri, cu îngrămădirea mulțimii în ceasul acesta de seară : lucrători cu sufertașe în mâini, abia întorși de la muncă, femei cu pardesie ieftine, privind vitrinele, ceferiști cu coșuri în care măcăiau rațe aduse de la drum, băieți de prăvălie trăgându-te de mîneacă și sub gangul hotelului Nord, în umbra neagră, focurile roșii ale țigărilor ținute între dinți de femeile lui madam Ana.

Mareș văzu cabina portarului, o cușcă de sticlă, tabloul de chei : o panoplie cenușie, acoperită cu cifre, cu mari fructe de lemn (ghiulele lustruite, agățate de brățările de metal pentru ca clienții să nu plece cu ele în buzunare) și capul proaspăt ras al domnului Drăgulănescu, aplecat deasupra unui registru.

Mecanicul trecu mai departe. Zări baloanele aproape desumflate ale negustorului de cravate, abia plutind în aerul umed, niște bile străvezii de cauciuc, mișcându-se prin fața geamului magazinului. Surise și vru să treacă strada. Sergenții însărcinați cu verificarea camuflajului fluierau din cînd în cînd, rîzînd după aceea de precauțiunile inutile ale vînzătorilor ce nu se grăbeau să-și astupe vitrinele cu perdele negre de hîrtie dură, un fel de armonici, scoțînd un sunet sec la întindere.

Mareș se simțea în siguranță pentru că nicăieri nu ești mai ascuns decît în mijlocul unei mulțimi grăbite care nu te bagă în seamă, alături de oamenii fără treabă, cu fețe vinete în lumina serii. Umbla puțin amețit de lumina turbure, plină de fum a serii de toamnă abia căzute, cu mirosul ei înțepător de frunză în descompunere, privind norul verzui de aburi ce plutea deasupra căii negustorilor. De sub perdelele negre, abia lăsate scăpau raze electrice. Se opri de cîteva ori în fața vitrinelor luminate cu fosfor (ultima invenție a decoratorilor ingenioși) : niște ecrane întunecate pe care pluteau siluete spectrale. Strada era la fel de zgomotoasă ca și altă dată, numai lumina murise în jur și acolo unde se zăreau urmele unui bec de 200 de wați, ele lăsau pe trotuarul găurit, plin de apă, un fascicol strălucitor. Atunci se auzeau din nou fluierăturile stridente ale sergenților și vocile răgușite, repetînd inutil :

— Stinge lumina că te-amendez !

Sus, dincolo de perdeaua întunecată, o mîină se grăbea să acopere geamul. Atunci strada se întuneca și mai mult, siluetele oamenilor abia se mai vedeau, te ciocneai ușor de femei îmbrăcate în pardesie foșnitoare ca frunzele, aproape se auzeau voci cunoscute și în jur, într-un răstimp de tăcere cînd Grivița toată parcă trăgea aer în piept, încremenind o secundă, deslușeau filfîitul ușor al baloanelor verzi, albastre și galbene, acum fără culoare (sau

*) Vezi „Viața romînească“ Nr. 9/958

numai de culoarea vagă a serii) desumflate, agățate de sforile lor subțiri, cenușii și ele, făcând burți și rîcoitul ușor al cauciucului frecat de geamurile murdare și negre, abia simțita lor atingere, scoțînd un zgomot ca de sărutări. Deasupra oamenilor și a caselor rămînea cerul acoperit de aburi, un cer de toamnă fără stele, necunoscut și misterios, întunecat ca și noaptea asta de mai jos, noaptea vitrinelor în care amuțise strălucirea. Nu era încă frig, salcîmii bătrîni ai străzii își lepădau frunzele la răsufllarea vîntului iscat pe neașteptate și iar potolit. Mașinile clacsonau, se vedeau faruri sclipind dintr-odată și luminînd o secundă numai o porțiune lucioasă de drum, stingîndu-se apoi, și alți ochi luminoși, numai cît crestătura orizontală a unei pupile pînditoare, pentru că în oraș începuse să se circule cu farurile acoperite. Și iar se zăreau siluetele verzui din vitrinele peste care nu se lăsau perdele negre de camuflaj, conturul unor femei îmbrăcate în rochii de mătase sau vîrfurile unor pantofi ascuțiți. Mirosea a carne friptă, valuri de fum de grătar pluteau deasupra străzii, învîluind fimmele într-o ceață albastră, cineva lovea cu un clește metalic bordura trotuarului și iar răsunau clacsoane și pe zidurile magazinelor de galanterie cădeau pete de lumină, iute pierite, și atunci, în secunda aceea puteai să vezi chipurile livide ale trecătorilor, umblînd cu prudență din pricina obscurității și gangurii întunecate sub bolta cărora așteptau femei încă în rochii de stofă, niște rochii scurte ce le desveleau genunchii acoperiți cu ciorapi de mătase.

Mareș era aproape vesel. Trecuseră cîteva luni de cînd nu mai umblase singur, amestecîndu-se în mulțime și drumul făcut i se păru prea scurt. Tereza îi dăduse o adresă, pe aici, pe aproape și ar fi vrut să ajungă mai tîrziu deși era primejdios. Știa că îl așteptau zile lungi de ședere și de plictiseală, cu ieșiri scurte, cu itinerarii bine fixate, un alt prizonierat de cine știe cît timp.

În holul cinematografului Marconi, mulțimea se îngheșuia în jurul casei de bilete: o cușcă de placaj cafeniu, cu o deschizătură rotundă, acoperită de geam, dincolo de care se vedea chipul unei femei blonde, numărînd bani. Un om de serviciu mătura cimentul cu o mătură cu coadă fără să se uite la nimeni. Pe lîngă Mareș trecu un soldat tropăind tare. Mirosea a susan și a benzină arsă. Era iar foarte întuneric și ajuns în fața unei clădiri cu două etaje își dădu seama că găsise casa indicată. Aprinse un chibrit ridicîndu-l deasupra capului. Pe perete, lîngă intrarea răcoroasă văzu mai multe firme: un dentist, o ghicitoare, o remaieză. Loc ideal, își spuse pentru că pe aici se vînturau o mulțime de oameni. Curentul gangului îi pătrundea pe sub haine. Pe lîngă el, în stradă, treceau bărbați necunoscuți și femeile lăsau în urmă un miros ușor de parfum ieftin, un parfum de război. Cineva striga peste drum: „Stinge lumina!“, rîzînd parcă și toată larma se stinse înaintea unei uși pe care Mareș o deschise.

Bărbatul avu o clipă de melancolie. Al cîtelea an de goană disperată începea? Iar schimbare de domiciliu, iar hăituială, iar lipsa unui loc al tău unde să-ți așezi capul liniștit. Dar tristetea scurtă trecu. Trebuia să vină și ziua așteptată cînd va putea să umble liniștit pe stradă, fără teama de a fi oprit și întrebat cine este, cu spaima că va ajunge iar în fața unei țevi de pistol automat.

Văzu o bicicletă rezemată de zidul holului umed, igrasios și un bec prăfuit, acoperit cu o pălărie de hîrtie neagră și lucioasă. Trebuia să urce cele două etaje și de acolo încă trei sau patru trepte, așa cum îi spusese Tereza, pînă în fața unei uși dincolo de care îl aștepta viitoarea gazdă. Ar fi fost foarte bine să nu fie văzut de nimeni, așa că porni pe scări, sărînd cîte două trepte, gata să nu se arate grăbit dacă s-ar fi întîlnit cu cineva. Trecu de primul etaj,

de o uşă albă, auzi un ptefon şi câteva glasuri amestecate şi, urcă fără să se oprească. Era norocos, nu se întâlneşte cu nimeni. Ajunsese. Aerul era înăbuşitor, mansarda în care locuia omul său fusese înainte un pod îngust şi înalt. Bătu de câteva ori, într-un anumit fel. Nu i se deschise numaidecît. După o secundă sau două în prag se ivi Tereza.

— Ai venit tocmai bine, spuse femeia şi-i făcu loc. Te-ai întâlnit cu cineva pe scări ?

— Nu.

Mareş intră. Îl întâmpină un bărbat tînăr, cu un păr foarte negru, înalt, puţin adus de spate, îmbrăcat într-un costum gri, cam uzat. La gît nu avea cravată, gulerul cămăşii albe era puţin murdărit. Purta ochelari şi aducea puţin cu Sami Haim.

— Niculescu, se recomandă, strîngîndu-i uşor mîna.

Era nebărbierit de câteva zile. Abia se ridicase de la o masă pe care se aflau mai multe aparate de radio demontate, nişte grămezi metalice, risipite. Din fundul odăii se auzea un pîrîit de lămpi, întrerupt din cînd în cînd şi un bec mic de scală, clipea în penumbră.

Mecanicul privi în jur cu curiozitate. Se afla într-o odaie îngustă şi joasă, cu tavanul afumat, cu o fereastră deschisă, dînd spre Griviţa, o fereastră acoperită cu o perdea neagră, umflată de vînt. Podelele erau nemăturate, mirosea a praf umezit, era aproape înăbuşitor deşi afară se lăsa răcoarea nopţii. Pe pereţi atîrnau câteva tablouri suprarealiste, fără geam, cu rame scilciate, pătate de muşte, nişte desene ciudate închipuind trupuri omenestii făcute din conuri şi romburi roşii şi verzi, cu ochi de ciclop şi o scoartă romînească cu motive în culori vii, înfăţişînd păsări stilizate. Pe un raft prăfuit şi el pe care se mai zăreau urme de degete, ca nişte portative muzicale simple, stăteau aruncate vrazîste numeroase cărţi cu copertile îndoite la colţuri.

— Stai, spuse gazda. Dacă te întrebă cineva vreodată pe neaşteptate cine eşti, să spui că sîntem fraţi şi că abia ai pîcat de la Piteşti.

Tînărul căută cu privirile în jur.

— Dacă vrei aşează-te pe pat, spuse după ce-şi dădu seama că nu avea unde să arunce hainele îngrămădite pe cele două scaune aflate în odaie. Cit ai să rămîi la mine, am să te învăţ radiofonia, nu strică...

Mareş se aşează pe un divan îngust şi jos, cu arcurile sparte, acoperit de o cuvertură roasă, roşie, cu ciucuri pe margini, ciucuri ce fuseseră aurii odată, parcă o cortină de teatru, smulşă de la locul ei şi aruncată aici, acoperind puţin şi peretele ros, cu zugrăveala luată.

Tereza îl privea cu îngrijorare. Îl întrebă după ce mecanicul se aşezase lîngă ea, rezemîndu-se cu spatele lui mare de zidul lustruit :

— Cum te simţi ? Mi-a fost teamă că te-am lăsat singur...

— Bine.

— Eu plec chiar acum. Te-am aşteptat ca să văd dacă ai să nimeresti.

— Nu se putea să nu nimeresc. Cunosc Griviţa cum ţi-ai cunoaşte buzunarele.

— Am să mai trec pe aici din cînd în cînd. Nu e bine să stăm atîta timp împreună.

Femeia ajunsese lîngă uşă. Se întoarse spre Mareş şi îl privi o secundă, parcă aducîndu-şi aminte de ceva.

— Pe Dumitrana am să-l găsesc eu. Dacă ai nevoie de ceva, trimite-mi vorbă.

— Bine.

— Și nu uita: nu e bine să ieși pe stradă.

— S-a făcut.

Înainte de a ieși, Tereza îl mai certă pe Niculescu cu glas încet, amenințându-l cu degetul:

— Iar tu ai grijă să nu-i umpli capul cu prostiile tale. Mai are încă temperatură, cheamă-l dacă poți pe prietenul dumitale, doctorul. La revedere...

Îi auziră după aceea amândoi pașii pe scările de lemn.

— Fă-te comod, spuse după un timp tânărul. Sub pernă găsești o pijama. E cam ruptă, e drept, dar merge...

Mareș mai privi încă odată camera strimță în mijlocul căreia era așezată o sobă de tuci cilindrică, cu burlane de tablă, spînzurînd sub pianofonul afumat ca niște conducte negre. Într-un colț al odăii se afla un fotoliu de piele jupuită din care ieșeau fire de zegras, și un birou mic și înalt acoperit cu cărți. Deasupra lui, în perete, era agățată o fotografie de familie, mărită, veche, roșcată, cu o crustă fumurie de vechime. Sub fotoliu se zărea un covor parcă ascuns de ochii musafirilor. Hainele gazdei spînzurau în câteva cuie bătute de-a dreptul în perete sau pe spătarele celor două scaune de lemn: câteva grămezi informe de stofă, acoperite de cămăși necălcate. Lîngă perete se înălța un rînd de surcele, tăiate mărunț, aproape cu pedanterie. Abia acum își dădu seama Mareș de ce în locul acesta aglomerat se simțea un iz de putregai de lemn.

— Ești obosit? Dacă vrei poți să te și culci... zise Niculescu.

— Nu, nu mi-e somn deloc.

— Atunci o să stăm de vorbă. Vrei să-ți fac un ceai sau o cafea?

Mecanicul dădu din umeri și celălalt hotărî pentru amîndoi:

— Atunci un ceai.

Căută într-un mic raft ascuns aproape într-o nișă practică în zidul în care se afla ușa și se întoarse cu un ceainic vechi, cu vopseaua crăpată. Îl umplu cu apă la chiuveta ascunsă și ea după raffturile cu cărți și după aceea desfăcu cu degete febrile un pachetel de ceai găsit pe biroul din colț. Aprinse un Primus vechi, cu pompă, format din două discuri de alamă, cu o flacăară albăstruie, vie și cîntătoare. Apa fierse numaidecît.

— Îmi place ceaiul, spunea Niculescu, împingînd mînerul pompei metalice, oricît ar părea de curios, te răcorește chiar vara cînd sînt călduri. E băutura mea preferată. Cînd eram student și locuiam într-un cămin, cu asta mă țineam. Aveam bani puțini, ce era să fac?

— Ai urmat vreo facultate? întrebă Mareș.

— Filologia. O prostie. Azi nu mai e vreme pentru așa ceva.

Mecanicul îi privi obrazul palid acoperit de o barbă deasă, cenușie și ochii vii, cu un sclipăt de veselie în ei.

— Și acum ce faci?

— M-am apucat de radiofonie, după cum vezi. Nu-i rău. Lumea e curioasă, vrea să afle știrile cele mai noi, aparate de radio nu s-au mai adus de multă vreme și atunci le repară pe cele vechi.

Se uită la ceas și adăugă:

— Mai avem puțin și vom asculta Londra. Te interesează?

— Da. Vreau să știu ce se mai întîmplă în lume.

— Mai devreme a fost Moscova. Merge bine, merge bine...

Mareș ar fi vrut să-l întrebe ce înțelege prin acel „merge bine“ repetat, dar renunță.

— Nu te dezbraci?

— Nu mi-e somn.

— Bine, cum vrei.

Apa din ceainic bolborosea.

— Toți vin și-mi cer să le repar undele scurte.

— De ce ?

— E mai greu să fie bruiate.

Ridică ceainicul de pe Primus, stinse flacăra răsucind o rotiță de aramă și în odaie se răspîndi un miros de benzină arsă. Așeză lampa pe podelele nemăturate și turnă apoi ceaiul în două ceșcuțe cu buza știrbă, așezîndu-le pe covorul ros, la picioarele lui Mareș. Acesta stătea rezemat de cerga aspră așternută pe peretele rece și privea perdeaua umflată de vînt ca o velă de corabie.

— Și cu vecinii cum te descurci ? Nu te pîrăsc ?

— Ascultă și ei.

Studentul rîse ușor, așezîndu-se alături. Își ridică ceașca de ceai, după ce o oferise pe prima musafirului :

— Pofțim, bea. O să-ți placă. Nu are prea mult zahăr, dar o să meargă.

De jos, din stradă, tot mai urca murmurul mulțimii grăbite, ceva mai stins acum, ceea ce însemna că aglomerația scăzuse.

— Și cu fiscal cum te descurci ?

— Am autorizație. Ar trebui să-ți fac și dumitale oît stai aici, acte. Ceva din care să reiasă că ești angajatul meu. O să ne descurcăm noi...

Își băuse ceaiul și așezase ceașca golită pe podele. Din cupa de porțelan se mai ridica un fum ușor, un abur străveziu, alb ca o răsufare.

— Trebuie să mă apuc de lucru, spuse. Pînă mîine am de terminat o reparație urgentă. Dacă vrei, pot să te învăț cîte ceva. Vrei ?

— Cum să nu ?

Mareș se ridică, ocolind ceașca lăsată pe jos. Băuse și el ceaiul și se simțea încălzit puțin. Se apropiară amîndoi de masa pe care stăteau înșirate piesele radiofonice într-o dezordine de neînchipuit.

— Țta-i un letcon ? întrebă mecanicul cu un zîmbet ușor, abia ascuns.

— Da. L-am cumpărat pe o nimica toată. Stai lîngă mine, aruncă hainele alea de pe scaun și șezi, c-ai să obosești...

Și după o clipă adăugă :

— Dacă nu te interesează, poți să faci altceva, am și cărți.

— Nu, nu-mi trebuie cărți deocamdată, spuse Mareș.

— Ai fost rănit ?

— Da. Nu prea grav. Nu e nevoie de prietenul dumitale. Tereza e grijulie pentru că e femeie. Mi-a trecut. Am avut noroc că glonțul n-a rămas în carne, ar fi fost nevoie de o extracție și s-ar fi ivit complicații, pe cînd așa...

— Totuși, un control n-ar strica. E mai bine...

— Lasă, făcu moale mecanicul. Este mai bine să știe cîți mai puțini oameni că sînt aici...

— Bine, încuviință studentul schimbînd vorba. Uite, Țta e un condensator. Cînd se strică, bizîie ca o insectă. Dacă vrei am să-ți desenez schema unui aparat de radio. E mai ușor să înveți...

— Nu e nevoie. În mare, mă pricep și eu. De altfel nu-ți pierde timpul cu mine, trebuie să termini ce ai de reparat. Eu am să privesc și am să-ți fur meseria din ochi.

— Cum vrei.

Se făcu tăcere. Niculescu începu să demonteze ceva cu o șurubelniță. Lucra atent, concentrat. Lumina lămpii de pe masă îi strălucea în părul aspru. Nu se auzea decât zgomotul tot mai stins al străzii, un fișit continuu de pași nesiguri în întuneric și din când în când cite un bufnet ca și când cineva ar fi scăpat o pungă cu nuci pe asfalt.

— Cad castanele, zise lenes studentul. S-a terminat și septembrie. În curînd o să fie mai rece. Noroc că sînt obișnuit cu frigul. Anul trecut pe vremea asta...

Se opri, își trecu mîna prin păr și-i arătă o sîrmuliță arsă la un capăt :

— Poftim, uite ce avea. Acum trebuie să sudez din nou... Însurat ? Întrebă pe neașteptate.

— Da.

Ochii studentului sclipiră dincolo de sticlele ochelarilor.

— Știi, cînd e cazul eu am să-mi caut de treabă. Am unde să mă duc.

— Nu, nu e cazul. Nu trebuie să vină nimeni aici.

— Mi-a spus, Tereza, dar se poate face cîte o excepție, sîntem între bărbați.

Mareș rîse încet, mai mult trist decît vesel.

— Pe nevastă-mea n-am s-o văd decît cine știe cînd. Nici măcar ea nu trebuie să știe că mă aflu aici.

— Atunci e grav. Nici nu te-am întrebat. Cu ce ocazie ai fost rănit ? Mecanicul îl privi și după o scurtă ezitare spuse :

— Fie, dumitale, pot să-ți spun, doar ești gazda mea.

— Nu e nevoie. Dacă nu se poate spune...

— Nu e un secret. Am scăpat într-o noapte cînd m-au dus să mă împuște.

Studentul se aplecă mai aproape de piesele lui aruncate pe masă.

— Te caută încă probabil.

— Știu.

— Aici ești în siguranță. După șapte seara nu mai primesc pe nimeni. Dacă o să bată cineva, am să spun că sînt cu o femeie. Ziua, dacă te-ar vedea careva, ai putea să te dai drept un client.

— De altfel cred că e mai bine să nu primești pe nimeni nici chiar ziua.

— Se înțelege că da. De altfel ca să poți fi prins nici nu trebuie prea mult, e o chestie de noroc.

— Norocul trebuie ajutat puțin. Știi ce te așteaptă dacă te prind ? A adăpostii pe comuniști în zilele astea este ca și cum...

— Nu-i nevoie să-mi spui. Și așa m-am obișnuit cu jocul ăsta. Aproape a început să-mi placă.

Mareș clătină din cap :

— Nu-i chiar un joc, în fiecare oră mor oameni.

Celălalt tăcu. Se auziră iar castanele căzînd pe trotuarul de asfalt.

— Vrei să-ți mai fac un ceai ? Întrebă Niculescu.

— Nu, poate ai ceva de mîncare...

— Cum să nu ! Să-ți fac niște ochiuri la capac, să mă pomenești !

— Nu acum, după ce termini reparația.

— Bine, mai așteaptă puțin.

Se aplecă iar asupra sîrmelor, umblînd cu atenție cu letconul care fusese vîrît în priză. Metalul topit, sfîmția ușor. Lui Mareș nu-i era somn. Privi fără un cuvînt ceea ce făcea Niculescu.

— N-o să-ți vie ușor să mă suportii multă vreme, zise după aceea încet.

— De ce nu ? Cel puțin în anii ăștia am învățat să trăesc cum o da Dumnezeu, fără multe pretenții. Eram un individualist ce n-ar fi suportat nici o muscă în odaia lui, pe cînd acum !

Scuipă pe un deget și îl apropie de bucata de fier încins. — Crezi că ești primul pe care-l adăpostesc ? întrebă după aceea.

Mareș nu-i răspunse.

— E bun și cîte un război din ăsta, mai vede omul cîte poate să-ndure... Se întoarse spre Mareș și clipi pe sub ochelari :

— Ce spui ce sudură artistică ! Îl privi cu atenție și încheie mai mult pentru el : Nu pari prea bătrîn, dar ai pățit-o de cîteva ori, se simte. Ești tăcut și ursuz. N-am să te mai plictisesc cu pălăvrăgelile mele.

Cîtva timp lucră cu sînguință fără să mai scoată un cuvînt.

— Doar nu te-am supărat ! se miră mecanicul cînd își dădu seama.

— Da de unde ! Nu sînt chiar o muierușcă căreia îi sare țîndăra din orice, s-o știi...

— Îmi închipui.

— Pînă acum am învățat că nu trebuie să te superi atît de des.

— Cîți ani ai ?

— 25.

— Cum de nu ești pe front ?

— Inima ! Stau destul de prost cu ea.

— Aha...

— Nu-i chiar ceva să te faci să te sinucizi, dar am profitat că am un prieten doctor. El mi-a dat o scutire. N-aveam nici un chef să merg pe front...

— Parcă spuneai că-ți place...

— Asta-i altceva. Tot nu ți-e somn ?

— Nu, încă nu.

Niculescu își privi ceasul de la mînă.

— Mai e puțin.

Celălalt părea nedumirit.

— Londra... buletinul de știri...

— Ești nerăbdător ?

— Sigur că da. Vreau să trăesc altfel.

Mareș se ridică și se apropie de fereastră, întorcînd spatele perdelii negre, umflate de vînt.

Studentul nu-l slăbi :

— Ce-i cu dumneata ? Nu așa trebuie să arate unul care a scăpat de sub gloanțele unui pluton de execuție...

— Dar cum ?

Niculescu ridică letconul și după aceea îl așeză moale pe masă.

— Nu știu, dar ești ori prea bătrîn, ori prea obosit.

— Dar de unde ! Ce-ai vrea să fac ?

— Nu simți nevoia să te răzbuni ?

— Poate că da, pînă acum nu m-am gîndit. E mai mult o nevoie să fiu liber.

— Dar lumea asta trebuie nimicită !

— Greșești, trebuie numai schimbată !

— Adică o să ne întoarcem la ce-a fost ?

Mareș rîse deabinelea, pentru prima oară din toată inima.

— Cunosc oameni de felul dumitale. Visați lagăre după ce vor fi distruse acestea...

— De ce nu ? Nu crezi că vor fi baricade pe străzi ?

— Se poate. Și altceva ?

— Poate ghilotine.

Mecanicul rîse iar.

— Ești un copil ! S-a dus vremea marșurilor eroice și a versurilor spuse pe baricadele dumitale. Revoluția pe care o vom face noi e mult mai profundă.

— Atunci mă consideri un utopist ?

— Nu, așa cum am spus, un copil.

Se auzi un țiuit prelung, violent. Studentul încerca acum butonul de schimbător undele.

— Poti să-mi zici oricum, dar să știi că și eu sînt comunist.

— Nu e nevoie să mi-o spui, dacă nu erai, nu mă aflam aici. Mai bine să vorbim de altceva. Ai o logodnică ?

Niculescu se încruntă puțin, fără să pară totuși supărat.

— Rîzi de mine ?

— Da de unde ! Păcat că n-ai un păhărel de rachiu, ne-am împăca mai bine. N-am mai băut demult.

— Dacă vrei, cobor și cumpăr. Am bani.

— Nu-i nevoie. Lasă că merge și așa.

— De ce m-ai întrebat dacă am o logodnică ?

— Pentru că dacă n-ai, îți trebuie una. Femeile te fac să vezi altfel viața. Studentul se stăpîni vizibil, mulțumindu-se să dea din umeri :

— Dacă nu mi-ai fi musafir, aș ști eu ce să-ți răspund.

Luă din nou șurubelnița și înșurubă ceva.

— Ei, haide, haide, vezi că te-ai supărat !

Niculescu se ridică și se apropie de Mareș rîzînd :

— În cîteva secunde am terminat, nu te speria. O să mîncăm. Mi s-a făcut și mie foame.

Mecanicul începu să se plimbe de colo-colo prin odaia încărcată de lucruri. Celălalt îl privi cu atenție. Era un bărbat nu prea înalt, îndesat, cu o privire rece, tăioasă, cu gura subțire, aproape rea și cu o liniște a feții care părea mai curînd nepăsare. În lumina becului i se zărea paliditatea trăsăturilor. Părea un om hotărît ce gîndea repede, capabil să izbucnească pe neașteptate, stăpînindu-se însă continuu, cu un efort al tuturor mușchilor, abia lăsînd să-i plutească pe chip umbra sentimentelor.

— Acum am terminat, zise după o clipă, reșezîndu-se la masă și încercînd încă odată schimbătorul de unde.

Mulțumit își șterse palmele cu o cîrpă murdară de unsoare, aflată pe masă și îl pofti :

— Haide să-ți arăt bucătăria noastră.

Lîngă șirul de lemne se afla o ușiță mascată de tapet. Studentul răsuci un comutator și o deschise. Încăperea în care intrară, un dreptunghiu întunecos și muced, ca o celulă de paiantă, cu pereții coșcoviți, adăpostea un raft și o măsuță scundă. Pe podelele putrezite stăteau așezate cîteva borcane și mai multe cutii de conserve.

— Depozitul de alimente, spuse. Din cînd în cînd vine nevasta lui Dumitrana pe la mine pentru că mă știe neajutorat și face ordine. Ea îmi aduce și proviziile. Eu nu ies cu zilele din casă.

Mareș vru să întrebe ceva, dar se răzgîndi, întrebînd după aceea cu nepăsare :

— Cine, Ina ?

— O cunoști ?

— Da.

Niculescu se aplecă și căută într-un sac.

— Poftim și ouăle. Am unele de la Paști, spoite, numai bune să le ciocnim. Dar mai bine să-ți fac două ochiuri. Uite și untdelemnul pe bon. Tot Ina, săraca...

Mareș îl ajută să scoată afară sticla de untdelemn și o tigaie tare afumată.

— Aprind Primusul și în cinci minute totul e gata, mai zise studentul mulțumit.

— Bine, atunci n-am să te mai încurc.

— Ți-am arătat și bucătăria pentru că dacă lipsesc cumva să știi să te descurci. Pâine am să am grijă să se găsească pentru câteva zile. Îl cunosc pe băcan, n-o să mănânci ca la un restaurant bun, dar nici de murit n-o să mori de foame...

Mareș se așază pe canapeaua joasă și-l privi. Niculescu turnase untdelemn în tigaie și împingea pompa Primusului ca să mărească flacăra albăstruie.

— Anul trecut pe vremea asta ședeam cu altcineva. Nu pot să-ți spun numele, din motive binecuvîntate. L-au prins în prima zi de Crăciun. Nu știu pe unde umbla, aici venea numai noaptea, odată sau de două ori pe săptămână. Am tras o spaimă, soră cu moartea. N-a suflat un cuvîntel. Vreo lună dormeam iepurește cu bocceaua făcută. De atunci n-a mai venit nimeni aici. O vreme am crezut că voi fi filat, dar m-am liniștit. Nu e nici o primejdie...

Spurse cinci sau șase ouă și le aruncă în tigaie. Untdelemnul sfirîia plăcut și odaia se umplu de un miros greșos de grăsime încinsă.

— Nu strîmba din nas, rise studentul, ce vrei, untdelemn de floarea soarelui. Să zicem mersi că-l avem și pe-asta...

— Nu strîmb din nas, ți se pare.

— Ești tare antipatic, dar n-am ce face. Am sarcina să te las să dormi cu mine în pat, deși tare te-aș mai lăsa la noapte să umbli pe stradă...

Mareș rise și spuse tare :

— Ai un cuțit să tai pâinea ? Tot nu fac nimic.

— Vezi în raftul bibliotecii. E cam ciunt, dar îmi fac treaba cu el.

Mecanicul îl găsi. Îl privi câteva clipe și auzi iar vocea gazdei :

— Armă fabricată în arsenalul propriu. Nu te speria. Dacă îl apuci de unde trebuie, nu face răni.

Pâinea era tare, limba de metal a cuțitului abia tăia.

— Merge greu ?

— Destul de greu. N-ai și niște roșii ?

— Ești pretențios. Aveam vreo două, dar acum sînt trecute. Nu merită.

— Bine, o să mă mulțumesc și cu ouă.

— Mănânci mult ?

— Nu prea.

— Înțeleg. Am să-ți las dumatăle patru ouă.

— Nu e nevoie. Vom împărți jumătate-jumătate.

De undeva de jos se auzea acum hîrîitul unui patefon. O voce de femeie cînta fals o română.

— Dentistul, zise Niculescu ridicînd tigaia de pe Primus. E ora cînd a terminat cu măselele clienților și cînd simte nevoia să asculte un cîntec.

Ținea încă tigaia sfiruitoare într-o mână și căuta niște farfurii. Le găsi. Erau două discuri metalice de o culoare cenușie, întunecată, cam murdare în mangini. Le luă și le așeză printre piesele de radio răvășite pe masă.

— Poftiți!

Mareș tăiasse pâinea și o așeză alături.

— Ar trebui s-o învelești cu un prosop, îi spuse studentului. De aia e tare.

— Ai dreptate, dar n-am decât un prosop, cu ăla mă șterg pe față și nu face.

Ouăle miroseau bine. Începură să mănince fără să se privească.

— Țasta e mulțumit, zise în cele din urmă gazda cu gura plină.

— Cine?

— Weiner, dentistul...

— De ce e mulțumit?

— Zice că de când cu războiul treburile lui merg mai bine.

— Ei cum așa?

— Lipsa de calciu. Mincăm de atîția ani pe cartelă și asta se simte.

— A, înțeleg.

— Acum cîtva timp se speriasse. L-au luat la munca obligatorie. Pînă la urmă s-a descurcat. Scoate mai departe măsele și ascultă patefonul. E un om fericit.

— Crezi?

— Cum să nu cred?

Se uită la ceas.

— Londra!

Trase pe masă un aparat mic de radio, o Philetta de bachelită pe care o ținuse pînă atunci în raftul cu cărți. Răsuci un buton și se duse să închidă ferestrele. De afară nu se mai auzi larma străzii. Lămpile Philettei se încălziră, se auzi un pîrîit ușor și după aceea hîrîitul enervant al postului de bruiaj german.

— N-avem noroc, spuse Niculescu după ce mai stăruî câteva minute. Astă seară își fac de cap. Mai căută postul pe o altă lungime de undă și în cele din urmă renunță.

— Din ce în ce mai perfecționați. Nu le convine să știe și alții adevărul. Moscova se aude mai bine pentru că rușii au posturi mai puternice. În cel mai fericit caz auzi un cuvînt din trei...

Îi era încă foame, privi tigaia afumată, scurse un strat rînced de untdelemn și se chinui să mai strîngă puțină grăsime.

Mareș se ridică.

— Ouăle au fost foarte bune.

Niculescu închisese radioul. Nu se auzea decât cîntecul stupid al patefonului dentistului.

— Vrei să strîngi? Să-ți ajut?

— Nu e nevoie. Poate și s-a făcut totuși somn. Vrei să te întinzi?

— Acum, da. De altfel voi avea atîta timp de dormit...

— Nu se știe.

— Crezi că războiul se va termina mîine?

— Oricum, pînă se sfîrșește nu mai e mult. Simt eu. Am un miros special.

Niculescu deschise din nou ferestrele. Se simțea răcoarea nopții de septembrie pătrunzând în odaia plină de fum de untdelemn de floarea soarelui. Studentul strânsese farfuriile, le spălase la chiuvetă cu apă rece, așezându-le una peste cealaltă în raftul de unde le luase. Îi aruncă după aceea lui Mareș o pijama cîrpită cu îngrijire.

Mecanicul o privi și zîmbi.

— Ai totuși o logodnică, spuse.

— Am avut dacă ții cu tot dinadinsul.

— Nu se poate. Cine îți cîrpește toate astea ?

— Eu.

— Aș fi jurat că e mîna unei femei. Ești meticulos...

— Nu s-ar spune după dezordinea asta !

— Din moment ce ai răbdare să cauți într-o mie de simulițe pe cea care s-a dezlipit, nu e de mirare că-ți coși atît de bine lucrurile.

— Cu aparatele de radio e mai simplu. Ele sînt complicate numai în aparență, pentru cine nu le cunoaște. Pe cînd cu cămășile... Dacă vrei să afli, am învățat asta de la mama. Ea îmi spunea că nu strică să ai habar de toate...

— Ai ascultat-o.

Mareș se desbrăcă încet, așezîndu-și hainele pe spătarul unui scaun. Nu era frig. Aerul intrat prin ferestre avea numai o umezeală pătrunzătoare. Își simți pielea arzînd sub pînza ușoară.

— N-ai o țigare ? întrebă.

— Cum să nu ? Plugar ? Naționale ? Mărășești ?

— Ce-o fi. Îmi arde pieptul după o țigare...

Niculescu îi întinse un pachet pe jumătate golit.

— Cînd lucrez nu fumez, am și uitat de ele...

Mareș luă una, o aprinse și trase adînc în piept.

Strada se liniștise. Era foarte devreme totuși. Nu se mai auzea nici patefonul dentistului de jos.

— Observi ce devreme se culcă oamenii de la un timp ?

— Nu toți. Cunosoc eu pe unii care nu se lasă pînă nu-i apucă zorile deși sîntem în război...

— Aici nu prea se simte războiul.

— În curînd o să se simtă.

— Tot mirosul dumitale, special ?

— Tot.

— Ai un ziar de astăzi ?

— Cum să nu ? Întinde mîna și ia-l. E în spatele dumitale. Retragerea continuă.

— Cel puțin bine că se spune.

— A căpătat de cîteva zile și un nume frumos : retragere elastică, repliere pe posturi dinainte stabilite. Ce spui de asta ?

Mareș deschise cele două pagini mari ale ziarului și citi titlurile la întîmplare. Începuse să simtă că-i e somn și ar fi vrut să se întindă pe pat, dar mai așteptă cîteva clipe.

— Ai observat ceva curios ? îl întrebă pe student, cu o voce ostenită.

— Ce ?

— De la o vreme se vînd tot mai multe terenuri agricole, locuri de casă...

— Ei, și...

— Nu-ți spune nimic mirosul dumitale ?

Niculescu nu înțelegea.

— Latifundiarul nostru își împart moșiile odată cu apropierea frontului. Asta este într-adevăr un semn sigur că războiul se apropie de sfârșit.

— Ai dreptate. Nimeni nu are un miros mai bun decât omul cu bani. Și ce crezi că vor face bogații noștri?

— Operația de totdeauna. Vor cumpăra aur și-l vor transfera peste graniță.

— Nu putem să-i împiedicăm?

— Deocamdată, nu... Aș vrea să dorm. Dacă ai treabă nu te mai uita la mine.

— Am să sting lumina cea mare și am să-mi aprind un bec pentru mine. O să mai citesc. Cu aparatul ăsta de radio am să mai văd mîine ce-i de făcut. Ia pătura aceea și învește-te. Adormi greu?

— Da de unde! Cum am închis ochii, aleluia! Poți să tai lemne pe mine.

— Înseamnă că ai o croială de soldat.

— Așa adorm oamenii care dorm puțin. Noapte bună...

— Noapte bună.

Mareș se întinse. Canapeaua avea arcuri tari și pleznite pe alocuri. Zimbi. De multă vreme nu mai dormise într-un pat atît de bun. Era plăcut să stai aici sub un acoperiș, lingă un prieten, chiar dacă abia l-ai cunoscut, să nu te mai gîndești la vechea hăituială, departe de primejdiile trecute poate, numai cu spaima vagă a celor viitoare, într-o pijama moale de molton, bine cîrpită, sătul, fără un gînd precis, numai cu o amețelă plăcută în trup și o vagă suferință uitată... Dar știa că urmează un gînd tulbure, un gînd pe care ar fi vrut să-l adoarmă în conștiința lui, un fel de remușcare, spaima de a fi supraviețuit cînd ar fi trebuit să fie mort, încercarea de a lega realitatea de coșmarul ceasurilor de încordare, de frică și speranță, de bucurie nebunească înfrînată cu voință pentru a nu te trăda... Poate era o remușcare nejustificată, dar exista o lege de beton a solidarității, lege ce-ți cerea să mori laolaltă cu cei cu care ai luptat. Pe urmă totul se revoltă în el. Legea luptătorului e aceea de a supraviețui și de a mai lupta încă. Nu resemnare neagră, nu în-păcarea cu moartea ci forța de a nu te lăsa ucis, de a mai încerca și în fața morții să supraviețuiești, să te smulgi din imperiul acesta tulbure, să fugi din marginea lui cît se mai poate...

Privi spatele lui Niculescu, umbra neagră și mare căzută pe podelele nemăsurate. Studentul stînsese becul cel mare de deasupra, un bec afumat și el, stropit cu var, atîrnînd sub un disc verde, vopsit pe dedesubt cu alb, ca o ciupercă otrăvitoare și citea sub un abajur de hîrtie cerată semănînd cu o pălărie de paie, zdrențuită pe margini, arsă parcă cu o țigară. Gazda îl uitase, răsfoind concentrat foile unei cărți, cu fruntea albă într-o palmă, scărpinîndu-se din cînd în cînd sub bărbie, aproape fără să-și dea seama. Erau doi oameni foarte departe unul de altul deși nu-i despărțea decât un zid nevăzut de aer: unul abia ieșit din zona de gheață a spaimii, celălalt încă în obișnuița lucrurilor, aceleași de ani de zile, neavînd conștiința primejdiei care-l pîndea și pe el, îndrăzneț, cu inconștientă, refuzînd să se gîndească la urmările faptului că adăpostea pe un condamnat la moarte care scăpase de sub focul plutonului de execuție.

Ar fi trebuit să adoarmă, dar nu putea. Era foarte obosit, simțea oboseala ca pe o placă de granit care te strivește cu o mișcare înceată, dar som-

nul nu venea încă. Privi cîtva timp plafonul spoit cu fum. Timpul își așternuse pe el hărțile inefabile : mari oceane în relief, oceane cenușii de zgură și pînzele strălucitoare, albe de păianjen care atîrnau ca niște năvoduri pînă deasupra bibliotecii. În nări simți mirosul de lemn umezit și auzi foirea gîndacilor care se hrăneau cu această putreziciune, lăsînd pe podele un rumeguș subțire, nevăzut, purtat pe sub uși de curentul de pe scări. Curînd ațipi puțin. Prin somnul abia început, în stare de veghe inconștientă mai desluși întoarcerea grăbită a paginilor și frecarea unor frunze uscate, tîrîte de vînt pe un acoperiș de tablă, hîrșindu-se, și, rar, la intervale mari, castanele căzînd, cîte două sau cîte trei pe un trotuar de asfalt, așa cum cineva ar fi scăpat bile metalice pe timpanul unei tobe. Atunci strada răsuna ca o încăpere goală, cu ecouri cînd îndepărtate, cînd apropiate. Rar trecea cîte cineva, orbecînd în întuneric. Tot orașul pîndea parcă ceva cu încordare, ca o singură ființă vie. Clopotul întunecat al noptii stingea sunetele dar dincolo de pereții lui de aer era o așteptare dureroasă, chinuătoare pe care Mareș nu o mai simți, pentru că în momentele următoare se obișnuie cu totul : cu frecarea înceată a perdelei de camuflaj de pervaz, cu mișcarea secretă a insectelor ce se tîrau pe dușumeaua nemăturată și cu fișitul foilor de carte răsucite din cînd în cînd, adică cu ceea ce se numește după un oarecare timp de acomodare, universul propriu...

VIII

La prima vedere operația părea simplă, dar Mareș care lucrase aproape zece ani în Călea ferată știa că se pot ivi și alte greutăți în afara celor pomenite de Dumitrana. E ușor să spui ; „Ne trebuiesc cîteva puști și cîteva Mausere. Sîntem înștiințați că într-o gară de triaj sînt trenuri nemțești care transportă arme spre front. Nu e nevoie de o deraiere, asta ar aduce urmări neplăcute. Pot muri mulți oameni, se va pune în spatele partidului și făcute și nefăcute și vor mai fi executate cîteva.“

Mecanicul înțelegea, nu era nevoie să i se explice totul cu atîta grijă. Ar fi trebuit ca operația să semene mai curînd cu un furt, cu o neglijență a soldaților însărcinați cu paza trenului. Un incident scurt în timpul căruia cîteva oameni hotărîți să pună mîna pe cîteva pistoale automate, arme atît de necesare cînd orașul va trebui curățat de ocupanți, la o dată încă îndepărtată sau poate apropiată, cunoscută numai de cîteva.

Dumitrana îi spusese ca deobicei ce vrea fără să lungească vorba. Nu avea nici timp, nici nu era bine să întîrzie prea mult aici. Intrase, dăduse bună dimineata, privise odaia cu pereții afumați, ascultase sforăitul ceainicului albastru, cu smalțul luat din pricina unor focuri prelungite cărora supraviețuise și îi spusese lui Niculescu :

— Coboră și ai grijă de bicicleta mea. Se află pe trotuar în fața intrării. Fluieră tot timpul. Cînd n-o să mai fluieri...

Studentul aruncase letconul cît colo. Avea reacțiile unui soldat ce execută fără să clipească ordinele. „Ia te uită, gîndi Mareș, strașnic știe să poruncească șeful nostru!“ Pe urmă zidarul se întorsese spre el, întrebîndu-l :

— Ție ți-a arătat pe unde se iese în caz de pericol ?

Niculescu îi arătase. Pereții acestei odăi încărcate cu toate lucrurile din lume erau găuriți ca un stup de albine. În spatele raftului cu cărți se găsea o ușiță pe care o puteai deschide atît cît să reușești să te strecorei pe o rină

pînă la un balcon îngust, fără grilaj : numai o platformă strîmtă de beton, dînd spre niște curți adînci, întunecate. Trebuia să traversezi acoperișul nu prea inclinat și de acolo, după o săritură ai fi ajuns deasupra unui depozit de lemne.

Niculescu ieșise. Îi auziseră pașii pe scări și după cîteva minute studentul începu să fluiere nepăsător de jos. Ploua. Era o dimineată de octombrie foarte umedă. Strada părea pustie. Undeva, lîngă geam zuruia un burlan acoperind sfîriitul ceainicului. Pe stradă treceau căruțe și autocamioane. Se auzeau claxoane, ploaia nu reușea să potolească tumultul unei dimineți oarecare cînd oameni alergau la treburile lor, grăbiți.

— Cum ți se pare tînărul ? întrebuse Dumitrana.

— Merge, zisese nepăsător Mareș, fără afecțiune.

— Vorbește cam mult, dar o să-l ținem din scurt. Să nu te necăjești. E mai tînăr ca noi. Altfel, băiat foarte capabil, și foarte sigur.

Și cum mecanicul ridicase ochii lui verzi în care sclipea o vagă bănuială, celălalt protestase :

— Știu, știu, n-ai încredere în nimeni.

După aceea privise în jur și se mirase cu glas tare, mai mult ca să schimbe vorba :

— Ce-i aici ? Cum stați în murdăria asta ? Am s-o trimit pe Ina să dea cu o mătură...

— Omul nu are unde să se miște, i-am mai căzut și eu pe cap... Cît despre măturat, cînd am vrut s-o fac, mi-a spus că ar fi mai bine să m-astîmpăr pentru că îi încurc lucrurile...

— O avea dreptate. Uite, și mie îmi place harababura. Îmi găsesc cu ochii închiși lucrurile unde mi le pun. De-aia mă și cert cu nevastă-mea de multe ori. Ea este o femeie ordonată și cîteodată îmi vine s-o strîng de gît !

În cîteva cuvinte îi expuse planul său, încheind :

— Ei, ce crezi că putem face ?

Mareș își frecase genunchii cu palmele după un vechi obicei și dăduse din cap cam cu îndoială, lucru ce-l necăjea totdeauna pe Dumitrana, om entuziasmat de cel mai mic lucru, chiar înainte de a-și da seama de greutate.

— Întii și-ntii că problema pe care o pui este dacă a sosit momentul să jefuim un tren. Pentru asta trebuie să cerem învoirea celor de mai sus...

— Și-al doilea ?

— Nu mai există al doilea, deocamdată. Răpunde-mi : cei de mai sus ce spun ?

— Ni s-a dat sarcina de a procura armele. Numai să nu facem tărăboi. Există mai mult ca sigur informatori care vor raporta că partidul se pregătește pentru o insurecție armată. Asta știi ce înseamnă. Condamnări la moarte, alți executați... dar nu ne putem opri. Trebuie să ne gîndim la cei din închisori și ziua cînd o să ne batem pe străzi cu nemții nu-i atît de departe...

— Și atunci ?

— De aceea am venit aici, ca să te întreb cum e mai bine să facem ? Cu cît vom lucra mai acoperit, cu atît va fi mai bine pentru toți.

Mecanicul se ridică și începu să se plimbe în jurul mesei. După un timp de gîndire, întrebă :

— Vreau să știu dacă vom găsi cînd o să trebuiască un tren plin cu arme care să aștepte în stația de triaj ?

— Nu e vorba numai de un tren, zise Dumitrana încet, ascultînd o clipă prin fereastra deschisă dacă se mai aude fluieratul studentului. Gara pe care

tu o cunoști mai bine decât noi, e ocupată de acum un an de nemți. Aci se formează trenurile care pleacă spre front.

— Depinde despre ce tren e vorba. Deocamdată nu ne interesează tancurile.

— Bineînțeles. E vorba de armament ușor.

— Știu. Cum stați cu oamenii de-acolo ?

— Cei mai mulți sînt de-ai noștri.

— V-ați încredințat că nu se află printre ei nici un *cîntăreț* ?

— Lucrăm la sigur.

— Bine. Atunci e ușor. Să-mi spui numai cînd îți trebuie armele și cu cine vrei să duci la capăt acțiunea...

Dumitrana își așezase șapca lui pătată de var pe cap fără să-i pese că se afla sub un acoperiș. Părea gata să plece.

— Deși ai fi cel mai indicat, deocamdată nu e vorba de tine. Trebuie să te mai odihnești. Cred că *fritii* te caută cu turbare. A, să nu uiți, să știi că a scăpat și Haim. E grav rănit, stă ascuns undeva. Nu se știe dacă nu se curăță. L-au ciuruit ca pe o țintă de tir. E de mirare cum de nu l-au mai pescuit.

O clipă Mareș simți cum îi bate inima mai tare, o bătaie accelerată, aproape dureroasă. Nu spuse nimic, numai obrazul i se crispă devenind și mai palid.

— N-a putut spune prea multe. Oricum, ești acoperit...

— Cum, mă bănuiai și tu ?

— Trebuie să-i bănuim pe toți. Nu ne jucăm cu viețile oamenilor. Înțelegi, nu ?

— Doar mă cunoști de atîta vreme spuse mecanicul cu puțină tristete.

— E vorba de viață și de moarte.

— Bine, înțeleg. De aceea mă țineți deoparte ?

— Haide nu face pe prostul ! Oricine trece prin ce-ai trecut tu trebuie lăsat cîtăva vreme în pace.

— Bine, încuviință celălalt știind că e inutil să se tocmească.

Începuse să plouă mai tare. Fluierăturile lui Niculescu abia se mai auzeau.

— Atunci ? întrebă Dumitrana.

— Atunci faceți cum credeți. Eu cunosc foarte bine gara, dacă e nevoie o să vă fac un fel de schiță...

— Nu e ceva urgent. Dacă n-ar fi dispoziții precise în privința asta, eu te-aș folosi fără să clipec. Nu-mi plac pensionarii. Și eu am scăpat de cîteva ori cu pielea găurită și uite că nu m-am așezat cu burta la soare...

După aceea vorbira mai deschis, ca și cînd ar fi fost vorba ca el, Mareș să plece în ziua următoare după arme. Mecanicul se tocni, spuse că e nevoie de doi oameni, în afară de cel care ar fi condus grupul. Dacă s-ar fi putut, nu strica să fie și mai mulți. Celălalt se prefăcea că nu bagă de seamă că era vorba de altcineva, rîdea după obiceiul său cu insistență din cînd în cînd, voind parcă să sublinieze dinainte ce avea să-i spună peste o secundă sau două : „N-oi vrea cumva să-ți aduc pentru treaba asta și Comitetul Central.“ De oameni mai mulți nici nu putea fi vorba. Nici nu erau prea mulți și trebuia foarte multă prudență.

Mareș aproape se bucura că sînt atîtea greutăți. Ce om, ce om !, gîndi. Crede că te poți plimba prin gara aceea ca pe calea Victoriei. Pe urmă îi dăduse dreptate. Era foarte greu, dar cu cît ar fi fost mai puțini, cu atît ar fi

fost mai sigur. Tot timpul Dumitrana stătuse cu mâinile sale mari pe genunchi, ca și când ar fi vrut să se odihnească în timp ce vorbea. „Sînt sigur că omul ăsta doarme și pe bicicletă cînd vrea, așa e făcut!” Simțea pentru el o admirație aproape invidioasă. Zidarul se uita în jur, părea obosit, dar nu era, ochii lui se odihneau din cînd în cînd pe soba cu burlane întortochiate, lipite pe la colțuri cu hîrtie îngălbenită și afumată, o hîrtie de ziar aproape cafenie, gata-gata să ia foc la o căldură mai mare, pe raftul cu cărți și pe tavanul afumat, stăruind în cele din urmă pe chipul celui din fața sa. Cîteodată Mareș credea că Dumitrana va adormi, pentru că vedea bine cum se luptă cu somnul. Afară ploaia nu se mai isprăvea, devenise o melodie apăsătoare. Cerul jos și plumburiu văzut prin fereastră părea o plapomă, moale și întunecată, acoperind orașul, sufocîndu-l parcă. Frunzișul castanilor de lîngă fereastră se rărise de tot. Rămăseseră numai crengile goale, niște lemne negre, umezite și lucioase. Printre ele se vedeau acoperișurile de peste drum, niște pătrate cenușii, alunecoase pe care se scurgea apa străvezie, bolborosind. În aer plutea ceva fetid, de jos se ridica mirosul pămîntului umezit, al ierbii strivite de ploaie și peste clădiri bătea un vînt rece și înghețat, primul răsuflet al iernii ce se apropia. Mareș se simțea leneș și irascibil, umezeala îl apăsa pe teastă, era trist fără să știe de ce și simțea nevoia să iasă în stradă și să umble multă vreme prin ploaie. Numai bărbatul acesta de 40 de ani, cu părul tăiat scurt, un păr ca sarea grunjoasă, cu mâinile lui mari de zidar, boante, uscate, cu pielea aspră, nu simțea nimic sau nu voia să simtă nimic. Pentru el lucrurile erau la fel ca înainte, nu voia să știe de lenea și de nervii celorlalți, nu-l tulbura deloc neliniștea anotimpului și schimbările orelor, cînd noroase, cînd luminoase, decantările zilei nesigure care începuse cu soare abia scăpat printre norii joși și apoi cu o ploaie țîrîită, enervantă. Dumitrana știa numai să poruncească fără să întrebe nimic: „Îmi trebuie, îmi faci!” Poate chiar lucrul acesta îi plăcea lui Mareș fără să-și dea seama, dar n-ar fi mărturisit. Zidarul era veriga superioară în partid, de aceea în clipe ca astea nu se arăta deloc gata să-i vorbească prieteneste. Între ei existau relații ca de la comandant la executant. Odată el îi spusese în felul său aspru, direct: „Nu e timpul să ne îmbrățișem și să vorbim ca muierile. Vom avea vreme mai încolo...” Înțelesese. Siguranța lui Dumitrana îi dădea totdeauna încredere. „Omul acesta n-a greșit niciodată, nu putea să greșească niciodată” — își spunea mecanicul. Era un adevărat noroc că lucra cu el, deși știa că dacă zidarul ar fi știut ce gîndește și-ar fi pus mâinile în cap: „Cum se poate să spui așa ceva?”

— Bine, am înțeles, încheiase. Trebuiesc cel puțin trei oameni, cu mine... Trenul are o gardă, nu ?

— Da, dar mai sînt și ceferiștii din gară.

— Atunci e foarte bine.

— De ceilalți mă voi ocupa eu.

— De care ceilalți ?

Dumitrana se ridicase,

— De cei care vor transporta armele.

— Atunci cum rămîne ?

— Așteaptă să cer încuviințarea.

— Bine. Țin numai să-ți spun că nu-i chiar atît de ușor.

— Știu.

— Trebuie trecut un cîmp...

— Noaptea nu-i atît de greu.

- Da, dar există un post antiaerian înainte de a ajunge în fața stației.
- Uitasem... Eu nu cunosc gara atât de bine.
- Și e și un reflector care se plimbă pe cîmp ca pe o masă de operație...
- Și nu se poate trece, vrei să zici?
- Cine spune asta?

— Atunci, am înțeles. Vrei cu orice chip să mergi tu. Bine. Așteaptă. Mai fluieră băiatul ăla jos sau nu?

Ascultară. Studentul trecuse de la „*Te-aștept diseară-n Cișmigiu*“ la fox-trotul „*Toată ziua-n ascensor*“.

— Fluieră fals, păcătosul! rise încet zidarul, dar asta îți dă siguranță. Să nu te iei după gura lui. E un băiat foarte bun. Pînă acum nu l-am scos la treabă, cred că o să-i facem safteaua de data asta...

- Vorbești de el ca de un cal. Spune că are inima slăbită.
- Nu-l duc la un cros. E energic. Îmi place.

Mareș îl înțelese. Semănau, se aprindeau repede ca un chibrit. Zidarul tăcu cîteva clipe lungi. Se oprise în fața ferestrei deschise, cu spatele la ea, privindu-l. „Acum cine știe ce-i trece prin cap!“ gîndi Mareș. O să-mi spună ceva neplăcut. Așteptă. Se apropie și el de fereastră ca să-l silească să vorbească, să curme tăcerea apăsătoare. Privi peste umărul lui rigolele trotuarului de peste drum în care se sbătea un șarpe negru de apă murdară, bolborosind, acoperind și sufocînd o gură nevăzută de canal. Strada era murdară, asfaltul avea deasupra frunze putrezite, niște urme galbene-verzui. Trecătorii alunecau, se auzeau țipete scurte de femei care abia se țineau pe tocurele joase de lemn, moda ultimă a războiului. Firma unui magazin strălucea ca și cînd ar fi fost frecată cu untdelemn. Trecu un cerșetor cu un armoniu și se auzi glasul lui Gică Hau-hau pe care Mareș îl știa demult. Bețivul, un om între două vîrste, îmbrăcat numai într-o haină peticită la coate și cu pantalonii sumeși ca să nu-și murdărească manșetele roase, ținînd la subțioară cartonul lui umezit cu ziare, striga cît îl ținea gura, oprindu-se în mijlocul drumului și privind prin ușile deschise ale prăvăliilor, fără să-i pese de ploaia rece și deasă:

— Moarte negustorilor! Hau! Hau! Moarte pomanagiilor! Trăiască cine știu eu cu mama lui!

Asta era Grivița lui neschimbată, cu clădiri vechi, mîncate de vreme, cu geamuri putrede acoperite cu perdele, dincolo de care pîneau ochi necunoscuți. Grivița lui cu oamenii săi neschimbați. În ușa prăvăliei *La Vapor* ieșise Aramian, negustorul de cafea, aruncînd bețivului cîțiva lei. Vînzătorul de ziare mulțumi cu o plecăciune mare scoțîndu-și caraghios șapca și lăsînd să se vadă de aici chelia lucioasă pe care picară cîțiva stropi de ploaie. Se îndepărtă după aceea cu pașii lui tîrșiți, strigînd de departe:

— Moarte pomanagiilor! Hau-Hau!

Dumitrana încă nu spusese nimic. Se întorsese și el spre ferestrele deschise și privise trotuarele umezite.

— Strașnic! exclamase pe neașteptate. Îmi place omul ăsta. Dacă am să-l mai văd, am să-i dau tot ce am în buzunarele mele.

Se gîndise la aceleași lucruri ca și el, uite, de-ai a fi plăcea zidarul.

— Le cîntă prohodul și ei îi plătesc pentru asta...

Canaturile ferestrei erau crăpate, murdărite de viscole vechi. Prin drep-tunghiul de aer, în transparenta dimineții umede se zărea piața aglomerată. Pe șinele lucioase treceau tramvaie, mici cuburi galbene, ca niște jucării vâ-

zute de sus, mînate de o energie nevăzută. Trecătorii se mișcau cu încetineală. Se învîrteau prin fața barăcilor cu streășini lungi, acoperite cu carton sub care atîrnau stămburile roșii, verzi și cafenii ale negustorilor de mărunțișuri. Se auzeau strigătele bărbaților îmbrăcați în scurte vătuite, unii infirmi, abia scăpați de pe front, lăudîndu-și în gura mare marfa aflată în niște rafturi întunecoase. Deasupra forfotei peștrițe de oameni, sburau cîteva baloane transparente, colorate ca acadelele: niște baloane jalnice pentru că umezeala le desumfla și le oprea sborul spre cerul cenușiu și apăsător. Mareș își aminti zgomotul lor ca de sărutări din noaptea cînd bîjbîrise printre vitrinele spectrale ale Griviței luminate cu fosfor și își dădu seama că se plictisise stînd atîta timp închis între acești pereți afumați.

Dumitrana tot nu spunea nimic. Părea că nu mai e grăbit. Trăgea cu urechea la melodia falsă a celui de jos, o melodie stridentă și obositoare, abia urcînd către fereastra deschisă și privea de cîteva minute pe măturătorii care curătau cu tîmurile lor tocite la capete, strada plină de resturi: cartofi putreziiți și găunoși, plini de pămînt, ardei grași, puși la uscat și lepădați după aceea în drumul camioanelor striviți de copitele cailor și gogoșari aprinși ca niște globuri, aruncați lîngă rigole. Trecea negustorul de planete, învîrtind din manivela armoniului care cînta *Valsul Diminetii*, vai atît de fals! Avea o pâlărie murdară, cu urme albicioase zărite de aici și o haină groasă, păroasă. Papagalul lui stătea pleoștit sub o umbrelă de carton, pleoștită și ea, muiată ca o cîrpă. În astfel de zile, era mai bine să rămii în fața unui foc și să nu te mai gîndești la nimic, să-ți întinzi picioarele înghețate și să le perpelești la căldură.

Mareș se întoarse la soba de tuci și viri prin gura ei îngustă cîteva bucăți de lemne roșcate care începură iute să cînte, fîsiînd din pricina umezelii. După un timp, ceainicul începu să sfîrșie acoperind zgomotul ploii. Dumitrana se întoarse în cele din urmă, ca să încheie:

— Vom face deci o decuplare, așa-i zice, nu?

— Da.

Zidarul își strînsese gura ca și cînd ar fi vrut să spună altceva. Mareș se făcu că nu bagă de seamă. Acoperea acum toată fereastra cu spatele lui mătăhălos. Părea mulțumit de ceva, dar și încurcat. Cînd nu mai putu să se prefacă, făcu cîțiva pași spre el și-i cuprinse umerii:

— Spune-mi cum te simți? întrebă cu o căldură pe care n-ai fi bănuțit-o la un om atît de stăpînit ca el, te mai doare ceva? A fost nevoie de doctor?

Glasul lui aspru se înmuiase. Numai bărbații adevărați sînt capabili de atîta indiferență și de atîta prietenie care nu are nevoie de vorbe. Zidarul îl ținea acum între brațele lui puternice, sufocîndu-l aproape. Îi era rușine de sine și nu voia să-și arate obrazul.

— Știi, îi spuse moale, încet, ca unei ființe foarte apropiate căreia nu i te poți destăinuï decît în anumite clipe. *Atunci*, am vrut să mă întorc să te iau, să fac ceva, să mă bat cu cineva. Era atît de aiurea ce se întîmplase! Te-am înjurat, îmi venea să te pălmui, dar a trebuit să o șterg deși-mi venea foarte greu. Cît timp ai fost acolo (spuse cuvîntul acesta într-un fel anumit pe care nu-l putea înțelege decît Mareș) mi-am zis că te vor ucide din cauza mea. N-ai să pricepi niciodată ce bucurie am avut cînd Tereza mi-a adus vestea că ești la ea acasă. Am vrut să vin să te văd, dar ar fi fost o prostie.

Nu-i dăduse încă drumul. Îl mai ținea strîns în brațele lui mari, grosolane, vorbindu-i fără să-i vadă fața. Pe urmă, emoția din glas i se stinse. Îl

lăsă și se îndepărtă, apropiindu-se de geam. Vorbi cu spatele la el. Mecanicul nu se mișcă.

— Sîntem oameni, asta e. Făcuți din sînge și lacrimi. Credeam că am uitat de toate. Cine trece prin ce-am trecut noi, nu mai seamănă cu ceilalți. Ni se face rușine de toate, ni se pare că trebuie să trăim fără vorbe. Poate ar fi mai bine așa. Plec, am să mai vin. Dacă nu eu, Ina. E o femeie pe care te poți bizui. La revedere.

Traversă camera grăbit, fără să-l privească pe Mareș. Se aplecă, ajuns lângă ușă, să-și ridice sacul cu scule în care se afla ca deobicei, o mistrie, o bidinea și un ciocănaș cu minierul scurt : arma lui. Nu-și desbrăcase scurta plină de pete de var sub care avea o flanelă și cînd îl privi mai bine, mecanicul îi văzu pantofii spartți. Ușa se închise în urma lui. Știa, că dincolo de ea, zidarul se oprise o clipă ca să răsufle, apoi își ridicase scara scurtă și albă cu care umbla pentru ca să nu dea cuiva de bănuit. Cîtva timp îi auzi pașii grei pe scări și pe urmă se apropie de fereastră. Fluierăturile studentului încetară. Îl văzu pe Dumitrana traversînd piața umedă. Avea legată de-alungul cadrului bicicletei, scara de zidar. Ținea ghidonul metalic cu o mîină, nepăsător, ca și cînd nu s-ar fi grăbit. Nu întoarse capul deloc. Mergea liniștit prin ploaie, cu capul plecat puțin, lăsînd să-i curgă pe șapcă stropii de apă. Ca să se asigure că nu e urmărit se opri la coadă în fața unei brutării și numai după multă vreme ridică ochii spre fereastră, dar numai o clipă, în trecere, cum ar fi făcut cineva care ar fi vrut să vadă dacă n-a stat ploaia.

Ușa se deschise și Niculescu intră. Era plin de apă pe haine și sufla în mîini.

— I-am dichisit-o clasa una, zise.

Mareș nu-l asculta. Celălalt vorbi ca și cînd n-ar fi băgat de seamă.

— Eu i-am spus tovarășului Dumitrana că nu se pricepe la biciclete. Păi, ce, aia e frînă ce are el ? Și cauciucurile... Să nu mai vorbim !

Își dădu seama că Mareș nu era atent. Nu se supără. Se apropie de masa lui, cîntări o lampă argintie într-o palmă și își trase un scaun mai aproape, apucîndu-se de lucrul lui, fără să se mai uite la mecanic.

Zidarul stătuse vreo cinci minute în spatele unor femei și în cele din urmă plecă de lângă ele ținînd încă de ghidon bicicleta veche și ruginită. Nu se mai uită nici în dreapta, nici în stînga. Cînd ajunse în capătul străzii Camelia se urcă din mers, ferind scara legată cu meticulozitate de cadru și dispăru.

Mareș se întinse pe pat, căută cu degete oarbe pachetul de țigări de la cap și-i aruncă una lui Niculescu.

— Trage un fum și taci din gură !

Celălalt nu spuse nimic. Se auzi frecarea chibritului și în aceiași muțenie, mecanicul se trezi cu cutia ușoară aterizîndu-i pe piept. Își aprinse și el țigara și ascultă ploaia. Afară se întuneca tot mai mult deși era aproape unsprezece dimineața. Cerul coborîse jos de tot peste acoperișurile care fumegau. Aburii pluteau aproape și aerul devenise înăbușitor. În depărtare, prin fereastră se vedeau primele fumuri înălțîndu-se drept în sus, niște coloane argintii, copaci nevăzuți, iute destrămați de ploaie. Vocile trecătorilor se auzeau stins. Ceainicul nu mai bolborosea. Lemnele aruncate în soba de tuci se stinseseră demult. Îi era somn, s-ar fi ridicat și ar fi privit piața, dar era osenit, nu mai avea energie. Se auzi un țuit scurt și pocnetul unui schimbător

de unde. Mareș se obișnuise cu zgomotele acestea și nu mai tresări. Întrebă numai într-o doară :

— Mergе ? Mergе ?

— Nu-i dau de cap. E un *Blaupunkt*...

— Luna asta ai scos ceva parale...

— Da, mergе bine. Un prieten de-al meu care se ocupă tot cu radiofonia mi-a spus că pînă și țărani au început să-și repare rablele lor de aparate cu căști...

— Cum vine asta ? Ce poți să ascuți la un radio cu căști ?

— Noaptea se aude foarte bine. Sînt posturi foarte puternice, cu o mică șmecherie, se face...

— E timpul radiofoniștilor și al dentiștilor ! glumi.

De fapt voia să uite convorbirea cu Dumitrana.

— Să știi că așa este. Apropos de vînzări. Știi că madam Matilda, ghi-citoarea de sub noi, de la etajul I, a început să se interezeze dacă nu-i cum-pără cineva pianul...

— Are și pian ?

— Oho, ce mai pian ! Adus de la Odessa. I l-a dat cineva pe nimica toată. Îi e frică.

— Ce-ți spuneam ?

— Nici băcanul care-mi dă piine fără mălai nu mai e optimist.

— Ei, cum ?

— Pînă acum vreo două luni îmi spunea că la primăvară o să-și facă o casă cu prăvălie în față, undeva prin apropiere...

— Și ?

— Nu-și mai face.

— De ce ?

— Cică a auzit de la cineva că or să înceapă bombardamentele și aici, ca în Germania...

— Ascultă și el Londra.

— Nu ți-e frig ? întrebă Niculescu.

— Nu, vrei să închizi ferestrele ?

— Le-aș închide. Nu-mi place țîrîitul ăsta al ploii. Mă scoate din să-rite. E o vreme să te împuști. După masă o să cobor să caut o femeie. Dum-neata n-ai nervi ?

Mareș rise.

— De ce rîzi ?

— Pentru că oamenii ca noi s-au deprins demult fără femei.

— Să știi că nu-i bine deloc...

— Mie-mi spui ? Doar eu ți-am recomandat să-ți găsești o logodnică. O femeie pe vremea asta, e ca o prișniță...

— Știu, domnule. Te face să uiți de cozi, de cartele, de război...

— Asta o spui numai cînd plouă ? Sper că n-ai să mă dai afară pe stradă.

— Nici vorbă de așa ceva. Am să cobor, pur și simplu și am să caut o femeie. M-am săturat să tot repar aparate de radio. Ah, acum mi-ar trebui ceva violent, o explozie. Am nevoie de un cutremur ca ăla din '940. Știi ce mi s-a întîmplat atunci ? Eram cu fratele meu, dormeam în același pat. Am crezut la început că mă bate, că a înebunit pe neașteptate și eram gata-gata să-i dau vreo două scatoalce. În casă se auzeau țipete. Pe vremea aceea lo-

cuiam cu el și cu părinții. Când m-am dormit, am văzut că-mi căzuse un tablou de pe perete drept în cap.

— Fratele dumitale e mai mic decât dumneata ?

— Da, de unde, mai mare. Ți seamănă puțin. Doctor de cai. Vai de capul lui. Acum trebuie să fie undeva pe front.

Mareș nu mai spuse nimic. Celălalt tot mai vorbea.

— Când a murit tata, în '941, am șters-o la București. Am găsit odaia asta. Plătesc o nimica toată, îmi convine. Îi mai trimet și mamei ceva bani acasă. Are o pensie mică.

Și dîndu-și seama că celălalt nici nu-l ascultă, se întoarse către piesele lui, zicînd cu necaz :

— Eu trîncănesc și nici măcar nu m-ascuți. De fapt numai ploaia asta e de vină. Hotărît, după masă, mă duc să-mi caut o femeie. Și să știi că treaba asta ți-o recomand și dumitale. Sîntem bărbați în toată firea, ce dracu...

Mareș nu-l auzea. Ațipise cu un zîmbet de mulțumire pe chip. Niculescu îl privi o clipă și apoi dădu din umeri :

— Dracu să te ia de om ursuz, te privește ce o să faci... Și-și văzu mai departe de treabă.

IX

— Ziarele de astăzi, spuse studentul și aruncă pe pat un sul de hîrtie umezită de ninsoare.

Nu deschisese încă ferestrele, ridicase numai perdeaua neagră de camuflaj și deodată lumina invadase odaia întunecată și umedă. Afară, soarele strălucea peste acoperișurile acoperite de zăpadă. Mareș deschise ochii și zări tavanul afumat sub care se legănau plasele strălucitoare de păianjen.

— Ceva nou ? mormăi, căscînd.

Niculescu deschise geamurile de pe ramele cărora căzu puțin chit. De afară pătrunse aerul dulce al unei zile de iarnă blîndă. Cu o seară înainte orașul fusese cenușiu, murdar, plin de frunze putrezite și acoperișurile năpădite de o mîzgă violetă, acum, o crustă pură și lucioasă căzuse peste suprafețele de tablă, făcîndu-le să strălucească.

— Vinde și Hergheliegiu, spuse studentul ca și cînd ar fi anunțat căderea Bastiliei.

— Care Hergheliegiu ? întrebă mecanicul încă toropit de căldura neașteptată.

— Hergheliegiu, *La omul de fier*, magazin de fierărie, etc...

— Aha.

— Frontul pîrîie din toate țîțînile. Citește ! Bombardamente la Hanovra, bombardamente la Berlin. Ți-e mai mare dragul să deschizi un ziar.

Hîrtia umezită mirosea frumos a cerneală de tipărit. Mareș citi comunicatul Marelui Stat Major român, pe urmă trecu la știrile agenției Reuter. Niculescu vîrî cîteva surcele în soba de tuci. În curînd se auzi foșnetul focului.

— Un ceai ? o cafea la domnu' ?

— Ai bani ? întrebă din pat celălalt.

— Ba bine că nu. Afacerile merg de minune. Încă un an de război și n-am să am unde să țin gologanii.

Studentul era vesel fără vreun motiv special. Poate îi plăcea și lui aerul acestei dimineți pure. Schimbă apa din ceainic și privi covorul ros de pe jos.

— Încă puțin și o să ne scoată Serviciul Sanitar din casă. Mă mir că nu avem insecte.

— La asta mă gîndeam și eu.

— Ce spui de ultimele bătălii ?

— Generalul Iarnă.

Studentul rîse ca la operă, pe note, suflînd în focul abia ațîțat.

— Băcanul meu care e un fel de barometru, mi-a spus că nemții mai au o singură speranță...

— Care ?

— Armele secrete.

— Păi de cînd le tot așteaptă...

— Asta zice și el. Crede că de fapt e vorba de un moment psihologic. Niculescu se opri în mijlocul odăii.

— Tot nu mi-ai spus : cafea, ceai ?

— Cafea. Mă doare capul de atîta ședere.

— Să știi că am cumpărat și niște rachiu. Ți-am spus, am bani.

— Bine, să-mi faci o notă de decontare. Cît îmi ceri chirie, nici nu te-am întreat ?

Celălalt fluieră a pagubă :

— Haida-de !

— Vorbesc foarte serios.

— Știi. Nu mi-ai spus ce-ai învîrtit pînă acum. După primele bănuieli pari a fi fost contabil.

Mareș se ridică într-un cot și spuse încet, cu nasul tot în ziare.

— Rentier, poftim. Nu mai scot un cuvînt despre luptele din Nord. Acolo le merge cel mai prost.

— Cui ?

— Nemților !

— Sigur că nu scot o vorbă ! Ce-s proști !

Și după o secundă, privindu-l cu șiretenie :

— Nu pari un om oarecare...

— Dacă îți place s-o crezi, n-ai decît. Ce-ai vrea să-ți spun ? Că am descoperit America ?

— Bine, dacă nu vrei să vorbești, nu vorbi... În trei minute cafeaua va fi gata. O să aibă și un vag gust de ceai, ceai Garofița, ce zici ce nume timpit pentru un ceai surogat ?

Celălalt nu-i răspunse.

— Bine, bine, îl amenință studentul. Îți merge în felul ăsta pînă am să declar greva tăcerii. Să știi că nu-i deloc plăcut să stai în aceeași odaie cu un mut. E ca și cînd te-ai hotărî să locuiești într-un cavou.

— Cînd termini cu pălăvrăgeala și ai să-mi dai și cafeaua promisă poți să vii să jucăm șah...

— Te-ai șters pe bot de șah, nu mai joc cu dumneata pînă nu te umănizezi.

— Ai mult de lucru ?

— Am adus încă o *Philetta*. Trebuie să fie gata mîine. Dar o partidă tot am să te fac. Să nu spui că sînt al dracului.

Mareș îl privi și rîse.

— Iar s-a furat o sumă mare de bani dela Banca Romîniei.

— Asta ce mai înseamnă, ia spune-mi și mie...

— Nimic. Viața e aceeași și în timp de război și în timp de pace. Pof-tim. O sinucidere. Unul care s-a întors de pe front și și-a găsit nevasta cu altul. Mai vrei să știi ceva? S-au luat măsuri ca să nu se mai danseze deșăntat în localurile de petrecere...

— Asanare morală la spartul tirgului! Nu-i caraghios? Ca și cum la o înmormîntare, ar mai ajuta la ceva tristețea generală...

— Pofțim: majorarea impozitelor pentru restanțieri...

— Asta se traduce cam așa: iar nu sînt bani și ne trebuesc pentru ar-mament. Plătește, domnule cetățean!

Mareș își aduse aminte de ceva:

— Nu te-am întrebat? Casa asta nu are proprietar?

— Ba da, dar nici pînă astăzi nu știu cum arată. Chiria o depun la Per-cepție. Dar de ce mă întrebi?

— E foarte curios că în afară de doi sau trei musafiri neașteptați pe care n-ai știut cum să-i scoți mai repede pe scări, de cînd stau eu aici, nu te-a mai deranjat nimeni...

— E simplu. N-am prieteni. Cu clienții mei m-am descurcat înainte de a veni dumneata. Am fost înștiințat și am restituit aparatele reparate. Firmă n-am. Lucrez numai la cunoscători și la prietenii cunoscătorilor. Celor mai mulți le-am spus că m-am mutat și că nu-i pot primi pentru că stau cu toată familia, grămadă. După cum vezi, conspirația e perfectă.

— Pînă cînd o întîmplare o să ne dea totul peste cap...

— Să n-ai nici o grijă. Dumitrana ți-a pregătit al doilea refugiu. Pofțim cafeaua. Vezi să nu-ți arzi buzele, ori îți place s-o bei fierbinte?

— Nu, rece de tot. Las-o pe masă, o s-o iau mai încolo.

— Ești nevors ca și mine...

Se auzi o bătaie în ușă, o bătaie nu tare, nu insistentă. Niculescu făcu loc unei femei.

— Bună dimineața, spuse aceasta.

Avea obrazul roșu de gerul ușor de afară și cum ajunsese înăuntru își scu-tură capul, ca și cînd ar fi avut fulgi de zăpadă pe broboada care i-l acope-rișe pînă atunci. Părul umezit îi cădea pe frunte. Călca bărbătește aproape. Se apropie de Mareș. Mecanicul nu o recunoscuse de la început, dar cînd lumina dimineții însoțite îi căzu pe obraz, spuse cu o mirare bucuroasă:

— Bună dimineața. Tu erai?

— Cum de nu te-am auzit urcînd, zise și studentul în același timp. Am o ureche muzicală...

— Șoșonii sînt de vină! spuse femeia și se așeză pe marginea patului pentru că toate scaunele erau acoperite cu haine.

— Vă cunoașteți, nu-i așa? mai întreabă Niculescu și își văzu de treabă, adică se îndreptă spre cuvetă și aruncă resturile cafelei abia făcute, un zaț negru-cafeniu care murdări cupa de email, umplînd după aceea din nou ceai-nicul cu apă.

— Cum să nu, zise mecanicul, privind plapuma roasă care-l acoperea. Dacă știam că ai să vii, mă îmbrăcam, adăugă către femeie.

— Nu-i nimic, îi răspunse ea și își scoase paltonul încă umezit.

Rămase într-o rochie de stofă roșie, cu guler îngust, strînsă pe trupul mic. În mîină mai ținea încă o plasă plină de pachete pe care nu știa unde s-o așeze.

— Ajutorul roșu ! exclamă Niculescu zărind plasa.

— Nu te-aude cineva ? întrebă femeia.

— Cine să-audă ? Aici sîntem la *cucurigu*, poate nu știi, dar am să-ți amintesc eu : sunetele se propagă de jos în sus...

— Haide-haide, iar vorbești mult, cum îl rabzi ? îl întrebă pe Mareș.

— N-am ce face...

Studentul înșiră pe masă pachetele.

— Șuncă de Praga, se aprobă, mușchi afumat, se aprobă... Ia te uită. asta ce mai e ? Garf ? Spune-mi, tu și cu bărbatu-tău, ați dat vreo lovitură.

Femeia nu-l mai asculta. Se întoarse spre mecanic și-i spuse :

— Am venit să-ți văd și rana. Scoate pijamaua...

Mareș se uită la ea uluit.

— Haide, repede, nu am timp de pierdut. Știi bine că am făcut un curs de infirmiere...

Și fără să mai aștepte îi desfăcu un nasture de la pijama.

— În spate, nu ?

— Da...

Studentul lăasă pachetele după ce ciupi o bucată de șuncă.

— Scoate, domnule pijamaua că nu ești domnișoară. Ia te uită la el ! Ina...

O tutuia ca între camarazii de aceeași vîrstă. Mecanicul își scoase bluza de pijama. Soția lui Dumitrana îi pipăi spatele cald, privind urmele răni. Nu mai rămăsese decît o tăietură albă, cojită pe margini.

— Mai nimic. Nu ți-a atins nici un mușchi. Ce mai simți ?

— La început am avut un fel de anchiloză...

— Un reflex. Acum ?

— O durere ușoară. Unele înțepături pe timp întunecat...

— Fleacuri. Cine te-a îngrijit ?

— Tereza. Cu leacuri băbești. După trei zile, cînd voiam să plec de la ea, rana a început să supureze. Mi-a pus o foaie de pătlagină și mi se pare, apă oxigenată.

— Exact ce trebuia. Îmbracă-te.

Mareș se îmbracă.

— Ați mîncat ?

— Eu am băut o cafea și el se pregătea să-și facă un ceai.

— Am picat bine atunci. Cum te simți prizonier ?

Femeia rîse încetișor, aproape cu răutate. Avea un șir de dinți albi și strălucitori. Părea mai tînără decît o știa el. Poate și din pricina obrazului rumenit de frig. Acum își potrivea părul umezit, căzut pe frunte cu un gest reflex, simțindu-se privită. Mareș se uită în altă parte, încurcat puțin de asta.

— Aș vrea să umblu puțin.

— Nu e timp de umblat...

— Razzii militare ? întrebă studentul atent deodată.

— Da. Mai ales în punctul ăsta aglomerat.

— Atunci am să mai rabd.

Tăcură toți trei ascultînd cum se topea zăpada pe acoperișuri.

— Auziți, zise Niculescu. Nici n-am apucat bine să ne bucurăm de ea și se duce. La prînz, Grivița o s-arate ca un canal venețian.

Ina se ridicase în picioare și căuta ceva cu privirea. Se vedea bine că mai fusese aici.

— Unde-i mătura ? întrebă, contrariată că nu o găsisse unde o lăsase ultima oară.

— Am scos-o pe balcon, spuse studentul mestecînd încă gînditor o bucată de șuncă. Și după aceea se scuză către Mareș : De cînd a venit ea ultima oară, praful sacru al acestei odăi, nu s-a mai ridicat deasupra capului meu...

— Tot aiurit ai rămas, zise femeia. Hei, Mareș, ridică-te din pat și ieși pe balcon cu el, că am treabă...

Și i-l arătă pe Niculescu. Acesta începu să strîngă hainele de pe scaune. Cînd termină se întoarse cu un aer disperat :

— Ina, se rugă, Ina, știi ce o să se întîmple ? Am să încurc piesele aparatelor de radio și clienții mei mă vor deferi justiției. Umblă cu milă în sîrmu-lițele mele...

Femeia nu-l ascultă, deschise ușița care dădea spre balcon și căută mătura. Mareș o rugă să rămînă cîteva clipe acolo pentru ca să se îmbrace. Niculescu își adună piesele în mijlocul mesei, continuînd să se roage :

— Numai de locul ăsta n-ai să te-atingi, nu-i așa ?

Ieșiră după aceea amîndoi pe platforma îngustă de beton pe care se adunase un strat subțire de zăpadă. Femeia îi lăsă singuri, întorcîndu-se în odaie.

— Tocmai îi spuneam lui, azi (ezită o clipă), chirieșului meu, că dacă mai stăm în murdăria asta vom fi aruncați în stradă de Serviciul Sanitar...

— Și ? întrebă Ina de dincolo.

— Nici el nu suferă murdăria, și dacă vrei să știi, nici eu, dar ce să fac ? N-am timp. Pe urmă, o femeie e mai îndemînică...

Mareș îl întrerupse fără să țină seama de necazul lui mut :

— Ce face Tereza ? N-a mai venit pe aici de multă vreme...

— Nu știu. Ne vedem rar, îi răspunse femeia.

Acoperișurile începuseră să fumege la căldura soarelui. Orașul se vedea jos, printr-o perdea de aburi ușori și străvezii. Se auzeau burlanele zuruind și pe trotuare cădeau picături grele de apă. Prin ușița deschisă și prin ferestre ieșea un nor gros de praf.

— Vor crede că a luat foc ! spuse Niculescu privind odaia.

— Cine ?

— Vecinii...

— De ce ?

— Nu vezi ce praf...

— A...

Mareș se uită în stradă. Negustorii ieșiseră în ușile prăvăliilor și stăteau întepenți, cu mîinile la spate, privind soarele. Pe pavajul murdar și strălucitor trecuseră cai și camioane. În margini, rămăseseră dîre negre de zăpadă. Bustul doctorului al cărui nume îl purta piața era umezit pe o parte și părea făcut din două bucăți de piatră. Deasupra prăvăliilor se rotea un stol de ciori, croncînind și umplînd locul de larmă. Galeriile scunde ale prăvăliilor amplificau strigătele care se pierdeau în aerul strălucitor.

— Pot să-ți scutur și cărțile ? întrebă dinăuntru Ina.

— Una cîte una, încuviință Niculescu cam cu spaimă. Știu că n-ai să le pui la locul lor, de unde o să le iei, dar o să te-njur abia cînd o să-mi trebuiască și n-am să le gădesc cu ochii închiși...

— Bine, bine...

Studentul vrusese să intre înăuntru, dar renunțase în cele din urmă, oprit de norul cenușiu, dus de curent spre acoperișurile aflate mai jos.

— Puteți veni, zise în cele din urmă femeia.

În odaie era încă praf, dar aerul se schimbase. În mai puțin de un sfert de ceas, Ina ridicase covorul ros, măturase și scuturase raftul de cărți. Masa era mutată de la locul ei. Studentul își căută piesele răvășite cu o disperare fără cuvinte. Pachetele cu mâncare fuseseră acoperite cu hîrtie și ceainicul sforăia vesel.

— Iei cu noi o gustare ? întrebă gazda.

— Nu e timp. Vă las...

Își așezase iar broboada pe cap. Acum părea obosită. Părul i se uscaseră și roșeața din obraz îi dispăruse. Avea cearcăne sub ochi și o paloare care-i stătea bine. Își îmbracă paltonul și se încheie absent la nasturi. În ușă, își aduse aminte de ceva, se opri și-i spuse lui Mareș :

— A fost nevasta ta pe la noi. Nu știe unde ești.

— Și ce i-ați spus ?

— Că ai scăpat, dar că nu cunoaștem locul unde poate să te găsească.

— Foarte bine.

Femeia tăcu o secundă, înainte de a întreba iar :

— Chiar nu vrei s-o vezi ?

Îl privea curios și cu o oarecare mirare.

— Nu, acum nu-i timp de așa ceva. Aș fi vrut numai să știu ce fac copiii ?

— Nu ne-a spus nimic despre ei. Întreba numai dacă ai scăpat ? La revedere. A, era să uit plasa...

Niculescu i-o întinse și o întrebă comic :

— Pot să-ți sărut mîna pentru cele ce ne-ai adus și să te rog să mai vii pe la noi ?

— Nu te oprește nimeni.

Îi întinse mîna, ridicînd palma pînă la înălțimea buzelor lui. Era foarte stîngace totuși, dar stîngăcia îi stă bine, gîndi Mareș, aproape îngrijorat. După aceea ieși. În odaie rămase un miros de săpun și de haine femeiești. Niculescu își turnă ceaiul într-o cană știrbă, fluierînd.

— Nu mănînci din bunătățile astea ? întrebă.

— Nu mi-e foame.

— Nici puțin garf ?

— Nici.

— Nici puțină șuncă de Praga ?

— N-auzi că nu mi-e foame ?

— Nu te-ai săturat de cartofi ? De cînd stai cu mine am consumat amîndoi un vagon...

— Ești sîcîitor cîteodată.

Celălalt îl privi. Dădu din umeri, sorbi cu grijă din ceai și desfăcu iar pachetele.

— Crezi că mai e praf aici și-o să se așeze pe bunătățile astea ?

Mareș nu-i răspunse.

— Ți-ar trebui totuși o femeie, constată rece studentul, repausul prelungit te face nervos. Și după o pauză scurtă, schimbă vorba : Uite ce curat a făcut Ina ! Pariez că mîine pe vremea asta, iar o să se găsească între

acești patru pereți un metru de prof. Tot nu mi-ai spus : ce dracu ai învățat în viața dumatăle ?

— Te interesează atât de mult ?

— E bine să știi cu cine înoptezi...

— Ei, dac-o iei așa, am să-ți spun...

— Poți să-mi povestești în timp ce eu măninc și jucăm șah. Uite tabla. Hai să stăm amîndoi pe pat. E mai comod. Eu voi înfuleca și dumneata o să mă faci mat. Teribil îmi place să mestec și să joc șah. Spiritul meu se odihnește...

Aduse tabla de șah, tocită pe margini și piesele aproape decolorate de vechime. Negrului îi lipsea o tură înlocuită cu o menedă de doi lei care era plimbată cu degetul pe cartonul spart pe alocuri.

— Începem ?

Sorbea rar din ceașca de ceai și își tăiase cîteva felii de pîine peste care așternuse două bucăți de șuncă de Praga.

— Nici nu meritam bunătățile astea.

— I-ai sărutat mîna, ajunge.

— Oi fi gelos ! Femeilor le place să le săruți mîna.

— De ce oare ?

— Uite, începi să semeni a om...

— Nu mi-ai răspuns.

— Domnule, sînt slabe și vor să creadă că li te supui. Dumneata ce crezi ?

— Știu eu ce să zic ?

— De ce nu vrei să-ți vezi nevasta ?

— E mai bine să nu amesteci femeile în treburile astea...

— N-o să-mi spui că ea nu știe ce faci. Aveți și copii, cîți ?

— Două fete.

— Mari ?

— Nu prea. Una din ele abia s-a făcut de școală...

— A, da...

— Te miri că nu vreau s-o văd...

— Da.

Făcu deschiderea după ce așezase piesele.

— Începem ?

— Începem.

— N-o mai iubești ?

— Nu știu. Cred că nu, deși cîteodată mă gîndesc la ea.

— Și copiii ?

Mareș nu răspunse numaidecît. Mută un cal, privind tabla de șah. Celălalt mîncă cu poftă. Asta îl enerva, dar se stăpîni.

— Copiii s-au obișnuit fără mine. Sînt mai totdeauna plecat. Am fost mecanic. În tinerețe am stat cîtva timp în pușcărie. Pe vremea aia erau mici. Cînd s-a născut a doua fetiță nu eram aici. Pe urmă a venit războiul, frontul. De atunci sînt tot fugit. Cred că abia îmi aduc aminte de copii...

— Și ele ?

— Ele știu că au un tată și atât.

— Ce caraghios lucru ! Fii atent, am să-ți iau nebunul...

— Nu e deloc caraghios. Multora li se întîmplă astfel de lucruri pe timpurile astea. Cîteodată mi-e dor de ele...

— N-ai nici măcar o fotografie ?

— Nu. Cred că s-a pierdut în hainele mele uitate la închisoarea Jilava.

— O, iartă-mă.

— Nu-i nimic, n-aveai de unde să știi. Joci foarte bine în dimineața asta...

— Ți-am spus, când măînc, gîndesc. Am dus-o greu totdeauna și asta se simte chiar în gîndire. Cele mai mari prostii le fac cînd n-am mîncat destul...

Lumina strălucitoare de afară se întunecă.

— Se schimbă vremea, spuse Niculescu. Iar o să ningă și mai e atît pînă la primăvară !

Prin fereastra deschisă intra un vînt rece care le îngheță mîinile.

— Vrei să închid fereastra ? întrebă Niculescu.

— Nu. E mai bine așa. Cînd o să fie prea rece, o să mai băgăm două lemne pe foc.

— E-n regulă ! Atenție la tură !

În odaie mai stăruia un parfum vag.

— O cunoști demult pe Ina ? Mi se pare că te-am mai întregat.

— De ce ești curios ?

— Pentru că eu am fost aproape îndrăgostit într-o vreme de ea.

— Nu mai spune !

— Da, făcu cu seriozitate studentul. Anul trecut venea aici foarte des. O femeie ca ea mi-ar trebui. E iute, spirt !

— E adevărat. Dumitrana a știut să aleagă.

— Ce-a fost ea înainte de a-l lua ?

— Infirmieră la un spital. Mi se pare că mai este și acum.

— Deci o cunoști demult.

— Da.

— Are noroc. Și ea și el. Nu i-a dibuit niciodată pînă acum.

— Șah !

— Ah, să știi că dacă mă bați nu-ți mai dau de mîncare azi la prînz.

— Nu-i nevoie să-mi dai de mîncare. Știu de unde să iau ce-mi trebuie și pot să-mi prăjesc și singur cartofii.

— Cîteodată nu ești chiar atît de antipatic.

— Nici dumneata. Am început să ne obișnuim unul cu altul.

— Și eu cred la fel.

— Cînd eram mai tînăr eram un om foarte vesel. Cred că și acum mai mi-a rămas ceva din veselia aceea veche, dar ce să fac ? Nu poți să te bucuri oricînd...

Niculescu tăcea. Privi chipul celuiilalt, gura subțire a lui Mareș și obrazul palid pe care nu se citea nimic decît o împietrire rece.

— Dumneata ești un veteran și eu îți vorbesc ca unui tînăr de vîrsta mea.

— Nu sînt atît de bătrîn cît crezi. Oamenii nu se schimbă prea mult cu trecerea anilor, devin numai mai tăcuți, asta-i diferența dintre noi doi. Haide, mută, cred că ai să pierzi...

Prin fereastră intră iar lumina soarelui. Burlanele sobei, lipite cu hîrtie, străluciră o clipă. Zăpada subțire de pe acoperișuri se topise. Nu se mai auzeau decît larma stinsă a străzii cu care Mareș se obișnuise.

— Azi ai fost de înțeles, reluă Niculescu, lăsându-și cana știrbă pe un raft.

— Crezi.

— Da. Soarele ăsta e de vină și poate și faptul că a venit Ina. Nici n-ai idee ce înseamnă să vezi un om nou după atîta ședere. Eu știu. Cînd am stat în spital îmi venea să fug după două luni.

— Dar ce-ai avut ?

— O porcărie cu inima asta. Slăbise de tot. Acum bate bine. Cum îți spuneam, nu e chiar atît de ușor să mă auzi numai pe mine. Eu mai dispar, mai stau de vorbă cu clienții mei, cîteodată mă duc și la cinema. Nu-ți ajung numai ziarele pe care le citești cu atîta lăcomie. Mi-e teamă că n-ai să mai rabzi multă vreme. De fapt, după mine, ar trebui să te miști puțin. Poate într-o seară. E mai puțin periculos. Trebuie să eviți gara. Acolo sînt controale mai multe. Îi caută pe militari. Dar pe străzile astea din spatele hotelurilor nu trece nici dracu...

— Crezi că nu sînt patrule ?

— Chiar dacă sînt, poți să dispari ușor. E o beznă !

— N-aș vrea să fac vreo prostie.

— Cum vrei !

— Bine, o să mai mă gîndesc. Șah !

— Mă încolțești.

— Ești distrat. Dumnezeua joci mai bine decît mine.

Mareș se rezemase de raftul de cărți și simți în spate urma rănii peste care cu puțin timp înainte se așternuse într-o mîngiere ușoară și îngrijorată mîna Inei. În tot trupul i se urcă o febră ușoară o căldură care îi ajunse pînă la obraz. Palma femeii era umezită puțin. Ina avea o mîna mică și albă, cu degete subțiri. Pe unul din ele purta o verigă subțire de aur sub care se afla săpat în metal, numele soțului ei. Îi fu rușine de emoția lui ce-i aducea aminte de o alta mai veche, vru să nu se mai gîndească la lucrul acesta și începu să joace din ce în ce mai prost spre mirarea lui Niculescu care nu înțelegea nimic.

X

Se auzi frîna unei mașini și apoi alunecarea unor cauciucuri pe un strat subțire de gheață, o derapare șuierătoare. Mareș se trezi asudînd dintr-odată. Era încă destul de cald. În soba de tuci mai ardeau cîteva tăciuni. Pilpierea șovăitoare a focului moale arunca pe tavan un reflex purpuriu. Mecanicul se ridică în coate și ascultă. Lîngă el, Niculescu dormea neturburat. Îl împinse ușor cu cotul :

— Ce-i ? tresări acesta.

— Ascultă.

Sub ei, în gang se auzeau bocancii unor oameni grăbiți. Cineva spunea cu glas tare :

— Aici e 273.

— Poliția ! făcu Niculescu și în aceeași secundă fu în mijlocul odăii. Nu aprinde lumina. Știi să te îmbraci foarte repede ?

Mareș întinse mîna și găsi pachetul de haine așezat lîngă pat Studentul se apropie cu pași ușori de ușă și o deschise trăgînd cu urechea.

— Ai trei secunde, îi mai spuse. Te îmbraci pe balcon. Încalță-te mai întii. Eu am să-i țin de vorbă.

Se întoarse și deschise încet fereastra, privind în stradă. Sub ei, în fața intrării de beton, se afla un automobil mare, negru. În jurul lui se învîrtea un bărbat care fuma. Mecanicul era aproape gata.

— De ce dracu nu urcă? se miră cu același glas abia auzit Niculescu, și se apropie iar de ușă. Mareș ieși pe balconul îngust. Ușița scîrții. După aceea nu se mai auziră decît vocile celor de jos. „Ocupă ieșirile“, gîndi mecanicul. Era numai în cămașe și în pantaloni. Haina și-o îmbracă fără grabă, complect liniștit, privind curțile aflate undeva foarte jos, la picioarele sale. Acoperișurile luceau în bătaia lunii. Se auzea înghețul de noapte, un pîrîit ușor, prelung, cum ai sparge un geam pe care ai așezat o hîrtie umezită, ca să nu facă zgomot. Coroanele copacilor aveau o crustă lucioasă și păreau înveliți în poleială. Se auzi o bătaie într-o ușă, o bătaie apăsată, neliniștitoare. „Caută pe portar, dar aici n-au să găsească nici un portar“, își spuse Mareș. Ținea încă în mînă un palton vechi al studentului și nu-l îmbracă. Trebuia să sară pe acoperișul vecin, fără să facă vreun zgomot. Tabla trebuie că e tare alunecoasă și lumina asta a lunii îl scotea din sărite. Agenții se aflau desigur undeva în curțile vecine. Poate îl așteptau în stradela care dădea spre piața pustie, pe unde ar fi trebuit să fugă. Și unde să te duci acum? Doar înapoi la Tereza. Făcu paltonul ghem și vru să-l arunce pe acoperișul aflat sub el. În clipa aceea pe suprafața de piatră a curții interioare luci lumina unei ferestre dincolo de care se aprinseseră becurile.

— Domnul Weiner? întreba cineva.

Niculescu deschise ușița și îl apucă de umăr.

— Rămii! Nu ne caută pe noi. Cine știe ce dracu s-a întîmplat cu dentistul... Mă miram de ce nu urcă pe scări. Oricum, stai aici pînă se termină comedia.

Zgomotul sculase toți locatarii. În gang, la celelalte geamuri se aprinseseră becurile. Se auziră iar glasurile cîtorva bărbați. Cineva repeta, iritat:

— Intră înăuntru!

— Ce-a făcut? Ce-a făcut? întreba un glas de femeie.

— Asta-i ghicitoarea, spuse încet studentul. Fac percheziție. Ah, cît durează! De ce dracu l-au dibuit tocmai pe Weiner? Părea un om așezat...

— Cine știe!

— Nu ți-e frig? Îmbracă paltonul. Încă o secundă și sburai în vid.

De jos nu se mai auzea nimic.

— Îmi pare rău de săracul Weiner, dar asta înseamnă că de noi, habar n-au, nu crezi?

— Cine știe...

Trecu cîțva timp. Pe urmă se auzi iar glasul ghicitoareii care spunea tare cuiva:

— Îl duc.

— Gura! porunci o voce de bărbat.

Se auziră pași greoi bocănînd în gang. Niculescu părăsi platforma îngustă de beton și se apropie de fereastră. Privi de acolo cum îl urcau pe

dentist în mașina neagră. După câteva clipe se auzi motorul și se făcu odată liniște. Studentul aprinse becul din tavan și se priviră.

— Ți-a plăcut ?

— Nu mi-a plăcut.

— Nici mie.

Niculescu căută sticla de rachiu, pusă bine într-un raft și turnă un strat măricel pe fundul ceștii din care bea deobicei ceaiul. I-o întinse celuilalt :

— Ia !

Mecanicul bău fără să clipească. Rachiul i se lăsă numaidecît în genunchi, amețindu-l puțin.

Studentul își turnă și lui un strat de alcool. După ce bău se scutură cu silă.

— Mai dormi dacă poți ! zise. Dumitale ți-o conveni că ești obișnuit cu chestiuni din astea, dar mie ? Credeam că-i mai ușor, în definitiv, de multă vreme mă tot aștept să mă ia într-o noapte. Îmi și închipuiam pînă acum cum am să mă port, ce-o să le spun vizitatorilor mei, dar cînd e vorba să fie adevărat, brrr ! Simțeam un gol în stomac și cred că m-aș fi bilbuit al dracului...

— Ți-a fost frică ?

— Ba bine că nu !

— Și mie. Deși, așa cum ai mai spus, am mai pățit-o...

Aruncă paltonul pe un scaun și începu să se desbrace încet.

— Crezi că se mai întorc ?

— Nu cred.

— Atunci ar fi bine să ne întindem puțin. Ai uitat fereastra deschisă.

— Vrei s-o închid ?

— Nu. Lasă să intre aerul. Parcă-i primăvară. Și luna asta !

Priviră discul argintiu alunecînd deasupra acoperișurilor.

— Strașnică noapte ! Să te plimbi acum cu o femeie pe care o iubești...

Căută pachetul de țigări și întrebă :

— Nu vrei să stingem lumina, să lăsăm numai fereastra deschisă și să ne amintim de lucruri frumoase ?

— Ba da.

Cînd rămase numai în pijama, mecanicul spuse gînditor :

— Cum ne pierdem capul !

Celălalt răsucise comutatorul și în odaia joasă plutea vâlul sticlos al lunii. Se auzi frecarea chibritului și, o clipă, lîngă obrazul studentului pîlpîi o flăcăruie roșie. Mareș își aprinse și el o țigare. În curînd camera se umplu de un fum verde.

— Tot nu înțeleg de ce l-au luat pe dentist...

— Cine știe ! Poate un denunț, poate iar îi strînge pe evrei...

— Și noi fumăm liniștiți !

— Așa-i la război.

— M-am plictisit. Dați-mi o pușcă, un pistol automat și spuneți-mi să ies în stradă...

Mareș îl privi.

— Ușor, tinere, ușor. Iar te pripești...

— Nu știu ce fel de nervi ai. Parcă ai vrea ca totul să țină o mie de ani...

- N-o să țină, știi bine.
- Și pînă atunci, ce să facem ?
- Să jucăm șah...
- Nu joc noaptea șah.
- Atunci să ne culcăm.
- Nu, nu pot să adorm încă, ar fi mai bine să vorbim.
- Despre ce să vorbim ?
- Știi eu despre ce să vorbim ? Despre orice, numai să vorbim...
- Crede-mă, cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut este să ne culcăm.

— Bine, cum vrei...

Niculescu aruncă țigara încă aprinsă pe fereastră și se lungi lîngă el. Mareș fuma privind tavanul pe care mai juca lumina purpurie a focului ostenit.

- Cînd ai intrat în partid ? îl întrebă pe student.
- Acum doi ani. Dumitrana mă cunoștea bine.
- Da, are încredere în dumneata.

Niculescu rise încet.

— De ce rîzi ?

Celălalt nu-i răspunse numaidecît. După un timp îl înghionti cu prietenie :

— Dacă n-am fi atît de bănuitori, am fi cu toții morți de mult. Noapte bună și nu mai rîde...

Dar nu adormi. Rămase așa cîteva ceasuri, cu mîinile sub cap, fără să închidă ochii. Discul lunii căzuse undeva în spatele clădirilor întunecate. Deasupra Griviței rămăsese numai o dogoare rece, albă. Odaia cu tavanul afumat, sub care spînzurau pînzele subțiri și strălucitoare ale păianjenilor îi aminti de o odaie de hotel unde locuise cîțva timp, cu ani în urmă...

Se trezise aproape de miezul nopții la șuieratul ascuțit și îndepărtat al unei sirene de locomotivă. Afară era lună și căzuse prima zăpadă, un strat moale de ninsoare, înghețînd lent. În odaia plină de praf, mirosea a mucegai. Era frig și degeaba își trecuse pătura pe sub el. Amorțise. Se răsucise de cîteva ori pe perna tare, încercînd să adoarmă din nou, dar nu reușise. Lumina albă a zăpezii de pe acoperișul vecin strălucia orbitor în bătaia lunii. Ar fi trebuit să așeze ceva pe geamurile fără perdele, dar nu avea ce și ca s-o scoale pe portăreasă la ora aceea tîrzie din noapte, nu se putea. După cîteva încercări zadarnice de a ațipi, se ridicase din pat și căutase grămada de lemne așezată lîngă vechea sobă de teracotă încercînd să reaprindă focul. Avea lemne destule pentru că stătea mai mult în Depou, dormind în camera aceasta de hotel doar trei nopți pe săptămîină. Portăreasa era foarte mulțumită pentru că se făcea și economie și nu mai era nici ea obligată să care pe scări grămezile de buturugi, așa încît atunci cînd venea de la vreun drum, Mareș aprindea niște focuri strașnice. În seara aceea se întorsese de la stație devreme. Era pe la sfîrșitul lui noiembrie. Toată ziua plouase, o ploaie rece, păcătoasă, apăsătoare, o ploaie care te scotea din sărite. Mecanicul terminase treaba de la șase. Era ostenit, frînt. Spusese bună seara celorlalți ceferiști și plecase după ce unul dintre ei încercase să-l facă să intre în cîrciuma gării, fără să reușească. Nu-i plăcea

să bea, era și puțin bolnav. Îl dureau oasele pentru că timpul ăsta îl făcea să simtă totdeauna tăietura surdă a reumatismului. Străbătuse drumul plin de noroi, ocolind băltoacele și ajunsese în fața intrării hotelului. Madama era în cușca ei de lemn tot în rochia albastră, numai cu o flanelă de lână groasă pe umeri. În seara aceea avea chef de vorbă. Îi întinsese cheia neagră și rece și spusese trăgând din țigare :

— Păcătoasă vreme...

Mecanicul se grăbea. Ar fi vrut să ajungă mai repede sus, să-și lepede scurta umezită și să adoarmă după ce va aprinde focul. Femeia îi întinse un plic alb.

— O scrisoare. De la nevastă ? întrebasese cu o curiozitate pe care nu și-o putea învinge.

— Nu, nu sînt însurat.

— A...

Chipul ei gras, cu încrețituri mici sub ochi se întinse o clipă. Mîngîia o pisică și se vedea bine că vremea chinuitoare o plictisea. În odaia portăresei era cald. Marea desfăcu plicul și citi în tăcere. Maică-sa îl înștiința că deocamdată tatăl său și cu unchiul Manole nu se întorseseră „de unde erau plecați“. Rîsese crîncen.

— Ceva plăcut ? întrebasese femeia gata să lege cît de cît o vorbă cu el.

— Nu tocmai.

— Mi se păruse că ai rîs.

— Fac haz de necaz.

Nu mai avea ce să-i spuie. Ea îl opri totuși în ușă.

— Nu ți-e urît singur ? întrebasese cu glas vinovat, lăsînd ochii în jos.

— Nu, nu mi-e urît.

— Dacă, cumva... să știți că eu cunosc niște fete amabile...

Avea o voce de proxenetă. Marea îi văzu mîinile grase și albe în care ținea pisica, abia mîngîind-o.

— Nu-i nevoie. Bună seara...

Și plecase fără să trîntească ușa, așa cum voise să facă numai cu o secundă înainte. „Drept ce mă ia !“, își spusese urcînd scările neluminate. Știa că în apropiere se găsea un bordel păcătos unde se întîlneau mai ales simbăta seara soldații regimentului de cavalerie, aflat undeva lingă Dunăre, la vreo doi kilometri în afara țîrgului, cu cei cîțiva funcționari necăsătoriți ai Primăriei și vreo doi bătrîni cu bani, gata oricînd de o petrecere, dar nu fusese niciodată acolo. Deschisese ușa, privise încăperea rece și lucrurile neinsufletite din jur. De cîteva ori se gîndise că ar fi trebuit să se însoare. Și tatăl său și unchiul Manole se însuraseră de tineri. Aprinsese focul și ascultase cîțva timp ploaia de afară. Soba făcea fum și deschisese ferestrele. Începuse să ningă. Ploaia rece și dușmănoasă se transformase într-o cădere de fulgi albi, rotitori. Se desbrăcase încet, privindu-se în oglinzile mîncate de vechime și umezală. Portăreasa avea dreptate. Era prea singur, ar fi trebuit să-și caute o femeie. Adormise după aceea și se trezise peste două sau trei ceasuri, simțindu-și trupul înțepenit de frig cu ochii iritați de lumina verde de afară a lunii. Încercase să adoarmă numaidecît fără să reușească. Își căutase după aceea pachetul de țigări și-l găsise gol. Înjură, se ridică din pat și răsuci comutatorul. Lumina nu se aprinsese, așa cum se așteptase. „Trebuie să fie trecut de unsprezece“, gîndise. La unsprezece, uzina electrică stîngea luminile. De aceea la intrarea hotelului ardea noaptea un Petromax și un

bec ca și în cabina portăresei de altfel. Aprinse un chibrit și deschise ușița sobei care scîrțîi ușor. Avea lângă sobă hîrtii cu cenușă, stropite cu gaz, pregătite dinainte de către femeia de serviciu. Focul se reaprinse în curînd. Ar fi vrut să citească, dar proprietăreasa hotelului nu avea lămpi, socotind că cine avea chef să facă așa ceva, putea s-o facă pînă cînd uzina întrerupea curentul. Îi trebuiau țigări și ele nu se găseau decît la bufetul gării care închidea cîteodată și după miezul nopții. Trebuia să se îmbrace și să iasă afară. Stătu nehotărît cam un sfert de ceas și în cele din urmă, dîndu-și seama că dacă nu va trage un fum de țigare, n-o să reușească să adoarmă nici pînă la ziuă, se hotărî să se îmbrace. Nu trebuia să aprindă nici măcar un chibrit pentru că reflexele verzui ale acoperișurilor pline de zăpadă învăluiau camera într-o lumină ciudată. Mareș coborîse scările și ieșise în drumul noroios. Băltoacele înghețaseră. Era o noapte rece, frumoasă, senină, înaltă, cu cer albăstrui, cu o lună metalică, îndepărtată. Nu se întîlni cu nimeni. De la gară se auzeau șuierăturile scurte ale locomotivelor și un sunet trist de armonică. Intră în sala de așteptare, privi în treacăt mulțimea de țărani ațipiți și ieși pe peron. Trenul de unsprezece plecase. Liniile erau pustii. Ușa bufetului lăsa o umbră galbenă, așternută pe pietrele alunecoase ale peronului, cu urme de zăpadă spulberată, sticlind ca sarea. Dincolo de șinele de fier cădeau umbrele prelungi, negre și nemișcate ale unor plopî. Se auzea distinct sunetul armonicii și un oftat de bețiv. Mecanicul intră, dădu bună seara și ceru un pachet de țigări. Înăuntru se aflau trei oameni la o masă acoperită cu sticle golite de vin. Plăți și ieși. În clipa aceea auzi distinct sunetul unor palme căzînd pe un obraz. Privi peronul întunecat și văzu o femeie, gata-gata să se prăbușească, lovită cu sete de un bărbat îmbrăcat într-un pardesiu cenușiu. Necunoscuta nu plîngea, primea palmele fără un cuvînt, abia ținîndu-se pe picioare. Mareș fu numaidecît lângă cei doi și-l opri pe bărbat cu o smucitură a brațului.

— Hei, unde te trezești ?

Îi văzu chipul schimonosit de furie și simți nevoia să-l pleznească de cîteva ori. Necunoscutul se întorsese surprins spre el, întrebînd cu o minie ce creștea cu fiecare cuvînt rostit :

— Dar tu cine mai ești ?

Mirosea a alcool și se clătina puțin. Femeia rămăsese speriată într-o parte, ținîndu-și obrazii cu palmele amîndouă.

— De ce-o bați ? întrebă mecanicul.

— Ce te privește ?

În clipa următoare, Mareș îi trînti un pumn drept în obraz. Necunoscutul se răsturnă ca un sac, căzînd dincolo de bordura peronului. Mecanicul se uită în lungul șinelor așteptînd să vină cineva, dar nu se auzea decît scurgerea apei la pompa de aprovizionare a stației. Celălalt nu se ridicase. Mareș îl culese de pe jos și-l privi mai bine. Era un om de aproape 40 de ani, livid, răsufliînd greu, amețit încă de lovitură. Pălăria îi căzuse alături, între șinele de metal și pe pardesiu de stofă i se așternuse o diră de cărbune de o formă nelămurită. Îl așeză lângă un stîlp al peronului și se întoarse către femeie.

— De ce te bătea ? întrebă.

Aceasta ridică ochii. Era aproape o adolescentă sau cel puțin așa i se păruese lui atunci. Avea o privire rătăcită și obrazul răvășit. Mirosea și ea a alcool și părul umezit îi căzuse pe ochi. Pe cap avea un basc, strîmbat puțin, prins cu un ac lung terminat cu o perlă falsă. Își strîngea haina de ploaie, neîncheiată, o haină străvezie de celofan sau altceva străveziu și lucitor, un

vestimînt nepotrivit parcă pentru vremea asta cu zăpadă și puțin ger. Poate căzuse undeva și se rănise pentru că avea sub genunchiul drept o pată mare, întunecată : sînge sau puțină zgură. Nu-i răspunse încă. Îl privea ca și cînd atunci s-ar fi trezit dintr-o lungă amețeală.

— Cine ești ? întreba în neștire.

Mareș se întoarse spre bărbatul necunoscut. Acesta se lăsase ușurel pe vine lîngă stîlp și adormise. Sforăia cu gura ușor întredeschisă, împăcat. Femeia rîse dintr-odată, cu poftă, trivial.

— Ia te uită la el ! A adormit... se miră cu puțină teamă și cu incertitudine. Ce mă fac ?

Mareș vru să-i întoarcă spatele și să plece. La urma urmelor, ce-l privea pe el soarta acestor bețivani ? Îi părea rău că nu se stăpînise cînd o văzuse pe femeia aceasta primind palme. Femeia îi ghici intenția și într-o clipă fu lîngă el, rezemîndu-se cu tot trupul de umărul său :

— Stai, să nu pleci, să nu mă lași singură !

O privise mirat.

— Ce-i cu dumneata ? De ce să nu te las singură ?

— Dacă se trezește, este în stare să mă omoare...

— De ce să te omoare ?

— E gelos. Nu mă lăsa singură...

— Unde stai ?

— Ce-ți pasă ?

Avea iar privirea aceea rătăcită, imprecisă.

— Cum, ce-mi pasă ? Doar n-am să te păzesc aici toată noaptea ! N-ai o casă ? Ești măritată cu el ?

— Nu.

— Unde locuiești ?

— Unde sîntem aici ? Cum îi spune acestei gări ? M-a urcat în tren și m-a silit să cobor cu el.

În clipa aceea Mareș simți nevoia s-o înjure. Se smuci brusc și-i întoarse spatele. Necunoscuta îl urmă cu pași repezi.

— Stai, stai ! Du-mă undeva...

— Unde să te duc ?

— Oriunde, numai să nu rămîn singură. Nu cunosc pe nimeni.

— Haide la șeful stației. O să dormi la el pe o bancă și mîine pleci unde vezi cu ochii.

Femeia îl privi curios.

— Ai o țigare ? întrebă.

— Poftim !

Îi întinse pachetul nedesfăcut. Avea degete lungi și o mîină îngrijită. Bărbatul îi mai privi o clipă hainele nepotrivite pentru anotimpul răcoros. Necunoscuta își luă o țigare și el aprinse un chibrit. Îi văzu fața palidă, frumoasă, o față curată de copil parcă. „Nici 18 ani“, gîndi, dar îi văzu și ochii ciudați, prelungi, negri și gura cu buza de jos lăsată și pomeții ascuțiți, totul la un loc trădînd mai mult : chipul unei femei ce începuse să se treacă prea devreme.

— Mulțumesc, spuse cu o urmă de cochetărie. De ce nu mă iei cu dumneata ?

Mareș rîse încet.

— Și cu omul ăsta ce faci ?

— Îl las aici, ducă-se dracului, e un porc. M-am săturat de el. O să mă caute ce-o să mă caute și pe urmă o să se urce într-un tren după ce o să se îmbete iar.

— Trăești cu el? întrebă repede mecanicul fără să se gândească de ce o făcuse.

— Am trăit o vreme. L-am lăsat. Pe urmă iar a venit după mine și m-a luat cu el. Pe drum, aici, mi-am dat seama că nu mai merge...

Mareș îl privi. Bărbatul strein dormea liniștit rezemat de stîlpul metalic al peronului. Se gândi că o să înghețe de frig dacă îl lasă acolo. Vru să se apropie să-l trezească. Femeia îl opri.

— Nu, nu-l scula. Du-mă undeva să nu dea de mine.

— Unde, acum noaptea?

— Nu-i vreun hotel pe aici?

— Este, dar e cam târziu...

— Nu-i nimic, am bani, pot să-i dau un bacșiș portarului...

— E o femeie.

— Cu atît mai bine, n-o să mă lase să dorm afară...

— Dacă te găsește?

— Cine?

— Omul ăsta.

— Pînă mîine dimineată o să uite ce-a fost cu el. E decavat. Bea prea mult. O să creadă că am plecat cu un tren de noapte. Pleacă vreun tren noaptea de aici?

— Abia peste patru ore.

— Cu atît mai bine. O să întrebe și o să creadă că l-am lăsat singur. Du-mă de aici...

— Ar trebui să mergem la poliție.

Femeia rîse sfidător, cu obrăznicie.

— Am acte, nu mă tem de poliție. Dacă vrei n-ai decît să mă duci la poliție.

Mareș îi spuse să-l urmeze și ieșiră în piața goală. Avu o clipă de ezitare. Poate totuși ar fi fost bine s-o trimeată la comisariatul din apropiere în fața căruia ardea un Petromax, dar o lașitate de bărbat singur, curiozitatea și poate și altceva încă nelămurit îl făcu să o lase să-l aștepte puțin și să spună unui ceferist care trecea tocmai pe lîngă el:

— Vezi că a adormit un bețiv pe peron, ai grijă de el să nu înghețe. Poate îl conduci în sala de așteptare.

Ceferistul îl privi mirat cîteva clipe și cînd dădu cu ochii și de umbra nelămurită a femeii, așteptînd alături, salută înțeleghător cu mîna la șapcă:

— Bine, s-a făcut!

Merseră cîțva timp în tăcere unul lîngă celălalt. Mareș îi văzu iar fața lumînată de lună: un chip rece și tînăr, strein și indiferent, cu o răutate abia ascunsă sub zîmbetul absent, și o clipă o dușmăni.

— Cum te cheamă? o întrebă aproape răstit.

— Marta.

Pînă la intrarea hotelului nu mai spuseră nimic. În cabina portăresei era întuneric. Femeia se culca devreme lăsînd ușa de la intrare deschisă. Pînă în zori, la cinci, nu sosea nici un tren. Locatarii hotelului aveau fiecare cheile lor, așa că nu trebuia să se mai trezească. Dacă ar fi venit cineva pe

neșteptate, așa cum se întâmpla acum, ar fi auzit. Mareș se mai uită odată la femeia de lângă el, ezitând. Trebuia totuși s-o scoale pe portăreasă.

— Nu-i nimeni aici? Unde ți-e portăreasa dumentale? întrebă necunoscuta.

— Doarme alături. O să se bucure că i-am mai adus un mușteriu la ora asta.

Urcă cele câteva trepte care dădeau către odaia ei și ciocăni la ușă. Madama avea un somn ușor.

— Cine e? se auzi glasul ei somnoros.

— Vino puțin, spuse Mareș. E cineva care nu are unde să doarmă.

Și când o auzi ridicându-se și îmbrăcându-se se întoarse spre necunoscută, spunându-i sec, cu plictiseală:

— Noapte bună. O să vă descurcați amîndouă. Mă duc să mă culc.

Femeia nu-i răspunse. Se așezase pe scaunul aflat în încăperea încălzită încă, luminată de o lampă cu fitilul mic, privind tabloul de distribuție cu indiferență. Nu-i spusese nici măcar mulțumesc. Avea în priviri un dispreț ironic și mecanicul plecă înjurînd în gând. Portăreasa intrase, se uitase la amîndoi și clipise cu înțeles către Mareș, ca și când ar fi vrut să-i spună: „Ce-ți ziceam eu! Ți trebuia o femeie...” Ajuns sus, mecanicul se desbracă încet, obosit dintr-odată. Focul încă ardea în soba cea veche. Mai aruncă un lemn prin ușița ruginită de metal și se întinse pe pat, fumînd în tăcere, aducîndu-și abia atunci aminte că pentru țigara aceea de tutun ieftin coborîse. După câteva minute o auzi pe portăreasă descuind o ușă de lângă camera lui. Necunoscuta întreba:

— Apă aveți? Trebuie să mă spăl...

Madama bombăni ceva, plecă și se întoarse și după aceea se auzi clinchetul comutatorului de porțelan, apoi o exclamație de necaz. Pereții subțiri amplificau șgomotele de alături. „Asta mi-a trebuit!” miriuse Mareș, „n-am să dorm toată noaptea din pricina nebunei ăsteia!” Portăreasa spunea tare:

— Lumina nu mai arde și lampă n-avem. Desbracă-te și dumneata pe întuneric. De altfel, afară e lună ca ziua...

Urmă un șușotit neînțeles și iar ușă trîntită și pașii tîrșiți ai femeii mai bătrîne care cobora scările, ducîndu-se să se culce. Urmă un răstimp de tăcere. Nu se auzi decît pilpiitul focului. Mareș stinse țigara și vru s-a doarmă. Dincolo, prin peretele subțire se auzea un clipocit de apă turnată în lighian și bufnetul ei cînd cădea pe podele. Ațipi în două rînduri, pîndi tăcerea grea a hotelului și mult mai tîrziu, cînd lumina verde a lunii se stinsese puțin, devenind violetă, o lumină bolnavă care murdărea acoperișurile albe, auzi o bătaie în ușă. Era poate două sau mai tîrziu și mecanicul întrebă răgușit cine e? Auzi glasul femeii, cunoscut acum, un glas ce se ruga:

— N-ai o țigare?

Și ușă se deschise încet pentru că el nu o încuiase și înăuntru intră Marta, de data aceasta numai în rochia scurtă de stofă, abia acoperindu-i genunchii. Era desculță pentru că picioarele i se vedeau albe în bătaia lunii, cu o rană rotundă sub rotula stîngă. Se oprinse în prag și căuta să-l vadă în lumina turbure.

— De ce nu lași lumea să doarmă? o certă și după aceea căută pachetul de țigări. Poftim!

I-l aruncase și femeia, surprinsă, îi scăpă pe podele. Acum avea părul răsucit la ceafă, strâns cu un pieptene. Numai ochii, două pete negre, lucitoare se vedeau pe chipul palid, nelămurit.

— Dormei ?

— Da.

— Îmi pare rău că te-am trezit.

Vorbea puțin vulgar, cu nepăsare, căutînd parcă să mai întîrzie la el.

— Acum ce mai vrei ? întrebă Mareș iritat pe neașteptate.

— Nimic. E cald. La mine n-am găsit nici un lemn.

— Portăreasa nu ți-a adus ?

— Nu, a uitat.

— De unde ai știut că stau aici ?

— Mi-a spus ea.

— De-ai-a nu ți-a adus lemne ? Doar ai să-i plătești.

— Știu eu ?

Avea o mirare de copil în glas și bărbatul spuse atent :

— Dacă vrei să te încălzești poți să stai lângă sobă, dar să nu scoți un cuvînt pentru că vreau să dorm. Mîine trebuie să mă scol de dimineață și n-am chef să trîncănesc cu dumneata...

— Bine, se învoi ea și abia atunci închise ușa în urma ei, apropiindu-se de sobă.

După aceea deschise ușița de metal și privi jarul roșu dinăuntru cu capul aplecat. Avea părul încă umezit, strâns cu un pieptene alb și îngust. Părea obosită și speriată. „O tîrfă care s-a certat cu amantul ei ! Trezită din beție“ — gîndi. „Păcat că-i atît de tînră și fără căpătîi“.

Vru să adoarmă, să nu se mai uite la ea, dar sticlirea zăpezii de afară îi obosea ochii.

XI

Afară era o dimineață strălucitoare de iarnă. În piață, jos, creasta albă de zăpadă înghețată, ca o pălărie de dricar, așezată cam șui pe fruntea doctorului Matache Măcelarul, se topea încet. Bustul de piatră avea o culoare murdară, vînată. Deasupra tarabelor se învîrteau ciorile cu țipete și larma vînzătorilor de mărunțișuri urca pînă la ei. Mareș se trezi. În odaia strîmtă plutea un miros de rumeguș de lemn. Privi zidul acoperit pînă la jumătate cu lemne bine tăiate și auzi foșnirea gîndacilor sub podele. Pe masa studentului sticleau lămpile de radio care semăneau acum cu niște crini smulși și aruncați acolo. Niculescu dormea, respirînd ușor. Ar fi vrut să se ridice într-un cot și să privească pe geam Grivița, dar îi era teamă că o să-l trezească. Nu știa cît e ceasul și dacă ar fi fost să se ia după lumina puternică de afară, ar fi trebuit să creadă că e foarte tîrziu, aproape de prînz. Își puse mîinile sub cap, hotărît să aștepte pînă celălalt o să se trezească.

Avusese înainte de a deschide ochii aceeași senzație veche de teamă, amestecată cu curiozitate, o teamă ușoară, ținînd mai mult de presimțiri. Dormise toată viața lui, mereu în alte locuri și asta îi dă după un oarecare timp un sentiment ciudat de inconsistență, o dorință puternică de a te întoarce măcar cu gîndul către un loc cunoscut. De fapt, se întrebasese de multe ori dacă pentru el exista un astfel de loc ? Trăise în hoteluri, în case închi-

riate în cartiere diferite și dacă ar fi făcut socoteala exactă locuise, cel mai mult, în casa aceea de lut de lângă Ateliere, casa unchiului Manole, de unde, de la căsătoria lui trebuise să se mute, pentru că erau și așa prea mulți. Nu avea pentru întâia oară acest sentiment jalnic că te ridici dintr-un pat în care nu vei mai dormi a doua zi. Trezirea din somn se face brusc, trupul amorțit încă dormitează, deși o celulă a creierului a obosit veghind în acest timp. Deschizi ochii, te uiți în tavan sau într-un perete. Uneori nu mai este același perete sau același tavan, abia ai scăpat de visul turbure al nopții când ai simțit umezeala unei vechi celule în care ai stat zile numeroase, dincolo de pleoapele lăsate nu a mai fost întunericul dens, dureros al locului ascuns de ziduri și nici somnul nu a mai fost somnul încordat, chinător al nopților de închisoare când numai jumătate din ființa ta se odihnește și cealaltă pîndește inconștient, odihnei relaxate urmîndu-i o trezire bănuitoare, bruscă. Intrarea în realitate se face greu, ai încă senzația ascuțită a nesiguranței și când te dumirești, urmează o liniște de plumb, urmată de o asudare a trupului. Închizi ochii din nou și vrei să-ți imaginezi lucrurile din jur. Acolo e un scaun, în față perdeaua în care bate soarele, o perdea ieftină de pînză apretată, și, mai sus, pe peretele din stînga, lampa agățată într-un cui, peretele coșcovit, spoit cu var albastru de Paște și de Crăciun. Și o scoarță veche, roasă pe margini, o scoarță verzuie ca frunza tutunului, cu flori roșii, și sub tine simți răcoarea pămîntului, ani de zile, răcoarea pămîntului pentru că nu aveai dușumele pe jos, ci doar lut amestecat cu bălegar care la umezelile de afară, începe să miroasă greu, un miros amărui de paie putrezite. Uite, la vremea asta, aproape de Sărbători, oricît de săraci ați fi fost, unchiul Manole dădea voie să se facă focul și de dimineată, pentru ca toți cei din casă să se trezească într-o boare călduță. Binecuvîntate dimineți când rufele nu mai erau țepene și reci și se așterneau, aproape fierbinți pe trupul fierbinte! Maică-sa se scula mai devreme și le făcea ceai și atunci, când te trezeai, toată casa mirosea a aburi de ceai și a mere, pentru că, la căldură, merele au un miros dulce de frunză proaspătă, coaja lor se încălzește ușor și între pereții de lut ai casei mirosea frumos a prosperitate, o prosperitate de sărac, ce nu mai face economie la lemne pentru că veneau sărbătorile și se puteau arde cîteva bucăți de scînduri în plus, aduse de către unchiul Manole de la atelierul de tîmplărie unde lucra. Parcă zilele acelea erau altfel, altfel munceai, parcă-ți venea să cînți. Dacă l-ar fi întrebat atunci cineva pe el, pentru ce vrea să schimbe ordinea strîmbă a lucrurilor din lume, de ce este bolșevic, asta i-ar fi răspuns: pentru ca toată lumea să se poată scula într-o odaie în care arde un foc de scînduri, pentru ca toată lumea să poată bea un ceai cald în zori și să se poată îmbrăca cu o cămașă nejlăvită de frigul de peste noapte. Nu era prea mult. Acum ar fi rîs, deși, zău că merita să te zbați puțin pentru așa ceva, pentru că cele mai multe dimineți de iarnă ale vieții lui, nu miroseau a ceai fierbinte și a scîndură de brad care troznește în foc dîndu-ți sentimentul că te-ai trezit în căldură. Odaia de lut i se părea în acele dimineți dușmănoase o ghețarie. Deasupra, peste plapuma subțire, spartă pe alocuri, parcă apăsa un cub de răceală, greu și sufocant. Pe geamuri se făceau copci de ghiață, frigul trosnea ca lemnul în liniștea nopților de februarie. Se auzeau din cînd în cînd mici pocnete, ca și cînd cineva ar fi spart afară pungi de hîrtie. Și te trezeai deodată din somnul greu, aducînd cu o boală lungă. Înțelegeai că odihna era pe sfîrșite și că undeva, la marginea lumii se ridica soarele îndepărtat

și șters, fără căldură și lucrurile căpătau alte dimensiuni și altă culoare, și parcă ar fi fost scoase dintr-o apă neagră și netransparentă, ivite atunci pentru prima oară sub ochii uimiți ai oamenilor. Iarna, la cinci, e încă întuneric, dar nu atât de întuneric cum este cu cinci ceasuri înainte. Trebuie să arunci plapoma de pe tine. Alături, lângă umărul tău, doarme unchiul Manole (tata doarme în bucătărie, privilegiu de bătrîn, pentru că acolo mai rămîne de peste zi, o brumă de căldură) și, lângă fereastră, pe lavița de lemn țărănească acoperită cu o velință grea, adusă de unchiul Manole de la el din comună, femeia aceia mică și osoasă care i-a dat viață. Stau încă toți nemișcați, parcă morți de osteneală și el nu vrea să-i trezească, cum nu vrea să-l trezească acum pe student. Dar timpul trece, în curte se aude tropăitul bocancilor oltenilor care-și izbesc garnițele de gaz, una de alta. Lumea se scoală devreme. Sînt curți și case unde aceste zgomote ale deșteptării de dimineață, încep mult mai tîrziu. Aici însă, iarna sau vara, cinci este ora cînd oamenii pîndesc prima clipă a zilei, cum ai pîndi ivirea primului fluture primăvara. În odaia strîmtă de lut nu mai miroase a ceai încălzit pe sobă și nici a mere, acel parfum de livadă, căldura soarelui redespînsă de pe coaja fructelor, urma zilelor de vară, sporind căldura unei odăi de oameni săraci. În jur, numai izul trist al dimineților fără bucuria focului și un miros de pămînt, de bălegar și de lut rece, strein și dușmănos. Te ridici și te îmbraci cu gesturi grăbite și cămașa ți se pare făcută din sticlă. Apa din lighian are o crustă argintie. O spargi cu pumnul și după aceea vîri numai un deget, ca să te obișnuiești cu răceala ei.

Vara e altfel. Trezirile aveau loc pe lumină. Peste geamuri era așternută o perdea țeapănă, albă în care bătea primul vînt al zilei. Afară, soarele urcă încet peste acoperișuri. E încă umbră și auzi păsările trezite devreme. Dar azi poți să mai stai întins cîteva ceasuri pe spate cu fața în sus. Nu trebuie să te mai duci nicăieri, pentru că nu ai dreptul să muncești. Pe masă nu se mai află nici un ban. Ultimii lei de țigări au fost cheltuiți. În curte mai stau încă doi bărbați care s-au trezit înaintea ta : unchiul Manole și taică-său... Stau la soare cu brațele atîrnînd între picioare, picotînd, gîndindu-se ce le rămîne de făcut. Femeia, mama lui, ea îi ține pe toți trei. Ea a plecat demult, se întoarce abia noaptea tîrziu, cînd tot mai robotește cîtăva vreme, să le facă o fiertură săracă. Adoarme de-ampicioarele, deasupra lămpii de gătit și toți trei bărbații o privesc cu îngrijorare. Nu pot face nimic. Sînt legați de mîini și de picioare. Ea o să cadă într-o zi și poate și atunci nimeni n-o să-i primească să muncească. Bărbații se trezesc pe rînd, fiecare la altă oră, tocmai pentru ca să nu se privească și să-și spună ceva, fiind în stare să se certe și între ei. Cînd sînt împreună, stau unul cu spatele la ceilalți, să nu-și vadă chipurile negre de supărare. Nu vorbesc ceasuri întregi. De aceea tu întîrzi ai ceasuri întregi, privind prostit tavanul alb pe care se plimbă o muscă ce bîzîie plictisită, încercînd să iasă afară unde simte căldura zilei de vară abia începute și pentru că nu reușește, devine tiranică, are poftă să ciupească și trebuie să te ferești de ea sau s-o pîndești ca s-o prinzi și s-o strivești în palmă, fără milă. În ceasurile acestea stai și te gîndești la o mulțime de lucruri. Pîndești tăcerea și nemișcarea celor de afară, curmată de unchiul Manole care nu poate să mai rabde liniștea silită, cu vocea sa dogită și rîcîită de tutun. Bătrînul scuipa și horcăia gros, lepădînd cu silă cuvintele :

— Mă, lăuza aia, nu te mai scoli ?

Știa că nu doarme, dar nu suferea să-l știe stînd în pat. Era tînăr și-i spunea că așa se deprinde omul cu lenea. Ce să facă ? îl întrebă. Unchiul Manole nu știa ce să-i răspundă. „Mai bine, zicea uneori, iei un lemrușel din asta și cu briceagul îl scobești ușurel. Faci ceva, nu simți cum putrezești, înțelegi ?“ Sub scaunul lui puteai să vezi totdeauna o grămăjoară de talași subțiri de lemn și un vraf de bețișoare în care scobeai cu limba de metal a unui briceag vechi, cele mai năstrușnice lucruri.

— Ce e astăzi ? întrebă încă somnoros Niculescu, ridicîndu-se în coate. Totdeauna cînd se scula, căuta buimăcit în jur. Ochii lui miopi clipeau des. Își căuta pe bișbiite ochelarii puși în același loc și după ce și-i așeza, zîmbea fericit dintr-odată. După aceea întrebă, invariabil : Cum ai dormit ? Mareș îl bătea pe umeri : Bine, cum să dorm ?

Odată terminat acest schimb de cuvinte, studentul îl privea cu îngrijorare, zicînd grav :

— Azi ne bărbierim ?

Nu-l putea suferi nebărbierit. Degeaba se apăra mecanicul spunîndu-i că el tot nu iese nicăeri și că era păcat să strice ascuțișul briciului în fiecare zi. Niculescu nu-l lăsa :

— Domnule, cît stai la mine, bărbieritul e obligator. Chirie nu-ți cer, Libertate absolută, dar un obraz nebărbierit, înțelegi, e ca un zăbranic, parcă-mi intră moartea-n casă. Eu sînt optimist și nu-mi place să văd oamenii în stare de paupertate. Un obraz nebărbierit e semn de sărăcie. Vreau să-mi meargă bine. Ce, dumneata dorești să-mi pierd clienții, să nu mai gădesc nici un aparat de radio de reparat ? Păi atunci, adio bună stare, adio prosperitate ! Ia, te rog...

Mareș se ridica fără să mai spună vreo vorbă, lua briciul așezat lîngă chiuveta murdară, îl privea cîtva timp aproape cu disperare și începea să se săpunească.

În dimineața aceasta însă, Niculescu îl întrebă în mod ciudat :

— Ce e astăzi ?

— Miercuri.

— Nu se poate !

— De ce să nu se poată ?

— Pentru că niciodată miercurea, iarna sau toamna nu iese soarele. Mareș rise încet.

— Știu.

— De unde știi ?

— Cum să nu știu ? Zilele au o culoare și un miros...

— Ia te uită !

— Miercurea în anotimpul acesta ar trebui să fie de culoare cenușie și să miroasă a sodă...

Niculescu își adunase genunchii la gură, stînd rezemat de pernă și privind-l lung.

— Ei bine, m-ai făcut praf. Dacă ești în stare să-mi spui cum arată sîmbăta, vara, nu știu ce sînt în stare să fac pentru dumneata...

Mareș se gîndi puțin.

— Nu cred să știu cum mai arată o zi în afară de luna. Luna îmi miroase totdeauna a cerneală și a manuale școlare. Am fost un elev leneș și

de câteori începea o săptămână mă sculam cu neplăcere. Și acum mai visez câteodată că e luni și că nu mi-am făcut exercițiile la algebră...

— Ai făcut liceul ?

— Vreo șase clase. Sper să-l pot termina vreodată.

— Mărturisește însă că chestia cu miercurea ai auzit-o de la mine. Despre lucrurile astea însă nu vorbesc decât atunci când beau un pahărel mai mult, ori nu-mi amintesc să fi băut aseară prea mult.

— Nu, n-ai băut prea mult.

— Atunci de unde știi cum arată o miercure iarna ?

— Înainte de a te trezi m-am gândit la o mulțime de lucruri și de aceea ți-am spus că ziua asta trebuie să fie cenușie și să miroasă a sodă...

— E adevărat.

— Ne bărbierim ?

— Nu. Azi te iert: M-am deșteptat într-o dispoziție poetică...

— Mai bine te-ai îmbrăca și ai coborî să aduci ziarele. Sînt sigur că astă noapte s-a întîmplat un lucru important...

— Da de unde ! Pe frontul de vest nimic nou... Uți că mine e Crăciunul !

— Și ?

— Nemții n-au chef de bătaie, diseară vor aprinde brazieri, vor cînta *O, Tannenbaum* și vor bea șampanie.

— Nu cred că le mai arde de șampanie la ora asta.

— Nici eu nu cred, dar după ziare tot nu mă duc. Stai mai bine să deschid geamurile și să te verific. Nu e miercuri azi cum nu sînt eu popă...

— N-avem calendar.

— Avem ziarele de ieri.

Studentul se ridică, își caută ochelarii și coborî din pat. Deschise larg ferestrele, privi piața aglomerată și se întoarse :

— Ai putea să te scoli să vezi înghesuiala din fața negustorului cu brazieri.

Oh, acest obicei care mă scoate din sărite ! Să tai o mie de păduri numai pentru ca să oferi prilejul unor burtoși să se înduioșeze și să aducă cadouri nevestelor !

— Nu-i chiar așa. E ceva frumos.

— Cum stăm cu mistica, tovarășe ? Comunism și Isus Cristos, nașterea pruncului la Bethleem...

— Mama mea este creștină și cît sînt de bolșevic mi-am dorit totdeauna un pom de Crăciun. E frumos un brad tînăr, cîteva lumînări aprinse, globuri, asta nu face rău nimănui.

Niculescu nu mai spuse nimic. Căută ziarele din ziua trecută și cînd le găsi citi data de pe manșeta unuia și spuse cam cu amărăciune :

— Să mă ia dracul dacă asta nu trebuia să fie o joie. Joia, după umila părere ar trebui să fie trandafirie și să miroasă a ger, cum miroase dimineața asta.

Mareș se obișnuise cu el. Îl lăsa să trîncănească fără să-l mai asculte.

— Adineauri aveai dreptate cînd spuneai că luna e cea mai urîtă zi a săptămîinii. Ea ar trebui să fie de culoare neagră și să miroasă dacă nu a cerneală, cum ziceai, a zeamă de varză. Nu-i adevărat ?

— Strașnică ar mai fi o varză acră acum. N-am mai mâncat demult așa ceva. Ai putea să mai îmbunătățești menuurile duminicale care sînt cam monotone...

— Ia te uită, ai devenit pretențios ! Mă întristezi, eu credeam că mă iei în serios.

Niculescu se opri lângă fereastră, cu mâinile în buzunarele pijamalei. Căută febril pachetul de țigări și aprinse un chibrit. Devenise dintr-odată foarte serios, Mareș îl lăsă să vorbească singur, fără să-i mai spună ceva.

— Te-am mințit. Știam că azi e miercuri. Știam și în cât este pentru că se împlinește un an de când mi-au luat logodnica. Vezi, nu putem să comandăm timpului să semene sufletelor noastre...

Tăcu puțin, se așeză pe marginea patului și-l privi.

— Am început să mă obișnuiesc cu dumneata. Ești un om care-mi place. Vorbești puțin și numai când trebuie. Nu lua în seamă ce-ți spun. Sunt mai tânăr. Aș fi fost foarte fericit altfel. Prietena mea este moartă acum. Au împușcat-o. Cineva îi înlesnise să fugă. Tot persoana aceea îi făcuse rost de o adevărată, în care, ai să rîzi dar e adevărat, scria negru pe alb, că e venită la București ca să-și facă injecții împotriva turbării...

— Era evreică ?

— Da.

— Și ?

— De două ori a mers. De două ori câte patruzeci de zile. Pe urmă au prins-o. Asta-i tot. Am să mă duc după ziare...

Își aruncă pijamaua și începu să se îmbrace cu furie, grăbit, lacom parcă să tragă în piept aerul rece al dimineții de iarnă. Când termină se opri în ușă și zîmbi trist :

— Acum înțelegi de ce sînt atît de pornit, de ce mă omoară tăcerea, nemișcarea asta din jur ?

— Nu-î nici o tăcere, nu-i nici o nemișcare. E numai o așteptare. Cît privește ura noastră, ea trebuie supravegheată. Nu sîntem o bandă de teroriști. Sîntem un partid care nu iubește violența, silit să lupte acum cu mijloacele avute la îndemînă.

— Am șters-o, altfel îmi ții o predică !

Mareș se ridică din pat și începu să se îmbrace cu gesturi leneșe. Se privi în oglinda pătată, așezată deasupra chiuveței și cu o resemnare devenită deprindere, începu să-și săpunească obrazul acoperit de păr des și aspru. În ușă se auziră cîteva ciocănituri. Era Ina.

— Bună dimineața, spuse ea intrînd. V-ați sculat ?

— Acum cinci minute. Nu te uita la mine, am să mă bărbieresc numaidectî.

— Ți-ar sta bine cu o barbă albă...

Rîse ușurel, arătîndu-și dinții strălucitori.

— Ne-ai adus ceva ?

— Bineînțeles. E Crăciunul.

Așeză pe masă plasa ei în care se găseau cîteva pachete.

— Ai grijă de proviziile băiatului ăsta...

— Am învățat. Pot să-mi scot paltonul ?

— Ce întrebare ? Ca la tine acasă.

— Să știi că n-am venit ca să fac iar program administrativ ca data trecută, întîrziî numai puțin...

Privi camera cu puțină maliție.

— Oricum, e mai curat. Ați învățat cîte ceva...

Mareș își aruncă puțină apă pe față și rîse.

— De rușinea ta, gazda mea mătură în fiecare dimineață. Ba mă scoală și pe mine. Să știi că nu-i un lucru rău. Îmi place curățenia. Îți dă o impresie de bună stare.

Ina se așază pe patul scund și-l privi. Mecanicul se apropie și o întrebă :

— Dumitrana n-are nimic să-mi spună ?

— Încă nu. Te-ai plictisit ?

— Oarecum. Noroc cu cărțile astea (arăță rafturile studentului cu îngră-mădirea lor de volume vechi, legate în piele). M-am apucat să învăț unele lucruri. Nu-i rău deloc.

— Pot să-ți mai aduc și eu câte ceva...

— Nu-i nevoie. În privința asta, omul meu stă bine. Doctor am să ies de aici. Unde mai pui că fur și o meserie care nu-i urită deloc.

— Asta îmi amintește de timpurile când lucram împreună. Pe atunci învățai meseria de electrician.

— Pe care n-am uitat-o.

Se întoarse spre fereastra deschisă și privi strada aglomerată. Zăpada începuse să se topească. Lângă rigole se strîngeau grămezi murdare de ghiață și pînă aici, sus, se auzeau lopețile negustorilor care-și curățau trotuarele.

— Ina, zise Mareș cu puțină curiozitate, nici nu te-am întreat de ce-ai venit ?

— O să-ți spun.

— Cum merg treburile ?

— Spitalele sînt pline de răniți deși frontul s-a fixat oarecum.

— Care e starea sufletească a soldaților ? Ce cred ei despre toate acestea ?

Ina îl chemă lângă ea :

— Stai jos. Voi n-aveți nici scaune aici, cele care există le folosiți drept cuiere. M-ai întreat ce cred soldații... Sînt sătui, se vede bine. Toată lumea s-a plictisit de nemți. Cred că ne apropiem cu pași mari de ziua cînd o să ieșim din birloguri, să ne batem. În fabrici, muncitorii sînt ținuți cu jandarmii. Se pare că nici faimoasele carceri ale mareșalului nu prea ajută. Din păcate, cad încă destui oameni. Săptămîna trecută au mai arestat un grup. Naiba știe cum îi prinde, grămadă. Au învățat câte ceva. Au început să trimeată spioni, oriunde. Uneori ne mai lăsăm înșelați. Ai o țigare ?

Mareș căută pachetul de țigări al studentului.

— Poftim.

— Nu fumezi și tu o țigare ?

— Nu. Acum, nu.

Ina aprinse un chibrit și-l ținu o clipă în fața obrazului ca și cînd ar fi vrut să-i simtă dogoarea. Mareș își aminti de o zi de demult cînd femeia făcuse același lucru.

— Am fost acasă la tine, spuse pe neașteptate.

— Cînd ?

— Acum trei zile. M-a trimis bărbatul meu.

Mecanicul tăcu fără să întrebe ceva. Simți după aceea că femeia îl privește cu insistență.

— Nu știu ce să te sfătuiesc. Dar ar trebui să faci ceva pentru copii.

— Ce pot să fac ? întrebă cu durere Mareș.

— E adevărat că acolo nu poți merge și că pe Marta n-o poți chema aici.

- Ne-am despărțit pentru totdeauna. Nu înțeleg de ce mai m-a căutat.
- Legal nu sînteți divorțați.
- O vom face cu primul prilej.
- Și copiii ? Te-ai hotărît să-i lași ei cele două fete pe care le aveți ?
- Nu, nici nu mă gîndesc, dar în situația asta ce pot să fac ? Le-ai văzut ?
- Da. Cea mare a început școala. Arăta foarte rău...
- Ai vorbit și cu Marta ?
- Da. S-a certat cu mama ta.
- Se ceartă de cînd se cunosc.
- Mareș zîmbi pe jumătate trist, pe jumătate îngrijorat.
- Totuși, ar trebui să faci ceva, chiar în situația asta...
- Bărbatul șovăi o clipă. Nu se așezase lângă ea. Umbla numai de colo-colo prin odaia plină de lucruri.
- Ina, spuse în cele din urmă, mă cunoști bine. Nu de azi, de ieri. Știi că treaba asta n-a mers deloc încă de la început. Am încercat să scap de femeia mea încă de cînd am cunoscut-o, dar pînă acum cîteva luni încă am iubit-o și-atunci i-am mai iertat încă o mulțime de lucruri.
- Știu...
- Și mi-am iubit și mai mult copiii. Am dorit să am o casă plină de copii și o nevastă cunsecade. Poate că nu este numai Marta de vină că s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat. Ți-am vorbit cîndva de treaba asta afurisită. E ușor să spui cum spune bărbatul tău : comuniștii nu trebuie să aibă un călcîi al lui Ahille. Dar inima nu-i un călcîi. Ne place celălalt om fără să știm de ce. În unele clipe cînd stau aici treaz pentru că nu mai pot să dorm, pentru că prea am stat degeaba, mă gîndesc la toate cîte au fost și înțeleg cînd am început să greșesc. Îmi spun că totuși e bine că măcar mai tîrziu decît niciodată m-am scuturat de dragostea asta. Uite, au trecut opt sau zece ani de atunci, nu vreau să-i mai socotesc....

Continuare în numărul viitor

CÎNTEC DE FIERAR

Bat,
bat,
Cu ciocanul
bat
Și lanțurile
cad
zornăind!

Bat,
bat,
Cu ciocanul
bat...

Pregătesc pîinea.

Bat,
bat,
Al plugului fier
Subțire cît o foiță de cer!

Bat,
bat,
Cu ciocanul
bat

Cura sabelor,
Brujii de lut
Să-i topească
Aurul apelor.

Bat,
bat,
Cu ciocanul
bat...

Îndoi secera
Ca un colț de lună
Și-o fac de sună.

Bat,
bat,
Cu ciocanul
bat,
Făuresc pîinea
Și lanțurile
cad
zornăind!

SZEMLER FERENC

ÎN DOBROGEA

*Prin holdele mari, aur pur, măiastre,
cern sitele văzduhului albastre.*

*Se-nclină
lină
holda sclipitoare,
sorbind lumină
proaspătă
din soare.*

*Și-i liniște. Și arșiță. Nici vîntul
prin aurul des nu-și mai cîntă cîntul.*

*Un om nu vezi
prin holda toată,
coaptă,
deși comoara
iată
îl așteaptă.*

*Pustie doarme zarea mătăsoasă.
Nu-i secerat un șarop, nu vezi o coasă.
Doar liniște, doar aur copt, doar soare,
în șesu-acesta fără de hotare.
Ci unde este, unde-i gospodarul
să secere-nfruntînd aici pojarul?
Și, singur, va putea s-adune-n șire
atîta holdă și nemărginire?*

*...Pe drum, încet,
prin ploaia aurie,
un uriaș
opare în cîmpie.*

*Un altul, apoi altul după el,
spre holde trec, cu pașii de oțel.
Și uriașu-n brațele lui prinde
plăpîndul spic de grîu ieșit-nainte...
Și seceră, pînă să prinzi de veste,*

ca și Lél György, flăcăul din poveste,
și treieră cât n-ar fi fost în stare
o sută, poate, de treierătoare.
Ca și Lél György, nu pentru domni adună
belșugul de pe-ntinderea comună,
ci pentru noi,
pentru poporul tot,
acest belșug nemăsurat
de rod!...

În Dobrogea, cern aur pur, măiastre,
lin, sitele văzduhului albastre.
Și de pe câmp îl strîng din spice grele,
combinele venind grăbit... tustrele.

În romînește de H. Grămescu

DIN ANII ACEIA

PĂSĂRILE

Ascultați, prieteni, păsările!

De pe front reveneau,
ca un hohot de plîns prin văzduhuri trecînd,
infinitele stoluri de păsări.
Se-ntorceau în oraș
și pe pietrele albe ușor se-așezau,
fericite că pietrele albe nu ard.
Din război reveneau
infinitele stoluri de păsări.

Ascultați, prieteni, păsările!

În oraș,
purtau porumbeii din piață, în gușile albe, cenușă.
Canarii-mbătrîniseră și ei.
Cămășile privighetorilor se zdrențuiseră.
Privighetorile deveniseră mult prea lucide :
amintiri din atacuri aveau
și nu mai cîntau.

O, ascultați-le, prieteni, și-amintiți-vă!

Războiul trecuse. Și-n aerul liber,
cuvintele libere, roșii semnale de foc, izbucneau.
La noi.
Chiar și pasărea mică pictată pe rochia de sărbătoare,
pasărea mică ce-n fum își pierduse culorile,
în aerul liber încet tremura —
sfielnică pasăre Phönix, din nou înviînd.
Priveam steagul roșu pe sediul nostru.
Și păsări curioase veneau către steag.
Veneau către noi ; ne-ascultau cum cîntăm.
Și-n somnul de seară plutind — ne visau :
e spațiu destul pentru cei care cîntă,
în visele păsărilor.

Cîntam despre cea mai frumoasă
 lună a anilor : august ;
 despre lupta cea mare cîntam,
 despre lupta cea mare ;
 despre-orăşele zilei de mîine
 cu fîntîni ţîşnitoare.
 În somnul de seară plutind,
 înfînitele stoluri de păsări visau :
 „fîntînile care ţîşnesc în oraşele noi,
 tufişuri de roze sînt, în dimineaţă ; ne cheamă“.

O, ascultaţi-le, prieteni, amintiţi-vă !
 Uitaseră să cînte în război
 şi învăţau, cu sîrg silabisind
 plăpînde triluri, cîntecele noi.

Ascultaţi, prieteni, păsările !
 Au învăţat să cînte de la noi.

T U

I

Te ridicai subţire-n faţa lumii,
 cînd lumea-şi dezbrăca
 mantaua de cenuşă a durerii,
 şi soarele-i punea pe mîinile rănite — aur,
 şi îi lăsa fulgi moi de aur în suris.
 Te ridicai subţire-n faţa lumii,
 privind-o cu ochii senini şi fără mirare
 ca ai copiilor inteligenţi.

Urcai şi tu cu noi
 la tribunele iernii aceleia.
 Şi ridicai cu bărbăţie pumnul.

Puneai cu noi afişe politice pe ziduri,
 pe zidurile încă fierbînţi de privirea războiului...

Ca un vâl albastru fluturai, ca un vâl albastru,
 la marginea iernii.

II

Uneori, am fi vrut să zidim un oraş,
 un oraş albastrui ca un fum de ţigară :
 am fi cărat pămîntul cu hainele,
 am fi pus olane calde şi netede,
 şi-am fi sădit atîţia copaci şi-atîtea flori,
 încît casele s-ar fi legănat
 în plasa miresemelor.

La miezul nopții,
 prin lumina străvezie ca un pahar,
 ai fi mers pe bulevardele largi
 și vîntul de iunie ți-ar fi desfăcut părul
 și-ai fi ridicat mîna spre pâr, fericită,
 și-ai fi desprins din el un trandafir.

*
 * *
 *

Prin noul oraș treci, acum,
 și ridici mîna spre pâr, fericită,
 spre vechiul trandafir —
 și trandafirul
 e-abia înflorit.

P A Ș I I

Făcea patru pași, se oprea — doar o clipă se-oprea.
 Făcea patru pași, se oprea — și mergea mai departe.
 Patru pași avusese celula-nchisorii, atît.
 Patru pași numai, curtea din spatele casei, cîndva,
 și la capătul ei începea cîmîtirul. Și tot patru pași,
 în pivniță, tipografia: țîșneau manifeste,
 fîntîni arteziene de flăcări și aripi țîșneau.

Prietenul nostru mai mare era. Iubeam pașii lui.
 Patru pași. O grîmasă. Și iar patru pași.
 Patru pași. O privire spre inimi. Un zîmbet. Și iar
 patru pași. Și din nou ne zîmbea. Da, există
 o apoteoză-a surîsului. Siguri eram:
 va merge cu noi înainte prin anii frumoși,
 urcînd lîngă noi liniștit: patru pași, patru pași.

Sînt patru direcții pe hartă: nord, vest, sud și est.
 Și patru sînt marile vînturi ce bat peste lume:
 vîntul negru din nord,
 vîntul veșted din vest,
 vîntu-albastru din sud, cu vîrtejuri de scrum și petale,
 vîntul tînăr din est, care face să tremure marea...
 Patru pași — cîte-un pas pentru fiecare punct cardinal.
 Patru pași doar — frumoasele vînturi să sufle
 doar libere, libere, toate. Prietenul lor era. El.

El merge cu noi înainte prin anii frumoși.
 Ca și noi merge. Numai arar se oprește — și iar:
 patru pași. Cîte-un pas pentru fiecare punct cardinal.
 Patru pași. Și ecoul răspunde în noi. Patru pași.

J. PERAHIM - Lenta, 1958 (gravură în linoleum din ciclul „Zece zile care au zguduit lumea” de John Reed)

Expoziția de artă plastică a țării socialiste — Moscova, 1959

INCORIGIBILUL NĂSTĂSOIU

Vestea mi-a dat-o un prieten comun, în tramvai :

— Știi că Năstăsoiu a plecat din minister ?

— Serios ?

— Da. A plecat. Și doar i-am spus-o de atâtea ori : „Fii calm, domnule, fii calm ! Nu te mai juca atîta cu focul ! Că odată te iau frații în serios și te trimit tocmai la mama dracului, într-un fund de pădure”. Dar parcă poți să te-nțelegi cu Dumitru ? Știi ce-mi spunea ? Că pleacă el singur la mama dracului, nu așteaptă să-l trimită alții... Și chiar la mama dracului a plecat.

— Unde ?

— La Băltăgești. Ai auzit de Băltăgești ? Nu ? Mă mir. E pe undeva, prin noroaiele Hirșovei. Nu-i nici tren pîn-acolo. Îți închipui distracție. Cred c-o să se sature acum eroul nostru de tren și de țară.

Am zîmbit. Îl regăsisem pe Năstăsoiu din anii studenției. „Incorigibilul Năstăsoiu”. Cel care, virîndu-și peste tot nasul lui lung, pistruiat, veșnic cu nările dilatate, țipa : „Cum adică, băi ? Cum spuneți voi că nu mă privește ? Să trec pe lîngă toate ca un nesimțit ? Da' ce-s eu ? Animal ? Șurub ? N-am dreptul să-mi exercit facultățile mele de om ? Ia mai lăsați-mă în pace !” Și-și vedea mai departe de treburile lui... adică de toate treburile cu puțință pe lume : prezența colegilor la seminar, curățenia la cămin, etc. etc. etc. Cînd l-au repartizat la minister, puteam jura pentru ce-o să se întîmple. Și totuși, vestea m-a mirat un pic. M-a mirat, fiindcă lui Năstăsoiu îi plăcea grozav Bucureștiul. Îi plăcea să hoinărească pe bulevarde, prin parcuri, să surprindă logodna lunei cu Herăstrăul, știa istoria fiecărei bisericuțe și declara că nu-i pe lume oraș mai frumos. „Exagerezi !” îi răspundea cîte unul, dintre cei ce se-mbrăcau după jurnale londoneze. „Asta mă privește pe mine ! făcea, senin, Năstăsoiu (și avea, în asemenea clipe, o voce caldă ca apele catifelei). Sînt liber să exagerez, așa cum sînt liberi să exagereze îndrăgostiții. Lor nu li se pare că iubita e cea mai grozavă fată din lume ?”

Asta se întîmpla în 1955. Țin minte că i-am scris, atunci, o foarte lungă scrisoare sentimentală. Îi slăveam pe douăzeci de foi eroismul. N-am primit nici un răspuns.

Vara trecută m-am întîlnit c-un fost coleg de la o școală de șoferi. Omul lucra acum la o instituție raională din Hirșova.

— Aveți în raza voastră o comună Băltăgești ?

— Avem. Gospodărie colectivă frunțașă. Mă duc des pe-acolo.

Îl cunoștea pe Năstăsoiu.

— Cine nu-l cunoaște ? Al dracului rumîn și ăsta. Nu-i știi tu pe cei din Băltăgești... Au mai avut un agronom. Unul căruia nu-i plăcea mămăliga. Minca mai mult pe la „Continental“, prin Constanța, dar colectivității l-au așteptat odată la gară, vorba cîntecului, toți cu bîtele în mîini : „Urcă înapoi, șefule, că nu ești de noi“. De, țărani. Îți inchipui cum l-au primit pe prietenul tău. Dar el...

De cum a picat în Băltăgești, Năstăsoiu — mi-a povestit șoferul — și-a dat arama pe față. Și-a băgat nasul în toate oalele gospodăriei, tarlale, grajduri, registre, pistruii i s-au înroșit violent, pe urmă a început să țipe : „Nu-i bine, bre, nu-i bine ! Ați muncit ca Tîndală ! O să crăpați de foame !“ Colectivității s-au privit năuci. Io-te-l, mă ! Se spune că unul dintre ei ar fi pășit mai în față și, privindu-și cu prefăcută smerenie cizmele noi-nouțe, abia cumpărate de la cooperativă, ar fi zîmbit orizontal-subțire : „De, domnule tovarăș agronom. Așa ne place nouă. Să fim săraci. Să crăpăm de foame. Eu am săltat ăș-toamnă zece tone de produse pe gura podului. Dacă dumneata trăiai mai bine la oraș, de ce n-ai rămas acolo ?“ Năstăsoiu s-a calmat și a început să rîdă : „Eh, neică, neică, te văzuși și dumneata scăpat de foame și de chiaburi și te crezi acuma c-un picior în rai. Dar cît grîu ați cules anul trecut ? 700 la hectar ? Rușine ! Puteați strînge pe puțin 1000. Am văzut eu pămîntul. Nu l-ați muncit cu socoteală“. Și-a început... Colo trebuie o perdea de plopi ; să danseze în fața vîntului, să-l vrăjească, să-l adoarnă pe brațele lor cu ușoare voaluri de nea. Dincolo, arătura e făcută tocmai pe dos. Din vîrfurile dealului către vale. Se scurge apa de parcă nici n-ar fi fost. Păcat. Mare păcat. Dobrogei nu-i pleznește burta de apă. Și-ar mai trebui viță de vie și pomi roditori în locurile larg mîngîiate de soare. Și-ar mai trebui astupate tranșeele rămase din primul război mondial. Șoarecii și popîndăii au acolo o gospodărie colectivă puternică...

— Ești vesel, ești vesel, tovarășu' agronom ! a murmurat colectivitul cu cizmele. Bun. Bravo. Da' știi vorba proastă. Toamna se numără bobocii. Bine-ar fi să te vedem tot așa de vesel și-n toamnă. Sau te pomenești că pînă atunci te-apucă dorul de București ?

— Poate că m-apucă ! a țipat din nou Năstăsoiu. Mie-mi place să trăiesc în ordine și curățenie. Dar lăsați voi pe mine, copii... Fac eu ordine la Băltăgești.

Așa mi-a povestit vechiul meu coleg de șoferie.

Toamna am primit o scrisoare :

„Dragă zgîrie hîrtie !

Salutări din Băltăgești ! Sînt vesel și am chef să stau de vorbă cu tine. Am băut zdravăn aseară. Am avut sărbătoarea recoltei. La noi e o vorbă proastă : toamna se numără bobocii. Am scos 2000 kg. porumb la hectar. Tu ce mai faci ? Scrie-mi și nu te supăra că am întîrziat un pic cu răspunsul (...întîrziase 2 ani !), dar m-au încălțat bine amicii locali. M-au ales secretar de U.T.M. Eu le-am zis : mă băieți, mă, nu-i bine, că eu am multe treburi, că să vedeți... Ba e bine, tovarășe agronom. De-ai-a te-a ținut statul la școală, cinci ani de zile pe banii poporului... ca să poți munci acuma mai mult c' alții ! Ce zici de ei ? Ai dracului“.

Și :

„Am plantat 40 ha. cu arbori de protecție. Am pus și meri, peri, caiși, Am astupat o parte din tranșeele de pe cîmp. Avem acum 6 ha. mai mult. Am

înființat o casă-laborator. Avem și microscop. Am construit două incubatoare. Creștem anul ăsta 3000 de păsări. Curînd ne electrificăm. Am înființat și o brigadă de tineret. Sîmbătă i-am urcat în tren și i-am dus la Doftana". Etc. etc. etc.

De la Hirșova la Doftana ! Incorigibilul Năstăsoiu !...

A trecut un an de la scrisoare.

Într-o dimineață din toamna asta, un „GAZ“ m-a lăsat la poarta gospodăriei din Băltăgești. Ploua. Bătea vîntul. Și mărturisesc — s-o mai mărturisesc ? — că rebeșit-am binișor pe-afară, sub usturarea ploii, sub ochii paznicului nedumerit, tot întocmindu-mi planul bătăliei : „Nu, dragă Dumitre. Nu te supăra. Nu pot. Mor de oboseală. Pic. Cad.“ Altfel, nebunul o să mă tîrască peste tot. O să mă oblige să-mi pierd papucii prin noroiul cîmpiei. Toate tranșeele o să mi le-arate, și pe cele astupate, și pe cele dezvelite negru sub cer, 10 kilometri o să mă mîie din spate, cu bățul, ca să mă silească să-i laud un pui de cais. Și o să-mi spună cînd arborii s-or legăna ușure sub vînt : „Ni se închină, băi, ni se închină nouă, cele două exemplare ale omenirii, stăpîna naturii“. Ba o să-mi țină chiar o conferință pe tema asta. Pe urmă o să mă țină două ceasuri în duhoarea grajdurilor. O să mă ducă la incubatoare ! Doamne ! Și-o să mă ducă la laborator ! O să mă ducă și la microscop. „Priveste ! Îți place verdele ăsta fluid, transparent, ireal ? Vezi vinișoarele alb-cafenii ce se mișcă prin el, unduind ? Cînd o cumperi din piață, habar n-ai ce frumoasă e... în laborator ! Asta e o foaie de ceapă, bobocule !“ Și pe urmă, doamne-dumnezeule, o să desfacă registrele cu cifre...

— Tovarășul Năstăsoiu e aici ?

— E la consfătuire.

— Consfătuire ?

— La Constanța. Un an de la colectivizarea regiunii.

— Aha... Ei, atunci... cu tovarășul președinte...

— Păi nu v-am spus ? E la Constanța.

Dumitru Năstăsoiu e astăzi președintele gospodăriei colective din Băltăgești !

M-am plimbat o vreme prin grădină. Și am urmat, tot în gînd, conversația. „Eu am refuzat categoric. Le-am spus : „nu-s din comună, nu-s țaran, alegeți unul de-ai voștri“, dar țaranii sînt oameni iabrași. Știi ce mi-au spus ? „Păi de-asta ai mîncat banii statului, cinci ani de zile la școală ca să muncești cît doi“. De-acuma, gata. S-a dus Bucureștiul. M-am făcut țaran, frățioare“. M-am oprit în fața unor pomișori proaspăt văruiți. Aveau ramuri delicate, tăiate simetric ; păreau de porțelan aburit. Și cînd am întins mîna, nu ca să rup, ci ca să mîngîi o creangă, am privit întîi cu teamă de jur împrejur și inima mi-a bătut tare : acuș apare Dumitru de după un colț și, pînă să-i explic ce-am vrut, mă omoară...

Ilie Purcaru

REMEMORĂRI

Sînt aproape șapte ani, mi s-a destăinuit Mihai G., de cînd port corespondență cu un anume Pavel Crețu. În ultima sa scrisoare mă anunță, printre altele, că în vara viitoare va termina școala medie. Ce va face mai departe — dacă se va înscrie la vreo facultate sau nu ? Încă nu s-a hotărît. Oricum, meseria de mecanic la S.M.T., pe care a deprins-o de vreo trei ani, îl atrage

mai mult decât altele și s-ar prea putea să-i rămână credincios pînă la capăt. Într-un post scriptum, pe un ton puțin sentimental, Pavel Crețu aduce vorba de felul în care ne-am cunoscut.

Întîmplarea la care se referă — a observat Mihai G. începîndu-și povestirea — e destul de ciudată. Aveam, pe-atunci, optsprezece ani și dețineam o funcție care mi se părea extraordinară : magazioner la școala de tractoriști. Care cum venea, cu mine-avea de-aface mai întii : Dă-mi echipamentul—salopetă, bocanci, cămăși... Și eu îi îmbrăcam pe toți, din care pricină socoteam că am dreptul să mă țin fudul — și, de ce n-aș mărturisi-o, mă țineam. Îmi plăcea să mă amestec în treburile școlii și cînd nu-mi plăcea vreun băiețandru, îi făceam zile amare, după cum mă pricepeam mai bine. Așa i-am făcut și lui Pavel Crețu. Dacă ar fi fost după mine, nu l-aș fi ținut nici măcar un ceas în școală. „Asta-i biletul de tren, poftim și-un pachet cu mîncare să ai ce-nfuleca pîn-acasă — și du-te“. Ne veneau băieții în fiecare zi, aveam de unde-alege, dar nimeni nu mă asculta. Iar Pavel Crețu, spre marelui meu necaz, nu dădea semne că ar vrea să plece de bună voie. Nu-mi plăcea Pavel nici de frică. Printre ceilalți — zburdalnici, puși pe glume, săritori, mă rog, așa cum le stă bine tinerilor — el părea o apariție cam ciudată. Abia împlinise șaisprezece ani, dar eu l-aș fi schimbat bucuros cu un moșneag. Subțire, osos, cu ochii îngropați adînc în orbite — abia se țira de ici colo, de parcă ar fi fost împiedicat. Și-apoi rar mi-a fost dat să văd un om atît de morocănos. Nu știu de ce, eram convins că suferă de stomac, veșnic are crampe și trăiește mai mult cu pilule. Încercam să-l evit, dar el mă urmărea ca o umbră, mormăind : „Cînd îmi dați echipamentul?...“ Trebuie să vă spun că se-ntîmplase ceva destul de neplăcut pentru mine, mai precis pentru mîndria mea de magazioner : Încă nu ne sosise, din pricina nu mai știu cui, echipamentul pentru toți elevii. Pavel Crețu rămăsese pe dinafară. Și mă tachina, cu o insistență diavolească : „Mie cînd îmi dați echipamentul?“ Îi explicam de o mie de ori : „Încă nu ne-a venit, mai așteaptă o zi, două...“ Iar el, ca și cînd n-ar fi auzit : „Dar mie cînd îmi dați?...“ L-am dus în magazie — poftim, uită-te, e goală, trebuie să ne trimită cinci sute de salopete ! — el a privit îndelung rafturile, parcă ar fi vrut să descopere ceva, vreo salopetă ascunsă de mine, apoi a mormăit : „Și mie cînd îmi dați?...“ Exasperat, i-am oferit salopeta mea. N-a zis nu de la început, o clipă s-a înfiorat de bucurie, dar în clipa următoare ceva nu i s-a părut în ordine și a respins propunerea. Am ieșit din magazie, vroiam să scap de el — dar scapă de pacoste, dacă poți ! Atunci mi-a venit în minte un gînd : să-l trimit undeva cu o treabă :

— Du-te pînă la debitul de pe Republicii, i-am zis, și vezi dacă au sosit brichete ! Parcă eu nu știam că au sosit și parcă brichetele mă interesau în clipa aceea — dar țineam să plece de lîngă mine. — Fuga să te duci. De ce ești tu așa de împiedicat ? Vreau să te văd fugind !

A tropăit pe loc, a făcut doi pași, s-a oprit :

— Trebuie să mă duc neapărat ?

Asta mi s-a părut o adevărată obrăznicie :

— Dar cu cine vorbesc eu ? Fugi, cînd îți spun !

S-a așezat turcește pe pămîntul reavăn, într-o clipă și-a scos bocancii și-a întins-o, ca un zănatic. Iar eu am rămas să-i păzesc bocancii, urmărindu-l prostit cum aleargă pe străzi, în ciorapi. N-au trecut nici zece minute și s-a întors. I-am zis să-și ia repede bocancii, că-l pătrunde frigul — era într-un sfîrșit de toamnă, cu zile răcoroase — apoi l-am întrebat :

— Cîți ani ai ?

— Șaisprezece.

— Și te-ai scrînit de mic ?

S-a lăsat moale pe o piatră, a spus ceva — n-am înțeles ce — și m-a privit îndurerat. Nu-și închipuise că o să-l jignesc tocmai eu. I-am spus că-mi pare rău — și, nu știu de ce, îmi părea, într-adevăr — i-am întins mîna, să se ridice de jos, el n-a vrut s-o primească și n-a fost chip să-l îmbunuez.

Două zile m-a ocolit, cînd intram în dormitor, el ieșea — dacă vroiam să stau lîngă el, la cantină, schimba locul. Nu-mi ierta jignirea, iar eu, arțăgos cum eram, m-am înfuriat din nou pe el. „Să nu crezi că nu mai dorm din pricina ta. Și dacă ești sucit, du-te și te caută...”

În dimineața în care trebuia să împart echipamentul l-am zărit printre ce-i vreo patruzeci de elevi, care așteptau în fața magaziei. Tot morocănos, cu o pălărie spălăcită înfundată peste urechi, tropăia mărunț, ca să înșele frigul. Mă miram că nu se-nghesuie, nu strigă să-l servesc pe el mai întîi. După ce-mi făcuse atîtea zile amare cu echipamentul, acuma parcă nici nu vroia s-audă de el. Ca să-l sîcîi, și el mă sîcîise destul — i-am zis :

— Pavele, vino să-ți iei hainele.

— Vin eu cînd vreau.

— Să nu se termine cumva și să rămîi iar pe dinafară.

— Și dacă ? !...

Mai era și încăpățînat, iar eu aveam încă un motiv ca să nu-l sufăr. A intrat ultimul în magazie și-n loc să se repeadă la salopete, ca toți ceilalți, s-a ghemuit cuminte pe un scăunel. Nici măcar nu se uita la mine. „De ce l-or fi țînînd în școală ? mă-ntrebam. Dacă și din asta iese tractorist, atunci eu cred în minuni ! Din asta n-o să iasă nimic, că-i împiedicat”.

— Vino și spune-mi care salopetă-ți place.

— Oricare.

— Trebuie s-o probezi.

— Dă-mi una, care-o fi.

I-am dat o salopetă la întîmplare. El a cîntărit-o din ochi, dar fără prea mare interes, apoi, înviorîndu-se brusc, mi-a strigat : „Bocancii ! Dă-mi-i ! Unde-s ?”

— Alege-ți o pereche.

Nu s-a mișcat de pe scăunel. Mi-a zis doar :

— Să fie cu două numere mai mari.

— Vrei să-i tîrîi după tine ? „Și-așa ești destul de-mpiedicat” mi-am zis. Dar fiindcă el o ținea pe a lui, eu n-aveam nimic de pierdut. — Ce număr porți ?

Întrebarea nu i-a căzut bine, m-a privit tulbure, în cele din urmă a ridicat din umeri. Am ridicat și eu — și eram gata să-l dau afară din magazie, prea mă săturasem de el. Am repetat, cu asprime :

— Ce număr porți la bocanci ?

— Unu' mare !

— Îți bați joc de mine ?

— Nu știu — și părea sincer — dacă nu știu !

— Ce fel de om îi mai fi și tu ? ! — i-am zis, urmărindu-l cum se răsucește nervos pe scăunel. L-am întrebat, fără nici un rost, de unde-i. Mi-a spus că-i dintr-un cătun dobrogean, al cărui nume încîlcit, nu l-am reținut atunci. — Și oamenii de pe la voi nu știu ce număr au la bocanci ?

- Or fi știind.
- Păi cum să nu ! Dac-or ști toți ca tine...
- Eu nu mi-am cumpărat niciodată bocanci.

Privea undeva, într-un colț al încăperii și mi s-a părut că lăcrimează de furie, sau de umilință... „Așa o fi, cum spune“, am convenit, deși ce aflasem părea de necrezut. Are șaisprezece ani, cum să nu-și fi cumpărat ? ! Am ales o pereche de bocanci buni pentru un bărbat în toată firea și m-am apropiat de el.

- Dar ăștia pe care-i porți, de unde-i ai ?
- Mi-au rămas de la copiii stăpînului.
- Ai fost slugă ?
- Ihî.

Și-a scos, icnind, bocancii vechi, peticiți, și cu mare grijă a început să-și pipăie laba piciorului. Apoi cu aceeași grijă și-a scos ciorapii. Glezna îi sîngera — degetele, chircite îngrozitor, semănau cu niște noduri. S-a întors cu spatele, rușinat — și mi-a cerut să-i dau o cîrpă, ceva, ca să-și lege rănile.

- De cîți ani te chinui cu bocancii ăștia ?
- De trei.
- Și i-ai purtat mereu ?
- Că ce era să-ncaț !

A cercetat bocancii noi, țintuiți, le-a mîngîiat îndelung pielea fină, apoi i-a respins, fără măcar să-i încerce. „Alții, ăștia-s mici !“ I-am dat voie să-și aleagă o pereche după dorință. I-a ales, eram sigur că așa o să facă, pe cei mai mari. A trebuit să mă cert o jumătate de ceas cu el ca să-l conving să ia alții, ceva mai potriviți pentru piciorul lui.

- Dar dacă mă strîng, s-a grăbit el, mi-i schimbi ?
- Cum o să te strîngă !
- Ce-am îndurat eu !...

A mers pînă la ușă, s-a întors, a călcat pe vîrfuri, apoi numai pe călcîie — se simțea bine și i-am surprins o licărire de veselie în ochi.

— Cu ăștia pot să joc ! M-a prins de mîini, s-a învîrtit în jurul meu și a chiuit ca la horă. Părea alt om — iar din mine s-a șters orice urmă de minie împotriva lui. Și-a îmbrăcat și salopeta, îl prindea bine — și mi-a întins mîna, prietenește : „Dacă-mi rămîn mici, vin să mi-i schimbi...“

După cîteva minute am auzit cum aleargă cineva nebunește prin fața magaziei. N-am ieșit să văd cine-i — de ce să ies ? — parcă n-am mai văzut eu băieți alergînd !

UN PRIETEN

A supra Vișoarei se abătuseră năpraznice furtuni de praf ; cerul de amiază, leșietic, se lăsa amenințător, vrînd parcă să strivească așezările colbuite ; copacii desfrunziți de adierea toamnei se clătinau, spăimîntați ; pe ulițele pustii se alungau nebunește vîrtejuri de praf.

La o răscruce, înfruntînd urgia cu un zîmbet sadea, a apărut un om — înalt, cu pantaloni largi care-i fluturau ca niște saci în bătaia vîntului și o băscuță sinilie, lipită parcă pe vîrfurile capului. Mi-a ținut calea și repede

s-a interesat dacă nu-s cumva feciorul lui nea cutare, din Cobadin. I-am spus că nu-s, ceea ce el știa prea bine, după care omul s-a grăbit să mă întrebe unde servesc prânzul. Cum numai la prânz nu mă gândeam, am încercat să trec mai departe, dar celălalt, pe cât îi îngăduia buna cuviință, m-a ținut locului o clipă. „Servim mâncări calde, găină și antricoate de vacuță“ — și apucându-mă de mână, mi-a arătat firma restaurantului. „Avem bere, țuică, vin cât doriți, producție din anul ăsta...“ Și fiindcă nu i-am primit oferta, dar nici nu m-am ostenit să i-o refuz cât de cât politicos, omul a continuat, ca după o grea pierdere : „Măcar un client, doi să am pe zi... dar nici atîta ! Mă credeți oare că de la o vreme încoace nu mai intră în restaurant decît drumeții streini ? Și ăia vin rar... Dar eu ce mă fac ? Adică nu eu, că nu-i al meu restaurantul, e al statului ! Au oamenii bucate, nu le mai trebuie restaurant ; au țuică, nu mai trec pe-aici ; au vin de pot să se scalde în el !“ Ștergîndu-mi ochii de praf, i-am spus mahmur la revedere. Mi-a șoptit : „Dacă n-o s-aveți unde servi masa...“

Trecuseră patru ani și mai bine de la primul meu popas la Viișoara. Întîmplarea, și numai ea, a făcut ca una din cele mai puternice impresii culese din sătucul dobrogean să fie legată de acest restaurant. Era spre sfîrșitul lui februarie — frig cumplit, furtuni de zăpadă... Fiindcă o țuică prinde bine pe-o asemenea vreme, sau cel puțin așa se crede, am intrat să mă cinstesc. Oamenii mulți, încotoșmănați în cojoace de oaie, cu căciuli mițoase coborîte pînă în dreptul sprîncenelor, multă forfotă, șoapte, șușoteți în doi, în trei... Am înțeles, îndată, că nu era o adunătură de bețiivi. La adăpostul țoiurilor pe care toți le agitau, dar din care sorbeau destul de rar, se punea ceva la cale. Ce ? — nu mi-am dat seama decît mai tîrziu. Oricum, mi-a atras atenția de la început un flăcău de vreo douăzeci și cinci de ani, îmbrăcat orășenește, care ședea rezemat de o fereastră. Părea bosumflat, înăcrit ; ținea și el un țoi în mână, dar se vedea, după chipul lui, că numai la băutura nu se gîndește. Într-un tîrziu, desprinzîndu-se greoi de fereastră, a venit la mine și s-a prezentat : Vasile Velicu, inginer agronom. „Ce mai e pe la București ?“ m-a iscodit, familiar. La astfel de întrebări se răspunde, de obicei formal : „Bine, a nins puțin, sau a plouat, sau : au înflorit frandafirii la șosea...“ Dar Vasile Velicu vroia amănunte, ținea să știe dacă îl cunosc pe cutare, sau cutare... Plecase din București abia de două săptămîni, nimerise aici, la Viișoara — și-i era urît. Mi-a destăinuit scopul acelei adunări : oamenii aflaseră că ar vrea să plece din sat și se țineau de el... Îl vizitaseră la gazdă, rugîndu-l să rămînă, îl duseseră, cu chiu, cu vai, la cămin, să-i ceară — chipurile ! — sfaturi... Iar acuma, aflînd că intrase la restaurant să ia o țuică, se abătuseră toți pe capul lui. La o țuică, mai ușor îți apropii omul, ziceau ei. Vasile Velicu n-avea curajul să-i refuze, dar plănuia ca în noaptea care vine să-și ia valeda. Îmi spunea : „Am venit 14 absolvenți în raionul Negru Vodă... După șase zile, patru au plecat. Ieri au mai plecat trei. Pînă la urmă o să plece toți. Nu rezistă nici un agronom aici...“ Și mi-a înșirat multiple pricini. „Da, convenea el, noi ne-am pregătit pentru sate... dar altfel, și pentru alte sate. Aș vrea să lucrez în Ardeal...“ Ce-o să facă dacă pleacă de-aici ? Nu prea știa — dar, dacă se descurcă alții... Fiindcă i s-a părut că-l iau de domnișor, a ținut să-mi spună că a crescut într-un sat de pe lîngă Tecuci, mai are șapte frați, e învățat cu greul, dar în Dobrogea nu rezistă. Furtuni, mereu furtuni, de praf, de zăpadă... Nu-i apă... Pămîntu-i sterp — și dacă n-o să dea recoltă bună — că n-are cum, o să-l ia toți la răspundere pe el, că-i inginer... N-a avut răgaz să-și ducă pînă

la capăt argumentarea, fiindcă l-au înconjurat oamenii, binevoitori, prietenoși. I-au zis să ciocnească cu ei, de bun găsit. Apoi, după încă un rînd de țoiuri, cineva s-a oferit să-l ia în gazdă. Zicea omul că are o casă bună — și patu-i bun, are și pilotă! — și-o să-i fie bine. El n-a zis nici da, nici nu; a ieșit din crîșmă, urmat de oameni. Iar eu am plecat prin alte părți, pe la Cobadin și Comana, cu alte treburi.

După patru ani, numai curiozitatea mă adusese din nou la Viișoara. „Mă duc pînă la gospodărie, îmi ziceam, și-ntreb pe careva: Cum aș putea să-l văd pe inginerul Velicu? E pe-aici — e la cîmp?” Iar dacă o să mi se răspundă: „Care inginer Velicu? — n-avem așa ceva pe-aici!” — totul o să-mi fie limpede — inginerul meu s-a dus! — și-o să fac frumușel cale-ntoarsă. Intrînd cu aceste gînduri în sediul gospodăriei, am dat peste o femeie de vreo douăzeci și șapte de ani, îmbrăcată orășenește, cu înfățișare isteată, severă, care se chinuia să prindă la telefon sfatul raional. L-a prins, s-a hărțuit cu cineva de la secția de învățămînt pentru niște manuale școlare — de unde am dedus că-i învățătoare — iar cînd convorbirea agitată a luat sfîrșit, mi-am îngăduit s-o întreb: „Cum aș putea să dau de tovarășul inginer Velicu?” M-a iscodit cu privirea, zîmbind ușor, neîncrezător: „Aveți ceva cu dînsul?” „Da, aș vrea să-l văd neapărat...” „La ora asta, mi-a răspuns, e cam greu, e pe cîmp... Dar cine sînteți?” Înviorat, bucuros, i-am zis: „Îi sînt prieten... din vremea studenției...” (Parcă trebuia să dau socoteală femeii cine sînt?) „A, veniți de la București, s-a luminat ea! Ce bine-mi pare! Eu sînt soția dînsului. Ce mai e pe la București?” Am răspuns cumva, încilcit, jenat de faptul că mă dădusem drept prieten al inginerului. Și ca să evit noi complicații, am întins-o pe cîmp. „Pe unde-o fi inginerul?” întrebam mereu. Oamenii întîlniți ridicau din umeri: pe-acolo trebuie să fie, pe dincolo! și arătau cu mîna spre cele patru zări. Unul mi-a zis: „I-a venit scrînteala inginerului tocmai acum. Pe-aici n-a mai plouat de cinci luni, pămîntu-i ca piatra, da' el însă-mîntează...”

Inginerul Velicu se ciondănea cu semetistii — mai lăsa el, mai dădea ei. Pămîntul era, într-adevăr, ca piatra — și ca să-l însă-mînteze, se cereau făcute vreo patru lucrări... I-am spus cine sînt — nu m-a recunoscut. Nu i-am amintit scena din urmă cu ani — poate că, prins cu atîtea treburi, o și uitase...

Seara, ne-am întîlnit în sediul gospodăriei.

Un an de zile după ce-am venit aici — și-a început tînrul inginer povestirea — mereu mă gîndeam la plecare... Eram învățat cu greul, crescusem în casă de oameni săraci, șapte frați — dar Dobrogea nu-mi sta la inimă. Apă tulbure, sălcie — și dacă nici apa pe care-o bei nu-i bună, atunci?!... Furtuni, mereu furtuni, îmi intrase praful în sînge. Și secetă, luni de secetă, în fața căreia încă sîntem neputincioși. Din paisprezece colegi, cîți am fost repartizați în raionul Negru Vodă, doisprezece au plecat prin alte părți. Am rămas eu și Victor Barbu, de la Comana. Apoi au venit alți ingineri tineri, care s-au statornicit aici. Dar asta nu mă mîngîia. Un an de zile n-am lucrat mai nimic. Purtam corespondență cu prietenii rămași la București. Eu le scriam zece scrisori, cu multe chinuri și frămîntări, ei îmi răspundeau în cîteva rînduri, în doi peri. M-au uitat repede. Nu-mi rămînea decît să-i uit și eu. De oamenii de pe-aici nu prea mă legasem, deși ei țineau morțiș să mă cîștige. Se certau între ei, care să mă găzduiască, ca să-mi dea de mîncare. Eram primul inginer agronom, nimerit aici, la Viișoara. Îmi cereau toți să-i ajut. Vroiau 1200 kg. de grîu la ha. Rideam. Parcă aș fi avut grîul ăsta în buzunarele mele: Poftim, 1200 kg., atîta vă dau... În primul an al șederii mele aici, gospodăria a mers prost,

toate au ieșit de-a-ndoaselea. Și pe mine m-au tras la răspundere mai aspru. Dar asta n-ar fi fost nimica. Oamenilor li se cam făcuse lehamite de mine, destul mă oblojiseră și pe de pomană ! și mă priveau cu oarecare dispreț. Careva mi-a zis să plec, că nu-i nici o pagubă. Asta m-a infuriat. Să fiu luat de neputincios, nu-mi convenea. Dar n-am zis nimic, nu m-am certat cu nimeni. Cîteva luni am studiat terenul gospodăriei, proiecte, cercetări amănunțite, specialiști chemați aici... Pînă în 1955, nimănui nu-i trecuse prin minte să cerceze pămîntul Vișoarei : ce poate da, și ce-ar trebui făcut ca să dea mai mult. Era slab pămîntul, fără îngrășăminte, nici vorbă să dea recoltă bună. Și-ntr-o ședință de consiliu am început bătălia : „Ne trebuiesc două vagoane de îngrășăminte azotoase... „Foarte bine, au aprobat toți (credeau probabil, că o să ne pice din cer), dar cît ne costă ?“ „Cam mult, am zis, la vreo 60.000 lei“. După această apreciere a mea, s-a dezlănțuit o adevărată furtună. „Care 60.000 lei ? Crezi că noi aruncăm banii în vînt ?“ În prima ședință m-am ales cu ocări (mi-am pus în gînd să prad banii gospodăriei, că de altceva nu-s bun) ; în a doua, cu vagi mormăieli de aprobare (Tovarășul inginer o fi știind el ceva) ; în cea de-a treia ședință, le-am smuls banii. Dar n-am avut liniște cu oamenii decît tîrziu, după recoltat, cînd am scos 1200 kg. la ha, cum își doriseră ei. Le-am dovedit că banii dați pe îngrășăminte erau un fleac pe lingă ce cîștigau cu recolta. N-am scăpat bine de această neînțelegere, și-am căzut în alta. Am adus vorba de silozuri. Nici să m-audă oamenii. Cineva le băgase în cap că-i o prostie să ții porumbul în silozuri. Se strică — și de asta au muncit ei, ca să nu s-alegă cu nimic ? Eu îi dădeam înainte cu știința, care a verificat și răsverificat ce-i cu silozurile, ei rîdeau și ziceau că fac ceva pe știință. Atunci m-a cuprins o tristețe și-un dor de ducă, de credeam că nimeni n-o să-mi poată sta în cale. Mi-am strîns boarfele, gata de drum. Dar cum într-un sat totul se află, m-am pomenit cu vreo zece oameni pe cap. „Nu vă supărați pe noi, mi-a spus unul, că noi sîntem proști... (Dar o zicea rîzînd și se vedea că n-o crede, nu credeau ei că sînt proști, și nici nu erau). Facem cum ziceți dumneavoastră, facem silozuri“.

Mi-am dat seama că țin la mine și, arțăgos, am hotărît să le vin de hac. Mă-nfuria faptul că mereu vorbeau urît de știință fără să aibă habar de ea. Îndată ce-am terminat cu silozurile, i-am anunțat pe toți că deschid cursuri agrotehnice, și cine-o lipsi... La primele lecții au venit trei, patru. Eu vorbeam de-mi spărgeam pieptul, ei rîdeau pe-nfundate. „Întîi să vedem ce s-alege din porumbul însilozat...“ Am înțeles că nu cred o iotă din ce le spun, decît în măsura în care pot să verifice practic fiecare afirmație... Spre uimirea lor, porumbul nu s-a mucegăit și, îndată, numărul celor care veneau la cursurile agrotehnice, a crescut. Am cerut bani conducerii gospodăriei ca să deschid un mic laborator. De data asta n-am mai întîmpinat nici o greutate. Ziua întregă alergam pe cîmp, seara țineam cursuri. Dar încă mă mai gîndeam la plecare. Mai stau aici un an, doi, fac treabă bună, ca să le dovedesc ăstora și altora că oi fi și eu în stare de ceva, pe urmă, țara-i mare ! Fusesem chemat de cîteva ori la București, la Casa agronomului... Referate, discuții — stîrnisem interes. Mi se făcuseră chiar propuneri să lucrez la un Institut din București.

De ce n-am plecat din Vișoara ? Exact, n-aș putea să-ți spun... Cred că am început să lucrez bine aici din mîndrie, ca să nu mă ia nu știu cine de neputincios. Pe urmă, poate chiar fără să-mi dau seama, lucrul m-a prins, roadele m-au bucurat și m-a uimit cum se schimbă viața oamenilor de la o zi la alta. Cînd am venit eu aici, Vișoara era un sătuc dobrogean destul de amărît la

vedere, case mici, strîmbe, mohorîte, ici colo și cîte-un bordei... Din 1955 și pînă acuma au răsărit peste 200 de case noi. Case din cărămidă, cele mai multe, arătoase, unele cu trei și patru încăperi. Au oamenii cu ce trăi — și încă bine, își fac case, haine — și își cumpără biciclete. La pămînt, la ce-o să lase moștenire copiilor, nu se mai gîndesc — au scăpat de-o grijă cum nu-ți poți închipui de mare. Toți sînt colectivști — și-acuma, cum zic ei, în glumă și trăgînd cu ochiul, se „domnesc“. Cum n-o să mor tocmai de modestie, mă încumet să spun că i-am ajutat și eu, cu știința mea, pe care o luau în rîs la început, zicînd că o să facă ceva pe ea — să trăiască mai bine.

N-am să uit zilele în care unii erau îndemnați să-și hotărască soarta pe mai departe : intră în gospodărie, ori ce au de gînd ? Veneau la mine — întii bărbații, apoi, după vreun ceas, femeile : Oare o să plouă, o să fie bucate, oare ce-i cu timpul ăsta ? Așa începeau discuțiile toți, parcă se vorbiseră între ei. Pentru ca mai apoi să mă apuce de mîină : „Oare bine o fi să intru ?“ Zi-ceam că-i bine, eram convins. După care cel povățuit, rîdea amar : „Dumnea-voastră ziceți, că ce vă pasă, azi aici, mîine dincolo...“ „Nu vă mint, insistam, o să îmi mulțumiți pentru sfat“... Plecau, încă neîncredători. Și iar m-am înfuriat : neîncrederea asta trebuia învinsă. Și toate șovăielile mele mi s-au părut cam stupide. Era timpul să aleg și eu : rămîn aici, ajut oamenii — sau mă duc dracului, tac din gură și las locul altuia mai vrednic. Dacă mă gîndesc bine, niciodată nu mi-a plăcut să încurc lumea. De ce s-o fac tocmai acuma, la treizeci de ani ? Cam în acea vreme am cunoscut-o pe nevastă-mea. Oamenii au prins repede mișcarea și ne-au urat la amîndoi să fie într-un ceas bun. Îmi place să cred că a fost. Ne-am căsătorit, ea-i învățătoare aici, eu inginer, ce-mi mai trebuie, că doar vremea trece și eu nu mai sînt copil ! ? E timpul să mă gîndesc la o căsuță — am planuri s-o ridic în curînd — și la urmași... După cum vezi, am ales : rămîn aici. Și-n ziua în care am simțit că aici e de mine, că pot fi cuiva de folos, m-am dus la biroul organizației de partid : Aș vrea să devin candidat... Știam ce răspundere voi avea de aici înainte. Dar acuma, cînd am ales, și sînt cu conștiința împăcată, nimic nu mi se pare greu. S-a ținut adunarea de partid și am primit recomandare... În curînd se va ține ședința în care comuniștii vor hotărî dacă merit sau nu să fac parte din rîndurile lor. O aștept cu încredere. Lucrez, țin lecții la cercul agrotehnic și mă cert cu cîte unul. De două săptămîni, nu-i zi în care să nu mă cert. Eu cu știința, nea cutare cu ce știe de la bunicu-său. La noi a fost mare secetă, pămîntu-i ciment. Și eu însămiîtez. Noroc că avem mașini. „Bre, tovarășe inginer, aud mereu, mare minune dacă o răsări grîu din piatră !“ E un reproș pe care-l aud zilnic. Eu mă supăr și mă cert, deși ar trebui să fiu mai înțelept : Pe oameni nu-i convingi decît în măsura în care le dovedești practic că ce-ai spus e adevărat. O să le-o dovedesc, în primăvară, în vară... Sînt învățat cu ei, și ei cu mine.

După aceste destăinui, inginerul Vasile Velicu m-a rugat să-l iert, dar nu poate să mai întîrzie. Îl așteaptă nevasta. Și nu numai ea... Îi spusese nevasta că i-a venit în sat un prieten de la București... Și el era nerăbdător să-l întîlnească. „Vreau să aflu ce mai e pe-acolo... De cînd sînt aici, nu m-a vizitat niciunul dintre vechii prieteni...“

I-am zis la revedere și-am plecat repede.

Era noapte tîrzie, furtuna se potolise.

Nicolae Ție

ZILE DE NOIEMBRIE

Noiembrie picase în stepă sever, cu geruri iuți și vânturi subțiri. Pământurile ostenite, dezgolite de rod, îi dădeau toamnei dobrogene un chip dezolant. Din țărâna brună, răscolită de cuțitele plugurilor se ridicau în văzduhul înalt miresme tari, aburind cerul vînat, de sticlă. Se răcea încetîșor imensa vatră unde s-a copt din primăvară pînă în toamnă una din pîmile țării. Aici a fost porumb, dincolo grîu, grîu mustăcios. În lunile dulci, pe aici au trecut către sud turme de oi, păscînd iarba grasă a stepei, și tot pe aici s-au întors înapoi, suind către nord, ca să mai tundă pămîntul cu dinții lor mici — să-l tundă a doua oară, ori a noua oară. Dincolo a fost o fîntînă cu apă puțină, la care se adăpau o sută de vite bălțate. În focul amiezilor de vară, apa nămolosă, sălcie, prețuia cît o fericire. Acum e moartă fîntîna. Văcarul satului i-a scos vadra mare de lemn și a astupat gura fîntîinii cu scînduri de fag bătute în cuie. Pînă în primăvară, cînd va ieși colțul ierbii, nimeni nu va mai avea nevoie de apa fîntîinii din stepă. Nici drumurile lungi, colbăite, nu vor mai fi răscolite de căruțe ușoare și de copitele cailor buni. De mîine, de poi-mîine, pe aici va goni doar Crivățul, nebunul, umplînd pămîntul cu huietul grozav al zbuciumărilor sale, copleșînd drumurile și satele și viața cu omătul pufos, măturat încoace de la marginea lumii.

Așa dar, totul avea loc după buna și înțeleapta rînduială a firii. Noiembrie pica în stepă sever, cu geruri iuți și vânturi subțiri. Acesta era un semn că viața se va retrage din nou în matca satelor din văi, între pereții caselor mici, cu miros de cojoace, rachiu și tizic, iar întinderile brune vor rămîne pustii, gata să primească bicele ploilor și ale vînturilor, troienele albe și liniștea iernii. Ca în fiecare an țărani — istoviți de muncile verii, — trebuiau să intre curînd într-o dulce și tomnatică moleșală, îmbătați ușor de calmul plăcut al împlinirilor mărunte. Era de asemenea timpul ca și ostenitele pămînturi să aibă parte de mult rîvnita odihnă. Cădeau, cădeau albi și leneși primii fluturi din cer.

Dar iată că liniștea nu venea. Nici calmul oamenilor. Întîrzia și fireasca odihnă a pămînturilor. Experiența dobîndită între 1949 și 1957 în munca de transformare socialistă a agriculturii din Dobrogea își arăta roadele. Prestigiul gospodăriilor colective înființate în acest răstimp, a crescut fără precedent. Noiembrie acesta nu semăna cu nici un alt noiembrie dobrogean. Era noiembrie 1957. Satele din stepă nu puteau avea nici liniște, nici calm, nici odihnă. Dobrogea era cuprinsă de febra colectivizării totale.

Zi și noapte, noapte și zi goneau prin stepă mașini; pe drumuri colbăite se încrucișau căruțe ușoare purtate în trapul cailor mici. Înfășurat în cojoace, poporul de țărani al Dobrogei ieșea în stepă să facă noua rînduială a pămîntului. O armată de ingineri măsura această lume de la răscrucea vînturilor cu pasul, cu metrul, cu telemetrul, alcătuiind din trupuri mari de pămînt moșiile viitoarelor gospodării colective. Zornăitul lanțurilor tîrîte din hotar în hotar era acoperit de larma tractoarelor care scriau brazde lungi, de kilometri. Nori negri de ciori coborau în țărîna arăturilor ca să afle rîme. Din cuiburile stricate de oțelul plugurilor țîșneau înspăimîntați șoareciji suri, fugind să se piardă în lume. Herghelele de cai oprite din goană răsufiau și-ierat în nopțile aspre și, adunîndu-se ciopor, adulmecau nervos, ciulindu-și urechile. ...Nu. Liniștea nu venea. Nu putea veni liniștea. Nici calmul oamenilor. Întîrzia și fireasca odihnă a pămînturilor.

Mistuiți de focul acelor nemaicunoscute prefaceri, oamenii se ocupau cu de toate. Țineau ședințe lungi, aprinse : la miezul nopții, în zori, la apusul soarelui. Când trebuia. Vorbeau câte cinci, câte zece deodată. De-a valma. Mulți încă n-aveau obiceiul ședințelor. Rămîneau năuci dîndu-și seama că de-acum încolo vor trebui să rostească cuvinte încurcate pentru ei, ca : „prin-cipial“, „a pune just problema“, „hidroameliorațiune“ (această vorbă îi băga în sperietți)... Nu. N-aveau oamenii obiceiul ședințelor. Dar se molipseau ușor. Ba chiar le plăcea că dobîndeau acest lucru nou. Se fuduleau, întrecîndu-se în a folosi cuvintele abia învățate, ca pe niște monezi noi-nouțe.

Aplecați asupra meselor de bucătărie, copiii de vîrstă școlară scriau cereri, alcătuiind cu trudă slove mari și rotunde. Tații se plimbau prin casă. Dic-tau nervos, cu vorbe smucite, răgușite și rare. Cînd se încurcau în păienjenişul cuvintelor, înjurau cumplit și o luau de la capăt. Penița mai lăsa câte un porc pe hîrtie. Fugea în miez de noapte copilul la prăvălia sătească. Îl scula din somn pe vînzător și-i întindea cinci bani pe fereastră :

— Îi mai trebuie lui tata o „coală ministerială“.

Nu. Nu erau oamenii calmi. Nu puteau fi oamenii calmi. De neliniște le tremurau degetele, încît nu izbuteau să-și răsucescă țigările.

Femeile erau din cale afară de tulburate de tot ce se petrecea în sat și mai cu seamă de tot ce avea să se petreacă. Se furișase în ele teama necunoscutului. Cercetau îndelung fețele mute ale bărbaților lor, voind să priceapă ceva. Erău atente și binevoitoare. Găteau mîncări grase, să-și îm-bu-neze bărbații. Tăiau pui, găini și berbeci, ca la nunțile mari. Dar bărbații lor nu mîncău. Se așezau în fața blidelor și tăceau. Ore în șir. Fumau, apoi cereau rachiu. Rachiu și castraveți. Rachiu și ardei iute, care în Dobrogea se nu-mește „ciușcă“. Se sculau apoi, trosnindu-și oasele. Umblau fără scop prin ogrăzi, prin grajduri, pe cîmp. Parcă erau beți. Nu de țuică erau beți țărani. De gînduri. De frămîntările lor fără de capăt. Se mai răscolea în ei drojdia încăpățînării trecute. Cei mai mulți erau copleșiți de un fel de sentimentalism, care îi făcea copilăroși, naivi. Ieșeau de o sută de ori să-și mîngîie vitele, să stea de vorbă cu caii. Apoi umpleau ieslea cu nutrețuri alese și cu ovăz ca soarele. Stăteau câte o jumătate de noapte să asculte cum mîncîcă vitele din nutrețurile binemiroitoare și cum ronțăie caii ovăz. Se grăbeau apoi să aprindă felinare de vînt, socotind că e bine să se adune la Sfat, să mai țină o ședință.

În mulți țărani, oricît de hotărîți ar fi fost ei pentru viața cea nouă, se rupea câte ceva. Mai murea câte un licăr al trecutelor rînduiești ; mai ples-neă câte o strună ruginită și veche ce amintea melodii din mincinoasa sim-fonie a sfintei proprietăți. Și în clipe de acestea oamenii își pierdeau mintea. Dar se dezmeticeau, pentru că timpul nu mai avea răbdare. Se urnea întreaga Dobroge. Țărani se rupeau din smîrcurile trecutului. Prindea glas Revoluția în oameni, purificîndu-i ca un foc nou. Prin marea lor voie colectivă, — pe me-leagurile unde urlă Crivățul și țiuie Vîntul de la Soare-apune, oamenii puneau temeliele socialismului. Era noiembrie 1957, ce picase în stepă sever, cu geruri iuți și vînturi subțiri.

*
* *
*

Anul trecut, cam prin lunile octombrie și noiembrie, munca politică des-fășurată de către organizațiile de partid din regiunea Constanța pentru socia-

lizarea agriculturii intrase într-o etapă de vîrf, avînd ca rezultat practic marele avînt revoluționar al maselor de țărani muncitori pentru colectivizarea totală. Greutățile se iveau însă la tot pasul. Blestemata dragoste pentru avutul propriu, neștiința, uneltirile chiaburești, — iată stavili greu de învins pentru activiștii de partid care munceau cu abnegație și eroism prin satele din stepă în acele zile fierbinți. Reconstitui un mic episod al acestei lupte, folosindu-mă de întîmplarea cu Ismail Asan, tătara din Ciocîrlia de Jos.

...Umblînd din casă în casă, echipa de agitatori a ajuns și la gospodăria lui Ismail Asan. Țăranul îi aștepta. Sta la geam și pîndea cu ochi verzi, de pisică.

Cei cinci oameni au intrat în curtea strîmtă a țăranului. Unul dintre agitatori, tatar și el, a strigat gazda încă de la poartă.

— Hei, Ismaile, ești acasă ?

Nici un răspuns.

— Hai, mă, că au venit oaspeți la casa ta. Primește-i, bre, cum se cuvine, după legea musulmană.

— Nu așteaptă oaspeți Ismail. Nu are nevoie de oaspeți, a zis tătara în loc de bun venit, ivindu-se în ușa joasă a casei. O umplea cu trupul său mare. Era alb la față. Tăcea. Ochiu lui verzi de pisică, îi cîntăreau mărunt, printre gene, pe cei sosiți, sărînd ușor de la om la om. Cunoștea patru dintre agitatori. Al cincilea era gazetar (A aflat cam tîrziu. Altminteri ar fi fost mai cuminte. Aștia nu știu prea multe. Te încondeiază cum ai zice pește).

Îi privea Ismail Asan pe oamenii cu agitația și nu simțea nici cald, nici rece. Îi privea și tăcea. Nici nu le întindea mîna, nici nu-i poftea înăuntru. Stătea neclintit în rama ușii. Era mut și avea fața ca hîrtia. Aștepta să deschidă vorba cei cinci. Avea răspunsul gata pregătit. Numai să înceapă odată.

Cei cinci însă — șireți ! — nu-l prea luau în seamă pe gospodar. Se răzlețeau prin curte, puneau mîna pe unelte plugărești, își dădeau cu presupusul, aprindeau țigări. Se purtau ca și cum Ismail Asan nici n-ar fi fost de față. Fierbea tătara. Îl ucidea mînia nu pentru că veniseră cei cinci (că tot trebuiau să vină odată) ; ci mai ales pentru că întîrziu să zică ceva, să aibă și tătara motiv să-și iasă din pepeni. Își învățase lecția pe dinafară. De minune o învățase.

— Cum mai trăiești, Ismaile ? a aruncat cîrlig careva, așa, într-o doară.

Ismail Asan îl cunoștea bine pe omul scund și gros care i-a pus întrebarea. Era Stoica Bașturea, președintele gospodăriei colective din sat. Nu i-a răspuns.

A intrat în casă. Și-a aprins o țigară, apoi s-a întors iar în rama ușii. Se silea să pară calm. Dar îi tremura țigara între degete. A trecut-o în mîna stîngă. Tot tremura. A vîrît-o între buze. Apoi, mai uitîndu-se la cei cinci, a aruncat-o în țărînă, zicînd :

— Fire-ar a dracului, să fie !

Se referea țăranul la țigara lui ori la altceva ? Nu se putea ști.

Răbdarea celor cinci îl scotea din sărite pe Ismail Asan. Îi pieriseră din mînte argumentele pe care le pregătise țăranul zile și nopți de-a rîndul, ca să înfrunte pe oricine ar fi voit să-l îboldească înspre gospodăria colectivă.

De fapt, jocul ăsta cu argumentele nu e de fel un lucru nou. Ismail Asan îl practică încă de pe cînd s-au mișcat pentru întîia oară țărăni din partea locului să facă gospodărie colectivă. Nu, el nu e nici pe departe un dușman al

socialismului. A fost toată viața sărac lipit. Argat. În 1945 statul democrat i-a dat prin reformă agrară 3 hectare din pământurile boierilor. A mai prins nițică inimă tătarul. I se părea firesc lui Ismail Asan să slujească puterea cea nouă. Era și a lui. Puterea foștilor argați, pe care îi ridica din glod Partidul muncitorilor.

Totul a mers bine pînă prin anii 1949—50, cînd au luat ființă primele gospodării colective. Vestea a căzut pe neașteptate, ca o lovitură de trăsnet. Știa Ismail din cărți și din ședințe, că se va schimba curînd fața satelor. Într-un fel dorea și el această schimbare, ba chiar lupta pentru ea. Dar în clipa cînd a început să o vadă aieva, cu ochii lui verzi, să o simtă cu simțurile sale, s-a speriat de moarte țăranul Ismail Asan. S-a muiat, ca o cirpă. Pînă acum luptase, cu suflet, ce-i drept însă oarecum abstract, „în general“. Slujea revoluția Ismail Asan, însă revoluția însemna deocamdată „ceva îndepărtat“. În ceea ce privește satele din stepa dobrogeană, revoluția era încă „o chestiune de viitor“. Iată însă că revoluția venise. Sosise și la țară. Concretă și vie. O reclamau țărăniile exploatați de boieri și chiaburi. O înfăptuiau. Îi dădeau suflet și chip. O statorniceau pe meleagurile lor bătute de arșiți și vînturi. Îi dădeau viață din viața lor, sînge din sîngele lor, forță din forța brațelor lor trudite de muncă și ură; ură din marea și neagra ură dobîndită prin vreme sub domnia capitaliștilor.

Dar pe Ismail Asan l-a înspăimîntat revoluția. El nu putea face ca toți ceilalți. Nu avea putere pentru asta. Rodind, cele trei hectare primite la Reformă i-au înlesnit fostului argat să dobîndească o leacă de putere. S-a făcut frate cu dracul și, mai trăgînd mița de coadă, mai tîrînd grapa pe uscat, Ismail Asan s-a trezit că poate îndrăzni să cumpere un cal. Nu un cal. O iapă. Neagră. Deși avea nume, a botezat-o din nou, Șamië. Căruța a alcătuit-o încet, cu răbdare. Azi o roată, mîine o loitră, poimîine o oiște adusă din miezul pădurii. Prindea său la rărunchi tătarul Ismail Asan. Pămîntul și l-a făcut bostănărie. Umplea întinderile brune cu pepeni și lubenițe, de harbuji de tot felul, turchestani zemoși și ai naibii de dulci. Și era mulțumit tătarul. Munca aceasta îi furase inima. Îl robise. Îl legase de țărîna cea brună, care era numai și numai a lui, care rodea pentru el, pentru Ismail Asan, proprietar și producător de harbuji. Făptura uscată și masivă a tătarului era stăpînită de o stare ciudată, care-i îmbăta simțurile. O dragoste tîrzie îi lua mințile, legîndu-l de pămînt ca pe un rob.

Gospodăria colectivă s-a înființat fără Ismail Asan. Peste un an au mai intrat alte familii. Tătarul era parcă pe altă lume. Trăia numai între harbujii lui. Teama de la început îi cam trecuse. Înfloreau în el din nou bucuria de proprietar. Dar iată că tocmai cînd îi era lumea mai dragă îl împunseră din nou evenimentele în coaste. Începea în regiunea Constanța colectivizarea totală. Auzea, simțea, vedea cum se rupe toată comuna spre socialism; tot raionul; toată regiunea. Mîine, poimîine, toată țara. Și totuși Ismail Asan avea bostănărie. Abia s-a obișnuit cu gustul dulce al averii. El nu va intra la colectiv. Se va împotrivi cu încăpăținare. Îi aștepta pe agitarii. Să-i înfruntă. Cu orice preț.

Și iată că cei cinci au venit. Erau în bătătura lui, Ismail sta în fața lor năuc și nu știa ce să le zică.

Parcă ar fi fost în pielea goală. Neputința aceasta l-a lovit așa de brusc, încît le-a aruncat oamenilor întîiele cuvinte care i-au venit în minte. Scurt și pe înțeles:

— Știți ce? Nu vă mai osteniți, bre. Tot nu intru.

Și zărindu-și peste gard vecinul care trebuia ceva prin ogradă, mai prinse un pic de curaj încît reuși să se înfurie singur. Începu să țipe parcă dinadins, să audă cel de dincolo ce își permite Ismail Asan.

— Auzi, ce îndrăzneală?! Mă învață ei să fiu deștept. Nu mă înscriu, bre, chiar de-ați veni încă douăzeci și cinci să mă lămuriiți! Gata! Ei, acum afară! Ieșiți afară din curtea mea!

Țipetele lui Ismail Asan nu i-au mirat pe cei cinci chiar așa de tare, după cum bănuise tătarul. Nu s-au grăbit să iasă din curtea lui. Îl știau om sucit și mînios. Au venit la el în bătătură cu gîndul să-i ierte multe ieșiri nechibzuite și să aibă răbdare; cît mai multă răbdare.

— Nu te aprinde, Ismaile, își continuă vorba calm omul cel gros. Fii înțelept cu cei din neamul tău. De silit, nu te silește nimeni.

— Nici Alah nu-l vîră pe om cu forța-n rai — îi luă vorba din gură un tînăr vioi, ce răspundea la numele de David.

În echipa de agitație el era priceput la glume și fel de fel de pilde. Voind să deschidă sufletul omului, agitatorul trebuie să găsească acele chei ale conversației care se potrivesc cel mai bine cu temperamentul și modul său de înțelegere. David avea așa dar cheile glumeo, ale vorbei cu tîlc. Și un astfel de om poate aduce multe foloase într-o echipă de agitație politică. În cazul lui Ismail Asan însă, vorbele lui David picară în gol. Era neînduplecat și plin de încăpăținare. Cei cinci, au încercat pe rînd fiecare cu cheile pe care le avea mai la îndemînă și pe care le socoteau mai iscusite.

— Rămii singur pe dinafară Ismaile! Tu și chiaburii!

— Ai văzut ce case și-au ridicat cei intrați mai de mult?

— Și ce recolte scot în fiecă an!..

— Au bani să-și cumpere straie de oraș și mobilă..

— Tu singur i-ai lăudat pe colectiviiști acum o săptămînă jucînd la nunta lui Memet. Ai uitat?!

— Poate că ai făcut-o din lingușire.

La vorba asta tătarul a făcut o mișcare scurtă. I s-a trezit mîndria. Ochii verzi, ca de pisică, au lucit.

— Lingușire, ai spus, bre? a întrebat tătarul cu vorbă răgușită.

— Altfel nu ți-ai fi schimbat părerea în cîteva zile. Ori, poate ai fost beat.

Ochii de pisică au lucit și mai tare. Erau și mai verzi. Otrăviți parcă. A vorbit tătarul din nou. Răgușit:

— Ismail Asan face totul după cum îi șoptește inima. Ce contează că este beat? Ismail Asan face oricînd ce pofteste! El răspunde numai în fața inimii lui și în fața legii musulmane!

— Dar oamenii cu care trăiește laolaltă? a aruncat întrebarea David, uitînd de data aceasta de cheile lui. — De oamenii din sat nu-ți pasă? Ai trăit o viață cu ei..

— Nu-mi pasă!, a răspuns Ismail Asan.

Îi tremura vocea. David însă a continuat, calm.

— Cei mai mulți dintre ei au fost săraci.. Statul democrat le-a dat pămînt în 1945, și-au mai îndreptat oamenii viața. Și tu ai pămînt primit, Ismail Asan... Nu-i așa?..

— Și ce dacă am primit? a izbucnit provocator tătarul.

— Ar trebui să te porți ca unul care a suferit în trecut, să ajuți lupta Partidului; nu să-ți bați joc de ea și să stai bot în bot cu d-alde Dragomir, chiaburul !.

— Stau cu cine vreau ! N-am să te întreb pe tine mucosule, a țipat ca ieșit din minți Ismail Asan.

— Nu știu însă pînă cînd o să-ți meargă. Văd că ai început să-ți pui gardul pe foc, să umbli desculț în noiembrie, iar iapa ta, uite, nechează de foame. A ajuns o sperietoare. Eu nici nu ți-aș primi-o în gospodăria colectivă...

— Nici n-o să ai prilejul, pui de lele ! a izbutit să mai țipe horcît tătarul. — N-o să ai prilejul.

Pesemne a văzut negru înaintea ochilor. S-a clătînat de slăbiciune. A ridicat pumnul să lovească. S-a răzgîndit. A dispărut în casă; apoi, ieșind, a dat buzna în grajd. Oamenii s-au luat după el. Tîrziu.

Totul a fost fulgerător. Ismail Asan și-a ucis iapa. Cu propriile mîini. Pierzîndu-și mințile, s-a năpustit cu un cuțit de bucătărie asupra animalului și i-a tăiat arterele gîtului. Întîi s-a auzit un nechezat ascuțit și prelung, apoi iapa a început să tremure, lovind scurt și mărunț în podeaua de piatră. Mînzul iepei, speriat, a tresărit în culcușul de paie, chemînd-o pe mamă. Cei cinci s-au aruncat asupra lui Ismail Asan. Era prea tîrziu. După un minut, două, iapa a căzut la pămînt, zvîrcolindu-se la picioarele oamenilor. Apoi gîtul ei negru prelung și subțire s-a îndoit încet, încet, tresărînd în spasme, pînă ce a căzut brusc și inert pe palele ude de sînge. Murea Ildiz, iapa lui Ismail Asan. Ildiz, pe romînește înseamnă stea, stelută. Se stîngea așadar Steluța. Iar Ismail Asan, tătarul, se uita îndobitocit cînd la animal, cînd la cei ce erau de față. Oamenii erau uluiți. Mîna dreaptă, în care tătarul ținuse cuțitul, îi era plină de sînge pînă la umăr. Voia să se curețe. Nu izbutea. Se încurca în propriile sale mișcări. Și-a scos haina și a aruncat-o, sub iesle, ca să scape de mîneca roșie. Gura crispată și neagră a tătarului, s-a schimonosit, voind se pare să spună ceva. Dar cuvîntul nu se naște.

A ieșit Ismail Asan în curte. S-a oprit la fîntînă. Și-a vîrît capul în găleata cu apă. Mai tîrziu și-a adus aminte că îi este sete. S-a aplecat din nou și a băut. Hulpav, ca dobitoacele.

Cei cinci au ieșit unul cîte unul din curtea lui Ismail Asan. Erau îngroziți. Mirosul dulceag de sînge îi răscolea, opîntîndu-i să verse. Nu erau în stare să spună măcar un singur cuvînt. Doar Stoica Bașturea, președintele, a izbutit să-i strige din stradă lui Ismail Asan :

— Ai făcut o faptă ticăloasă. Să nu uiți asta Ismaile. Să nu uiți.

Ismail Asan și-a scos capul din găleată să audă ce spune omul din drum. L-a ascultat, privînd în gol, ca omul care nu pricepe nimic. Apoi și-a vîrît din nou capul în găleată. Lui îi era sete.

Mai bine de o săptămînă n-a ieșit din casă Ismail Asan. N-a ieșit nici măcar să vadă cum răsare soarele, ori cum apune. Noaptea se mai strecura afară, ca un țîlhar, apoi se întorcea iute, să se închidă în casă. Ochiul său căpătaseră o lumină potolită și rece. Nasul și bărbia i se mai ascuțiseră. Barba nerasă îi creștea albă și rară, dîndu-i chipului său împietrit o distincție meditativă, de om înțelept. Nu era de fel un înțelept tătarul Ismail Asan din Ciocîrlia de jos. De înțelepciunea lui au început să-și bată joc și copiii. Oamenii îl ocoleau ca pe un ciumat. Nimeni nu-i mai călca iarba curții. Îl lăsau în plata Domnului. „Un smintit !“, ziceau oamenii și își vedeau de treburi. Intrase mai toată lumea în gospodăria colectivă. Cinci-șase familii mai erau

pe afară. Și acelea erau gata să se rupă de trecut, să treacă la socialism. Chestie de zile.

Dăduse primul îngheț când s-a trezit Ismail Asan din lunga amorțeală care îl cuprinsese. S-a îmbrăcat în pripă, de parcă ar fi avut o treabă care nu putea suferi amânare. Abia se iviseră zorii. În tindă a găsit hamul iepei. L-a dres în două trei locuri, apoi l-a scos afară. A tras căruța în mijlocul curții. N-avea dohot. A folosit niște său de oaie, pe care îl avea pregătit să facă săpun. Când totul a fost gata, a intrat în grajd. Grajdul era rece. Un mînz de șase-șapte luni nu poate încălzi un grajd. A scos Ismail Asan la lumină animalul micuț. Roib și flocos și tare prostuț, că era crescut fără mamă. Orfan. L-a țesălat tătărul, apoi l-a frecat bine cu o bucată de pătură. A strîmțat un căpăstru mai vechi, de al iepei, ca să-i fie mînzului pe măsură, apoi l-a legat de loitra carului. A chemat-o pe femeie. I-a pus în mînă căpăstrul mînzului, iar el a apucat oiștea căruței. A ieșit cu căruța în șosea. În urma lui venea și femeia, aducînd mînzul cel roib.

Căruța făcea zgomot mare pe asfaltul șoselii. Ismail Asan trăgea de oiște, strîngînd din fălci. Se uita în pămînt, ca să nu vadă cîți oameni din sat îl văd pe tătăr ce face și unde se duce. Doar din cînd în cînd vorbea smucit, printre dinți :

— Grăbește, fă, că răsare soarele.

Copitele micuțe și nepotcovite ale mînzului țacăneau egal și mărunț pe lespedea de piatră, iar lui Ismail îi plăcea. Îi suna frumos în urechi.

A intrat în curtea gospodăriei. A lăsat căruța unde s-a nimerit, iar căluțul l-a legat de un stîlp al pridvorului. L-a întîmpinat paznicul.

— Ce vrei individualule ?

— Cu Bușturea am treabă, cu președintele, i-a zis răstit Ismail și a trecut mai departe.

Paznicul s-a ținut însă scai de el fluturîndu-și țanțos aripile largi ale șubei. S-a liniștit, abia după ce l-a dat pe Ismail pe mîna președintelui. S-a întors la mînz și la paza lui.

Întîlnirea dintre Ismail Asan și președintele Stoica Bașturea, a fost scurtă. Cei doi bărbați s-au înțeles din ochi. Unul dintre ei ar fi putut să înceapă dojeni fără capăt, iar celălalt cu căințe adînci. Nu. Nu s-a întîmplat așa. Atunci, în dimineața primului îngheț, înaintea răsăritului de soare, discuția celor doi a fost scurtă, necrezut de scurtă. Laconică și de o sobrietate aspră.

— Am venit, a zis simplu Ismail.

Întîi au răspuns ochii căprii ai lui Bașturea. Apoi gura.

— Bine ai făcut, Ismaile.

De multe ori poți înțelege mai mult dintr-un gest, o privire, decît sînt în stare să spună cuvintele.

I-a poruncit femeii să scrie cererea, că-i mai școlată. El a ieșit să pună căruța sub șopron și să adăpostească degrabă călușelul de șapte luni într-un grajd mai cald.

Un om din consiliul de conducere l-a luat pe președinte la o parte.

— Ascultă, n-avem ce face cu mînzocul ăsta. E prea tînăr și prăpădit. Nu știi de ce l-o fi adus omul. Parcă-i zăbăuc. Legea îi dă dreptul să-l țină acasă. Doar e mic, cît un berbec.

Președintele a dat din cap a înțelegere, apoi i-a explicat omului lucruri pe care doar el le pricepuse pesemne la valoarea pe care o aveau într-adevăr.

— Ascultă, omule. Dacă i-aș spune în clipa asta lui Ismail Asan că mînzul lui de șapte luni nu valorează doi bani pentru noi, că nu ni-i de trebuință, că-i prea tînăr și firav, cu siguranță că i-aș sfișia inima. Mi-a spus plîngînd că îl aduce în locul iepei. A plîns cum numai un bărbat poate plînge. Fără lacrimi. Dîndu-l la colectivă simte omul — sînt sigur — o ușurare pentru ticăloșia lui, încă vie în memoria satului. De ce să nu-i lăsăm omului această mică bucurie ?...

Căluțul de șapte luni a început să mănînce ovăz și să se rotunjească ; căruța unsă cu său a început să fie purtată pe cîmp, la munci, în trapul cailor buni, iar tătarașul Ismail Asan, cu nevasta și-au luat locul convenit în brigăzi. Colectiviștii i-au primit cu bunăvoință și încredere. Au șters cu buretele totul.

Vremea trecea și inima lui Ismail Asan rămînea pe mai departe împietrită. Muncea cu tragere de inimă. Făcea ce i se spunea. Însă tăcea tot timpul. Era întunecat și dus, de parcă ar fi avut mort în casă. Venea la toate ședințele, se așeza în primele rînduri, asculta cu luare aminte, însă nu ridica niciodată nici-o problemă. Sta închis în marea și muta lui amărăciune. Într-o bună zi — erau la prășitul de primăvară al porumbului — un musulman a povestit despre Ismail Asan un lucru care a stîmrit nedumerire, iar printre tătari, uimire. Omul acela, povestitorul, cică îl zărise pe Ismail Asan mîncînd la prînz mămăligă. Printre musulmani asta însemna o rușine fără pereche. Rumînul mai mîncea el, că a crescut cu mămăligă. Îl mai pălește dorul. Dar tătarașul, și mai cu seama în anii din urmă, nici vorbă. Mirați, oamenii l-au luat pe Ismail de zor la întrebări. Întîi cu gluma :

— Ce s-a întîmplat Ismaile ? Pîinea nu-ți mai place ? Te-ai fudulit la dinți...

— Nu-i așa, bre. Ismail buni dinți are, a protestat omul, arătîndu-și dinții albi, ca de fildeș.

— Atunci ce poate fi, Ismaile ? Doar grîu știu că ai.

— Am bre, adevărat, s-a grăbit să încuviințeze Ismail Asan.

— Păi, de ce nu-l duci la moară ?

— E, aman bre. Asta greu lucru este, a zis tătarașul Asan, întunecîndu-se. — Ismail Asan n-are voie să ceară cal de la gospodărie să meargă la moară. Ismail n-are voie. El nu are voie nici să mîngîie o coamă de cal. Niciodată.

Oamenii au picat ca din lună. A doua zi l-au silit pe tătaraș să ducă la moară doi saci de grîu să-și facă făină.

Colectiviștii se obișnuiseră de-acum cu acest fel ciudat de a fi al lui Ismail Asan. Tăcerea lui îndelungă, calmul său netulburat și ușoara tristețe înscrisă pe chipul său negru, îi dădea o distincție aparte. Nici nu și l-ar mai fi putut închipui altfel. Muncea pe mai departe cu tragere de inimă. În adunări își lua în primire locul său obișnuit și asculta, medita, judeca. Cînd trebuia să voteze, ridica mîna ; cînd trebuia să aplaude, aplauda. Atît. Nimeni nu se aștepta la mai mult.

Iată însă că prin vară, a ridicat și Ismail mîna, cerînd drept la cuvînt. I s-a dat. S-a ridicat tătarașul și a spus cu hotărîre niște cuvinte, pe care se

pare că el le-a rumegat îndelung, pentru că le-a rostit dintr-o suflare, ca pe o poezie.

— Ismail Asan roagă adunarea să-i dea voie să fie paznic de noapte.

Hodoronc-tronc. Pe ordinea de zi a ședinței erau chestiuni ale campaniei de vară: recoltarea în termen optim, organizarea ariilor de treer, asigurarea transportului de grâne, și altele. Era de-a dreptul ciudată cererea lui Ismail. Se nimerea ca nuca-n perete. Adunarea l-a rugat pe Ismail Asan să povestească ce anume l-a îndemnat să facă această propunere. S-a codit tătarul, încăpățînindu-se. Pînă la urmă a mărturisit sgîrcit, în două cuvinte. A fost totuși pe înțelesul tuturor.

— Cîndva Ismail a distrus un lucru de preț care trebuia să intre în averea colectivei, Ildiz a fost o bijuterie. Ca paznic de noapte s-a gîndit Ismail că ar putea să apere avutul obștesc. Să ispășească un păcat...

Totul suna grav; grav și sincer. Colectiviștii au înțeles tot ce trebuia înțeles.

De la acea adunare generală, Ismail Asan, în vîrstă de 47 de ani este paznic de noapte.

* *
*

Fiecare dintre noi am avut în viață cel puțin o întîmplare cumplită, pe care am întipărit-o adînc în memorie și o spunem în lume. Așa și Ismail Asan, paznicul de noapte al gospodăriei colective din Ciocîrlia de Jos. Am și acum în fața ochilor statura lui masivă înfășurată într-o șubă lungă, cu falduri largi, îmblănite, cu care mătură pămîntul. În stînga lui poartă o bită înaltă de corn, iar în dreapta un felinar de vînt. Calcă liniștit și egal. Doar ochii lui verzi, de pisică sînt neliniștiți. Ei pipăie mirat noaptea. Veghează. Mi-a istorisit întîmplarea lui într-o noapte lungă cu lună din acest noiembrie, ce picase în stepă sever, cu geruri iuți și vînturi subțiri. Mi-a spus-o ca s-o răspîdesc mai departe, să învețe și alții.

Pop Simion

STRADA

*Iubesc aceste case frumos orînduite,
gutuile la geamuri amirosînd plăcut,
și fumul alb din coșuri urcînd pe nesîmțite,
și gardul vechi de-alături, atît de cunoscut,*

*și noaptea, așezată cu farmec pe pămînt,
și frunzele de aur, cu galbene tăișuri,
și luna, amețită de toamnă și de vînt,
ca o pisică albă umblînd pe-acoperișuri,*

*și fetele frumoase, și dragostea curată
înghesuită-n banca măruntă de liceu,
cînd doi colegi de clasă iubeam aceeași fată
și din păcate-alesul n-am fost eu,*

*iubesc asfaltul rece pe care muncitorii
în luptă pentru pîine, cu sînge l-au udat,
și purpura pe care o desfășoară zorii
pe monumentul celor ce-au luptat,*

*iubesc aceste pietre, bătute de obuze,
acest salcîm din poartă, cu multe crengi pierdute,
săruturile care au înghețat pe buze
ca oamenii în pace de-acum să se sărute,*

*și clipa nesfîrșită ce-mi trece-ntr-una pragul
memoriei: tii minte ce fericit erai
cînd ți s-a dat să porți în frunte steagul
la prima defilare de-nfii mai?*

*iubesc uzina care s-a ridicat acum,
și noua grădiniță din colț, cu zumzet dulce,
și becurile care îi însoțesc pe drum
pe trecători, cînd vin acasă, să se culce,*

*mi-e dragă și fetița aceasta, cu păpușa,
și versul ce-mi răsare în minte-abia-nceput,
și mama, cu un zîmbet, cînd îmi deschide ușa,
iubesc această stradă pe care m-am născut,*

*această picătură de lume, minunată,
în care-și află rostul de zi cu zi, mereu,
poporul meu,
mai mîndru și drept ca niciodată,
și țara mea,*

*și strada,
și casa mea,
și eu.*

BLOCURI MUNCITOREȘTI

I

*Amintirea bălților verzui
copleșite de noroi și broaște
nu-i va tulbura pe-aceia care
începînd de astăzi, se vor naște.*

*Nici acoperișurile sparte,
nici pereții mici, cîrpiți cu lut,
nici cocioabele mărunte-n care
oamenii-au murit și s-au născut.*

*Aplecate dureros din șale
și cu două geamuri nu prea mari,
se-nșirau bordeiele ca niște
babe ce priveau prin ochelari.*

*Amintirea mă mai doare încă.
Astea însă n-o să le cunoască
nimeni din acei ce au norocul
începînd de astăzi, să se nască.*

II

*Cărămida dansează în mîinile lui,
apoi o adoarme ca pe-o păpușă,
și-ncet, încet, se ridică
un zid, o fereastră, o ușă.*

*În curînd vor veni locatarii
acestor camere frumoase și mari.
La etajul întii — fierarii,
la al doilea — echipa de zidari.*

*Cîte vise-au încăput în cărămizi !
Cîtă bucurie pe fețe !
Au învățat muncitorii lucruri mai grele,
să se bucure — cum să nu-nvețe ?*

*Au fost deja uitate cocioabele de ieri
și gîndurile zboară spre vremuri viitoare,
și zidurile urcă neîncetat spre cer,
de parcă se ridică pămîntul în picioare.*

III

— *Il știi pe oțelarul de la etajul patru ?
Vestit în toată țara. Tu, trebuie să-l știi.
Ei, află că acasă, doar e vecin cu mine,
l-am prins că stă și scrie poezii.*

*Cînd s-a mutat aicea nici nu-i venea să creadă :
scări de marmură, ca-ntr-un palat.
„Ei, ce spui, tovarășe Maiakovski“ ?
(Maiakovski e poetul lui preferat).*

*A deschis ușa, cu grijă, încet.
și-a plimbat un zîmbet prin baie,
și-a lunecat ușor piciorul pe parchet,
a privit de jur împrejur prin odaie,*

*apoi, a luat o carte cu versuri
și-a scris la sfîrșit, cu-o mîndrie firească :
„Tovarășe Maiakovski, într-adevăr, ce dreaptă
e puterea noastră, muncitorească !“*

DOUĂ MUZEE

*Trec peste pragul Castelului Peleş,
gîndind la Doftana.*

*În turnurile acestea
au bătut orele nopții
orologii cu sunet de taină, de cîntec,
să legene somnul și visele
majestăților lor.*

*În noapte,
bătea la Doftana
toaca
și se-auzeau bocancii țintuiți
ai sentinelor
rînind palmele pămîntului,
strivind iarba tăcerii ;*

*Aici, la Peleş,
au înflorit trandafiri și anotimpuri,
s-au scuturat flori scumpe și rare
și sute de brazi și stejari
au fost rînduiți pe alei, ca soldații,
să dea onorul regelui
și neamurilor lui regale.*

*Și-mi amintesc cimitirul Doftanei,
cu prunii subțiri, crescuți în pietriș,
și celulele-nguste
în care anotimpurile pătrundeau cu laț de picioare,
în uniforme de pușcăriaș,
sărace, purtate — la fel.*

*Pe polițe sculptate-n abanos și palisandru
au fost rînduite
statui
cu chipul Margheritelor de Valois*

și fecioarelor enigmatice,
statui
cu statura aspră și țepănă
a războinicilor nordici, în zale.

Din tainul de pîine neagră și mucedă
comuniștii-au sculptat
chip, după vis —
marelui mîine.
Au migălit flori,
chipuri și sori
cu degete strivite de muncă,
de torturile Sigurantei.

Trec dincolo de pragul muzeului Peleş,
cu gîndul la muzeul Doftana.
Sînt două muzee care vorbesc de aceeași epocă
fiecare, despre altfel de oameni,
în alte imagini.

CAMERĂ DE OASPEȚI

O masă, un scaun, un pat,
o lampă de-un cot,
un ziar uitat,
pe care-o mîină înfrigurată
a caligrafiat subțire
un nume, o floare,
iar un nume...
Fereastra și ploaia
și-n ulița satului
noroiul și tăcerea.

Cine-a mai stat aici, la masa măruntă,
cine a mai ascultat
tăcerea aspră-a peretilor albi
și cine-a simțit
palmele grele-ale oboselii,
lăsate pe umeri ?

Poate un activist
și nu unul — zeci au trecut pe aici —
și-au plecat fruntea, alături de lampă,
au scris cifre și nume
în carnetelele din buzunarul scurtei
îmbibate de ploaie,
au fost obosiți
și n-au avut timp să gîndească

la oboseala lor
și a doua zi
au pornit din nou,
s-au apropiat de sufletul omului
și de sufletul pământului
și cuvintele lor
au încălzit,
au dat putere pe unde-au trecut.

Pe unde-au trecut ei,
au venit tractoarele,
au arat haturile, —
a început marele poem
al colectivizării;
pe unde-au trecut ei
s-au aprins lumini
și pe polițe
s-au rînduit cărți;
pe unde-au trecut ei
au fost culese recolte,
ape și gânduri și-au schimbat cursul.

Da, pe-aici au trecut sute de activiști.
Și-au plecat fruntea
obosiți,
aproape de miezul mărunt
al luminii de lampă,
și-a doua zi au pornit
din nou la drum,
ei — detașamentele partidului
de vizionari și eroi.

ADELA POPESCU

AUTOBIOGRAFIE

În dimineața aceea
Mi-am spălat fața în soare
Și mi-am șters mâinile
Și s-a pierdut la braț cu visul
Cu catifeaua tronului răsturnat.
În dimineața aceea
Mi-a fugit orizontul
De sub ochi
Nu mai știu unde...
Mi-am legat părul galben cu funde
Roșii ca macii.
Într-o covată mama
Frământă cozonacii —
Pâinea anului nou.
Tata și-a dat căciula pe ceafă
Și a recitit luminînd din țigare
Vestea fulgerată-n ziare :
Republică, țara-i a noastră !
Parcă vedea brazii
Urcînd spre bolta albastră !
Parcă urca fruntea pădurilor
Spre bolta albastră...
Din gură în gură trecea vestea
Cum trece cîntecul și povestea.
Altceva ce-a mai fost
Nu mai știu să vă spun ;
Știu c-am ieșit din casă
Și c-am fugit în drum.
Și era lume multă în drum.
Și știu că la miezul nopții,
Stelele au sunat din clopoței
Și o sanie
Peste zăpada imaculată,
A pornit primul drum.
Iată !

Am mai trecut pe la poarta trecutului
Încăodată.
Am mai pus și a unsprezecea
Lăcată.
Cît am mers prieteni —
Tovarășii mei ?...
V-am simțit la muncă
Umerii grei.
Cît am mers, vecine ?...
Pune mîna streășină
Și te uită bine,
Peste blocurile albe și roșii
Urcate de tine ;
Peste puhoiul de brazde
Cu luciu de șine...
Te mai vezi acolo, departe, pe tine ?...
Mă mai vezi acolo, departe, pe mine ?...

UN POET STRĂIN SE PLIMBĂ PRIN BUCUREȘTI

— Note pentru a servi unui poem —
(Extrase)

SE CONSTRUIEȘTE ÎN BUCUREȘTI

De multă vreme voi ați prezis aceasta.
Și mulți au fost acei care-au crezut
așa cum crezi în adevărurile foarte simple :
că arborele-acesta galopind, se-ndreaptă către mare
că soarele acesta gata să apună
mîine va reînvia, înarmat, ca să reintre-n luptă.

Au fost cîțiva care-au oftat „ah, dac-ar fi adevărat!”,
dar și aceștia au zîmbit amar
convinși că nu va fi adevărat.

Apoi a defilat pe străzi
cortegiul lung al anilor cumpliți.
Desigur, ei mergeau cu pasul hotărît
și fruntea lor era, desigur, încinsă cu mlădițele de lauri
și-n mîini purtau un mic buchet de trandafiri,
dar mult mai sigur e că ei treceau cu dinții strînși
și cu privirea aspră și neînduplecată.

Și-au fost și-atunci cîțiva care-au zîmbit
convinși că această corabie nebună va naufragia.

Alții au strigat „ah, de-ar ajunge-n port!
de nu s-ar mai stîrni furtuna înainte de intrarea-n port!”

Dar mai erau și strașnicii matrozi
cei care neclintiți ședeau, înfiți în punte, cu fața la furtună,
și mai erau cîrmacii încercați
cei care vreme îndelungată-au navigat
cucerind pas cu pas întreaga știință maritimă
și toate tainele vînturilor, valurilor și stelelor.

Și iată că, deodată,
Bucureștiul se umple de mirezme.
Iată că pe străzile

prin care-acest poet rătăcitor se plimbă
 adie o mireasmă de șantier,
 precum într-o grădină mireasma miilor de flori.

Fără-ndoială, fiecare știe
 că betonul, cărămizile și fierăria,
 mașinile ce-nalță cărămizi
 și mistriile care fixează cărămizile la locul lor,
 toate acestea nu fac o grădină, pe unde seninătatea, cu
 privirea blindă,
 s-ar putea plimba încet
 făcînd să scrișnească nisipul din alei
 sub sandalele ușoare de mătase.

Dar spune-mi, cetitorule prieten,
 dacă această fată pe care-o vezi trecînd spre școală
 știe că i se pregătește o fereastră
 la care va putea-n sfîrșit să prindă albele perdele pe care
 le-a brodat,
 dacă adolescentu-acesta știe că-și va clădi o fericire
 în această casă ce se construiește pentru el,
 dacă bătrînu-acesta știe că, mîine, o să șadă
 la capătul unei mese încă mirosînd a vopsea
 ca să privească un cap zburlit plecat deasupra temelor,
 atuncea pentru ce poetul n-ar putea să știe,
 cititorule prieten, că betonul, cărămizile și fierăria,
 pot întocmi și ele o grădină plină de mireasme ?

Și pentru ce poetul, cititorule prieten,
 n-ar cînta un adevăr atît de simplu
 atît de simplu ca acesta :
 se construiește, se construiește, se construiește în București.

URIAȘĂ NAVĂ

Aceste rafturi ce se-ndoaie ca spinarea unui cal prea încărcat
 sub o mulțime de pachete mici, multicolore,
 aceste vitrine care rid în focul de lumini și etichete,
 aceste-autobuze care-și duc recolta
 din stație în stație pînă la marginea acestor cîmpuri de asfalt,
 aceste teatre, aceste școli, aceste grădinițe de copii
 care strigă cu toată prospețimea zidurilor :
 „noi ne-am născut acum, noi nu am existat mai înainte !“
 — toate acestea, ce înseamnă, oare ?

În limba lui, care e limba omului cotidian,
 poetul poate spune că-s vitrine dolidora de mărfuri,
 că sînt autobuze, teatre, școli.

*Dar n-ar fi mai exact, cititorule prieten,
dacă aş spune că-n această ţară
toate acestea fac o uriaşă navă
ce-a luat pe om pe umeri, pentru o mare călătorie ?*

*Şi n-ar fi mai exact dacă aş spune
că marea călătorie către fericire
începe de la pîine,
de la uzine,
de la statisticile cenuşii,
aşa cum fluviul trebuie de la izvor să-nceapă
dacă-a voit vreodată să ajungă-n mare ?*

CÎRMACIUL

*Şi pentru ce n-aş spune
cîteva cuvinte şi despre cîrmaciu ?
Pentru ce n-aş spune că aceste trei litere care strălucesc
pretutindeni
nu sînt decît trei flăcări zvelte
trei flăcări care pot să lumineze întunericul.*

*Şi sînt, tot astfel, trei catarge
înfipse-n cele mai afunde măruntaie ale navei
şi sînt trei pînze
pentru ca nava să înainteze
şi, de asemenea, trei stele deasupra unui nord unic
şi trei săgeţi ce pot să te îndrepte la orişice răscruce.*

*Dar sînt, de-asemeni, şi trei flori de primăvară
ce fac să înflorească toate iernile lumii.*

INTERNATIONALISM PROLETAR

*Am văzut un corcean care mergea în faţa mea pe trotuar.
Am văzut un grec ce rătăcea prin aleile unei librării.
Am văzut un negru din Africa într-o casă de odihnă.*

Ce nume poartă toate-aceste pentru voi ?

*Cît despre noi, noi spunem
că o inimă imensă s-a deschis
cum se deschide, largă, poarta unei case
cum se deschid, deodată, două braţe
cum se deschide, caldă, o iubire.*

PIONIERA

Acestei fetițe care trece pe stradă
purtînd la gît o roșie cravată
i se spune pionieră.

Dar pentru mine este o fetiță
care-a pătruns în calea mare
și care-naintează cu un pas puțin stîngaci
purtînd pe brațele-i plăpînde un paner cu vise.

S-ar putea ca ea însăși să n-o poată spune.
Ea gungurește poate cam stîngaci
cîteva cifre și cîteva mici fraze între ghilimele.

Dar priviți-i fruntea, priviți la pasul cu care-naintează.

Cea dintîi nu-i oare-un cîmp imens
atotcuprinzător ?
Un cîmp în care cifrele
pot străluci la fel cu macii primăverii ?
Iar cel de-al doilea nu răsună ca o-ncredințare,
ca o cucerire
și ca un clopot ce vestește-o naștere — aceea-a fericirii ?

PACE

Acest prunc care doarme-n căruciorul lui
e prințul viitorului.
Iată de ce mama care-mpinge căruciorul,
e atît de falnică și princiară
și zîmbetu-i e-atît de plin de stele.

Acest prunc ar putea să fie
doar o pată roșie pe ruinele de mîine
doar preludiul unei pulberi de cenușă înfinitesimală
sorbită de o uniașă limbă de foc.
Iată de ce mama își aruncă peste zare-ades
o privire care-ntreabă ne-ncetat :
Cavalerul care va sparge dintr-odată porțile zării
în goana lui cuceritoare peste lume
cine va fi ? — soarele sau moartea ?

Iată de ce cînd tu străbați această țară
auzi un strigăt venind de pretutindeni.
PACE strigă cărucioarele copiilor,
PACE strigă zidurile caselor,
PACE strigă uzinele, școlile,

trenurile, corăbiile, ministerele,
 și stegulețele din mâinile gingașe ale pionierilor,
 și stema pe care-o înalță bratul viguros al Republicii,
 și cluburile cooperativelor agricole,
 și porțile minelor și ale muzeelor.

Universitățile poartă același strigăt pe fațade,
 și mașinile care stropesc străzile îl duc cu ele,
 și străzile îl poartă pe piept, și piețele pe inimă,
 și grădinile îl poartă pe fiecă petală a fiecărei flori,
 și ogoarele pe fiecare boabă de porumb,
 și munții pe fiecare brad,
 și apcele pe fiecare strop,
 și oamenii pe fiecare clipă
 din fiecare zi, din fiecare noapte.

Același strigăt, mereu și peste tot același
 într-atât că însuși el, poetul,
 își urcă-aici același strigăt ca orșicare om.
 PACE și Prietenie.
 PACE și Muncă.
 PACE și Democrație.
 PACE și Libertate.
 PACE și Bucurie și Fericire și Înfrățire.

Pentru ca pruncul adormit în căruciorul lui
 să fie prințul viitorului.

Pentru ca mama să-și păstreze-nfățișarea-i princiară.

Pentru ca toți oamenii din lume
 să-și poată cuceri un zîmbet
 plin de stele.

TRENUL

L-am auzit din depărtare fluierînd.
 Cu multă vreme înainte de a-l zări
 noi am simțit pe șine cum îi bate pulsul.
 Pe urmă i-am văzut suflarea
 ce aburea cristalul cerului.
 Și iată-l în sfârșit intrînd în gară
 cu pas grăbit și totodată reținut.

O masă de foc, de fum, de fluier și gîfîieli.
 Un monstru metalic plin de-amenințări.

Dar priviți-i pieptul.
 Acolo-i zugrăvit un mic hulub.

Monstrul metalic

*ce nu-i decît putere, voință și-ndîrjire
poartă pe piept un porumbel
ce nu e decît puf și gingășie și iubire.*

*Îl poartă ca pe-o decorație
sau ca pe o busolă,
ca pe figura de la proră purtată de corăbii
ca să spintece valul și să-și deschidă drum.*

*Aici e-o țară
în care metale și porumbei trăiesc împreună.*

*Pentru că oamenii și pacea
trăiesc împreună.*

PROPRIETARUL

*Uzina poartă, scris pe frunte,
numele proprietarului :
o mare stea roșie.*

*El este tot acel care posedă
vapoare, trenuri, mine, poduri,
și școlile și muzeele,
și tramvaietele pe care le vezi pe străzile acestea,
și mari imobile, și minuscule cabane,
și-ntinderi fără margini de pămînt, de cer și de apă.*

*Acest proprietar nespus de bogat
mai are încă-un nume.*

*Dacă vrei să știi care
oprește la-ntîmplare-un om pe stradă
și-ntreabă-l cum îl cheamă.*

ARMATA POPULARĂ

*Un țăran care tinjea după o palmă de pămînt
și căruia i s-a dăruit întregul teritoriu-al Romîniei.
Un muncitor ce înseta după salariul unei zile
și care mînuiește-acuma, pentru el, un ocean de mașini.
Un student căruia i s-a spus : Iată știința-ntreagă
de vrei și poți, ea este-a ta.
Un patriot căruia i s-a dat o patrie.
Un om batjocorit căruia i s-a dat o demnitate.*

Un om învins căruia i s-au dat aripi.
 Un om desnădăjduit căruia i s-a dat o certitudine.
 Un naufragiat căruia i s-a dat o stea.
 Un popor căruia i s-a dat o mîndrie.
 O națiune căreia i s-a dat o istorie și-un viitor.
 O patrie care a fost redată copiilor și destinului ei.
 O putere căreia i s-a dat pacea ca să ocrotească
 civilizația, ca să apere de ruine
 umanitatea care trebuie alcătuită din oameni.

Privește, poete, această defilare.
 Privește-i laolaltă și unul cite unul
 privește, de n-ar fi decît pe oacheșul acesta mărunțel
 ce tocmai și-a ntilnit privirea-i gravă cu a ta,
 sau pe-acest flăcău voinic și blond ca soarele
 al cărui bust se-nalță
 pe soclul uriașei balene de oțel
 ce tocmai a trecut prin fața ta vuind.
 Privește-i, unul cite unul și pe toți deodată.

Vei înțelege-atunci de ce acei de pe trotuare
 au în priviri, și ei, atîta semeție
 și-n inimă atîta siguranță.

Privește-i laolaltă și unul cite unul
 privește-i și pe oamenii-adunați pe trotuare.
 Și atunci se poate
 ca un strigăt foarte-obișnuit și foarte-nflăcărat
 un simplu „ura“! de exemplu
 să izbucnească dintr-odată din plămîni tăi
 să rupă bariera buzelor închise
 și să zboare-alătura de cei asemeni lui
 ce flutură plutind peste trotuare.

E-adevărat că tu ești un poet cam straniu
 sau, un poet care-a plătit prea scump elanul.
 Ai vrea să fii de-aci-nainte-un om mai măsurat
 și ți-ai jurat să-năbuși zboruri și avinturi.

Aruncă, poete, această literatură de o parte,
 Lasă-ți strigătul să zboare-n stol cu celelalte.

„Trăiască Armata Populară“, poete.

TOAMNĂ

Din cînd în cînd
 o frunză își frînge pălimarul
 plutește legănîndu-se prin aer
 și vine să se culce la picioarele copacului
 precum o hunte dusă de talaz la țarm.

Dar plopîi-s încă plini de vară.
 Și încă sînt încredințați
 că fiecare frunză-a lor e-o undiță
 ce-a prins în zbor un peștișor de-argint din soare
 ce freamătă din solzii lui strălucitori.

E uimitor! Cum, oare, -aceste lungi făpturi
 ce știu să stea în echilibru-atît de bine
 pe vîrful degetelor lor,
 cum, oare, nu și-au aruncat privirea peste case?
 Cum, oare, n-au zărit, în fund, la marginea cîmpiei
 toamna, venind cu pașii repezi,
 sunîndu-și salbele-i de galbeni?

Mîine și plopul va-nțelege.
 Cu-o mică-ntîrziere, e adevărat.

Și poimîine, zăpada.

O, tu, sărman poet de pe Mediterană,
 aici, să nu ai teamă de zăpadă.
 Aici, tu vei vedea
 bărbați, femei, copii, mașini, tractoare, camioane,
 care, căruțe, sânni, cai și roabe,
 hîrlețe și cazmale, mături și lopeți
 mîncînd zăpada, învingînd zăpada, împingînd-o
 dincolo de forturile-orașului
 ca pe-o armată dușmană în debandadă.

Aicea, chiar zăpada
 e-o bătălie cîștigată dinainte.

Ea e o cauză-a poporului.

REGELE

Și-acum, deschid marea poartă a cîntecului meu,
 deschid portalul regal al poemului meu
 în fața ta, om cu bocancii grei,
 om cu urme de ulei și de pulbere la rădăcina unghiilor
 om a cărui fiecare brăzdătură e un șanț cu apă clară
 venit să-nvioroze viața noastră-a tuturor,
 și-a cărui fiecare vorbă, gînd și vis
 privesc în față viitorul nostru-al tuturor.

Deschid marea poartă a cîntecului meu
 în fața ta muncitor al acestei țări,

în fața ta, rege al pietrelor, al apelor și-al focului și-al patriei.
Atlas, ce sprijini pe-ai tăi umeri
toate aceste case, acești oameni și aceste ceruri.

În fața ta, o, muncitor, pe care eu nu te-am cîntat atît cît
ar fi trebuit
căci trebuiau cîntate
nenumăratele lucruri care purced de la tine.

Acum, iată portalul regal al cîntecului meu.

Intră. Așează-te pe tronul cel mai înalt
și privește-n jur, privește cum oricare lucru ce-i cîntat aici
strălucește de lumina ta.

Tu, om cu bocancii grei,
tu, fratele meu cel mai scump, muncitor al acestei țări.

SĂ-ȚI AMINTEȘTI DE MINE, BUCUREȘTI

Cum aș putea să-ți spun adio, București,
fără să-ți prind cu o agrafă pe cămașe
trandafirul meu — fără să-ți dau în dar
ceva, ca să-ți aduci de mine-aminte
precum mi-oi aminti și eu de tine
și-o să te duc cu mine
cînd iar va bate
ceasul poetului rătăcitor.

Eu, București,
eu am venit din insula
ce înflorește ca un trandafir pe sînul Mediteranei.

Scumpa mea, mica mea insulă, Cipru,
eu am plimbat-o pe străzile tale
să vadă cum arată marile cetăți,
cum sînt popoarele de patruzeci de ori mai mari decît al meu,
cum strălucește steaua, steaua noastră
cînd umple cerul cu cele cinci colțuri ale sale.

Acum, îți prind cu o agrafă pe cămașă, București,
un trandafir al meu, — să-ți amintești de mine.

Să-ți amintești de mine, București.

În romînește de Tașcu Gheorghiu

RĂSPUNSUL CITITORILOR

O dată cu marile transformări sociale, în țara noastră s-au statornicit și noi relații între cititori și scriitori. Literatura caută să oglindească viața și simțămintele oamenilor muncii, iar masele de cititori sînt cele care în ultimă instanță sancționează și promovează operele literare. Este un fapt pe care-l certifică cele mai cunoscute date statistice — numărul crescînd al tirajelor, al cititorilor în bibliotecile publice, al cifrelor de vânzare în librării — că desfășurarea amplă a revoluției culturale a făcut să se dezvolte într-o măsură considerabilă gustul maselor pentru cultură. Ținînd seama de existența unui nou public cititor care urmărește cu dragoste și exigență rezultatele literaturii create în anii puterii populare, revista noastră a inițiat o anchetă cerînd unor cititori, de feburite profesii, să răspundă la următoarele întrebări:

1) Ce lucrări literare pe care le-ați citit în ultimul timp v-au plăcut — și de ce?

2) Ce lucrări nu v-au plăcut — și de ce?

3) Ce probleme și aspecte din realitate ați dori să le găsiți oglinzite în literatura noastră?

MIHAIL ANDRICU

— compozitor —

1) Nu ascund că-mi vine greu să răspund la întrebarea Dvs. Competința mea în materie literară poate apărea discutabilă, și nimic mai neplăcut decît o critică cu caracter amatoristic. Mă execut totuși, cerînd dinainte iertare pentru păreri, al căror unic merit rezidă în sinceritatea lor desăvîrșită.

Încep deci prin a cita operele recente iscălite de Mihail Sadoveanu și Tudor Arghezi. Povestea argatului Mîtrea Cocor care ajută la înfăptuirea reformei agrare la el în sat, dovedește la patriarhul literaturii românești o putere finerească, aidoma cu aceea de acum o jumătate de veac cînd scria „Venea o moară pe Siret”. Iar autorul „Cuvintelor potrivite” ne răscolește sufletele cu înflăcărata epopee „1907”, ca un sol veșnic tînăr al dreptății sociale.

Trecînd la generația mijlocie, îl voi cita pe Zaharia Stancu care, cu romanele „Desculț” și „Dulăii” reușește să ne deschidă perspective nebănuite, îmbinînd perfecția formei cu adîncimea gîndirii. Apreciez de asemenea „Negura” de Camilar, carte ce m-a ajutat să înțeleg mai bine tristul episod al războiului împotriva Țării Sovietelor. Pe V. Em. Galan îl prețuiesc de asemenea, ca pe un bun povestitor, deși i-aș reproșa, pe alocuri, o oarecare monotonie. Însușirile literare ale lui Petru Dumitriu sînt indiscutabile. Socot însă că acest tînăr scriitor este încă în căutarea unui stil propriu și că mai are un drum de parcurs. Titus Popovici, în „Setea” și „Străinul” apreciază just și original atitudinea intelectualului din anii 1944.

Dacă, după această fugară trecere în revistă a prozei de după 23 August 1944, trecem la sectorul poetic, vom constata de asemenea o înflorire deosebită, găsind o seamă de opere literare a căror reală valoare îmbogățește patrimoniul nostru literar. Îi citez — în afară de Tudor Arghezi, mai sus menționat — pe Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, Maria Banuș, Eugen Jebeleanu. Literatura noastră dramatică s-a afirmat,

în timpul din urmă, cu două piese remarcabile: „Mielul turbat” de Aurel Baranga și „Citadela sfărîmată” de Horia Lovinescu.

2) Sectorul criticii literare, în schimb, îmi pare încă rămas în urmă. Se simte nevoia unui efort mai serios în domeniul eseisticii.

3) Aș dori să văd publicate cît mai multe biografii ale marilor noștri scriitori clasici sau contemporani. De asemenea, cred că opera literaților aparținînd minorităților noastre naționale trebuie și mai larg răspîndită.

Cu aceste observații și aprecieri, închei afirmînd admirația mea fără rezervă pentru mișcarea noastră literară de astăzi.

Capitalul nostru artistic ne îngăduie să pretindem un loc de cinste în mișcarea intelectuală universală. Primii pași au și fost făcuți. Opera poetică a lui Eminescu a început să fie cunoscută dincolo de hotarele țării noastre, tot astfel stihurile lui Arghezi și proza lui Sadoveanu și Zaharia Stancu. Nu depinde decît de noi ca tot mai multe opere românești, cu adevărat valoroase, să fie neîntîrziat difuzate în cercurile cele mai largi din lumea întreagă.

- resp. Audisca

VASILE SANDU

— student în filologie —

1) „Moromeții” de Marin Preda.

Cu romanul său, Marin Preda face un pas important în adîncirea problematicii țărănești. Cînd nu era prezentat idilic, țăranul, în literatura de dinainte de 23 August 1944 era tributarul unor atavisme sau copleșit în mod artificial de forțe telurice inexplicabile. Chiar și Ion al lui Rebreanu e împins la crimă de setea sa de pămînt, ale cărei cauze sînt, în parte, intuite dincolo de momentul istoric, pierzînd astfel într-o oarecare măsură, eficiența lor critică.

Ilie Moromete se desprinde masiv din roman tocmai prin lipsa de măreție fortuită. Aceasta, fiindcă romanul surprinde tocmai drama spulberării iluziilor din sufletul unui țăran cu oarecare stare. Acest proces este urmărit fără o analiză excesivă și supărătoare, ci prin reconstituirea vieții unui sat, o obiectivitate deplină îngăduind autorului să-și definească eroul în funcție de o întregă rețea socială și să-l înfățișeze ca pe un țăran reprezentativ pentru perioada dintre cele două războaie mondiale.

Acțiunea curge firesc, tablourile de viață se succed natural, trăirile eroilor se împletesc cu o artă desăvîrșită, toate acestea ducînd la crearea unui univers în care totul își are o motivare logică. Actorii nu sînt conduși de autor ci lăsați să acționeze potrivit firii lor, poziției lor sociale. Complexitatea sufletească, tăcerile ce stau gata să izbucnească în revoltă, dovedesc o valorificare a realizărilor din literatura trecutului, dar tot odată și o depășire. Pentru că nicăieri fațetele sufletului țărănesc (surprinse, înainte vreme în mod dispart) nu și-au găsit o înmănunchiere mai organică decît în acest roman.

„Moromeții” este o realizare de netăgăduit tocmai prin faptul că este pătruns de o dialectică și o viziune nouă, socialistă. El poate fi inclus, în mod firesc, în lanțul literaturii romîne. În această viziune nouă, în această nouă interpretare a vieții satului de pe poziții înaintate trebuie găsit saltul real pe care l-a făcut acest roman față de

vechile formule care, chiar dacă dovedeau talent din partea autorilor, deformau, în mod preconcept, sufletul fărănesc. Numai adoptînd pozițiile clasei celei mai înaintate realitatea poate fi oglindită în mod obiectiv. Acest lucru, „Maromeții” îl dovedesc din plin.

Mi-a plăcut, de asemenea, „Lupta cu inerția” de Nicolae Labiș. Un freacă tulburător adie în poemele postume ale poetului prea devreme dispărut. Pentru timpurile de transformări revoluționare, de înnoiri radicale prin care trecem, ne trebuia un suflet tînăr și vibrant. Poetul Labiș îl avea ca nimeni altul. Ceea ce îl caracterizează nu este o neliniște metafizică și atemporală, ci dorința de a depăși platitudinea și anchilozarea, de a atinge cît mai repede culmile idealului. Dar pentru aceasta sînt necesare scrutări și îndărătnice lupte cu eul ce se complace într-o comodă adăstare. „Omul comun” mărturisește acest lucru. Sensul nou, revoluționar, al lirismului lui Labiș constă într-o aprigă năzuință de auto-depășire și de angajare în slujba marilor idealuri ale omenirii...

2) Poetul Petre Stoica, în ale sale „Poeme”, dovedește că știe să minuiască uneltele poetice cu calmul necesar unui chirurg. Pomindu-se de la ideea simplității în artă, nu trebuie să se ajungă la o exagerare în sensul simplificării realității. Cu toate că poetul își propune să noteze momentele semnificative din viață, ceea ce percepem la el este o lipsă a unei trăiri lirice și chiar unele prozaisme. Unde sînt infinitele game de percepții și iscoditoare căutări ale poetului, care trebuie să descopere înaintea tuturor oamenilor legăturile cauzale și să le transmită cititorilor pe cale emotivă ?

Contemplarea excesiv de reținută și neutră (și aceasta, probabil, din dorința de a crea iluzia veracității) îl conduce pe poet, de multe ori, la cultivarea unei poezii atemporale. El nu ancorează direct în tumult, ci se refugiază cu un calm desăvîrșit în natură, în iubire, în vag. Această evadare din realitate nu sare la prima vedere în ochi, fiindcă ea e acoperită de un calm subtil, în care poetul încearcă să dea o semnificație banalului. Nu mai vorbim de faptul că Stoica, în unele din poeziile sale, creează pe baza unei scheme prestabilite. Ea se reduce la următoarea modalitate de organizare a versurilor :

**„Sub o floare a soarelui
dulce clopot de lumină
o tînără mamă se așează.
Senină
mîngîie obrajii copilului,
îl alăptează.
Deasupra lor trece un nor alb,
O pasăre grăbită
Poemul meu pictori invită”...**

(„Sub o floare a soarelui”)

Atunci, la ce bun poemul ?

La acest al doilea punct al anchetei dvs., trebuie să adaug și romanul „Groapa” de Eugen Barbu. Această carte adună în paginile sale două linii principale de acțiuni neînlanțuite strict, și poate că acest procedeu sporește meritele cărții. În sufletul lui Eugen Barbu impresiile se adună năvalnic și nu mai există posibilitatea trierii și orînduirii lor, potrivit unei viziuni clare și categorice. Dacă Eugen Barbu nu s-ar fi lăsat amețit de culorile prea pestrițe ale descompunerii vieții în mediul declasaților și și-ar fi închegat și armonizat observațiile conform unei viziuni pătrunse de spiritul noului din realitatea de azi, valoarea cărții ar fi avut mult de ciștigat.

3) Ce aş vrea să citesc? Cît mai multe cărţi care să dezbătă problemele vii ale actualităţii care se desfăşoară sub ochii noştri. Noi, cititorii de literatură, aşteptăm încă romanul colectivizării agriculturii, care să cuprindă imaginea tulburătoare a vremilor de îndârjită luptă pentru o viaţă mai bună în lumea satelor.

Mai adaug că imaginea literară a muncitorului din industrie e încă palidă. Viaţa de azi a muncitorilor e făcută din acte de eroism, mai puţin semnificative la prima vedere, dar pline de filc privite în ansamblu. Aş dori să găsesc în romanul pe care-l aştept, inspirat din sectorul industrial, imaginea unui muncitor care depăşind comunul, nu-şi pierde din căldura şi umanitatea sa. Sufletul-maşină nu există. Noi vrem oameni vii, care îşi dăruiesc întreaga existenţă cauzei comune, nu eroi cu aspiraţii abstracte şi confuze, ci eroi care ştiu să facă din orice elan o împlinire, din orice cutezanţă o realitate.

Literatura noastră trebuie să se ocupe şi de felul cum omul vremurilor noi se smulge din ţesătura de prejudecăţi, de reminiscenţe ale trecutului, însă nu prin schematizări, ci prin efortul de a înţelege tot procesul complex care se desfăşoară prin acţiuni deliberate, capabile să schimbe cursul vieţii. Înţelegerea umanistă a unor astfel de situaţii e condiţionată de o atitudine partinică, revoluţionară.

Josile Sanche

FLORIN MIHĂILESCU

— student —

1) Progresul literaturii noastre realist-socialiste este o realitate certă, şi ca atare indiscutabilă. Roadele acestui progres trebuie să fie însă viu dezbătute, ca şi factorii care le-au generat.

Mi se pare că ultimii ani au adus realizări mai mult decît remarcabile, adică realizări care depăşesc simpla obligaţie de consemnare a cronicilor literare. Cărţi ca cele ale lui Zaharia Stancu, Petru Dumitriu, Marin Preda, Titus Popovici, Francisc Munteanu (fără să-i amintim pe Mihail Sadoveanu şi Camil Petrescu) sînt nu numai pentru mine, dar pentru oricine, momente memorabile ale literaturii noi şi adevărate — şi ca să folosesc calamburul lui Ranetti — monumente contemporane.

M-aş referi în special la poezie. Au apărut în ultima vreme volume care fac cinste frontului nostru literar: versurile mereu tînărului meşter Beniuc, poeziile şi poemele Mariei Banuş (deosebit de mult mi-a plăcut „La porţile raiului”), „Vîrstele anului” de Nina Cassian, „Lirice” de Veronica Porumbacu, „Dincolo de iarnă” de A. E. Baconsky, unele din versurile lui Al. Andrişoiu, interesantul şi noul volum al lui Dan Deşliu „Ceva mai greu”, în sfîrşit poeziile lui Cicerone Theodorescu şi Eugen Jebeleanu, al cărui ultim poem, „Surîsul Hiroshimei” mi se pare a fi o valoare ce merită a fi cald salutată şi subliniată pe tonul cel mai categoric, vreau să spun cîtuşi de puţin cald — maladie enervantă şi adînc dăunătoare de care suferă uneori (din păcate!) critica noastră literară! Lista mea nu vrea să fie exhaustivă şi comportă o doză relativă de subiectivism în aprecieri. Nu fac critică literară ci o mărturisire de afecţiune. I-aş mai putea cita pe Alfred-Margul Sperber (original şi clasic), pe Victor Tulbure şi alţi cîţiva, al căror nume nu-mi vine acuma în mînte.

2) La această de a doua întrebare, fie-mi îngăduit să răspund prin cîteva întrebări (fără să respect vreo ierarhie în ordinea lor).

Apreciez mult talentul lui Baconsky. Dar crede oare poetul că „Fluxul memoriei” este drumul cel mai direct spre contemporaneitate și că realismul în poezie poate suporta meditația cu iz metafizic? Mă îndoiesc. Și totuși, citindu-i volumul, mi s-a părut că da.

Altă întrebare: pînă unde avea de gînd să ajungă Doina Sălăjan cu ale sale „Confidențe”? Mi se pare că pe alocuri a ajuns chiar prea departe.

Socotește Alexandru Jebeleanu că „Certitudinile” sale care, în intenția lor ideologică sînt juste, pot fi numite și certitudini artistice?

Nu cred unii poeți tineri de la „Tribuna” și din alte părți că tinerețea conține în sine și alt entuziasm decît acela al reflecției de multe ori sterilă și a nostalgiei — entuziasmul afirmării, al acțiunii?

3) Bineînțeles, cărți despre studenție, cărți bune; cele de pînă acum nu pot satisface deplin. Iată de ce aștept cu încredere romanul lui Titus Popovici „Pămîntul e aproape rotund”.

În poezie, mai multă viață și atitudine cetățenească. Mi se pare că Maiacovski e un exemplu care poate da mult de gîndit poezilor noștri de azi. O poezie tînără, în sens revoluționar, iată ce aș dori să citesc. L-am lăsat la urmă pe Labiș. Cred că drumul pe care a mers el în poezie, e drumul care trebuie continuat. Frămîntările generației noastre tinere, care formează oamenii de mîine, nu li se par tinerilor noștri poeți mai demne de marea forță nobilă a poeziei, decît incertitudinile și spovedaniile sterile?

Floarea Mi Căi le scu

V. FLUIERAȘ

— muncitor —

1) În medie citesc cam 20 de cărți într-un an. La acestea se mai adaugă o parte din revistele noastre literare și ziarul.

Deoarece îmi place deosebit de mult să citesc, și mai ales să recitesc, pentru mine orice carte care se scrie în prezent la noi este bună — mai ales în intenție. Scriitorii caută, în general, să redea cît mai bine și clar problemele care îi preocupă. În unele cărți îmi place conținutul, dar nu și stilul. În altele, invers.

M-aș referi la cărțile lui Titus Popovici: „Străinul” și „Setea”, care mi-au plăcut deosebit de mult. Întîi fiindcă cunosc în de aproape locurile descrise și mai cu seamă oamenii între care m-am născut și eu și am crescut: țărani din „Setea”. Și mi-au fost aproape fiindcă sînt așa cum îi descrie autorul.

Mi-a plăcut nuvela lui Francisc Munteanu „Lețea”, tot pentru motivele de mai sus. Nicolae Tic a scris o carte intitulată „A doua moarte a lui Anton Vrăbie”, care iarăși mi-a plăcut, deși poate ar avea unele păcate. Mi-a plăcut fiindcă scriitorul este foarte econom cu sine însuși. Mi-a plăcut și stilul.

Am mai citit și alte cărți care mi-au plăcut, dar să vorbesc despre toate înseamnă să scriu prea multe. Astfel am mai citit: „Desfășurarea” de Marin Preda, „Cronica de familie” de Petru Dumitriu, „Bărăgan” de V. Em. Galan.

Toate volumele de poezie ale poezilor: M. Beniuc, Al Andrițoiu, Cicerone Theodorescu, Dan Deșliu și alții.

Îmi plac cărțile pe care le înțeleg și în care se combate nedreptatea, cărțile în care, în timpul cititului, sînt și eu un personaj, un erou, găsind că și eu aș fi făcut la fel ca eroul pozitiv.

2) Mi-e greu să pot fi categoric. Orice carte care apare astăzi, în intenție, este bună. Că este sau nu astfel, hotări-va vremea, care pune mușca pe tot ce n-are viață adevărată.

Mai sigur, după cum a spus tovarășul Hrușciiov englezilor: „Minciuna are picioare scurte”. Criticii nu pot bate definitiv monedă asupra operelor de artă. Metalul care nu oxidează este prețuit pretutindeni și căutat. Cam așa bănuiesc eu că stau lucrurile și cu cărțile.

Vreau totuși să arăt că unii scriitori foarte buni, ca Titus Popovici și Marin Preda, folosesc expresii urite în cărțile lor. Mihail Sadoveanu a scris peste 100 de volume din care eu am citit mai bine de 50 și n-am dat peste un cuvînt urit. Totuși, opera lui Sadoveanu e un tezaur al literaturii noastre.

3) Aș dori să pot citi într-un roman despre viața unui muncitor de la oraș, cu familia lui, cu tovarășii lui de muncă. Scrisă pe înțelesul nostru. Cartea să cuprindă fapte, cit mai multe fapte și cit mai puține descrieri de natură sau alături de obiect, pentru a spori paginile cărții.

Cartea subțire, dar plină de conținut, este cred eu, de preferat.

Citesc cu multă plăcere basme, fiindcă în basme, chiar de la prima frază, este atacat subiectul.

Aș dori să se scrie și o carte a bucuriei, a veseliei, a vieții noi și a tinereții.

V. Florescu

ION BALTAG

— inginer, complexul C.F.R. —

1) Nu știu în ce măsură părerea mea asupra lucrărilor literare din ultima vreme prezintă vreun interes pentru cititorii revistei „Viața Românească”. Nu spun aceasta dintr-un exces de modestie, ci pentru faptul că sistemul meu de alegere a operelor literare e oarecum neobișnuit.

Timul liber de care dispun este foarte limitat și, pentru a nu pierde vremea degeaba, caut să citesc numai lucrările bune, ghidîndu-mă după cronicile și recenziile apărute în „Scînteia”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, la care sînt abonat. Fără să laud criticii care colaborează la publicațiile menționate, țin să spun că ei greșesc foarte rar și că lucrările recomandate de ei mi-au prilejuit o reală satisfacție literară.

Avînd o predilecție pentru romanele istorice, am citit trilogia lui Camil Petrescu: „Un om între oameni”, care m-a impresionat prin descrierea acțiunilor revoluționare ale lui Nicolae Bălcescu, m-a făcut să înțeleg mai bine tradițiile de luptă pentru dreptate și libertate ale poporului. La lectura acestei trilogii, a venit ca o completare fericită „Cronica de familie” a lui Petru Dumitriu, cu ajutorul căreia am reușit să cunosc mecanismul vieții unei clase care, pentru mine, om educat și crescut de regimul de democrație populară, nu era decît o vagă noțiune. De cîte ori, în discuțiile cu ceferiștii de la „Grivița Roșie”, nu am folosit argumente inspirate din

această „Cronică” pentru a sublinia micimea celor care în tihna conacelor moșierești urzeau planurile mîrșave de sărăcire a maselor și, mai apoi, ca domnul Dim Cozianu încercau să slăbească statul nostru popular! Cît de nobil este idealul care-l pune față în față cu călăii siguranței pe Licu Oroș din „Rădăcinile sint amare”, mi-a apărut acum și mai evident. Așteptînd cu nerăbdare ca săptămînal să mai apară cîte un fragment din acest minunat roman de Zaharia Stancu în „Gazeta literară”, mă simt parcă obligat să-mi scot șapca mai adînc în fața ilegalistilor noștri din Complexul C.F.R. „Grivița Roșie”, pe care îi cunosc și care, întocmai ca și eroii cărții, au trecut prin frămîntările acelor ani, ducînd neclintit cuvîntul partidului în rîndul poporului.

E explicabil așadar de ce m-am repezit pur și simplu asupra romanului lui Eugen Barbu „Groapa”, a cărui acțiune se petrece în cartierul în care muncesc și locuiesc. Trebuie să mărturisesc că nu m-am pripit în această alegere, deși stilul autorului, pe alocuri lasă de dorit, fiind de un naturalism evident. Vreau să-i spun, prin aceasta, că noi, ceferiștii, așteptăm cu nerăbdare continuarea romanului din care am citit deja un fragment în „Viața Romînească” și despre care credem că va arăta, de la înălțimea talentului de care dispune autorul, oamenii și evenimentele anului 1933.

Ca o concluzie ce s-a cristalizat pentru mine, din analiza pe care mi-a pri-lejuit-o această anchetă asupra lucrărilor literare pe care le-am citit în ultimul timp, este faptul că scriitorii noștri au reușit să creeze opere care sînt la nivelul literaturii mondiale, opere în stare să te facă să suferi împreună cu eroul pozitiv, să urăști dușmanul de clasă, să înveți din bogata tradiție de luptă a proletariatului nostru. Oricît ar încerca să defăimeze literatura noastră transfugii și renegații incapabili să se descurce în contradicțiile realității, mocnind de ură și dușmănie contra realizărilor regimului nostru, ei nu vor izbuti, pentru că valoarea operelor noastre literare este evidentă ca o axiomă.

3) Și acum aș vrea să-i întreb pe tovarășii scriitori, al căror talent ne-a în-cîntat pe toți, de ce ne-au lăsat pe noi, ceferiștii, în afara preocupărilor lor literare? Datorită griii partidului și guvernului, căile ferate au fost utilizate modern și înzestrate cu hale corespunzătoare. În anul 1959, pe magistralele noastre va alerga un număr mare de locomotive Diesel electrice. Ceferistul devine un om cu o înaltă calificare, lucrînd în condițiile omenești pentru care au luptat Licu Oroș, Mareș și alții. Aș vrea să găsesc oglinziți în literatură eroi contemporani de tipul comunistului Cioran Ion de la cazanele de înaltă tensiune din uzina termoelectrică a Complexului, participant la greva din 1933, arestat și întemnițat la Malmaison, care a luat parte la refacerea uzinei după bombardamentele barbare anglo-americane și care a fost grav molestat în ciocnirea cu huliganii maniști în timpul alegerilor din 1946. În vîrstă de 53 ani, la fel de neostoit ca unul tînăr, caută neobosit căi noi de luptă pentru economii, pentru mărirea productivității muncii, este un părinte și profesor pentru tineret. Decorat recent cu Ordinul Muncii, a luat parte la realizarea unor inovații ce au adus peste un milion de lei economii. Și ca el mai sînt mulți prin atelierele C.F.R. din Timișoara, Cluj, Pașcani, Galați etc. Deocamdată toți scriitorii enumerați mai sus se îndreaptă pe căi diverse spre redarea vieții din zilele noastre. Aș dori ca măcar unul să ajungă la „finiș” cu un erou de genul lui Cioran. Aș dori ca scriitorii noștri să arate modul în care clasa noastră muncitoare și-a creat intelectualitatea tehnică proprie,

modul în care inginerii care au terminat studiile în Uniunea Sovietică și în institutele noastre tehnice reușesc să contribuie la realizarea de victorii, în întrecerea pașnică dintre sistemul socialist și cel capitalist.

P.S. Întrebarea a doua a rămas fără răspuns, fiindcă am citit numai lucrări ce mi-au plăcut.

ing. Balbec Theodor

Conf. Dr. I. STOIA

— șeful secției clinice de cercetări în Reumatologie —

1) Pentru mine, a răspunde la întrebările „Vieții Românești” este o deosebită plăcere, dar, în același timp, și un examen dificil.

Recunosc că, fiind seama de valoarea lucrărilor apărute în anii din urmă, am citit destul de puțin. Și aceasta fiindcă timpul absorbit de munca în clinică — la căpătuiul bolnavilor — de lucrările științifice în reumatologie care mă preocupă de peste 30 de ani și de munca de cercetări și studii în această mare problemă socială, m-au oprit de la această plăcută îndeletnicire.

Medicul și medicina fac parte integrantă din frământările vieții sociale, iar literatura trebuie să-i servească a cunoaște și mai bine societatea în mijlocul căreia muncește.

Profesiunea de medic s-a născut din necesitatea alinării suferinței, a luptei cu boala, pentru recuperarea oamenilor suferinzi la o viață socială normală și o muncă productivă.

Pentru exercitarea acestei misiuni, medicul trebuie să fie înzestrat nu numai cu cunoștințe medicale ample, dar și cu un deosebit simț de umanitate, cu o puternică conștiință socială, precum și cu probitate profesională. Medicii trebuie să cunoască nu numai suferința fizică, ci și pe cea psihică a bolnavilor pentru ca să-i poată ajuta. Trebuie să le cunoască viața de familie și mediul în care trăiesc. La aceasta, poate fi ajutat și de o literatură extramedicală. În ultimul timp am citit câteva lucrări literare, printre care citez „Cronica de familie” a lui Petru Dumitriu.

Mi-a plăcut descrierea vie și colorată a moravurilor vechii societăți și analiza literară a cauzelor care au determinat descompunerea ei. În „Vinătoare de Lupi”, același autor descrie, inspirându-se dintr-un fapt real petrecut în munții Almașului, lupta pe care o duce țărănimea muncitoare împotriva rămășițelor chiaburești. De asemenea mi-a plăcut „Toate pinzele sus” de Radu Tudoran, pentru frumusețea călătoriei pe care am făcut-o cu gândul, împreună cu un echipaj improvizat dar eric.

Zaharia Stancu în „Desculț” și „Dulăii” arată frământările sociale și politice ale țărânilor muncitoare din perioada premergătoare răscoalei de la 1907 impresionându-mă prin plasticitatea și limpezimea descrierii personajelor, ca și a cauzelor economice, politice și sociale care au îndemnat țărănimea spre răscoală. Cred că acest ciclu de romane ale lui Zaharia Stancu reprezintă un valoros document social și politic al epocii noastre.

În romanele istorice ale maestrului Sadoveanu am admirat descrierea personajelor și limba arhaică dar curgătoare și limpede care te face să retrăiești viața și epoca acestor eroi. Cu „Mitrea Cocor”, Sadoveanu intră în plină actualitate și se preocupă de problemele ce frământau țărănimea muncitoare după cel de al doilea

război mondial. El descrie cum, cu ajutorul partidului, țărănimea s-a trezit la conștiința ei de clasă și cum, îndemnată de partid, ea a luptat pentru ca pământul să aparțină celor ce muncesc și să se elibereze de exploatarea moșierească. Această ridicare și trezire a conștiinței țărănești cred că este miezul organizării colective a muncii în agricultură.

Ca medic, nu pot să nu-mi amintesc, cu acest prilej, de impresia puternică cu care am rămas citind „Sfârșit de veac în București” și „Ion Sintu” — cele două romane ale lui Ion Marin Sadoveanu. Am reținut în deosebi figura medicului Matei Sintu care, deși trăind în mijlocul societății burgheze în creștere în acea perioadă în țara noastră, și-a păstrat sufletul curat de țaran român, dedicându-se științei, fiind în același timp medic și sprijin al celor lipsiți de mijloace sau al celor asupriți pentru ideile lor democratice.

Nu pot să nu subliniez imaginea neplăcută — în contrast total cu aceea pe care mi-a lăsat-o lectura lui „Ion Sintu” — a unui personaj din romanul lui Marin Preda „Moromeții”. Acolo, cu un realism puternic, ne este dezvăluită practica neomească a unui medic care-l determină pe țaranul Boțoghină, tuberculos în ultimul grad, să-și vîndă o bună parte din pușinul pământ pe care-l are pentru a-și îngriji sănătatea.

2) E greu de spus că nu mi-a plăcut vreo carte. Ceea ce nu mi-a plăcut nu am citit. Romanele lui Gib Mihăiescu par senzaționale la început dar te deprimă.

3) În literatura noastră, aș dori să se oglindească probleme și aspecte din realitățile muncii și vieții noastre de astăzi spre a arăta că realismul literaturii noi izvorăște din însăși viața, germinînd în el conținutul socialist al epocii noastre.

Aș dori ca în literatura noastră să fie relatate mai multe aspecte din munca medico-sanitară și să se arate munca plină de abnegație a personalului sanitar în îngrijirea bolnavilor. Aș dori să se scrie lucrări literare despre importanța perseverenței în îngrijirea bolnavilor care și-au pierdut încrederea în a se vindeca și a păstrării unui moral ridicat pentru învingerea unor maladii cronice cum sînt formele de reumatism cu deformări și invaliditate.

Aș dori o literatură care să contureze mai bine personalitatea medicului cinstit, care are un rol important nu numai în vindecarea bolilor dar și în educarea bolnavilor.

Prin contrast, să fie prezentat și aspectul negativ al personalului sanitar, care se îndepărtează de la etica omului nou al societății socialiste.

Profesiunea de medic oferă subiecte deosebit de atrăgătoare pentru scriitori și cititori deopotrivă.

Trecerea la noua formă de organizare a medicinei de tip socialist ar trebui sprijinită și printr-o literatură adecuată.

CAMELIA MOSORA

— profesoară —

1) Profesorul, ca oricare om al muncii, privește cartea literară sau științifică din unghiul de vedere al rolului instructiv-educativ pe care aceasta îl îndeplinește față de masele largi de cititori și în special față de elevi.

Astfel considerată, cartea literară apărută în ultimii ani, când caracterul profund înnoitor al realismului socialist i-a dat posibilitatea să se dezvolte calitativ și cantitativ, constituie un element prețios în educarea tinerei generații.

În patria noastră socialistă, partidul și organele de stat care poartă răspunderea vieții noastre culturale, au pus la îndemina poporului muncitor, prin reeditarea în tiraje de masă, operele literaturii clasice românești, precum și operele de seamă din patrimoniul culturii universale, valorificate critic, contribuind la reluarea celor mai bune tradiții culturale progresiste.

În ultimii ani, numeroase opere în proză sau în versuri: lirice, epice, dramatice, oglindesc omul nou, constructor al socialismului, cu eroica sa forță înnoitoare, cu entuziasmul său creator, mereu victorios, în luptă cu greutățile și cu dușmanul de clasă.

„Mitrea Cocor” de Mihail Sadoveanu, „Pasărea furtunii” de Petru Dumitriu, „Bărăgan” de V. Em. Galan, „Desfășurarea” de Marin Preda îmbogățesc creația noastră literară, însuflețind tineretul în munca de construire a vieții noi.

O problematică de actualitate, surprinzătoare prin realismul și viziunea sigură a rezolvării ei, este pusă de Titus Popovici în cele două romane ale sale: „Străinul” și „Setea”. Cu o mare forță de evocare, autorul reprezintă epic felul cum ia naștere și se formează conștiința comunistă la oameni de proveniență socială diferită, cu educație diferită: Andrei Sabin („Străinul”), George Teodorescu și Mitru Moț („Setea”).

O carte de bună calitate, care condamnă fascismul și războiul provocat de el, în pagini de artă adevărată, este „Nopți înfrigurate” de Aurel Mihale. Impresionantă prin realismul ei zguduitor și prin înălțimea morală a celor ce luptă eroic pentru izgonirea hitleriștilor, cartea lui Aurel Mihale este o evocare caldă a prieteniei ostașilor români cu ostașii sovietici, este un mesaj al dragostei de patrie.

Cu meritată convingere se cer arătate ca opere de mare valoare literară și educativă fresca lui Petru Dumitriu „Cronică de familie” și „Moromeții” de Marin Preda.

„Pagini contemporane” de Geo Bogza sînt o luminoasă și măestrită prezentare a frumuseților și bogăției patriei noastre în care omul, titan al vremurilor noi, transformă, construiește. Mi-a plăcut și „Dobrogea colectivistă” de Traian Coșovei, care este un poem în proză al agriculturii socialiste.

Poezia din ultimii ani înscrie pagini de glorios lirism în lupta omului nou pentru o viață mai bună.

În frunte cu Mihai Beniuc, „toboșarul timpurilor noi”, care, de la „Cîntece de pierzanie” (1938) pînă la „Călătorind prin constelații” (1958) este pătruns de lirismul celui mai înflăcărat patriotism, poezii patriei eliberate, înrolați sub steagul de luptă al partidului, cîntă viața în continuă transformare revoluționară.

Versurile lui Mihai Beniuc, Demostene Botez, Eugen Jebeleanu, Victor Tulbure, Dumitru Corbea, Aurel Rău, cîntă cu rezonanțe adînci în inima tineretului ca și în cea a maselor largi.

De o largă respirație epică, de un fierbinte patriotism, este de asemenea poemul lui Eugen Jebeleanu, „Bălcescu”. Cu „Surisul Hiroshimei”, poetul Jebeleanu ridică un impetuos act de acuzare împotriva imperialismului agresiv, un fierbinte apel pentru apărarea păcii. Dintre versurile scrise special pentru copii, trebuie să notez pe cele ale lui Tudor Arghezi, Cicerone Theodorescu, Nina Cassian.

Prin „Cetatea de foc” de Mihail Davidoglu, „Cumpăna” de Lucia Demetrius, „Citadela sfărîmată” de Horia Lovinescu, dramaturgia noastră înscrie pagini de necontestabilă valoare educativ-artistică.

2) Nu mi-au plăcut cărțile inutile, pe care cititorii le resping ei înșiși. N-aș cita decît „Groapa” de Eugen Barbu. O menționez întrucît a fost considerată ca bună de o serie de cititori sau, mai bine spus, de critici.

De asemenea „Ferestre întunecate” de Marin Preda care, deși ca tematică este actuală, în prezentare este confuză, greoaie, neconvingătoare.

Aș menționa că nu consider fericit inspirată reeditarea romanului „Maidanul cu dragoste” de George Mihail Zamfirescu care poate folosi istoricului literar dar nu maselor largi de cititori care caută în cărți adevărul vieții reflectat artistic.

În general, o alunecare spre naturalism (în limbaj) se observă și în unele opere de valoare educativ-artistică incontestabilă : „Desculț”, „Setea”, „Moromeții”.

3) Operele literare ar trebui să oglindească realitatea actuală, aspecte înălțătoare din munca de construire a socialismului în patria noastră ; realizări din industrie (construcții noi, inovații, tehnică înaintată) ; aspectele cele mai noi din viața gospodăriilor agricole colective ; viața fericită a copiilor din patria noastră ; viața grea a copiilor din țările capitaliste ; figuri de copii eroi ; omul contemporan și eforturile și biruințele sale ; aspecte din lupta partidului în ilegalitate (figuri de eroi ai clasei muncitoare) ; demascarea dușmanilor poporului din lăuntru și din afară ; prietenia dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Năvalnică desfășurare a energiilor creatoare să fie oglindită într-o seamă de opere reprezentînd lupta, biruința, patosul revoluționar, disprețul pentru desnădejde și resemnare.

Scriitorii actuali să renunțe la temele din trecut, acest domeniu fiind explorat cu prisosință pînă acum, să asculte de comandamentul epocii. O condiție esențială consider că este realizarea artistică a operei literare, în conținut și în formă.

Dina Cocea

DINA COCEA

— actriță —

1) Întrebările pe care fiecare din noi și le pune astăzi în legătură cu problemele majore ale vieții, cu prefacerile sociale, cu evenimentele actualității și cu transformările fundamentale ale omului contemporan, nu pot totdeauna să-și afle răspunsul numai din perceperea directă a faptelor. Aspectele variate și multiple ale vieții, prefacerile structurale și ritmul uimitor în care se desfășoară evenimentele, depășesc uneori capacitatea noastră de înțelegere. Pentru a nu rămîne însă în urma vieții, trebuie să facem efortul de a cunoaște și de a înțelege, trebuie să pătrundem rațiunea și scopurile unei lupte în care sînt angajate cele mai bune forțe ale patriei noastre și să ridicăm conștiința noastră la nivelul mărețelor sarcini care stau astăzi în fața tuturor oamenilor muncii. Trăim în măsura în care am înțeles, de aceea toate întrebările noastre își caută și trebuie să-și afle răspunsul.

Știm cît de însemnat este aportul literaturii în procesul de cunoaștere a vieții și cît de puternică este acțiunea pe care o exercită asupra gîndirii umane. Este cunoscut faptul că cei mai buni scriitori au contribuit întotdeauna prin operele lor la luminarea conștiințelor și la înălțarea omului. Ar fi deci cu neputință să nu fim pătrunși de rolul uriaș pe care îl are literatura noastră în procesul de formare și de dezvoltare a omului nou în perioada istorică de construire a socialismului în țara noastră. Ar fi

mai ales cu neputință să nu cred în rolul pe care îl are literatura noastră în formarea și dezvoltarea actorului de tip nou. Oglindind cu fidelitate realitatea, zugrăvind cu pasiune eroii zilelor noastre și trăind cu discernămint toate problemele actualității, scriitorul de azi este un reazim puternic pentru actor; el sprijină prin opera sa creația actorului, lărgeste orizontul acestuia și îi insuflă dragostea pentru toate înfăptuirile regimului nostru de democrație populară. În ceea ce mă privește, am aflat în literatura noastră contemporană căi noi de cunoaștere a realității, surse bogate de învățăminte și dezlegarea multor probleme de viață.

Dintre primele opere literare care mi-au deschis drumul spre înțelegerea unor realități cunoscute dar nu înțelese, romanul „Mitrea Cocor” de Mihail Sadoveanu, nuvela „Noaptea de lunie” de Petru Dumitriu și nuvela „Desfășurarea” de Marin Preda îmi sînt cele mai dragi. Această preferință este firească: ecoul pe care l-a trezit în mine fiind copil „Jerifa celor douăsprezece mii” nu putea să nu lase urme. Răfuiala cea mare a țăranilor muncitori cu cei care-i exploataseră, povestită de scriitorii ca Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Zaharia Stancu, Cezar Petrescu, Const. Mille, N. D. Cocea și alții, se încheiase și acum apăreau oamenii noi, oameni care deschideau ochii la viață și începeau să aibă conștiința demnității lor umane, care aveau să prefacă viața satului și să pună bazele transformării socialiste a agriculturii. Ce erou poate fi mai aproape de sufletul nostru ca Ilie Barbu, acest tînăr țăran sărac cu inimă deschisă, cu chipul luminat de bucuria de a trăi, de încrederea în viitor și care în lupta cu dușmanul se călește într-un proces greu de transformare sufletească? Visurile, avînturile și dorurile sale par a fi purtate de vîntul dimineții care a cuprins întreaga țară. Cunoscîndu-l pe acest erou al satelor noastre, simți cum sămînta cea bună rodește în sufletul tău și ai vrea parcă să pășești cu pași de uriaș spre ziua de mîine. Poate de aceea te și întorci cu greu la aspectele sumbre ale trecutului, la tragedia țăranimii romînești din „Moromeții”, la mulțimea celor exploatați fără milă din „Dulăii” și la mizeria zguduitoare din „Desculț”, realitate crudă și dureroasă dar pe care trebuie s-o cunoști dacă vrei să pătrunzi sensurile adînci ale răsturnărilor sociale. Aceste documente cutremurătoare m-au îndemnat să judec cu asprime trecutul și să-l condamn cu toată tăria, mi-au întărit convingerea că asemenea vremuri nu se mai pot întoarce și au deșteptat în mine credința că pășim pe calea luminoasă a viitorului.

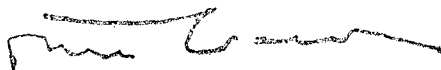
Datorită acestei noi concepții despre viață pe care mi-am format-o, mărturisesc că mi-a fost cu neputință să ader la lumea îngustă, lipsită de perspectivă pe care o zugrăvește Eugen Barbu în „Groapa”. Fără să alunec pe panta idealizării realității, preferințele mele se îndreaptă spre tot ceea ce este luminos, optimist, dinamic, și aș vrea ca și din gunoaiie să se facă un foc vesel. Nu mă împac nici cu unele aspecte dizolvante, sceptice și negativiste care s-au remarcat în unele nuvele așa zis critice, pentru că am convingerea că viața este frumoasă și puternică, că omul crește, se caută și se găsește, învață și înțelege, cucerește binele și înfrînge răul. De aceea mi-au plăcut nespuse de mult reportajele lui Horia Liman despre viața frumoasă a patriei noastre. Horia Liman știe să înfățișeze prezentul în lumina trecutului și în perspectiva viitorului; el sugerează tragedia de veacuri a uneia din cele mai bogate regiuni ale țării noastre — Maramureșul — printr-o simplă înșiruire de fapte, desprinse dintr-un registru, lipsite de poezie, dar cutremurătoare prin semnificația lor. Prezentul în schimb este însuflețit de o mare forță poetică, de un dinamism contagios și de patosul marilor înfăptuiri; iar viitorul pentru el este însăși pădurea tînără care crește.

Notele de călătorie alăturate de instructive ale scriitorilor noștri depășesc adesea hotarele patriei noastre și pentru iubitorii de orizonturi noi, un „Jurnal de călătorie” ca cel pe care ni l-a dăruit G. Oprescu, cu minunatele sale descrieri despre bogățiile muzeelor din Leningrad, sau însemnările „Din Drum” ale celor patruzeci și cinci de zile

petrecute în U.R.S.S. de marele nostru scriitor Tudor Arghezi, sînt tot atîtea prilejuri de cunoaştere şi de înţelegere a acestui „vast univers de miracole nebănuite” pe care-l constituie Uniunea Sovietică. Iar pentru acei care au avut fericirea să viziteze China sau să citească jurnalul de călătorie al spătarului Milescu, reportajul lui Eugen Frunză „600 milioane de oameni liberi” constituie o preţioasă contribuţie la cunoaşterea poporului chinez „cel mai mare popor din lume, smuls definitiv din lanţurile suprapuse ale feudalismului şi imperialismului şi care astăzi păşeşte ferm pe drumul renaşterii şi înfloririi sale”.

Păşind pe drumul construirii socialismului, poporul nostru întîmpină şi el succese şi victorii la fiecare pas. Romane de actualitate ca „Bărăgan” de V. Em. Galan, „La cea mai înaltă tensiune” de Nagy Istvan reflectă aspecte ale transformării omului în noile condiţii de viaţă pe care şi le-a creat. Teme variate, problematică nouă, eroi activi, apar zilnic pe frontul literaturii noastre.

Am citit şi opere realizate pe deplin, şi lucrări mai puţin izbutite. Dintre romanele care m-au interesat şi pe care le-aş fi dorit perfecte sînt : „Făclia s-a aprins” de D. Almaş, în ale cărui pagini am descoperit viaţa învăţătorilor dintr-un sat îndepărtat şi „Izvorul roşu” de Nicolae Jianu care înfăţişează viaţa aspră a minerilor. Ceea ce nu am găsit însă aproape în nici un volum, este figura femeii de azi, a cărei muncă este împletită cu munca bărbatului şi al cărei rol nu este mai prejos. Francisc Munteanu în „Lenţa” zugrăveşte trăsăturile unei tinere fete care se smulge din colivia unei căsnicii nefericite, Iulian Vesper în „Glasul” redă spovedania plină de amărăciune a femeii de la ţară, roabă în casă şi încovoiată de nevoi, iar Sanda Movilă în „O vară la şipotul fîntinilor” descrie cu multă înţelegere şi căldură frămîntarea sufletească a Floarei, tînăra fată din curtea boierului Andrei. Dar unde sînt muncitoarele noastre, unde sînt colectivistele noastre, învăţătoarele, studentele, chimistele şi savantele noastre ? Unde sînt mamele şi luptătoarele pentru pace ? Era o vreme cînd scriitorii cercetau cu pasiune „enigmele sufletului feminin”, se pamau în faţa „misterului feminin” şi ridicau osanale „zeiţelor palide şi despletite”. O astfel de literatură, din fericire, a dispărut. Dar oare clocotul de viaţă adevărată care aprinde scînteii în ochii femeilor de astăzi, inteligenţa şi spiritul ager care le dirijează toate acţiunile, cîntea sufletească, spiritul de sacrificiu şi eroismul în muncă, nu pot fi izvor de inspiraţie pentru scriitori ? Femeia, constructor al socialismului, nu şi-a găsit încă poetul. El o caută încă, undeva, în negurile trecutului, iar ea este aproape, aproape, de tot şi-i spune : „Uite, sînt aici, alături de tine. Nu mă vezi ?”

I. RADOVAN

— funcţionar P.T.T. —

1) Fiind de multă vreme un prieten al cărţii, citesc zilnic cel puţin cîteva pagini dintr-o carte de literatură. Fără a avea preferinţe deosebite, mă atrage totuşi mai mult romanul, şi anume romanul social.

În ultima vreme — mă refer la lunile din urmă — am citit o serie de cărţi fără să aleg într-o ordine oarecare titlurile şi autorii lor. Astfel, citez : „Ultima toamnă” de Haralamb Zîncă, „Goya” de Feuchtwanger, „Ilustrul N.N. din N.N.” de Ludo, „O fată

din cele multe" de Șerbănescu, „Setea" de Titus Popovici, „Prăpădul" de Zola, „Opere" vol. 4 de Mark Twain.

Cu toate că printre aceste titluri și acești autori nu apare nimic din literatura sovietică, totuși, înaintea seriei arătate mai sus, am citit multe romane de autori sovietici și în special cele care descriu perioada războiului antifascist. Pot cita: „Însemnările unui partizan", „Obcomul clandestin în acțiune", „Asediul".

„Setea" de Titus Popovici mi-a plăcut în mod deosebit. Cu toate că, în genere, nu sînt un amator al romanelor cu tematică jăărănească și am început să citesc această carte mai mult din curiozitate (citisem, ceva mai înainte, „Străinul" aceluiași autor și-mi plăcuse stilul simplu dar convingător prin care autorul își depănase acțiunea romanului) totuși, felul inspirat în care Titus Popovici își începe tratarea romanului încă înainte de primul război mondial, ajungînd în capitole scurte la frămîntările din viața jăărănească de după 23 August, mi-a stîrnit un interes deosebit. Acest roman mi-a servit mult pentru educația mea politică.

Deasemenea, mi-a plăcut mult „Ultima toamnă" de Haralamb Zincă. Îl prețuiesc pe scriitorul Zincă ca pe un scriitor cu mult talent, deși am impresia că nu are destul „suflu", adică nu a realizat o lucrare de mai mari proporții, deși materialul de viață îi permitea aceasta. Această ultimă carte a lui Zincă mi-a plăcut prin felul cum a prezentat conflictul, pe deoarte din societatea romînească în perioada celui de al doilea război mondial, și pe de altă parte din familia unde tatăl și un fiu erau comuniști, iar al doilea fiu legionar.

2) Din ultimele cărți citite nu mi-a plăcut „Ilustrul N.N..." a lui Ludo. Trebuie să mărturisesc că sînt un admirator al lui Ludo, îmi place humorul lui, felul tăios și persiflant în care demască putreziciunea regimului burghezo-moșieresc, am citit și mi-a plăcut mult trilogia „Dl. general guvernează", „Stare de asediu" și „Regele Palaelibus", dar această ultimă carte, am impresia că nu a plăcut nici publicului. De ce nu mi-a plăcut această carte? Greu de spus, pur și simplu nu este „mistuibilă". Deși am impresia că am înțeles ce temă vrea să abordeze autorul, materialul se prezintă, mai de grabă, sub o formă documentară, îi lipsește acea transfigurare care să-l transforme într-o operă literară, așa cum era de așteptat de la un autor pe care publicul îl prețuiește foarte mult.

Cartea „O fată din cele multe", scrisă probabil de un autor tînr, poate place unui anumit fel de cititori, adică aceluia cu exigențe artistice mai reduse. Conflictul romanului, dezvoltarea narațiunii, mi s-au părut a fi acelea ale unui începător.

Desigur că așa mai putea spune cite ceva despre „Prăpădul" lui Zola, despre Twain și operele sale, dar timpul nu-mi permite să mă gîndesc prea mult, și de altfel sînt în preajma examenelor din prima sesiune a școlii muncitorești pe care o urmez pentru completarea studiilor, fapt care îmi ia aproape tot timpul. Aș dori însă să spun că așa vrea să apară și în literatura noastră un roman de genul lui „Ivan Ivanovici", asupra, de pildă, relațiilor dintre membrii unei familii de azi.

3) Mi-ar place să citesc o carte în care să pot găsi ceva asemănător „Amintirilor unui medic", în care să se vorbească despre noutățile medicale și cazuri deosebite. Tot odată ar trebui abordată mai puternic problema lichidării rămășițelor naționaliste din capul unor oameni înapoiți. Ar trebui vorbit și despre realizările ce se obțin în zilele noastre și în alte domenii de activitate decît cel industrial sau agricol. Așa, de pildă, s-au redat puține aspecte din viața petroliștilor, a medicilor etc. S-ar putea culege mult material care, prelucrat, ar constitui un ajutor în educația socialistă a oamenilor și din unele aspecte în fața instanțelor judecătorești. În fine, un alt deziderat al cititorilor: să nu se mai permită tipărirea parțială a unei lucrări care urmează să aibă mai multe volume, pînă cînd tot materialul nu este gata. Este cara-

ghios și lipsit de prestigiu să citești la finele unei cărți : „Sfârșitul primei părți”, iar a doua să apară foarte târziu sau deloc, cum s-a întâmplat cu „Străinul” care are o asemenea indicație la sfârșitul primului volum, dar, după cum se știe, nu a mai apărut cu al doilea.

I. Radovan

HENRIETTE LUPESCU

— responsabila „Librăriei noastre ” Nr. 17 —

1) Astăzi, când poporul nostru sub conducerea partidului își făurește istoria, mergînd cu pași gigantiți către era comunismului, literatura cunoaște o dezvoltare niciodată întîlnită în regimul de exploatare din trecut.

Opere tot mai multe, tot mai valoroase apar în vitrinele librăriilor noastre, opere care oglindesc viața muncitorilor și a țăranilor înfrățiți în același țel : construirea socialismului.

O selecție a celor mai valoroase lucrări apărute în ultimul timp e dificilă din pricina numărului lor mare. Mă voi opri totuși la cea mai recentă lectură care mi s-a impus în mod deosebit : „Setea” de Titus Popovici.

Am citit acest roman cu nerăbdarea cititorului care cunoștea în persoana autorului „Străinului” un scriitor cu o deosebită măiestrie literară. Titus Popovici dovedește același talent de a selecta esențialul din noianul de fapte oferite de o realitate frământată, agitată de evenimentele pregătirii naționalizării marilor latifundii. Chipul omului nou pe care l-am văzut în intelectualul comunist George Teodorescu arată că Titus Popovici a ajuns la o maturitate artistică.

Așa cum cineaștii sovietici au realizat din măreața operă a „Donului liniștit” o operă cinematografică valoroasă, aș vrea să sugerez cineaștilor noștri să-și oprească atenția asupra romanului „Setea” pentru a ecraniza o realitate ce nu și-a găsit încă realizatorul în lumea filmului.

Mai sînt și alte titluri pe care le-am citit în ultima vreme, atît din clasici cit și din contemporani — din țară și de peste hotare. Prefer însă să mă opresc numai asupra acestui titlu care îmi este încă foarte viu în memorie.

2) Lectura unui iubitor de literatură nu merge totdeauna în pas cu apariția cărților, fie pentru că nu are răgazul să citească tot ce se tipărește, fie pentru că dorește să revadă un volum uitat.

Așa cred că se explică faptul că printre ultimele mele lecturi se numără „Craii de Curtea-Vechă” de Mateiu Caragiale. Mărturisesc că și la a doua lectură, prilejuită de reeditarea volumului, m-am lăsat furată de magia cuvîntului. N-aș putea afirma însă că eroii cărora autorul le ridică osanale mi-au dat satisfacția pe care și-o oferă o carte bună sub toate raporturile. Rezidă în paginile romanului o oarecare putreziciune morală care mi-a lăsat o impresie neplăcută. M-am desprins de atmosfera cărții cu sentimentul unei descătușări.

O impresie asemănătoare, dar fără să egaleze măiestria stilistică a „Crailor”, mi-a lăsat-o „Paiațele și oamenii” lui Jozefini și Pintilie. Cartea mi se pare un eșec sub toate raporturile. Pagini aglomerate cu fapte nesemnificative, prost orînduite și stingaci scrise, fac din acest roman al unei lumi pușin și strîmb cunoscute să rămînă

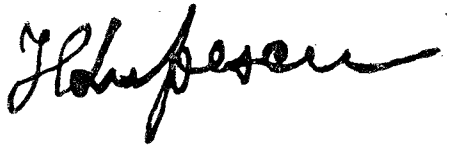
la fel de necunoscută. Pentru că spațiul ce mi-a fost hărăzit a fost folosit poate mai mult decît se cuvenea, nu vreau să închei fără să amintesc, fie și în trecut, că literatura pentru copii este un domeniu încă insuficient explorat.

3) În ultimul timp s-a făcut tot mai des simțită înclinația scriitorilor noștri către genul scurt: nuvelă, schiță. Această preferință este binevenită, aceste genuri fiind mai accesibile ogîndirii unei realități mereu în transformare. Pe lista scriitorilor se adaugă nume noi, noi talente. Izvorul inspirației lor se dovedește variat. Totuși viața îi depășește. Subiectele sînt tot mai numeroase, iar scriitorii trebuie să le aștearnă pe hirtie.

Există însă teme mari care nu și-au găsit încă ogîndirea în literatură.

Mă gîndesc la viața studențimii noastre, intelectualitatea de mîine. Mi se pare o temă care ar putea figura printre cele majore. Pentru ce oare tinerii scriitori o ocolesc? Talentatul Francisc Munteanu nu ar putea să se apropie de prezentul imediat? Mă gîndesc de asemenea la una dintre cele mai crîncene perioade din istoria mișcării muncitorești, cea de după Congresul al V-lea al Partidului pînă în preajma izbucnirii celui de al doilea război mondial. Oare valorosul nostru scriitor Petru Dumitriu, care ne-a dat „Cronica de familie” a unui întreg secol, nu ar putea ogîndi o perioadă mai restrînsă și apropiată nouă?

Eu rog pe scriitorii noștri să se gîndească și la aceste două sugestii, fără să considere că le-am enumerat pe toate cîte m-au preocupat.

APOSTOL ION

— maistru linotipist —

1) În ultimul timp, cu toate că preocuparea principală o am îndreptată asupra producției și a școlii de maiștri, totuși am citit cu deosebită plăcere foarte multe cărți, cărți scrise de autori romîni sau din literatura sovietică și universală.

Printre acestea pot enumera următoarele lucrări: „Setea” de Titus Popovici, „Străinul” de același autor, „Groapa” de Eugen Barbu, „Derbedeii” de Nicuță Tănase, „Copiii căpitanului Grant” de Jules Verne, „Mesteacănul alb” de Bubennov Mihail, „Hiperboloidul inginerului Garin” de Alexei Tolstoi și altele.

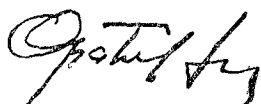
În lucrările „Străinul” și „Setea”, Titus Popovici a prins cu exactitate aspecte ale vieții intelectualității noastre din anii 1940—45 și ale vieții oamenilor simpli din patria noastră, antrenați în lupta împotriva războiului nedrept și criminal dus de o clică ce nu avea nimic comun cu năzuințele poporului nostru. Caracterele sînt conturate cu măiestrie, autorul dîndu-le viață, o viață tumultuoasă, plină de jefte pentru cauza întregului popor care, luminat de cei mai buni fii ai săi — comuniștii — își dă seama de crudele contradicții sociale care-l desparte de cei ce se îmbogățesc în numele lui, trimițîndu-l la moarte. Cartea este o chemare la lupta împotriva războiului și pentru construirea socialismului în patria noastră. Titus Popovici dovedește mult talent și voi citi cu plăcere, și de acum înainte, toate cărțile sale.

2) Dintre lucrările citite, pot arăta că nu mi-a plăcut „Groapa”, deoarece această carte care începe așa de frumos arătînd caractere deosebite, se pierde pe parcurs, iar întreaga acțiune se învîrtește numai în jurul acelei bande de hoji, de care

nimeni nu se ocupă pentru a-i face oameni utili societății. Spun asta pentru că acțiunea se petrece într-un cartier cu trecut glorios.

3) Aș dori ca literatura noastră să oglindească și alte aspecte ale vieții noastre noi, cum ar fi bunăoară aspecte din viața muncitorilor tipografi, despre care se știe în ce condițiuni lucrau înainte și cum luptau pentru libertate și dreptate, precum și condițiile în care muncesc azi și luptă zi de zi în vederea traducerii în viață a mărețelor sarcini ce le stau în față.

De asemenea s-ar putea scrie ceva în legătură cu munca plină de eroism a lucrătorilor din transporturi care, în luptă cu tonașul și kilometrii, caută să reducă prețul de cost al produselor.

BANCIU MARIANA

— filatoare la Industria Bumbacului A. —

1) „Muzicuța cu schimbător” de Nicuță Tănase, pentru că are un stil vioi care te atrage. Acțiunea se petrece în societatea copiilor și oglindește viața lor, colectivitatea cu care s-au învățat, spiritul tovarășesc care-i caracterizează pe copii și atenția cu care sînt educați, spiritul de cinste și grija față de avutul obștesc.

Mi-a mai plăcut „Liniștea iernii” de Remus Luca, pentru că oglindește frămîntările din rîndurile țărănilor, acțiunea care se duce pentru închegarea unei gospodării agricole colective, în lupta cu chiaburii și cozile lor de topor. Stilul în care este scrisă cartea este destul de plăcut și pe înțelesul tuturor, cu toate că uneori te obosește. Dar după o pagină sau două interesul se trezește din nou. În cartea sa Remus Luca reușește să înfățișeze caractere diferite de oameni, viu zugrăvite. Eroul principal este un comunist hotărît care nu-și precupește viața pentru a atinge țelul final — colectivizarea. De asemeni zugrăvirea chiaburilor și a uneltelor lor este foarte sugestiv redată. Din această carte am reușit să cunosc în oarecare măsură viața de azi a satelor și lucrurile care-i frămîntă pe țărani.

„Lența” de Francisc Munteanu. O carte care mi-a plăcut mai mult decît toate pe care le-am citit. Această carte pune o problemă de viață. Lența se căsătorește din interes cu președintele gospodăriei agricole colective, un om mai în vîrstă, care îi poate însă oferi o viață mai ușoară. Pe de o parte Lența nu mai muncește la cîmp ca altădată, are îmbrăcăminte frumoasă, lucruri care la început o atrag, o încîntă. Ea este însă oprită să meargă la căminul cultural de către soțul ei și faptul că nu își găsește locul printre oamenii cinstiți ai satului o face să-și dea seama de greșeala pe care a făcut-o căsătorindu-se cu un om pe care nu-l iubește.

Întîlnind pe tînărul care o iubea și pe care la rîndul ei îl îndrăgea, se hotărăște să-și părăsească soțul alături de care, chipurile, fusese fericită și să înceapă o viață nouă. Orice cititoare citește cu plăcere această carte pe care, o dată începută, nu-ți mai vine s-o lași din mînă.

2) Din literatura actuală citită de mine nu am fost de acord cu felul cum a descris Cella Serghi în „Fetele lui Barotă” o serie de tipuri de oameni. Cella Serghi a căutat să înfățișeze chipuri diferite de oameni, oameni a două societăți, cu două concepții diferite de viață. Intenția — după mine — era bună și chiar bine venită, însă părerea mea este că autoarea nu a reușit să zugrăvească destul de precis personajele, care plutesc într-o ceață. De aceea atunci cînd ai început să citești cartea,

aceasta îți pare greoaie iar faptul că autoarea nu conturează precis personajele o face oarecum confuză, iar pe eroii cărții lipsiți de viață.

3) În literatura noastră aș dori să văd ogindite în mai mare măsură munca din uzine și fabrici. Mi-ar face deosebită plăcere să citesc o carte în care autorul să aibe ca model pentru eroul său principal un vechi lucrător sau o veche lucrătoare dintr-o filatură sau țesătorie. Să urmărească pe firul romanului viața zbuciumată până la eliberare și strădania acestor oameni de a califica tînăra generație. În acest fel se poate arăta mai bine grija pentru noile cadre, pentru calificarea lor, pentru felul nou în care sînt educate ca să devină oameni de nădejde.

Îmi plac de asemenea foarte mult cărțile în care sînt descrise frumusețile patriei noastre. Cred că mulți cititori ar primi cu bucurie și satisfacție asemenea cărți.

Gavucu Mariana

ILIE PANAIT

— elev —

1) În ultimul timp am citit următoarele lucrări literare: „Brazdă și paloș” de Teodor Constantin, „Cronică de familie” de Petru Dumitriu, „Frații Jderi” și „Neamul Șoimăreștilor” de Mihail Sadoveanu, „Toate pînzele sus” de Radu Tudoran. Toate au fost frumoase, toate sînt scrise cu multă artă, ceea ce face pe cititor să urmărească atent acțiunea, să trăiască viața tristă sau veselă a eroilor.

Eroii lor mi-au rămas cu toți prieteni, chiar și „Derbedei” lui Nicuță Tănase. Am admirat faptele eroice și bunătatea haiducului Bujor din „Ale, codrule firtate!”, devotamentul lui pus în slujba clasei din care se trăgea și pe care ne învață s-o iubim. Hotărîrea cu care luptă „On Bilț” în „Misiunea H.S.” de I. D. Mușat împotriva ocupanților hitleristi, mi-a plăcut de asemenea. Foarte mult mi-a plăcut „Toate pînzele sus” și mai ales personajul Anton Lupan, cu firea lui visătoare dar totuși atît de hotărîtă în scopurile sale, patriotismul lui, voința sa de a duce faima patriei sale dincolo de hotarele Europei, în America. De firea bună și glumeață a lui Ismail m-am legat și sînt totdeauna bucuros cînd vreun personaj îl iubește și îl admiră. Eroii cărții s-au legat printr-o muncă plină de primejdii, plină de aventuri, bucurii și dureri. Alianța ce s-a stabilit între un turc cumsecade și un român, este foarte pilduitoare.

2) Romanul „Haiducii” de S. Constant, deși are un subiect foarte interesant, din punct de vedere al realizării artistice nu mi s-a părut așa de strălucit. Seamănă prea mult a cronică, a dosar, a document.

3) În literatura noastră s-a scris prea puțin despre viața elevilor și în general a tineretului adolescent, în toate ramurile de activitate: școală, uzine, magazine, birouri etc. De asemenea despre viața în școlile profesionale pentru îndrumarea tinerilor care termină 7 clase și nu reușesc la liceu și care apoi colindă maidanele, despre viața tineretului de la țară, din gospodăriile agricole colective, a utemiștilor.

Ilie Panait

CONCLUZIILE NOASTRE

Ni se pare, în primul rînd, deosebit de îmbucurător, — și ca o primă observație ce se impune atenției noastre — faptul că cele mai bune opere ale literaturii noastre noi sînt cunoscute în straturile cele mai diverse ale publicului cititor și că ele deșteaptă o vie curiozitate și un interes crescînd. Mesajul transmis de scriitorii noștri găsește ecou, emoționează, provocînd reflecții din cele mai judicioase.

Merită apoi semnalat faptul că există de cele mai multe ori, între cititori și critici, un punct de vedere comun în aprecierea lucrărilor, și aceasta constituie, credem, o încurajare și pentru critica literară.

În marea lui majoritate, publicul cititor de astăzi, prețuind caracterul realist-socialist al literaturii noastre noi, respinge exercițiile formaliste, atemporale, ca și pitorescul facil. Numai opere care reușesc să redea în mod veridic, pasionat, întreg lumul creator al prezentului, găsesc ecou și sînt citite cu entuziasm. În numele acestor principii, sînt condamnate creațiile palide, cenușii, care nu reflectă adevărul vieții. Prezintă o importanță aparte problema ridicată de cititori în legătură cu abordarea insuficientă a unor mari teme ale construcției socialismului. Socotim că aceste cerințe formulate în mod categoric vor constitui un puternic stimulent în rezolvarea principalei sarcini a scriitorului: zgrăvirea contemporaneității.

Ni se pare demnă de luat în seamă rezistența cu care sînt înîmpinate, de către unii cititori, manifestările de naturalism din unele scrieri, ca și cruditățile de limbaj. Se desprinde de aci năzuința sănătoasă, în rîndurile publicului, pentru o literatură în care omul să fie prezentat în demnitatea condiției sale de azi.

Ne-au impresionat, în această anchetă, sinceritatea și discernămintul aprecierilor, ca și promptitudinea și entuziasmul cu care s-a răspuns apelului nostru. Ne-a bucurat în mod deosebit faptul că oameni, a căror îndeletnicire este deseori absorbantă, se apropie cu sollicitudine și interes de fenomenul literar, dedicîndu-și o mare parte din timpul liber lecturii.

Ținem să mulțumim pe această cale tuturor aceluia care, răpindu-și din timpul lor prețios, au făcut, de astă dată, o adevărată operă critică. Publicînd răspunsurile lor, vrem să adăugăm că ancheta noastră este departe de a fi epuizat discutarea unei probleme atît de importante, cum este cea literară, și că ea ar putea fi continuată și în viitor. Paginile revistei noastre sînt deschise tuturor aceluia care ar dori să participe la discutarea fenomenului literar actual.

Credem că scopul anchetei de față — acela de a demonstra cît de mult a sporit în anii puterii populare prestigiul literaturii noastre noi și tot odată cît de binefăcătoare este influența ei în educarea maselor —, a fost într-o măsură împlinit.

REDAȚIA

STANCIU STOIAN

ȘCOALA SOVIETICĂ ÎN PERSPECTIVA VIITORULUI APROPIAT

Tezele Comitetului Central al P.C.U.S. și Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice cu privire la întărirea legăturii școlii cu viața și dezvoltarea continuă a sistemului învățământului public au produs o impresie, care ar părea inexplicabilă la prima vedere. De unde vine, în adevăr, interesul deosebit, pe care mai ales lagărul capitalist îl arată față de o asemenea problemă, cind ea nu se referă direct la nici una din problemele politice, socotite majore, la ora actuală?

De fapt acest interes nu face acum decît să se arate într-o lumină mai vie. Apariția lui are deja o mică istorie, iar aceasta își are originea în citeva evenimente cu adevărat epocale: realizarea primei centrale electrice pe bază de energie nucleară, semn grăitor al utilizării energiei atomice în scopuri pașnice, realizarea rachetei balistice inter-continentale, cei trei sputnici, — aceștia cu deosebire.

Am avut ocazia să stăm de vorbă în vara aceasta cu oameni de școală din Apus și America. Ne-am lămurit, cu acest prilej, asupra multor lucruri. Ne-am lămurit și în privința interesului de care vorbim.

Există, în adevăr, între aceștia o categorie destul de numeroasă — oameni de bună credință de altfel — care au fost crescuți în spiritul negării, sau cel puțin al neîncrederii față de tot ceea ce se spune că s-a realizat în Uniunea Sovietică. În ori ce domeniu de activitate. Inchiși în lumea lor, pe care-o socotesc ca singura posibilă — chiar dacă nu cea mai bună posibilă —

acești oameni au considerat, pînă nu de mult, relațiile despre Uniunea Sovietică drept propagandă.

Evenimentele pomenite i-au surprins însă. Și ele erau de natură să nu mai poată fi puse la îndoială. În plus, ele sînt din acelea care nu pot fi judecate izolat. Sputnikul, — de pildă — nu poate fi și nu este invenția și realizarea unui om. El este rezultatul și semnul văzut al unei realizări care nu mai poate fi contestată. O asemenea realizare pune sub semnul întrebării toată neîncrederea, tot negativismul apusean, față de viața și cultura sovietică.

Un lucru, totuși, rămîne confuz sau chiar pe dos în mintea multora dintre oamenii de școală din Apus, în această privință. Toate succesele care s-au obținut în știință și tehnică de către Uniunea Sovietică ei le atribuie acum școlii, — cu exclusivitate aproape școlii. Pentru aceasta au și năvălit, ca să zicem așa, cu mult interes, să studieze sistemul școlar sovietic. Este ceva care nu poate decît să măgulească pe oamenii de școală sovietici, desigur, ceva care ridică în stima contemporanilor sistemul școlar sovietic. Fără a minimaliza însă aceste merite, pentru că ele sînt pe drept cuvînt mari, noi știm însă că la temelia tuturor acestor mari cuceriri, ca și în alte domenii ale vieții sovietice, stă regimul sovietic, stă învățătura marxist-leninistă, stă Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, organizatorul și conducătorul forțelor care luptă și clădesc o lume nouă. Acest lucru însă e mai greu de înțeles de apu-

seni. Unii nu înțeleg pentru că nu doresc, pentru că nu vor să înțeleagă.

★

Cei patruzeci și unu de ani de existență ai regimului sovietic au fost, în adevăr, ani de progrese uriașe în domeniul școlii și culturii poporului. Lenin a enunțat de la început un mare adevăr mobilizator: incompatibilitatea dintre starea de analfabetism a țării — țara unde proletariatul cucerise puterea — și mărimea sa năzuință de construire a socialismului. Trebuia deci stîrpit analfabetismul. Și el a fost stîrpit într-un timp pe care numai dictatura proletariatului putea s-o facă. În anii puterii țariste, școala cuprindea aproximativ o treime din copiii de școală, procent în care numai ceva mai mult de 10 la sută reprezenta masele populare. Azi întreaga populație școlară e cuprinsă în sistemul de școlarizare, școala de șapte ani fiind generalizată, iar școala medie pe cale de generalizare. Puterea sovietică a dat apoi poporului un învățămînt superior și o rețea de instituții științifice de prim ordin. Acestea au format cadre de înaltă calificare — cadre pentru producție și cadre pentru cercetare — care au asigurat țării progresul economic și înflorirea sa în domeniul științei și culturii. Ele au format o nouă intelectualitate, legată de popor, devotată patriei socialiste și năzuințelor ei.

Realizările sovietice în materie de școală și învățămînt, s-au înscris în bilanțul realizărilor generale ale Uniunii Sovietice în acelaș mod ca și acestea. Ele au venit ca o împlinire matematică a unor planuri, calculate cu un perfect simț al realității. Marx ne-a formulat marea adevăr, potrivit căruia ideea, care pătrunde în mase, devine forță materială. O minte metafizică și idealistă cu greu poate să înțeleagă acest adevăr în mod just. Pentru noi însă lucrul este clar. Pentru că nu este vorba de ori ce „idee“, nu e vorba de o idee sau scop formulat în mod arbitrar. E vorba din contră de acele idei, de acel scop, care reflectă nevoi și tendințe tot așa de obiective ca și realitatea obiec-

tivă însăși. De aceea planurile socialiste se împlinesc, de aceea și în domeniul școlii, planificat, școala a înregistrat așa de mari și importante progrese.

Acum școala sovietică se găsește într-un moment de cotitură, în pragul unui nou salt calitativ. Tezele Comitetului Central al P.C.U.S. și guvernului sovietic analizează acest moment și stabilește, pe baza acestei analize, un plan cu respectivele cifre de control. Analiza este profundă, iar previziunile surprind și minunează prin perspectivele înfățișate. Cu toate acestea nimeni nu se mai îndoiește că ele se vor îndeplini. Nici dușmanii.

★

Prin ce se caracterizează în momentul actual școala și învățămîntul sovietic? Care sînt cauzele care cer o transformare în sistemul său de organizare, în conținutul și metodele ei de lucru?

Analiza școlii sovietice actuale, făcută de factorii de răspundere ai Partidului și Statului, și-a concentrat atenția în special asupra școlii medii, a situației în care se găsește ea azi. Tov. Hrușciov arătase deja, mai întii în cuvîntarea ținută la Congresul al XIII-lea al Comsomolului și apoi în memoriul aprobat de Prezidiul Comitetului Central al P.C.U.S., principala problemă asupra căreia trebuie să se îndrepte atenția pedagogilor și oamenilor de școală: întărirea legăturii dintre școală și viață. Pînă acum, spune tov. Hrușciov, „școala medie a fost adoptată în fond pentru a pregăti oameni în vederea intrării în instituții de învățămînt superior“. Această sarcină a corespuns etapei care s-a scurs. Acum însă, cînd școala medie merge spre generalizare, lucrurile se schimbă radical. Școala medie nu mai poate rămîne cu funcțiunea pe care a avut-o. Ea nu poate servi numai pentru minoritatea celor ce merg în învățămîntul superior, ci pentru masa absolvenților, pentru cei destinați a intra direct în producție.

Trei lucruri se cer acum a fi luate în considerare, pentru a înțelege bine situația: înțelegerea mai justă a noțiunii de școală

de cultură generală, atitudinea justă față de muncă, cu deosebire față de munca fizică, problema calificării profesionale a cadrelor.

Într-un articol recent, publicat în „Sovietskaia Pedagoghika”, Acad. I. A. Kairov, președintele Academiei de Științe Pedagogice, arăta necesitatea unei juste înțelegeri a noțiunii de școală de cultură generală. Ea nu trebuie privită metafizic, ca o categorie eternă. „Cultura generală” dată de școală a avut un conținut deosebit, potrivit cu orînduirea pe care școala era chemată să o servească. Inițial ea a putut să însemne cultură literară și general filosofică. Cu vremea, pedagogia burgheză progresistă, în vremea cînd aceasta a avut acest caracter, a adăugat la conținutul școlii de cultură generală cunoștințe științifice despre natură — un accent tot mai mare pe discipline ca fizica, chimia, biologia, etc. Noțiunea de școală de cultură generală n-a putut merge mai departe în orînduirea burgheză. O astfel de școală, îmbibată cu multe elemente idealiste și mistice, a putut da o cultură, care putea fi „generală” pentru burghezie. Conținutul ei, predominant idealist și plin de contradicții, reflecta tendințele și contradicțiile societății burgheze.

Revoluția din Octombrie aducînd o altă orînduire, cu alte așezări, a instaurat și o altă școală, cu alt conținut. Vechea școală de cultură generală nu putea să mai fie satisfăcătoare. Cultura generală a acestei școli trebuie să fie „generală” pentru muncitori, pentru oamenii muncii productive. Și așa a fost. Conținutul ei realist-științific a fost curățit de elementele idealiste și mistice și, în plus, s-a căutat și, treptat, s-au găsit forme pentru aplicarea principiului marxist al învățămîntului politehnic. În noțiunea de școală de cultură generală intră acum și ideea de politehnizare. Elevilor trebuie să le dăm cunoștințe privind bazele științifice-tehnice ale producției, precum și deprinderi elementare de muncă, privind cele mai importante ramuri ale producției. Această precizare în concret, practic a noțiunii de școală de cultură generală politehnizată, este unul din marile

merite ale școlii sovietice în realizarea ei evolutivă de pînă acum.

Un alt lucru ce trebuie lămurit azi, pentru a înțelege problemele actuale ale școlii sovietice, este cultivarea unei juste atitudini față de muncă. Orînduirile de clasă au cultivat o rupere a muncii fizice de munca intelectuală. Au cultivat chiar un antagonism între ele. În prețuirea muncii, atît cît a putut, burghezia s-a putut ridica cel mult pînă la a avea o prețuire mai deosebită pentru munca intelectuală. Ea n-a putut prețui în mod just munca fizică. Și aceasta pentru două motive ușor de înțeles: era munca altei clase, clasa exploatată mai crunt și această muncă însăși era ținută intenționat pe o treaptă inferioară.

Școala sovietică nu poate sta pe o astfel de poziție. Rolul ei firesc este să lichideze această mentalitate, să facă să dispară deosebirile esențiale și neesențiale între cele două aspecte ale muncii. Analiza atentă făcută școlii sovietice de cultură generală, a arătat că în această privință mai este destul de mult de făcut. Școala de cultură generală politehnizată, așa cum a fost ea organizată, pentru a servi învățămîntului superior în primul rînd, n-a putut lichida cu o anumită „atitudine boierească” față de munca fizică. Pentru unii elevi munca fizică persistă să apară ca o sperietoare, ceea ce, cum foarte bine remarcă tov. Hrușcirov, este de-a dreptul jignitor pentru oamenii muncii socialiste. Pe lîngă aceasta mai au curs încă, pentru unii, „teorii” cu totul false cu privire la „dispariția muncii fizice” în comunism.

Școala sovietică își propune să lichideze cu o astfel de atitudine și cu asemenea „teorii”.

O problemă de mare importanță în sîrșit, care se cere rezolvată, este aceea a calificării profesionale a cadrelor și raportul dintre această sarcină și sarcina școlii de cultură generală. Și în această privință persistă în mintea unor oameni o rămășiță de gîndire burgheză: părerea potrivit căreia progresul industriei ar atrage după sine o descalificare crescîndă din punct

de vedere profesional. Aceste păreri se întemeiază pe o situație anormală, care se găsește în orînduirea capitalistă. Pofta de ciștig și dorința de a ține în frîu clasa muncitoare, printr-o pregătire cît mai elementară posibil, duce acolo la tendința de folosire a unor cadre cît mai slab calificate. Luînd dorința drept o tendință obiectivă a producției, conducătorii industriei capitaliste contribuie de fapt la frînarea dezvoltării propriiei lor industrii.

Tehnica nouă ocupă în orînduirea socialistă un alt rol. Ea solicită din contra calificarea. Aceasta la rîndul ei contribuie la progresul tehnic. Tehnica nouă nu poate fi aplicată de cît de un muncitor cît mai bine calificat; iar această nevoie atrage după noi o consecință: includerea noțiunii de calificare profesională în conținutul pregătirii efective pe care trebuie s-o aibă orice tînr.

*

În mod obișnuit, într-un stat capitalist, momentele de cotitură din viața școlii apar ca momente de „criză“ alarmante, momente catastrofale pentru odraslele burgheziei. În astfel de momente se desliințează școli, se concediază cadre didactice, se fac „sacrificii“ sau „operații chirurgicale“, — înțelegîndu-se de regulă prin aceasta eliminarea din școli a unor categorii întregi de elevi. Fiii muncitorilor și țăranilor în primul rînd. Pedagogii burgheziei se străduiesc și ei, în astfel de momente, să „teoretizeze“ asupra faptelor, iar concluziile lor duc mai întotdeauna la ideea unei întoarceri spre trecut, spre preamărirea timpurilor patriarhale, fără multă școală, fără civilizație, care singură ea ar fi de vină că lumea suferă de mizerie și crize. În locul unei reale legături cu viața prezentă, școala este invitată să fugă departe, înapoi, și dacă se poate, să tragă și viața spre forme mult perimate sau condamnate de istorie.

Într-un stat socialist lucrurile se prezintă cu totul altfel. În Uniunea Sovietică de pildă, în momentul de față, poporul și conducătorii săi se simt în fața unui fenomen care, departe de a produce panică,

deschide perspective noi și provoacă entuziasm. Nu se vorbește de întoarcerea spre trecut, ci de „dezvoltarea continuă a învățămîntului public“. Și, evident, de o tot mai strînsă legătură cu viața.

Dezvoltarea neîncetată a vieții economice și sociale a creat în adevăr în U.R.S.S. o realitate, căreia școala de pînă acum nu-i mai poate face față. Forma ei de organizare, conținutul și metodele ei nu mai sînt întru totul corespunzătoare fondului nou. E nevoie să se ia măsuri pentru punerea de acord a școlii cu aceste realități sociale mai pretențioase. Și măsurile urmează să se ia. Fără ezitare și cu entuziasm. Am văzut principalele probleme care se ridică, în acest moment; măsurile care se preconizează sînt menite să le rezolve.

În ce constau aceste măsuri?

Nu vom intra aci în amănuntele de reorganizare a școlii sovietice, potrivit tezelor propuse pentru Congresul al XXI al P.C.U.S. De altfel, cu toată marea lor importanță, fiind vorba de măsuri concrete, ceea ce interesează în primul rînd sînt principiile ce vor sta la baza lor. În studiul de care am pomenit, președintele Academiei de Științe pedagogice a R.S.F.S.R. indică cîteva principii mai de seamă.

Primul și cel mai însemnat dintre aceste principii este acela al legăturii strînse dintre școală și munca productivă. Aceasta cere ca întregul tineret, fără excepție, să meargă în producție, pentru a deprinde o muncă folositoare societății. Momentul cînd trebuie să se producă acest lucru, este după terminarea școlii de opt ani, cînd tînrul are o pregătire de bază de cultură generală și cînd apar evident și aptitudinile pentru o astfel de muncă.

Un alt principiu important al școlii noi reorganizate ne cere să realizăm o justă îmbinare a învățămîntului de cultură generală și politehnică cu o bună pregătire profesională. Conform acestui principiu se preconizează, după școala de opt ani, un întreg sistem de școli profesionale și tehnice, în care va fi cuprins întregul tineret din orașe și de la sate. Paralel cu acesta

va exista o rețea de școli medii de diferite tipuri, spre care este îndemnat să meargă acest tineret, pentru a-și completa cultura medie și a se pregăti, dacă o doarește, pentru învățământul superior.

Legat de acest principiu este un altul, nu mai puțin important: educația tineretului pentru o justă atitudine față de muncă și în primul rând față de munca fizică. Lenin a arătat, cu genială pătrundere, de ce mare importanță educativă este aceasta. Numai laolaltă cu muncitorii, lucrând și luptând alături de ei, poate deveni cineva cu adevărat comunist. Pe această cale se poate realiza și o educație morală în spiritul moralei comuniste și ideologiei comuniste.

Indrumarea tineretului spre munca productivă și însușirea unei profesii nu înseamnă un îndemn spre abandonarea școlii medii, cum a putut să apară unora. Tov. Hrușciiov arată că departe de aceasta, trebuie să rămână ca o preocupare pentru toți muncitorii absolvirea unei școli medii. Școala medie nu va mai avea însă forma de până acum și nici funcțiunea de anexă a învățământului superior. În principiu ea își va păstra caracterul de cultură generală și politehnică, un fond general unitar, dar va fi mai suplă în formele ei de organizare. Vom putea avea astfel: școli ale tineretului sătesc și muncitoresc, școli medii în genul aproximativ al celor de până acum și școli medii tehnice. Vom mai putea avea apoi școli pentru tinerii cu aptitudini deosebite, fie teoretice, fie practice, artistice etc.

În ce privește învățământul superior, ceea ce tezele preconizează ca ideie de bază, este tot o strânsă legătură a teoriei cu practica. Sensul acestei legături, potrivit măsurilor care se preconizează, este mult mai adânc de cât pare la prima vedere. Axat pe practica muncii productive, învățământul superior va putea să formeze nu numai cadre necesare producției, ci și cercetători cu adevărat leniniști. Ei vor fi în adevăr pătrunși de adevărul că punctul de vedere al practicii este punctul de vedere prim și fundamental pentru un om de știință, în munca sa de cercetare.

Un alt principiu, în sfârșit, ce se desprinde din tezele Partidului și guvernului sovietic cu privire la școală, este respectarea particularităților economice și naționale ale fiecărei republici unionale, în organizarea școlii. Acest principiu vine să spulbere una din criticile curente ce se aduc regimului și școlii sovietice: pretinsa lor rigiditate. Școala sovietică a fost și până acum, iar în viitor va fi și mai mult cea mai suplă în organizarea ei. Ea rămîne tot odată unitară din punct de vedere politic, precum și din acela al conținutului său științific și ideologic. Acest lucru e posibil numai într-un regim socialist.

★

Marxism-leninismul ne învață un lucru minunat: învățătura despre apariția și dezvoltarea noului. Filozofiei burgheze îi este tot mai străin acest punct de vedere, ca și simțul sezisării noului. Burghezului adevărat, fixat pe poziția sa de clasă, nici nu-i convine să fie altfel.

Pentru noi apariția și dezvoltarea noului este un fenomen firesc, iar sezisarea lui este un act de înțelepciune. Citind cifrele de control ale planului de șapte ani, cel ce gîndește de pe poziții anti-marxiste poate avea una din următoarele două atitudini: sau nu crede, pentru că nu vrea să creadă (dacă aceasta se petrecea mai mult cu ani în urmă) sau se „teme” — o teamă inexplicabilă pentru el — că planurile se vor înlăptui.

În socialism planurile în adevăr se înlăptuiesc. Noi credem în realizarea lor. Aici nu este vorba de o credință mistică însă. Nici simplă speranță subiectivă, nici teamă la fel de subiectivă. Aici e vorba de încredere în calcule ieșite din analiza obiectivă a realității. Așa stau lucrurile și cu școala.

Ceva mai mult: tezele de reorganizare a școlii sovietice nu sînt numai o posibilitate certă. Ele sînt deja realitatea în germene. În Uniunea Sovietică există deja forme de învățămînt care realizează cu succes, deocamdată încă experimental, ideile cuprinse în teze.

Se cade să pomenim mai întâi, în acest sens, experiența începută cu trei ani în urmă în Ucraina, a unei școli de unsprezece ani, care a inclus ideea profesionalizării în procesul de învățămînt al școlii de cultură generală și politehnică. Azi sistemul s-a extins la nu mai puțin de 3500 de școli cu 250.000 de elevi.

Asemenea aplicări ale noilor idei găsim în Republica Socialistă Federativă Sovietică Rusă. Aci, în anul școlar 1957—1958 au funcționat cu caracter experimental 50 de școli de unsprezece ani (8+3), cu un caracter asemănător. Sînt citate apoi experiențele din regiunea Stavropol, cu așa numitele „brigăzi școlare“ sau cele din

regiunea Riazan, cu sistemul „lucrărilor practice obligatorii“ care realizează pregătirea de cultură generală și politehnică, îmbinată cu o pregătire profesională strins legată de specificul regiunilor respective ș.a.

Acestea sînt cîteva din exemplele ce se pot da. Ar mai putea fi date și altele. Ele ne arată că cifrele de control încep să prindă deja ființă concretă. Uniunea Sovietică intră acum din plin în perioada construcției desfășurate a comunismului. Școala nu poate face excepție de la regulă. Așa cum se arată în perspectiva viitorului apropiat, ea nu-și va îndeplini decît rolul care-i revine în mod firesc.

Dr. NICULAE HAAS

CĂILE EVOLUȚIEI BIOLOGICE A OMENIRII

În ultimii ani, au apărut în lucrările de specialitate, numeroase discuții în jurul noilor descoperiri de resturi umane fosile și mai ales de resturi de primat având trăsături premergătoare umanității. Mulțimea descoperirilor îngreunează orientarea chiar pentru specialiști și de aceea se face simțită nevoia unei sinteze clare și ipoteze noi, care să dea o perspectivă mult mai largă procesului evoluției biologice a omenirii. În fața acestor cerințe, literatura de specialitate a dat până acum o seamă de răspunsuri. În schimb literatura de popularizare, expozițiile și materialele documentare, au rămas în bună măsură în urma progresului neîncetat al cunoștințelor despre om, menținându-se pe tradiția schematicismului didactic, moștenită dela autorii secolului trecut.

În special în Occident, presa cotidiană și revistele cu caracter cultural-științific, au folosit în scopurile unui succes ieftin de presă, orice descoperire nouă care modifică liniile schematice trasate pentru a indica evoluția omului, ca argument împotriva tezelor materialiste ale descendenței umane din lumca animală. Astfel, descoperirea recentă a unui schelet relativ complet al unui Oreopitec, datînd de acum 12.000.000 ani, în straturile de lignit miocene din Toscana, a fost primită cu multă vîlvă, presa tratînd despre acest primat fosil ca despre un om străvechi, existînd cu multe milioane de ani înaintea pitecantropilor și sinantropilor. Desigur că această afirmație hazardată a adus apă la moara concepțiilor

idealist-creaționiste¹⁾. Aceeași tendință de a făuri reprezentanți fosili ai omului de tip actual, cu o vechime de sute de mii de ani, contemporani sau predecesori ai pitecantropilor și sinantropilor, au condus la celebra contrafacere a Eoantropului dela Pildtown și la susținerea nefondată științific a mării vechimi a omului sapiens în Africa, cu ocazia unor descoperiri insuficient documentate făcute la Kanam și Kan-gera în Kenia.

Riposta promptă și argumentarea oamenilor de știință competenți nu a avut întotdeauna un răsunset egal cu vilva creată de anunțarea senzațională a descoperirilor, și aceasta în primul rînd din cauza unei insuficiente înarmări teoretice prealabile a opiniei publice, printr-o literatură de popularizare care să țină pasul cu noile fapte și ipoteze.

Oridecîte ori noile fapte au fost considerate ca lovituri date valabilității materialismului dialectic, tot de alîtea ori aceste fapte nu au fost decît argumente în favoarea criticării vulgarizării lui prin schematicismul simplist și antiștiințific. Faptele nu pot nega valoarea universală a materialismului dialectic, ci exemplifică mai deplin infinițele și lin nuanțatele sale posibilități de explicare a fenomenelor din natură.

Lupta în jurul ideilor materialiste, în

¹⁾ Creaționismul: concepția antievolutionistă, care presupune intervenția unor forțe supranaturale în apariția diferitelor forme de viață și în special a formelor umane.

problemele evoluției umane, constituie un strălucit exemplu asupra relațiilor dintre vechi și nou, de pe urma căreia, părțile sămănătoare din concepțiile vechi și mai noi au rămas, iar ceea ce nu este verificat de realitate (deși era intrat în tradiția expunerilor științifice, sub forma unor afirmații noi dar hazardate) este și trebuie să fie eliminat.

Înainte de a demonstra prin câteva spicuri complexitatea fenomenelor evolutive din lumea primatelor, ce au condus la apariția omului, credem că este necesară o scurtă prezentare a ordinului de mamifere din rîndurile căruia s-a născut ființa înzestrată cu rațiune.

A rămas ca o formă de exprimare concisă a descendenței umane, afirmația că omul se trage din maimuță. Această formulă astăzi consacrată, prezintă insuficiența precizării locului, timpului și a poziției sistematice a acestei maimuțe străvechi. De aci rezultă și confuzia creată, că marile maimuțe antropomorfe (cinpanzeul, gorila, orangutanul, gibbonul) ar avea un grad de înrudire foarte apropiat cu omul și că strămoșul comun al acestora și al omului ar fi existat relativ aproape, în timp, de momentul apariției primelor forme umane. În clasificarea maimuțelor și a omului, a fost folosit întotdeauna un criteriu antropocentric, grupîndu-se mai aproape sau mai departe de om, maimuțele care au cu aceasta asemănări mai largi sau mai restrînse.

Însuși termenul de primat, prin care se subînțelege atributul de înțietate în lumea animalelor, nu este valabil decît în măsura în care omul ocupă un loc în rîndurile ordinului ce poartă acest nume. Este drept că, alături de om, în acest ordin se află maimuțe cu o activitate instinctuală și reflex-condiționată superioară, catarinele (maimuțele cu nasul îngust) — cinomorfe și antropomorfe — dar și numeroase mamifere încă inferioare, ca lemurienele și tarsienele, și maimuțele cu nasul lat — platrînele. Acest număr însemnat de specii de animale au fost grupate în rîndurile primatelor pe baza asemănărilor ce rezultă din comparația cu structura organismului uman.

Deși omului, ființa care gîndește și creează, i se recunosc trăsăturile ce-l deosebesc de restul lumii animale, ca graiul, gîndirea și capacitatea de muncă conștientă, prin structura organismului său, el este strîns legat de o seamă de forme animale, ce au precedat apariția sa pe pămînt. Existența acestor forme animale preumane au determinat gruparea într-un mînunchi evolutiv a unor specii fosile de primat, ce au viețuit în urmă cu sute de mii și chiar milioane de ani, mînunchi ce a primit denumirea de familia specială a **hominidelor**.

Apariția hominidelor este în primul rînd o problemă biologică, ce poate fi clarificată pe baza datelor paleontologiei. Schițarea istoriei apariției trăsăturilor umane incipiente se află încă în faza acumulării de fapte și de aceea rămîne o problemă pasionantă care tinde să depășească schematismul ipotezelor. Nodul evolutiv al părăsirii animalității este foarte incilcit de numeroasele spițe genealogice care se întretaie, diverg și apoi se termină, lăsînd liberă calea unei singure forme ce înaintează impetuos.

Desprînse din rîndul primatelor superioare, formele Hominidelor primitive își au obîrșia din ființe cu numeroase trăsături ce anunță apariția formelor evolute de mai tîrziu. Dar, urmărind transformarea ulterioară ale acestor așa numite verigi de legătură, observăm cu surprindere reveniri la trăsături mai animalice decît cele de la care s-au pornit, trăsături care maschează mugurii abia iviți.

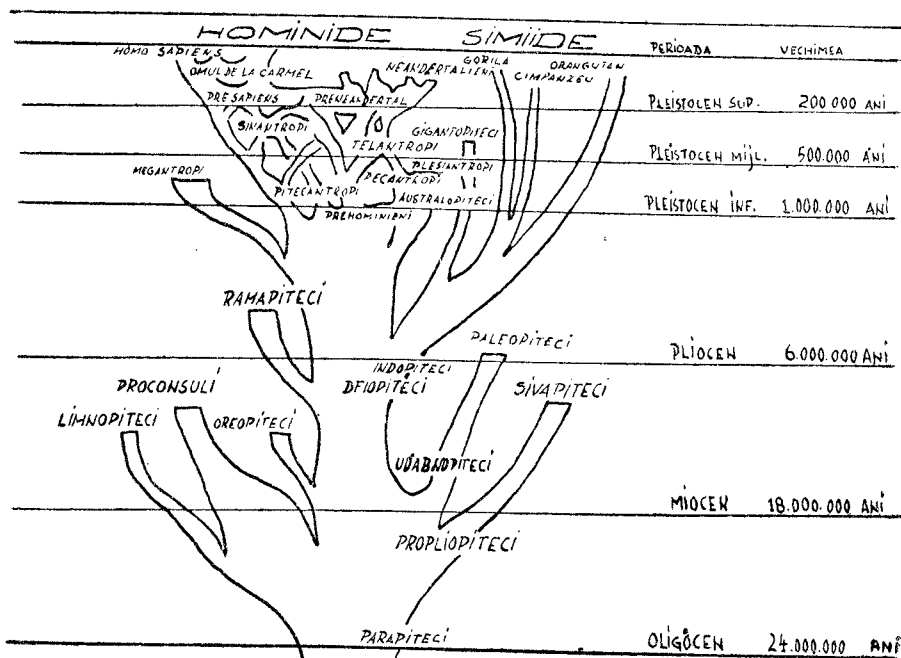
În aceste cazuri apariția noului nu duce neapărat la dispariția vechiului, ci stimulează variații diverse la speciile cu care intră în competiție vitală specia nouă. Cu alte cuvinte, apariția noului modifică în primul rînd nivelul vechi al relațiilor dintre specii.

De aceea, în studiul filogeniei umane, formele primordiale par uneori mai evolute decît succesoarele lor. Evident că această aparență înșeală, deoarece noi nu surprindem, dintre urmași, decît forme diverse ale unei aceleiași tendințe evolutive, dar forme lăturalnice, adeseori ultraspecializate, cu reveniri la animalitate. Alteori, condițiile

asemănătoare de mediu produc fenomene de convergență, care derutează și mai mult cercetătorul în căutarea formelor primordiale, dar care confirmă încă odată că necesitatea își croiește calea prin noianul de posibilități, chiar și acolo unde premisele nu sînt cele optime.

Cele petrecute în lumea primatelor, în urmă cu 36.000.000 de ani (în oligocenul

mișcarea prin brahiație. Totuși, în comparație cu speciile actuale de maimuțe superioare, brațele nu sînt atît de lungi în raport cu picioarele. Caracterul primitiv al dentiției este trăsătura comună cu formele preumane ale acestor maimuțe, ceea ce probează păstrarea unor posibilități multilaterale de alimentație. Din grupul acesta de maimuțe, se pare, s-au desprins trei ramuri

Arborele filogenetic al primatelor superioare.

inferior) au creat acele condiții optime pentru evoluția pe calea umanizării. Primatele fosile, care reprezintă veriga de legătură între primatelor inferioare și cele superioare este parapitecul. Urmașii parapitecilor, primatelor superioare cu talie relativ mică, încep să crească dînd naștere propliopitecilor, limnopitecilor, pliopitecilor și proconsulilor, de acum 19.000.000 de ani. Aceste forme devin din ce în ce mai adaptate vieții de pădure, capătă trăsături comune gibbonilor, orangutanilor, cimpanzeilor și gorilelor, rămînînd încă primitive în unele privințe. Evoluția se manifestă prin creșterea importanței membrilor anteriori, în locomoția prin călărare și suspensie, adică

care s-au adaptat diferit locomoției; unele au evoluat exagerînd rolul brahiației, ca gibbonii; altele au mers cîtredrept spre scurtarea membrilor anteriori în adaptarea la mersul pătruped, preferînd zonele păduroase regiunile de stepă și evoluînd pe linia cino-morfelor și, în fine, altă grupă — menținînd caracterelor primordiale, medii, ale lungimii brațelor — au rămas adaptate atît vieții arboricole cît și celei terestre. Un fenomen asemănător, aproape paralel, dar de o mai intensă amploare se petrece în grupul strămoșilor driopitecilor. Acest grup capătă o vastă răspîndire, din Europa pînă în Asia și dela poalele Himalaiei pînă la Kilimandjaro în Africa. Unele din variatele

forme obținute în procesul de adaptare par mai aproape de formele preumane, ca driopitecus darwini; altele ca driopitecus fontani este mai apropiat gorilei, iar driopitecus germanicus, mai apropiat cimpanzeului. Dar au existat și unele forme gigante ca Indopitecul, forme care au pierit nu fără a lăsa urmași, maimuțe cu aspect preumanoid de talie gigantă, de care vom aminti ulterior.

La Driopiteci, trăsăturile preumane sînt tocmai acelea care se vădesc cele mai puțin evoluale. Concomitent cu driopitecii și limnopitecii — și în alte grupe desprinse din trunchiul comun, la Ramapiteci, Oreopiteci și chiar la Sivapiteci, strămoșii Orangutanului — au apărut acum 12.000.000 de ani și unele trăsături preumane, deși poate fără consecințe ulterioare, ca simple scînteieri ale naturii în tendința ei spre umanizare.

Acest fenomen în aparență enigmatic este strălucit exemplificat prin **Oreopitecii** din etajul superior al Miocenului, și care întrunesc trăsături de maimuță superioară și, în special, de hominid. Talia acestora era de 1,3 m, corpul era lipsit de coadă, bazinul avea aspect de biped, dentiția și forma craniului era ca structură la jumătatea drumului între cinomorfe și hominidele străvechi. Întrebarea se pune dacă Oreopitecii sînt precursori ai omului sau antropomorfe care au mers un timp pe calea evoluției humanoide și apoi au dispărut fără urmași. Probabil că acestea nu sînt singurele fapte care arată că simultan mai multe grupuri de primat au pornit paralel și independent unele de altele pe calea evoluției preumane, și că în această întrecere dealungul milioane de ani, noi bănuim că oricare din aceste grupuri ar fi putut prelua făclia evoluției către umanitate, imprimînd desigur anumite particularități specifice urmașului lor uman. Fenomenele ce le întîlnim în procesul precizării formelor umane nu sînt izolate și tind să se repete oricîteori se creează în natură condiții pentru pornirea unei tendințe noi evolutive; paralelismul formelor nu este altceva decît rezultatul ciocnirii dintre nenumăratele fapte întîmplă-

toare și necesitatea, cu o cauzalitate unică și precisă.

În Miocenul inferior (în urmă cu 19.000.000 de ani) constatăm ca o tendință generală, adoptarea unui mod nou și mai specializat de locomoție, asociat cu mărirea treptată a taliei, părăsirea genului de cățărare de tip lemurtan, și adoptarea fie a brachiației fie a mersului patruped de tip cinomorf. Toate aceste modificări își găsesc ulterior întreaga gamă de posibilități trecînd dela o extremă la cealaltă; **pliopitecii** și **paidopitecii** duc la extrem brachiația, realizînd tipul gibonoid, **mezopitecii** și **paleopitecii** adoptă din ce în ce mai mult patrupedia terestră, relizînd tipul cercopitecoid, iar un grup însemnat evoluează pe calea gigantismului dînd formele uriașe ale **Indopitecilor**, **gigantopitecilor**, realizînd tipul goriloid. La aceste maimuțe uriașe nici locomoția prin brachiație, nici locomoția patrupedă nu poate fi adoptată în exclusivitate și se realizează un nou tip de locomoție în care poziția corpului se apropie de verticală, membrele inferioare capătă un rol însemnat în susținerea corpului, iar membrele superioare rămîn organe de echilibru și de susținere, dar într-o mai mică măsură. Acest mod de locomoție a fost denumit mișcarea prin eruație. Driopitecii și Oreopitecii, ca și Limnopitecii și Ramapitecii, se situează pe o gamă întregă de posibilități intermediare atît ca talie cît și ca tip de locomoție. Deaceea unii întrunesc caractere comune ale cinomorfelor cu antropomorfele, alții caractere comune de cinomorfe și hominide, caractere comune de antropomorfe și hominide sau caractere comune tuturor posibilităților de împerechere, pîrînd a fi strămoșii tuturor formelor de primat superioare de astăzi. Dintre toate primatele de astăzi, doar cimpanzeul a păstrat în mai mare măsură această îmbinare de caractere incomplet diferențiate, și deaceea el se aseamănă cel mai mult cu omul, fără ca această asemănare să fie o probă a înrudirii sale apropiate și nemijlocite. De pildă, cimpanzeul este mult mai îndeaproape înrudit cu gorila, cu care sea-

mână cam tot în aceeași măsură cit și cu omul.

Dar numai în rîndurile acestor primat e cu o talie moderată, cu caractere intermediare și incomplet diferențiate, au apărut posibilitățile de deplasare semibipedă și chiar bipedă, ca o formă evolutivă rezultată din trecerea la tipul de cruriație într-o formă mai desăvîrșită.

Dacă putem spune că soarta umanității a fost hotărîită pentru prima oară de fenomenele petrecute în miocenul inferior, pliocenul¹⁾ a fost teatrul adevăratei sale geneze. În această perioadă, selecția naturală a avut de luptat cu numeroase specii ce au intrat în competiția pentru umanitate. Ecourile acestei lupte le mai surprindem și peste 6 milioane de ani la începutul erei cuaternare.

La sfîrșitul erei terțiare, clima pămîntului devine mai aridă și pădurile nesfîrșite din Europa, Asia și Africa încep să-și restrîngă domeniul. Pădurile rămase devin insuficiente pentru numeroasa populație de maimuțe superioare, adaptate vieții arboricole și semi-arboricole, ce-și caută aci refugiul. Desigur că tendința tuturor acestor primat e nu este aceea de a părăsi pădurile bogate în hrană, ci de a le înstăpîni, înlăturînd partenerii mai slabi.

În urma acestei lupte tragice se desprind două linii de evoluție: una aparținînd **Simiidelor**, alta **Hominidelor**. Tendințele acestea se manifestă în lumea simiidelor prin dezvoltarea taliei, sporirea forței fizice, dimorfism sexual puternic diferențiat și revenirea la bestialitate. Menținerea în păduri a avut drept consecință: 1. oprirea în dezvoltarea inteligenței și a volumului cerebral, 2. modul de trai este legat de pădure, în copaci; modul de deplasare rămîne cvadruman, 3. pe sol, modul de deplasare este patruped iar poziția de atac este bipedă., 4. brațele s-au lungit, iar picioarele s-au scurtat.

În lumea hominidelor, căutarea hranei în afara pădurii, părăsirea ei periodică, temporară sau definitivă au dus la rafina-

rea instinctului gregar, a îndemînării și a psihicului. Părăsirea chiar numai temporară a pădurilor a silit aceste primat e să circule mai multe pe sol, să dezvolte membrele posterioare, să găsească mijloace noi de luptă și de apărare. Spre deosebire de ceea ce s-a petrecut cu parapitecii, revenirea la mersul patruped nu mai era posibilă la aceste ființe, deoarece practica chiar limitată a brachiației și cruriației, ambele asociate cu suspensiunea corpului, au dus la lărgirea bazinului, consolidarea articulațiilor acestuia și redresarea coloanei vertebrale, implicînd în mersul terestru locomoția bipedă și eliberarea mîinilor.

Probă că pentru toate primat e superioare existente în pliocen, punctul de plecare este comun, stă faptul că la urmașii lor de astăzi, puii se aseamănă între ei mult mai mult decît adulții. Puii antropomorfelor au mult mai multe trăsături comune cu puii primat elor bipede (inclusiv copiii umani), decît cimpanzeul adult, de exemplu, comparat cu australopitecul sau omul adult. Dar, în timp ce la antropomorfe, trăsăturile gingașe, primitive, ale puilor sînt o piedică în păstrarea dominației asupra pădurilor și sînt repede înlocuite de modificările specializate, profund bestiale ale adulților, ca de exemplu la Gorilă și Orangutan; pentru puii primat elor bipede, tocmai aceste trăsături gingașe-primitive sînt cheazășia cuceririi noului mediu. Apare tendința prelungirii lor ca existență și în viața adultă. Se menține și se consolidează în viața adultă dezvoltarea progresivă a inteligenței asociative, dezvoltarea regiunii anterioare a creierului, reducerea aparatului masticator, membrele anterioare devin mai scurte și cele posterioare mai lungi, etc. Însăși perioada copilăriei este mult prelungită. Acest fapt este ușurat de viața gregară, de asigurarea condițiilor de existență pentru urmași printr-o viață socială propriu zisă. Așa se explică gerontomorfismul¹⁾ formelor adulte

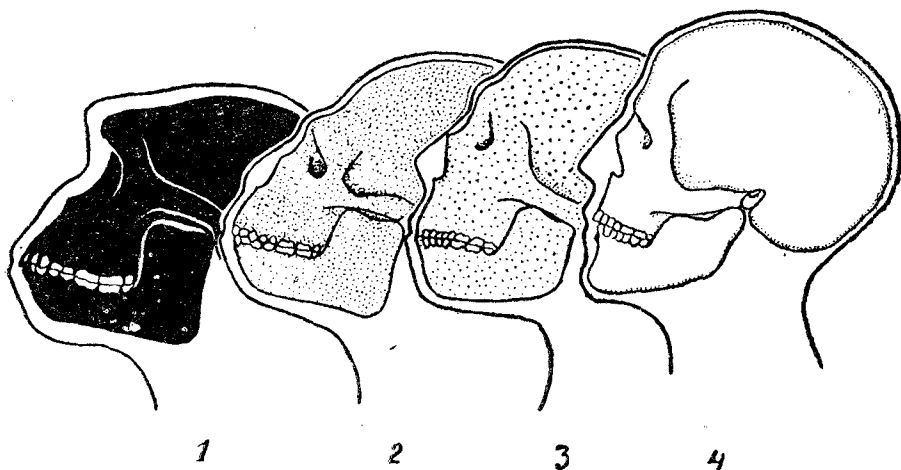
¹⁾ Gerontomorfismul este cea tendință din evoluția animalelor, de apariție din ce în ce mai timpurie în dezvoltarea individuală, a caracterelor specifice vîrstei adulte și senile.

¹⁾ Pliocenul, perioadă geologică de acum 7 milioane de ani.

ale primatelor de pădure și pedomorfismul²⁾ primatelor bipede și al omului. Deaceia este specific hominidelor, ca formele viitoare, tendințele evolutive, să apară schițate în aspectele infantile, gingașe, ale puilor strămoșilor acestor forme umane viitoare.

Australopiteci hominide fosile ce au trăit la începutul cuaternarului, născute din rindul primelor bipede străvechi, sînt formele cele mai primitive ale umanității, cunoscute pînă astăzi. Dentiția de lapte (deciduală) a australopitecilor, seamănă uimitor cu dentiția deciduală a ome-

pedomorfismul nu sînt nici pe departe atît de nele și de schematic, ele se întretaie, se întrepătrund și predomină, cînd una, cînd cealaltă. Astfel, la australopitecii cunoscuți pînă în prezent, nu toate speciile și genurile prezintă în mod unitar, tendința pedomorfică atît de marcată. Unii dintre ei **Plesiantropii**, situați în timp ceva mai recent decît australopitecii propriu ziși, au trăsături preumane mascate în mai mare măsură de aspectele simiene, în timp ce alții, *parantropus crassidens* și *australopitecus prometeus* de acum un milion de

1 — Australopitec 2 — Sinantrop 3 — Neanderthal 4 — Omul actual

nirii actuale, în timp ce dentiția definitivă este specializată, diversă și mai puțin asemănătoare cel puțin pentru unele dintre ele.

La **Pitecantropi**, copilul dela Modjokerto seamănă bine cu copiii neandertalieni, iar aceștia la rîndul lor, cu tipul uman adult al speciei *homo sapiens* de astăzi. Absența streșinei supraorbitare, bombarea frunții, forma fălcii de jos la acești copii ai strămoșilor umanității actuale, vestesc formele ce se vor definitiva în tipul uman adult de mai tîrziu.

Cele două tendințe, gerontomorfismul și

ani au caractere mai primitive, dar mai pedomorfice chiar decît driopitecii.

Cu toată înfățișarea lor de maimuță, aproape oameni prin alcătuirea mîinilor, bazinului și picioarelor, australopitecii nu sînt decît forme preumane pe calea evoluției spre umanitate, care nu au pășit în întregime peste pragul ei și au dispărut înainte de a se desăvîrși. Vremea în care au viețuit, este contemporană cu aceea a pitecantropilor, adică în jurul a unui milion de ani în urmă. Prin urmare, australopitecii nu sînt decît ecouri tîrzii și izolate ale procesului de umanizare dela sfîrșitul terțiarului. Studiul lor dă o indicație prin analogie, asupra înfățișării strămoșilor direcți ai umanității, ale căror fosile nu s-au descoperit încă. Chiar și în

²⁾ Pedomorfismul este tendința contrarie de a prelungi în viața adultă existența caracterelor specifice copilăriei și chiar epocii embrionare.

etapa de evoluție a australopitecinelor, a primatelor cu mers biped, drumul spre umanizare nu era încă liber și fără obstacole, fiind încă posibilă întoarcerea pe linia specializării neumane. Evoluția către umanitate nu era încă o necesitate absolută.

Acest aspect lasă o poartă pentru explicarea coexistenței unor animale bipede preumane și în perioadele mai târzii ale evoluției umane. De câteva decenii, au parvenit în presă din ce în ce mai multe relații ale exploratorilor Himalaiei, că pe podișurile Tibetului ar exista maimuțe cu o statură omenească. Aceste ființe sînt descrise în legendele localnicilor din Nepal, cu numele de yeti, sau „omul zăpezilor”. Anul trecut, hidrogeologul sovietic Pronin a semnalat prezența unor asemenea ființe aproape umane și în Pamir, la o mare altitudine. În anul acesta a fost organizată o expediție sovietică, care urmărește verificarea științifică a existenței semilegende a acestor ființe bipede, cu trăsături de maimuță și apucături umane. Dacă existența așa numitului om al zăpezilor va fi verificată științific, această ființă stranie ar fi unul din ultimii reprezentanți ai încercărilor de umanizare nereușite petrecute în pliocen, conservate surprinzător în condițiile vitrege ale Pamirului și Himalaiei.

Mai certă însă este coexistența pînă la începutul pleistocenului mijlociu a formelor umane relativ pitice de 1,50 m ale sinantropilor cu ființe uriașe umanoide în China. Caracteristică **gigantopitecului** este talia de circa 3,60 m, îmbinată cu trăsături esențial simiene, dar inferioare gorilei ca specializare, și ușoare indicații ale unui început firav de umanizare (arcada dentară într-o poziție intermediară între forma de U și cea de potcoavă specific omenească). Specia Gigantopitecilor se stinge cînd condițiile de viață devin mai aride. Stingerea acestei specii nu se poate explica prin inadaptabilitate, deoarece resursele evolutive rămîn variate cu toată talia gigantică, ci mai ales prin competiția dintre cele două specii asemănătoare, dintre care una, cea a sinantropului, este

mai bine adaptată noilor condiții apărute decît specia gigantopitecului.

O problemă strîns legată de această etapă timpurie din evoluția morfologică umană este și aceea a momentului confecționării uneltelor, apariția muncii. Este evident că existența primatelor bipede cu multiplele lor tipuri precede apariția procesului de muncă propriuzisă. Existența mîinii ca organ eliberat de funcția de susținere a corpului precede în mod necesar procesul de activitate variată și suplă impus de muncă. Mîna păstrează la grupul primatelor preumane o formă mai arhaică decît la primatele arboricole specializate. Utilizarea mîinii într-o activitate mai complexă decît mersul este evidentă la australopiteci, prin structura sa mai zveltă decît a maimuțelor. O consecință imediată este reflectarea activității cu ajutorul mîinii în structura și volumul creierului, care și la australopiteci începe să depășească media cunoscută la primatele arboricole de aceeași talie. Premiza unui creier mare, mai dezvoltat, există totuși la toate maimuțele superioare. Lobii frontali se dezvoltă încă dela primatele superioare, determinînd apariția pe neurocraniu a unui teritoriu ce poate fi denumit frunte.

În ultima vreme s-au descoperit în Africa de Sud, împreună cu Australopitecii, resturi fosile mai evolute decît aceștia, **telantropii**. Aceste ființe sînt strîns înrudite cu Australopitecii, dar prezintă mult mai numeroase caractere umane și mai ales erau capabile de o activitate de muncă propriu zisă. De pe urma lor au rămas unelte de piatră foarte primitive, mult mai primitive decît uneltele pitecantropilor și sinantropilor.

Indiferent dacă există o înrudire de spiță genealogică între australopiteci și telantropi, pe de o parte, și pitecantropi, sinantropi, neandertalieni și home sapiens, pe de alta, ceea ce este important, este tendința comună continuă de dezvoltare a creierului și în special a regiunii frontale. Această tendință evolutivă devine o latură specific umană, legată de procesul de muncă.

Cel mai vechi stadiu al evoluției umane, stadiul pitecantropului este recunoscut în răspîndirea sa mai ales după faptele de ordin arheologic, mult mai unitare, mai răspîndite decît formele umane descoperite pînă în prezent. Tipurile umanității timpurii din etapa pitecantropiană sînt tot atît de variate ca și tipurile primatelor preumane, reprezentînd încă suficient de acut ciocnirea tendințelor de evoluție simiană cu hominidă. Astfel Pitecantropul IV (*Pitecantropus robustus*) are trăsături care îl apropie de parantropii africani, de pongide și de tipul uman evoluat. La sinantropi, dinții au aspect pongid, lobii frontali au prelungirea în formă de cioc a cimpanzeilor, în schimb caninii inferiori au aspect uman evoluat, iar capacitatea craniană depășește cu mult pe cea a pitecantropilor. Mai mult, regiunea temporală posterioară reprezentînd cîmpul citoarhitectonic al lui Broadman¹⁾, indică o dezvoltare pe linia apariției rudimentelor funcției verbale.

Telantropii au caractere comune cu australopitecii dar și cu omul dela Heidelberg, iar fossa pentru mușchiul geniogloss²⁾ este ca la omul actual. În fine, alți reprezentanți ai acestei lumi fac trecerea nesimțită către formele neandertaliene. Africanthropul dela Ejassi-Tanganika, Javantropul dela Ngandong, Omul dela Kanam și cel dela Kangeru din Kenia, Omul dela Heidelberg prezintă, la un nivel mai înalt, aceeași îmbinare de caractere pitecoide, neandertaloide și chiar de homo sapiens.

Omenirea primelor timpuri, răspîndindu-se în mici hoarde pe terenurile deschise, golurile despădurite și savanele din Europa, Asia de Est și Sud și Africa, în decursul a 300.000 de ani, a format aceste nenumerate variante locale sub acțiunea selecției naturale.

Dispariția selecției naturale nu s-a realizat dintr-o dată, ci treptat, fiind înlocuită de noul motor al evoluției umane, viața socială. Apariția și instalarea acestui nou

principiu motor al evoluției, în istoria formării umanității actuale, a lăsat urme adînci în structurarea și transformarea speciilor umane ce au precedat omul sa-piens.

De o sută de ani s-a încetățenit ideea că omul de neandertal este strămoșul omenirii de azi. Dovada de netăgăduit că această specie umană a existat pe suprafețele întinse ale Europei, Asiei și Africei, o constituiesc cele aproape 200 de resturi fosile. Atunci cînd se vorbește despre originea omului sapiens, se prezintă în majoritatea cazurilor schema lineară a trecerii treptate dela pitecantropi și sinantropi, la neandertali și, de aci, la omul fosil de tip actual, denumit în mod convențional Omul de Cro-magnon.

Dar fenomenul evoluției umane este oare atît de simplu și de linear atunci cînd istoria se apropie de zilele noastre, cînd am văzut cît de împletit și cît de plin de încercări nereușite a fost cursul transformărilor în etapele precedente?

Istoria evoluției omenirii în această ultimă etapă de 300.000—400.000 de ani a avut de înregistrat tulburări uriașe, cu o durată de zeci de mii de ani, răciri și încălziri ale climei, care au readus desigur pe primul plan selecția aspră, nemiloasă, a naturii. Cu siguranță că aceste oscilații catastrofale ale climei, departe de a înlesni progresul vieții sociale, au încetinit mult evoluția normală a modului de producție primitiv, în firavele colectivități umane. Noul motor al evoluției umane, a trebuit adeseori să lase locul selecției naturale, care a acționat pe tăgașul obișnuinței milioanele de ani, împingînd înapoi tendințele evolutive, pe linia specializărilor neumane.

În cursul secolului trecut se considera drept unanim acceptată teza că oamenii de Neandertal de tipul celor descoperiți în Europa Occidentală (Neanderthal, La Chappelle aux Saints, Le Moustier, Gibraltar, La Quina), ar reprezenta strămoșii direcți ai oamenilor de tip actual.

¹⁾ suprafață delimitată morfologic și fiziologic pe creierul uman, ce are un corespondent pe fața internă a craniului.

²⁾ mușchi al limbii ce se înseră pe falca inferioară

Dar numeroase cercetări amănunțite asupra morfologiei neandertalienilor au arătat că aceștia nu reprezintă un tip unitar, că tipul lor variază în raport cu teritoriul și etajul geologic al existenței lor. Ei prezintă în majoritatea lor deosebiri structurale categorice față de oamenii paleolitici de mai târziu. Astăzi a devenit un bun comun concluzia că oamenii din paleoliti-

Strămoșii omului de tip contemporan nu trebuie să fie căutați în rindurile neandertalienilor „clasici” din Europa Occidentală, ci în alte forme, în parte asemănătoare cu formele neandertaliene, dar care se deosebesc în câteva privințe; strămoșii oamenilor actuali erau ființe care reuneau unele trăsături evoluat, cu caractere extrem de arhaice. Unii autori încearcă o delimitare

1 — Sinantrop

2 — Neanderthal

3 — Cromagnon

cul superior al Europei nu sînt descendenții neandertalienilor din Europa Occidentală. Strămoșii speciei umane actuale trebuiau căutați undeva, în afara limitelor Europei. Așa s-a născut ipoteza greșită a vechimii nemărginite a omului sapiens, alimentată și de „descoperirea” Eoantropului. Pe baza datelor descoperitorului, C. Dawson, această fosilă, cu craniu de sapiens și mandibulă de simian, era atribuită începutului pleistocenului, deci contemporană pitecantropului. În 1952, prin metoda flourinei, craniul a fost dovedit ca mult mai recent, iar mandibula descoperită alături de craniu (și care se credea că îi aparține) nu este altceva decît o mandibulă de cimpazeu actual, introdusă prin fraudă de către „descoperitor”, în stratul respectiv. Așa a fost demascată cea mai senzațională contrafacere a unor fosile, a căror discuție și interpretare a generat apariția a nu mai puțin de 28 lucrări de bază în antropologie și peste 300 de referințe în diferite tratate, și a servit mai ales ca argument esențial în făurirea ipotezei apariției spontane, în formă definitivă, a omului actual.

verticală a omului sapiens de omul neandertalian, concentrîndu-și atenția mai ales pe asemănările dintre forma strămoș și Homo sapiens, adică pe trăsăturile progresive. Aceștia deosebesc în pleistocenul mijlociu, un strămoș presapiens diferit de strămoșii neandertalienilor „clasici” — preneandertalienii. Ipoteza călăuzitoare în această delimitare ar fi că liniile evolutive ale lui presapiens și ale preneandertalienilor, s-ar fi separat încă delat începutul epocii cuarternare. Faptele dela care pornește această ipoteză sînt descoperirile dela Swanscombe, din pleistocenul mijlociu și dela Fontchevade, din straturile inferioare ale pleistocenului superior. Aceste fosile sînt mai asemănătoare cu oamenii de astăzi decît neandertalienii. Alături de aceștia, în etajele corespunzătoare, s-au descoperit și forme primitive mai puțin specializate, dar mai apropiate de tipul neandertalian, fosilele dela Steinheim și Teșik-taș, care au fost considerate forme preneandertaliene.

Alți autori încearcă o delimitare orizontală, remarcînd că toate resturile de oa-

meni fosili care preced neandertalienilor extremi („clasici“) din Europa, Africa (Broken-Hill, Eyassi, Saldanha) și Asia (Ngandong), sînt prin totalitatea caracterelor mult mai primitivi decît oamenii Cromagnon și mai apropiați de tipul general, paleoantrop (neandertalian) decît de tipul general neoantrop (sapiens).

În primul grup de autori, dintre antropologii cei mai de vază sînt H. Vallois și G. Heberer, iar în al doilea, I. I. Roghinski, E. Breitinger, C. Arambourg.

Din punct de vedere morfologic este imposibil să se tragă o linie bine definită între oamenii presapiens și oamenii preneandertalieni. Și unii și ceilalți au trăsături care amintesc de omul contemporan, cît și trăsături ale celei mai inferioare organizări ale acestei etape a hominidelor. Teritoriul pe care locuiau oamenii presapiens și preneandertalieni se suprapune aproape în întregime ca areal¹⁾. Nu ar fi exclus ca fenomenul specializării și întîzierii în evoluția către tipul uman actual să nu fi fost generalizat la toată populația din vremea primelor glaciații și unele grupuri să fi reușit să străbată mai repede drumul transformărilor. Totuși rădăcinile spițelor genealogice ale speciei *Homo sapiens* și *Homo neandertalensis* se împletesc în pleistocenul mijlociu. Mai tîrziu, către sfîrșitul ultimei perioade interglaciare, încep să apară diferențieri morfologice în cadrul a două grupuri de populații, care devin rădăcinile evolutive separate pentru Neandertalienii extremi („clasici“) pe deoparte și pentru formele mai puțin specializate, reprezentate prin descoperirile dela Mugharet es Skhul (muntele Carmel), care vor genera rasele paleoliticului superior. Prin urmare, atît în pleistocenul mijlociu cît și la începutul pleistocenului superior, nu poate fi vorba de specii delimitate ale formei presapiens și neandertal, ci numai de rase politipice ale uneia și aceleiași specii. Abia după ce tipurile dela Djebel Kaf-

zeh, Mugharet et Zuttyeh și Mugharet et Tabun, în Asia, și tipurile dela Ehringsdorf, Krapina și Saccopastore, în Europa, se diferențiază pe linia specializării morfologice, în condițiile izolării climatice dela începutul ultimei perioade glaciare, se termină fenomenul de speciație, incipient în perioadele precedente. În condițiile ultimei glaciații se formează cele două specii distincte, a neandertalienilor extremi, pe deoparte și a omului sapiens, pe de altă parte, fără a se mai putea vorbi acum despre o reimpletire filetică a acelor trunchiuri diferențiate. La acești neandertalieni, trăsăturile progresive, pedomorfoza, gracilizația crescîndă, ce-și arătasera mugurii odată cu primele începuturi ale procesului de muncă, sînt înlocuite sub acțiunea selecției naturale de procese de gerontomorfoză, de bestializare, apărute din străfundurile animale ale potențialului biologic uman. Dar această încercare de reîntoarcere pe drumul evoluției, petrecută pe o ramură a trunchiului hominidelor, își găsește un sfîrșit prematur, datorită tocmai îngrădirilor geoclimatice care au pus stavilă evoluției progresive și care au împiedicat propagarea lor.

Faptele noi despre trecutul umanității arată că evoluția umană a fost mult mai complexă decît se credea altădată. Ea nu a urmat o linie dreaptă, continuu ascendentă, lără coborîșuri și întoarceri; drumurile vieții umanității, întocmai ca și potecile din păduri, s-au întretăiat și s-au întrerupt adeseori. Procesul evolutiv, proces ce apare uniform ascendent, privindu-l retrospectiv, s-a realizat prin discontinuități rezultate din ciocnirea dintre salturile parțiale înainte și tendințele de reîntoarcere. Dar, încetul cu încetul, munca și societatea au evoluat totuși, tinerele mlădițe ale viitorului au învins; pe trunchiul viguros, dar plin de noduri, al arborelui neandertalian, a apărut în toată splendoarea sa specia omului înțelept, artistul neîntrecut, creatorul civilizațiilor, cuceritorul Cosmosului.

¹⁾ Areal: suprafață de răspîndire a unei specii de plante sau animale.

CRONICA LITERARĂ

OV. S. CROHMĂLNICEANU

EUGEN BARBU: „OAIE ȘI AI SĂI“ (nuvele)

Volumul acesta nou de nuvele al autorului „Gropii“ prezintă de la început două particularități. Prima privește mediul uman de care se ocupă cu predilecție autorul, cealaltă, evoluția scrisului său.

Toate nuvelele din volum se petrec într-un mediu autentic muncitoresc, au ca eroi lucrători la S.T.B., ceferiști din tată în fiu, tipografi, lăcătuși ș.a.m.d. Cristache, invalidul din „Truda“, e tramvaist, conduce un vagon cu cai al Societății Comunale și piere într-o ciocnire cu armata, în timpul grevei generale din 1920. „Nenea Alecu“ e de treizeci de ani zețar în tipografia domnului Bazilescu („Un om bătrîn“), Tereza e o fată de la țară, dar fugită de mică la oraș, lucrînd ca spălătoreasă, căsătorită cu un lăcătuș comunist, s-a proletarizat de mult și participă chiar la lupta ilegală („Tereza“). Antonică din „Munca de jos“ e un vechi linotipist, care a apucat-o pe un drum greșit și căruia, înainte de toate, mîndria lui muncitorească îi ajută să se regăsească. Sabina din „Casa nouă“ e și dînsa lucrătoare la laboratorul de ofset. Toată povestea cănăciei ei nefericite se desfășoară pe fondul unei vieți de muncă. În sfîrșit Oaie e acur la calea ferată, unde intră pe rînd și feciorii săi. Eugen Barbu se impune așadar ca un prozator de talent al vieții proletare. Dar nu numai atît. Avem de-a face însfîrșit cu un scriitor care descrie cu o rară autenticitate mediul proletar. Muncitorii, eroi ai nuvelor sale nu apar ca prezențe oarecum izolate într-o lume diversă. Scriitorul are sentimentul unității organice a

universului pe care-l evocă așa cum îl are pentru cel al Moromeșilor Marin Prêda sau pentru cel al Cozienilor, Petru Dumitriu. Eugen Barbu îi prezintă pe eroii săi muncitori în ambianța curentă a existenței lor, în cartierele unde locuiesc, în întreprinderile și atelierele unde lucrează, în îndeletnicirile zilnice, în înrudiri, prietenii și obiceiuri. Personaje, locuri și întîmplări, de vreme ce sînt organice de un asemenea univers, abordat în concretul lui, revin în diferite nuvele ca date ale unei realități familiare. Filipache, președintele sindicatului, om serios, muncitor încercat, călit în lupta cu patronatul, Pinteș, „Mutu“, secretarul de partid, apar în „Casă nouă“ ca și în „Munca de jos“ cu un rol similar, acela de a-și ajuta tovarășii la nevoie. În casa Terezei, aproape de Pipera, pe șoseaua Nordului, în odăița din care n-a știut o viață, cum s-o dea afară proprietarul, domnul Banculea, se ascunde Mareș, scăpat printr-un adevărat miracol din fața plutonului de execuție. („La lumina lunii“). Capătul liniei de tramvai, cîmpul Dămăroaiei cu ierburi înalte, crude, cu locuri arse de var, calea Griviței cu coloane de manifestanți, uzinele „Laminorul“, tipografia domnului Bazilescu, sala de la „Ovidiu“, binalele din parcul Jianu, formează decorul unic al acestor întîmplări. Dar spuneam că mai e ceva.

„Oaie și ai săi“ constituie pentru Eugen Barbu o carte de pregătire. E vizibil că autorul „Gropii“ face aici exerciții pentru o lucrare epică mai vastă, „La lumina lu-

nii" e chiar un fragment din „Soseaua Nordului", romanul la care lucrează acum și din care au apărut câteva episoade în „Viața românească" nr. 9. „Oaie și ai săi", ultima năvelă și cea mai întinsă din volum, după cum pornește, pare să fi fost și ea inițial proiectul părăsit ulterior al unui roman.

Sint schițate câteva destine, care o vreme lasă să se creadă că țintesc să cuprindă prin mișcarea lor întreaga epocă de dinainte și de imediat după 23 August 1944. Insuși ritmul narațiunii, de roman, la început, se schimbă pe neașteptate, după un număr de pagini, ca și când autorul și-ar fi pierdut entuziasmul și s-a grăbit să simplifice lucrurile și să pună mai repede punct.

Dibuirile se resimt aici în chiar structura bucății și Eugen Barbu putea să o lase fără mare pagubă afară din volum. În rest e vorba însă de o căutare, care nu afectează valoarea fiecărei nuvele în parte, imprumutând totuși ansamblului un sens special.

Imaginea lumii de la marginea orașului, descrisă în „Groapa" era picloasă, dezolantă, pentru că autorul refuza să vadă dincolo de lunecarea simbolică a gunoaierilor o umanitate deosebită, trezită la demnitate prin solidaritate și conștiință de clasă, prin luptă împotriva mizeriei și înjosirii.

Nuvelele din „Oaie și ai săi" pleacă tocmai de la această umanitate, care urmează să formeze obiectul viitorului roman al lui Eugen Barbu. Și exercițiul este descoperirea sufletului ei. Prozatorul are revelația unei realități apropiate, familiare chiar, pe lângă care a trecut însă, fără să o ia în seamă. O mulțime din oamenii aceștia obscuri, cu fețe „galbene, trase", treziți „dimineața la cinci" în cocioabe unde femeile amărite, „cotrobăiau prin întuneric să aprindă lămpile de gaz", ieșiți câte patru cinci la pompă să se spele „numai în izmene, cu mijlocul gol", plecați apoi spre capul Filantropiei „s-apuice primul tramvai", o mulțime din oamenii aceștia îngheșuiți în vagon, tăcuți, mărșind la stații „dă-i drumu că întârziem și ne ridică marca", în-

chideau în ei o forță nebănuită. Eugen Barbu se oprește înadins la existențele, îndărățul cărora s-ar crede cel mai puțin că trăiește o asemenea realitate umană. Pe „nenea Alecu", pe Tereza, pe Sabina, pe Cristache Crețu, pare să spună autorul, îi cunoșteam de când lumea. Dar cine să-și li închipuie ce se ascunde în sufletul lor, dincolo de aparențe? Cine să fi crezut că Sabina va fi în stare să învețe munca la ofset, să conducă o creșă ca „directoare", să scape de sub tirania bărbatului ei, să se despartă de el și să-și ridice „casă nouă"? Cui i-ar fi trecut prin cap că Tereza, fata de la țară, slugă ani de zile la atîția stăpîni, lucra în mișcarea ilegală? Cine să fi prevăzut că la Siguranță, cel mai cumsecade și mai cuminte zețar, om bătrîn respectat în mahala, va lua asupra lui o acțiune, pe care n-a făcut-o, spre a participa măcar astfel la lupta împotriva dictaturii fasciste? Și iată revelația raționamentelor lui la rugămintile și amenințările comisarului:

„Cîtă vreme șezuse aici și le auzise strigătele, vrusese de cîteva ori să termine odată și să mărturisească. Acum e hotărît. Va spune că el a scos litera. Totul e atît de simplu! De cei de dincolo nu mai e nevoie, el este un om bătrîn. Nu au ce-i face. Or să-l țină cîteva luni, or să-l judece, or să-l condamne pentru că l-a ofensat pe Mareșal.. Că în loc să citească toată lumea pe ziduri „Manifestul" lui, a citit altceva. Pagubă-n ciuperca!..

„Ar putea foarte bine să facă să se creadă că e bătrîn, că are vederea slăbită, poate i-ar da o lună mai puțin sau un an, dar nu-i adevărat. Păcat că nu i-a trecut lui mai de vreme prin cap una ca asta...

„Lucrează în tipografia lui Bazilescu de aproape treizeci de ani. Mai are un an de zile și iese la pensie. Or să scape de el și gata, dar i-a cerut patronului să-l mai lase să lucreze cît o mai putea, cît l-or mai ține picioarele, pentru că s-a obișnuit să se scoale de dimineață, să facă drumul pînă la tipografie pe jos, să intre în atelier, să dea bună dimineața oamenilor și să se apuce de treabă. Ii place pînă și mirosul de acizi al tipografiei, despre care se

spune că e otrăvitor, îi place huruitul mașinilor pe care le aude de afița vreme, îi place și cum foșnește hirtia de tipărit, cum duduie dușumelele când se aduc baloturile și sînt aruncate pe rampa magaziei.

Ce dracu să priceapă acest comisar abruțizat de meseria lui, ce înseamnă o viață de om, să muncești 30 de ani fără să-ți zică cineva nici dă-te încolo, pentru ca într-o zi să nu mai vii, el care n-a lipsit nici odată, să nu mai vii la regalul tău, să lași treaba pe care o aveai de făcut cine știe pentru cînd, ca să fie purtat prin pușcării, să fii bătut și batjocorit.“

Eugen Barbu explorează în „Oaie și ai săi“ universul conștiinței proletare. La capătul Bucureștilor, acolo unde începe Șoseaua Nordului, stă ca un semn de hotar pompa lui Gaie, cu brațul ei adus, pe care se strîng vrăbiile. Aici e hotarul unei lumi întregi, împinsă altădată la marginea vieții, dar stăpînă, de fapt, pe viitorul acesteia. Și imaginea Terezei care se tirăște cu arma agățată de gît la asaltul aerodromului Pipera, în dimineața zilei de 25 august 1944, aproape de pompa, unde înainte ieșeau să se spele bărbații, unde bătînd cu unghia în geamul ceasului vechi scos de la brîu, domnul Gaie o întîmpina regulat cu cuvintele: „Cam tîrziu, cam tîrziu, domnișoară!“, capătă o valoare de simbol.

Cu cartea aceasta Eugen Barbu, dintr-un romancier al periferiei se pregătește să devină un romancier al muncitorimii bucureștene, al existenței ei în epoca noastră de răsturnări revoluționare. Și are toate șansele să reușească, întii pentru că se vede că a trăit realitățile despre care scrie. Lumea lui învie dintr-o sumă de detalii pline de autenticitate smulse unei experiențe de viață nemijlocite. Trezirea de dimineață și plecarea la lucru e evocată cu sentimentul celui care a încercat-o direct: „*În cîmile de tablă cumpărate de pe Grivița cu bani pușini, îngheța apa. Băgai un pumn în pojghița de gheață și-ți stropeai fața. Era rece-rece, te scula din morfi. Pin' să-ți tragi ciubotele cu tălpile sparte și jlanelele rupte-n coate, muierea ardea*

pe soba de tuci o apă fiartă răsîncălzită, pe fundul căreia mai pluteau fire rare de ceai trezit. Afară bocnă. N-ai mai fi plecat. Nu se mai vedea de omăt. („Trudă“)

La fel e evocat mirosul de plumb din tipografie, „fișiiul moale al tasterelor“, „sughîțatul tighelului“, „bătaia vicleană a rozelor“ (Munca de jos). Oamenii ies la rîndul lor și ei dintr-un univers intim, cunoscut îndeaproape. Sabina, cu puțina ei bucurie, în odăița de patru metri pe patru, înaltă de numai doi și jumătate, unde sub tavanul alumat bărbatul venea seara și tăia pîinea cu un gest aproape ritual, Antonică, încăpățînat, supărat pe toată lumea, arzînd de rușine la „gloaba“ lui. Tereza, temîndu-se puțin, dar repetîndu-și de cîteva ori în gînd la atacul aerodromului că „trebuie să scape fără să fie lovită, pentru că acasă o așteaptă băiatul ei“. Oaie, în sfîrșit, comandîndu-și în cîrciuma lui Pîrlivie, mult visatul pachet de tutun „clasa întia“.

Eugen Barbu are apoi toate șansele să devină un romancier al vieții muncitorești și pentru că între „Groapa“ și această ultimă carte a lui există o însemnată distanță ideologică, pentru că scriitorul a învățat să privească realitatea de pe pozițiile înaintate ale proletariatului revoluționar. Toate bucățile caută, cum am spus, forme prin care se manifestă conștiința de clasă a eroilor. Aspirația către o umanitate nouă, eliberată de umilință, mizerie și exploatare stă în centrul volumului.

S-a remarcat că Eugen Barbu, deși e un prozator de tip obiectiv, ascunde un temperament liric, aprinzîndu-se în fața culorilor, sunetelor și mirosurilor, pe care le evocă, abia stăpînindu-se, cu voluptate de poet.

Ca în „Groapa“, ca în reportajele din „Pe-un picior de plai“, apar și aici tablourile de un pitoresc violent, cotropitor, ca de pildă cel al „gorbanului“ țigănesc din nuvela „Oaie și ai săi“. Zamfir, urmărește uimit, înfricoșat și așîțat sîrbătoarea păgînă, cu simțurile încordate, lipit de trupul tinăr și fierbinte al Oanei. Crîngul cu-

fundat în întuneric, trosnește straniu. Pîlpiie focuri, mici, roșii, în jur. Sub lumina lunii, mațele vitelor înjunghiate, agățate de salcimi inchipuie o dantelă fantastică. În aer miroase a borhot, a sînge cald și mălai încins. Milogii cîntă, țigancele joacă, bătînd sălbatic dairalele cu palmele.

Cu aceeași acuitate senzorială e descrisă ploaia de vară din bucata „Casă nouă“, fulgerele „ca niște copaci mari, verzi“, cufundîndu-se înainte și la dreapta, băltoacele „sticlind stins pe jos“, clisa lipîndu-se de pantofii scîlciați, gardurile „pline de iederă întunecată, lucind în beznă“; la fel se vorbește despre foșnetul nucului din curtea Sabineei, despre mirosul ierbei de pe aerodromul Pipera, despre crizantemele lui nenea Alecu.

Prozatorul își stăpînește însă aceste vibrații lirice, narațiunea nu-și caută pre-texte picturale ci urmărește fidelă firul epic. Accentele de culoare, atît de pregnante sînt puse cu zgîrcenie și de aceea sclipesc parcă mai tare.

De un interes deosebit mi se pare arta cu care Eugen Barbu folosește monologul interior. Căutînd — cum am spus — sufletul lumii lui de la marginea orașului, prozatorul era firesc să nu disprețuiască această modalitate epică. Aproape toate nuvelele sale sînt narațiuni făcute din perspectiva eroilor. Tereza își amintește frîn-

turi din viața ei în momentele cînd împreună cu un grup al găzilor patriotice așteaptă semnalul de atac. Antonică, după ce a fost trecut disciplinar la „munca de jos“ și trebuie să dea ochi din nou cu tovarășii săi din atelier, ca simplu lucrător la vestita „gloabă“, nenea Alecu, între două interogatorii, la Siguranță ș.a.m.d. Intersecțiile planurilor conștiinței cu planul obiectiv al vieții din afară, răsturnările de timp, trecerile de la prezent la trecut și îndărăt sînt operate cu o mină sigură. Montajul e ingenios, abil, inteligent.

Reflecțiile lui Antonică în legătură cu retrogradarea sa pornesc de la zgomotul unui robinet lăsat deschis.

„P-astea nu le vede Filipache! constată minios tipograful. P-astea nule vede Anghel... Pe ei îi doare viața lui particulară, ce face el acasă în pat cu nevasta!“

Sabina își amintește istoria căsniciei ei nefericite tocmai într-un moment de duioșie, cînd s-a mutat în „casa nouă“ și-și primește la ea prietenii. Doar în cazul lui Oaie, procedeul dă o impresie de artificial.

Tot ce am spus de bine despre nuvelele lui Eugen Barbu, acestea le merită fără îndoială pe deplin. Am însă credința că nu scriu decît un preludiv pentru marea lui carte, care nu e deloc exclus să fie chiar „Șoseaua Nordului“.

L. SĂRĂTEANU

« CUVÎNTUL ÎNȚELEPȚILOR »

„Înțelepții n-au avut niciodată ei, cei dintii, cuvîntul” — soria pe vremuri un gazetar burghez, care s-a ocupat timp de cîteva decenii exclusiv de politica internațională. Gazetarul, care cunoscuse personal și trăise în intimitatea multora dintre oamenii politici dinaintea primului război mondial și din perioada imediat următoare acestuia, avea desigur temei să constate că în lumea pe care o cunoscuse, lumea dictatului practicat de cel mai tare, lumea ignorării voite a realității, a adevărului și a dreptății, — spiritele lucide rareori erau luate în seamă de factorii de răspundere, avertismentele minților luminate erau privite cel mult cu un zîmbet de grațuită superioritate de cei care — potrivit unei figuri de stil pe cît de facilă pe atît de inexactă — se chema că „hôtărau destinele omenirii”. Este adevărat că, chiar în lumea așezărilor nedrepte, în multe țări și multe epoci au apărut figuri de clar-văzători care nu puteau să nu discearnă, dincolo de frazele frumoase ale guvernanților, realitatea caracterizată prin apărarea intereselor de grup în pofida intereselor popoarelor, prin susținerea prerogativelor de clan în detrimentul drepturilor celor mulți. Dar, locmai de aceea, asemenea clar-văzători erau cu grijă izolați. Interesul lor pentru problemele actualității era cu sistemă deturnat spre ceea ce se numea cu fariseică pompă „preocupări mai înalte”. Se recurgea de asemeni la statuarea unei pseudodeosebiri fundamentale între omul de știință, — invitat poli-

ticos dar ferm să nu-și scoată nasul din tratate — și omul politic, denumit — tocmai pentru a se marca deosebirea față de cercetătorul din bibliotecă sau laborator — „bărbat de acțiune”. Politicul, era în felul acesta prezervat de incomoda incursiune a caracterelor dispuse să-și pună capacitățile în serviciul adevărului și dreptății; era păstrat drept domeniu de afirmare doar combinațiilor din culisa politicianistă. Și-atunci firește, „înțelepții nu aveau ei cei dintii cuvîntul”.

În Germania, chemările lui Goethe, care invitase la o politică de prietenie a popoarelor, erau socotite doar fantezii naive de poet necunoscător în ale politicii. „Există o treaptă unde ura națională dispare cu totul... și de pe care resimțim bucuria sau durerea poporului vecin, ca și cum ar fi ale propriului nostru popor” — scrisese cîndva autorul lui „Faust”. Dar în această Germanie a lui Goethe, nu asemenea cuvinte aveau căutare. În schimb, vorba lui Klauswitz, „pacea eternă este un vis, și nici măcar unul frumos”, devenise doctrina „oamenilor de acțiune”, al acelei acțiuni care avea să cauzeze Germanilor înșiși — și nu numai lor — suferințele nesfîrșite a două războaie mondiale.

Exemplul Germaniei este, poate, cel mai tipic dar nu și singurul. Intotdeauna și pretutindeni unde politica însemna de fapt divorțul cu adevărul și justiția socială, se căuta îndepărtarea celor care, cu prestigiul dobîndit într-unul din domeniile spiritului, ar fi putut veni să spună lucruri de-

ranjante pentru guvernanți. Slujitorului culturii, exilat în laborator și bibliotecă, i se rezerva doar libertatea de a nu se amesteca în treburile politice și dacă o făcea (cîteva cazuri concrete au dovedit-o), i se cerea tocmai sacrificiul concluziilor la care îl dusesse cercetarea realităților, i se cerea plierea în fața minciunii și demagogiei și propria lui contribuție la continuarea acestei demagogii. Emerson formulase chiar justificarea „etico-filozofică” a trădării convingerilor personale, imaginase „explicația” sinuozităților și zigzagurilor în atitudine: „credința în doctrină e forma de alienație mintală a spiritelor mici”. Și pentru că — spre cinstea lor — cei mai mulți dintre autenticii slujitori ai culturii perseverau în credințele lor umaniste și sincer democratice, era de preferat ca asemenea „spirite mici” să fie ținute departe de zona unde ideile lor ar fi putut deveni pernicioase pentru huzurul potențailor.

Epoca noastră cunoaște și ea, în lumea așezărilor burgheze, continuarea eforturilor de ostracizare a cercetătorului în afara sectorului politic. Dar, spre deosebire de altădată, cînd țîșnirile de lumină erau acte singulare, cînd chemările la luciditate se stingeau ca direle de stele căzătoare în întunericul politicii de vrajbă și ațîtare șovină, azi asistăm la un fenomen care, prin amploare și influență, poate fi într-adevăr socotit ca fără precedent. În însăși lumea burgheză în care guvernanții continuă politica ațîțării și a războiului rece, se ridică și se întîlnesc — peste voința acestor guvernanți — minți dintre cele mai pătrunzătoare și mai iscusite, care ies din bibliotecă și laborator pentru a participa activ în forul ce alcătuiește opinia publică mondială și care militează pentru pașnica rezolvare a problemelor lumii, pentru eliberarea umanității de spectrul unui nou război. Fenomenul merită o atenție deosebită.

Era atomică în care am intrat ridică cercetătorului problema unei răspunderi pe care, poate niciodată în trecut, el nu și-a pus-o cu atîta acuitate. Să nu uităm că

epoca atomică reprezintă și epoca istorică, în care umanitatea se află împărțită în două lagăre fundamental deosebite nu numai ca țeluri și metode politice, nu numai ca principii de așezare socială, dar și ca etică. De-o parte, în lumea capitalistă, continuă vechea rapacitate a puternicului lipsit de scrupule, cinic pînă-n măduva oaselor, continuă promovarea unui egoism, camuflat fariseic sub fraze frumoase, acel egoism pe care-l demasca, încă la începutul acestui veac, Mark Twain atunci cînd imagina drapelul civilizației apusene purtînd emblema „iubește averea apropelui tău ca pe tine însuși”. De cealaltă parte, în lumea socialismului, toate acțiunile conducerii de stat sînt subordonate (lucru, el însuși, fără precedent în istoria politică de pînă acum) unei etici superioare, bazate pe dragostea față de om, pe respectarea dreptului la libertate și neatîrnare al oricărui popor, indiferent de forța sau mărimea lui. Ori, acolo unde deosebirile dintre aceste două lumi, lumea capitalistă și lumea socialistă, apar poate cel mai evident pînă și minților celor mai puțin familiarizate cu problemele politice și sociale este în concepția despre felul cum trebuie folosită uriașa forță a energiei atomice, azi la îndemîna omului. Este semnificativ faptul că Uniunea Sovietică a fost primul stat care a cerut scoaterea definitivă și imediată din arsenale a armei atomice și singurul stat care-și axează întreaga politică pe urmărirea perseverentă a acestui țel. Este simptomatic faptul că Uniunea Sovietică a sugerat cea dintîi și continuă să militeze pentru înțetarea definitivă, odată pentru totdeauna, a experiențelor cu arma nucleară. Și nu trebuie uitat de asemeni că singurul stat care a oferit chiar exemplul direct de a sista unilateral experiențele nucleare este Uniunea Sovietică, deși S.U.A. și Marea Britanie efectuaseră încă la data respectivă un număr de explozii experimentale simțitor mai mare decît efectuase U.R.S.S. O formidabilă campanie pentru folosirea în scopuri exclusiv pașnice a energiei atomice a fost și este dusă de către U.R.S.S. ca și de restul statelor socialismului.

Dar în același timp, dincolo, în lumea imperialistă, poziția oficialităților nu poate să nu creeze oricărui om care judecă lucid, cele mai serioase îngrijorări. Nu o dată ofițeri superiori, oameni politici aflați în funcțiile cele mai înalte, și-au exprimat fără echivoc tentația de a apăsa pe butonul care ar declanșa ireparabilul. Și cine, dacă nu în primul rând omul de știință, cercetătorul chemat să lucreze în laboratoarele energiei atomice, e mai în măsură să înțeleagă proporțiile aventurii? Iată de ce azi, într-adevăr mai mult ca oricând, problema răspunderii se pune omului de știință din lumea capitalistă cu ascutime nemaîntilnită. Niciodată ca azi savantul din țările burgheze nu a trăit mai intens spaimile ucenicului vrăjitor. Deja la începutul deceniilor din urmă, Jean Rostand exprima impasul acelei civilizații bazate pe forța brută și în care progresele cunoașterii pot fi folosite în scop distructiv: „**Știința — scria el — ne-a transformat în zei înainte de a merita să fim numiți oameni**“.

Dar documentul cel mai zguduitor în acest sens, îl constituie fără îndoială celebra scrisoare pe care Albert Einstein o adresa, către sfârșitul războiului, lui Franklin Roosevelt. Marele fizician avertiza pe președinte asupra consecințelor pe care le-ar avea alunecarea pe panta înarmărilor atomice. El pleda împotriva teribilei arme, cerînd scoaterea acesteia din arsenale încă înainte ca ea să fi fost utilizată. „**Ințelepții n-au avut niciodată ei, cei dintii, cuvîntul**“. De data aceasta un înțelept lua cuvîntul înainte de comiterea faptului, se adresa bărbatului politic cerîndu-i să vadă dincolo de tacticile momentului, să înțeleagă lucrurile în perspectivă. „**Une vie d'analyse pour une heure de synthèse**“ — Merită să închini o viață întreagă analizei, fie și pentru o singură oră de sinteză, spusese cîndva istoricul francez Fustel de Coulanges. Ideea implica, desigur, conștiința sușului lung, obositor, plin de eforturi și sacrificii pe costișele abrupte ale cunoașterii pentru ca — la capătul drumului — osteneala să fie

recompensată de priveliștea atotcuprinzătoare, oferită vederii de la înălțimea piscului. Și Einstein, după o viață plină de rîvnă închinată analizei, ajungea, în amurgul acestei vieți, în ceasul marilor sinteze, la avertismentul acela hotărît, categoric și dramatic pe care îl conținea scrisoarea trimisă președintelui Roosevelt: arma atomică trebuie cu orice preț ucisă încă în fașă. Înțelegînd primejdia, Albert Einstein vedea tot odată și calea de preîntîmpinare a ei. Este mai mult decît semnificativ că bătrînul care stătuse o viață întreagă în tihna laboratorului, observa dintr-o dată necesitatea luptei organizate a oamenilor: „**Dacă nu ne organizăm cu toții laolaltă, — scria el — vom fi atomizați fiecare în parte**“.

Ceva mai tîrziu, mai exact la 16 iulie 1945, undeva în Statele Unite, pe un vast teren nepopulat, se ridica pentru prima dată uriașa ciupercă a vîlvătăii cauzate de o explozie atomică. Un om privea „cu fața crispată, exprimînd o suferință nesfîrșită“ — cum nota un martor ocular. Omul cu fața crispată era Robert Oppenheimer, fizicianul care învățase elina ca să-l citească pe Sofocle în original și sanscrita ca să se adape la înțelepciunea multimilenarei culturi asiatice. Amintindu-și de clipa aceea, în care asistase la cea dintîi explozie atomică, Oppenheimer avea să spună cîțiva ani mai tîrziu:

„Știi la ce m-am gîndit în acel moment? La niște versuri sanscrite care sună astfel: **Am devenit eu însumi moartea, lumile le fac acum să se cutremure**“. El avea să trimită o scrisoare președintelui Eisenhower, în clipa în care se punea problema fabricării de bombe cu hidrogen, cerînd președintelui să împiedice producerea acestor bombe.

Treptat, numărul aceluia care urmau să ia poziție pe aceeași linie, care aveau să ajungă și ei la aceeași concluzie, a necesității luptei organizate împotriva armei atomice, urma să sporească pînă la proporțiile fenomenului caracteristic ultimilor ani. Albert Schweitzer și Bertrand Russel își reuneau chemările pentru coexis-

tență pașnică și contra armei nucleare. În Germania Federală (chiar în epoca în care noii conducători, urmînd aceeași veche ideologie a lui Klausewitz, unelteau pentru înzestrarea cu arma nucleară a Bundeswehr-ului), 18 savanți atomiști lansau o scrisoare care avea să facă înconjurul lumii. Semnatarii chemau la luciditate și cereau condamnarea definitivă a înarmărilor atomice. În America, doctorul Linus Pauling își punea semnătura în fruntea unui apel care conținea două mii de alte iscălituri reprezentînd nume dintre cele mai cunoscute în viața culturală și științifică a Statelor Unite. Trebuie amintită și strădania cunoscutului activist social Cyrus Eaton, americanul care organizează reuniuni ale savanților din lumea întreagă pentru același țel al coexistenței pașnice și al abolirii cursei înarmărilor. La Kitzbuehl, în Austria, unde s-a desfășurat a treia conferință internațională organizată de Eaton cu participarea a peste șaptezeci de oameni de știință din Apus și din Răsărit, ordinea de zi era următoarea:

1. — Pericolul de război și pericolul exploziilor nucleare;

2. — Slăbirea încordării politice și problema dezarmării;

3. — Viața în epoca științei. Se împlina astfel un fenomen care nu s-a produs nicicînd în trecut: cercetătorii, savanții, studiau implicațiile politice ale dezvoltării tehnice. Cît de departe sîntem de epoca în care un observator al vieții internaționale putea remarca plin de amărăciune, dar și cu pasivă resemnare: „**înțelepții n-au nici o dată ei, cei dinții, cuvîntul**“. Azi, dimpotrivă, în sînul acestei opinii publice oare a devenit ea însăși, pentru prima dată, o putere reală, savantul, omul de cultură, aduce girul competenței sale la chemarea spre realism ce se ridică de prețutîndeni unde scînteiază o conștiință. Mersul însuși al istoriei obligă pe cercetătorii moderni să se unească în acțiune, renunțînd să mai deplingă, izolat și fără nici un alt gest de protest pierderea unor idealuri sub dictatul brutal al forței.

Dar pentru că vorbim de fenomenele actualității, trebuie subliniat și cel mai esențial: dacă azi optica omului de știință este fundamental schimbată față de trecut, dacă azi el înțelege mai profund ca oricînd datoria și posibilitatea sa de a lupta împotriva forțelor destructive, aceasta se datorește și faptului că acum, spre deosebire de altă dată, perspectiva păcii și cooperării între popoare are un suport cum n-a avut nici odată. Un suport moral și material sigur și urias, pe care absolut toți oamenii realiști, fie ei prieteni ai socialismului, fie nu — trebuie să-l recunoască. Acest suport e Uniunea Sovietică și întregul lagăr socialist.

Printre constelațiile spre care, de milenii, locuitorii pămîntului își ridicau privirile cu incîntare și sete de cunoaștere, a apărut, începînd din anul trecut, pentru prima dată în istoria umanității, o steluță trimisă de mîna omului. În fața lumii terestre, drumul spre cosmos era astfel deschis. Tăriile, care își păstrasera cu gelozie secretul de-a lungul întregii existențe de pînă acum a universului, se hotărau în sfîrșit să și-l lase dezvăluit. Întreaga omenire se întîlnea în acel moment într-un cald și unanim omagiu adresat celor care reușiseră această biruință a geniului constructiv: oamenilor sovietici. Pînă și vrăjmașii cei mai neîmpăcați ai socialismului trebuiau să recunoască, în fața evidenței, întreaga bogăție de semnificații a faptului că cea dintîi steluță așezată pe cer de mîna omului, avea undeva gravat o seceră și un ciocan. Această recunoaștere unanimă purta ea însăși pecete de fenomen revoluționar. Oamenii sovietici erau recunoscuți, o dată mai mult, ca oameni ale căror eforturi sînt închinare în permanență păcii și nu războiului, sînt mereu constructive și nici odată pornite spre distrugere, poartă emblema dragostei pentru progres și nu a urei retrograde. Și dacă aceasta trebuia recunoscut de orice om capabil să vadă în față realitățile, tot astfel conștiința opiniei publice mondiale nu poate să nu recunoască un fapt ce se degajă din întreaga desfășurare a vieții internaționale.

nale: anume, că, dintre toate marile puteri ale lumii, singura care își pune uriașul ei prestigiu moral și material în mod constant în slujba cauzei înțelegerii și coexistenței pașnice, singura care militează perseverent pentru ca să ridice de pe umerii lumii greaua povară a înarmărilor, singura care proclamă luciditatea ca unic mod acceptabil de abordare a problemelor vieții internaționale, este Uniunea Sovietică. Nimeni, nici cei mai obstinați vrăjmași ai Uniunii Sovietice nu mai neagă azi că această țară deține continuu inițiativa în eforturile de pace. Tot astfel nimeni nu poate nega că tot ce s-a realizat în acest sens s-a datorat contribuției sovietice. Și chiar dacă apar limpede dificultățile mari

care mai există încă în drumul spre însănătoșirea deplină a climatului internațional, perseverența sovietică pe acest drum e elementul generator de optimism și de putere. De altfel, iubitorii războiului „rece“ recunosc toate acestea implicit, atunci când depling ceea ce ei numesc „succesele de propagandă“ ale Uniunii Sovietice. Cum se explică asemenea succese — se întrebă purtătorii de cuvânt ai războiului „rece“. Explicația mi se pare că a dat-o mai de mult chiar un filozof occidental. „Pentru a-i câștiga pe oameni — spunea cândva Bentham — trebuie să le dai impresia că-i iubești. Și calea cea mai sigură pentru aceasta, este să-i iubești cu adevărat“.

SILVIAN IOSIFESCU

TRANSFORMĂRILE PERSONAJULUI (II) *

În literatura ultimei jumătăți de secol s-a intensificat procesul progresiv de pulverizare și de diversificare a curenților. În clasicism nu exista conceptul de curent, de școală. Pentru estetica normată, regulile fixe ale artei pot fi respectate sau călcate, dar sînt unice și poeticele le preconizează cu strictețe. Cît de atrăgătoare ar fi o operă care nu le respectă, abandonează arta. După ce în tinerețe s-a simțit atras de Shakespeare, Voltaire bătrîn l-a respins cu violență. Ideea de progres și de modalități artistice diverse se ivește odată cu dezagregarea clasicismului. Buffon începe să vorbească de varietatea individuală a stilurilor.

Cu romantismul începe multiplicarea curenților. Ulterior fenomenele de decadentă se accentuează, făcînd să se supraliciteze programe estetice divergente, dar asemănătoare prin atitudinea și concepția generală. De la dezvoltarea curenților prin opoziție unul față de altul — romantismul neagă clasicismul, parnasianismul și naturalismul se opun romantismului — se ajunge la apariția unor formule multiple, aproape simultane. La un secol după apogeul romantic s-a produs pulverizarea curenților și încurcătura limbilor. Circulă formele evanescente. Se fac uneori treceri foarte rapide prin școli diverse. În aceste condiții, nu e scriitor de oarecare anvergură care să poată fi integrat pe deplin într-o formulă, într-un cu-

rent și numai cei de mîna a doua își află confortabil locul în asemenea clasificări. Începînd chiar cu parnasienii, e mult mai ușor să-l atașezi în întregime curentului pe Hérédia, decît pe însuși întemeietorul școlii, Leconte de Lisle, ale cărui accente sfișietoare din „Iluzia supremă”, contrastează cu impasibilitatea parnasiană. Cu atît mai greu de repartizat în clasificări simple sînt Baudelaire, Proust sau Rilke. Înrudirile, participările sînt evidente. Dar factori din ce în ce mai feluți fac din fiecare creator o problemă care cere să fie analizată potrivit cu structura și datele ei proprii.

Realismul critic — ca un curent masiv — se subțiază progresiv în secolul nostru. Dar realismul ca atitudine față de realitate, realismul metodologic se întilnește în creații și în opere foarte depărtate de realismul critic. Chiar și în proza spațială și atemporală a lui Kafka, în răceala interplanetară din „Castelul”, „Procesul”, „Colonia penitenciară”, în neliniștea surdă și în atmosfera de absurd, de irațional se descifrează, traduse în simboluri particulare, reacțiile unui om izolat în lumea capitalistă. Iar procesul pe care Thomas Mann îl face hitlerismului în „Doctor Faustus” reactualizează un mit, lăsînd romanul să alterneze între simbolul fantastic și patologie.

Raportate la problemele personajului, condițiile acestea particulare se resimt în dozajele mai complicate care împletesc fenomenele de decadentă cu progresul cu-

*) Vezi „Viața Romînească”, nr. 11/958

noașterii artistice. Decadența ia aspecte izbitoare. Se poate observa cum, mai târziu, drumurile deschise de realismul critic sînt de fapt părăsite. Anexate unei concepții subiectiviste, căile de cunoaștere se transformă în contrariul lor, duc pînă la urmă la dispariția personajului ca atare.

Procesul, jocul contrariilor în devenirea personajelor devine trăsătura comună pentru cele mai diverse tendințe. Proza simbolistă, impresionismul, expresionismul german dintre cele două războaie sînt toate fascinate de mișcarea interioară a personajului. Dacă la impresionisti, ca și la romantici, dominarea liricului devine adesea efuziune vagă, întreaga construcție proustiană reconstituie și analizează devenirea interioară. Romanul începe să fie alțoit cu eseul. La Proust mecanismele memoriei mecanice sînt recreate și literar, dar sînt discutate și abstract.

Tot interesul pentru transformare accentuează orientarea spre vîrstele de tranziție. Mentalitatea specifică copilăriei care începuse să fie explorată mai de mult, capătă importanță crescîndă. Și mai ales literatura se reîntoarce mereu la regiunea de frontieră, la adolescență. Proza simbolistică crease o operă de seamă. Încă din 1913, „Le grand Meaulnes” adusese împreună cu romanul — poem al adolescenței — o chemare la aventura concepută în primul rînd ca o evadare din cotidian. După primul război mondial se ivește pretutindeni o avalanșă de adolescenți — „Copiii teribili” a lui Cocteau, „Ziua absolvenților” a lui Werfel, „Bacalaureatul elevului Gerber”. Ionel Teodoreanu s-a îndreptat de la început cu grație și acuitate spre propria sa copilărie și adolescență, stadiu pe care nu l-a mai depășit și pînă la urmă l-a compromis prin manieră. Pasiunea pentru adolescență devine bizara promovare a scrisului adolescent: Radiguet, apoi diverșii copii minune descoperiți de Cocteau sau de alții. Și e semnificativ că fenomenul reapare în anii aceștia. Cărțile lui Françoise Sagan sînt numai un caz — cel mai zgotos — din-

tre multele existente. Interesul pentru momentele de trecere, mai delicate ale devenirii, se transformă în predilecție pentru amorf și neorganizat, pentru zonele puțin clare.

Există de asemenea în această preferință, în aceste reîntoarceri, o evadare în adolescență, care traduce teama de viața adultă și de problemele ei. A exprimat-o de curînd cu profunzime un film american, „Marty”. În anii imperialismului viața e nesigură și amenințătoare. Teama de răspundere o resimte și adolescentul care nu vrea să devină adult și adultul care se reîntoarce la adolescență.

Caracteristică e și evoluția mentalității. Prin 1925, Teodoreanu descria un adolescent dinaintea primului război mondial care se îndrăgostea, suferea, făcea versuri. De la Dănuț, sau chiar de la „copiii teribili” ai lui Cocteau pînă la blazarea din cărțile lui Françoise Sagan sau Pamela Moore, s-a străbătut un drum lung.

Complexitatea e și ea împinsă pînă la predominarea anormalului. Interesul pentru stările liminare, pe care-l arătase realismul critic se năște din dorința de a analiza cît mai divers, cît mai diferențiat realul. Născute din acest interes pentru realitate s-au ivit și în secolul nostru clădiri monumentale ca „Muntele fermecat”. O ședere întimplătoare la Davos l-a pus pe Thomas Mann în contact cu viața din sanatoriile de tuberculoși și i-a sugerat explorarea unei lumi izolate în care bucuriile, tristețile, speranțele sînt filtrate, în care timpul se scurge mai uniform. E și lumea din „Santoriul Arkthur” al lui Fedin — carte în care atmosfera specifică e pusă în contrast cu vitalitatea unui revoluționar, — lumea lui Blecher, din „Inimi cicatrizate”.

Adîncimea la care se fac sondajele în universuri stranii e neobișnuită. „Erostrate” a lui Sartre descompune, resort cu resort, mecanismul care-l împinge la crimă pe un izolat, maniac al mizantropiei. Dar e de notat că această nuvelă face parte dintr-un volum — „Zidul” — publicat acum vreo două decenii, în care majoritatea nu-

velelor are o problematică asemănătoare — reacțiile unui condamnat la moarte, drama unei femei care trăiește cu un soț dement, și, din dragoste, încearcă zadarnic să pătrundă în universul lui închis. Alcătuirea acestui volum al lui Sartre e simptomatică. Stările de la periferia conștiinței, cazurile clinice trec în centrul preocupărilor. Sint formele moderne ale naturalismului, din care a dispărut caracterul sistematic și explicația biologică.

Realismul secolului trecut reabilitase experiența omului normal, deși după cum știm se interesase și de anomalii. Mai înainte, romantismul făcuse o literatură cu genii, cu aleși și damnați. Realismul a urmărit experiența unor personaje medii, obișnuite. Fără a confunda mediul cu mediocru și cu platitudinea, cum au făcut-o naturalistii într-o viziune pesimistă asupra lumii, realismul s-a interesat de dragostea împlinită și de frământările lui Levin pentru a-și da un sens existenței. Levin nu e nici mediocru, nici geniu, nici anormal. E un om surprins în complexitatea și în unitatea lui. O mare parte din literatura modernă a pierdut interesul pentru adultul normal, se ocupă cu predilecție de „Erostrate” sau de „copiii teribili”.

În „Trei nuvele exemplare și un prolog” Unamuno reamintește de „o teorie ingenioasă” a lui Oliver Wendell Holmes. Când Ion stă de vorbă cu Toma, stau de vorbă de fapt șase personaje — adevăratul Ion, cunoscut doar de creatorul lui. „Ion ideal al lui Ion” — care „nu e niciodată cel real, ci adesea e foarte diferit de el”, Ion ideal al lui Toma, care nu e niciodată Ion cel real și e adesea foarte diferit de amândoi. De asemeni, există trei Toma corespunzători. Reluând formula lui Holmes și traducând-o într-alt limbaj, Unamuno arată că „în afară de cel care sîntem pentru Dumnezeu dacă sîntem într-adevăr ceva pentru Dumnezeu, în afară de cel care sîntem pentru ceilalți și de cel care credem că sîntem, există cel care am vrea să fim ¹⁾”.

¹⁾ Unamuno. Trei nuvele exemplare și un prolog, p. 25, 27, Paris, Kra.

Intervenția lui Dumnezeu nu e făcută să simplifice problema, dar cele două formule ale lui Holmes și Unamuno rezumă un întreg drum parcurs de la cunoaștere la relativizarea personajului.

Pentru omul aflat sub presiunea vieții capitaliste, contrastul între comportarea și felul real de a simți și gândi se complică adesea enorm, devine comportare diferită după medii diferite. În „Les Thibault” există un personaj, militant socialist, mărunț funcționar. „Bat la mașină. Spun „Da, domnule” de dimineată pînă seara și bat. Ce contează? Seara mă regăsesc. Sint liber să gîndesc: „Nu domnule”, toată noaptea pînă a doua zi dimineată” ²⁾. Variantele de comportare sint complicate în „existența subterană” de care vorbește Dostoievski. Divergența între aspirații și realitatea caracterului a creat personajul doamnei Bovary și a creat conceptul de bovarism. Pentru a descoperi personajul adevărat, scriitorul înmulțește unghiurile. În „Legenda” lui Clémence Dane, contururile unui personaj care a murit sint reconstituite din amintiri, din ecouri. La Camil Petrescu, adevăratul Ladima e căutat în confruntarea dintre impresiile lui Fred Vasilescu cu comentariile Emiliei și cu scrisorile lui Ladima însuși.

Dar lovindu-se de diversitatea planurilor, căutarea adevăratului personaj devine în literatura decadentă scepticism psihologic. Adevărul interior e incognoscibil, ca și cel exterior, există numai puncte de vedere, afirmă cîteva piese ale lui Pirandello. La el echivocul titlurilor capătă caracter programatic. „E așa (dacă vi se pare)”. „Poate că da, poate că nu”. În „E așa (dacă vi se pare)”, Doamna Ponna, femeia voalată, apare la sfîrșit pentru a declara: „Sint cea care mă credeți”.

Astfel, pe drumuri deosebite, curente și opere par a se infunda într-un impas al cunoașterii. E un proces care în literatura contemporană dă conceputului de decadentă un conținut complex și tragic.

²⁾ Les Thibault. Partea a cincea, Sorreliana, p. 45, Gallimard.

Subiectivizarea personajului se accentuează treptat în câteva etape. Cu Proust se pornește lupta sistematică împotriva conceptului de romancier demiurg, în stare să cunoască intrigi și personaje cu trei dimensiuni. Personajele proustiene sînt extrase exclusiv din experiența directă a naratorului, există în raport cu el, dependente de el. Obiectivizarea personajelor, străduința realismului de a tăia cordonul ombilical, de a crea fapte trăind pe picioare proprii, e contrazisă teoretic. Scriitorul nu poate depăși propriile lui trăiri.

Celălalt aspect al subiectivismului, concretizat în rolul covârșitor al introspecției care domină observația exterioară, e vizibil și la Proust și mai ales la Joyce.

Nu latura cantitativă are importanță. Introspecția nu e realistă dacă e redusă la anumită cantitate — decentă — și nu devine subiectivistă, atunci cînd depășește acest barem, greu de fixat. Monologul interior — formă modernă a introspecției, care se străduiește să păstreze individualitatea stărilor de conștiință — nu implică neapărat subiectivism. Prin el personajul poate căpăta profunzime fără a-și pierde soliditatea. E cazul cu „Domnișoara Else” a lui Schnitzler. Subiectivismul e în primul rînd izolarea de lumea exterioară care-și pierde din realitate. Monologul interior devine la Joyce — și faptul se accentuează enorm de la „Ulise” la „Vegehea Finneganilor” — un procedeu menit să exprime individualitatea pură a unor stări sufletești obscure și discontinue. E o atomizare, o pulverizare a reacțiilor și deci a personajelor. Leopold Bloom, Dedalus, Doamna Bloom, devin doar nume proprii, etichete sub care se desfășoară stări sufletești prea puțin unificate. La capătul drumului se vor afla romanele lui Nathalie Sarraute cu atmosferă psihică lipsită de personaje.

Subiectivizarea înseamnă și fragmentarea realității, considerarea ei parțială. E o trăsătură care se întîlnește nu numai în literatura introspecției. Literatura americană a „comportamentului” își reduce si-

metric perspectiva. Față de personajele fără trup, trăind într-o lume vagă, iată personajele fără viață interioară, reduse la gest, mișcare, limbaj. La scriitori ca Hemingway sau Steinbeck, reacția interioară există prin implicații și capătă tocmai prin prezența ei în penumbră o putere tragică specială. Dar la autorii mai mărunți de romane negre, la un Chase sau Mc Coy, reducerea perspectivei e strictă. Parțializarea, înfățișarea îmbucătățită a personajului ia apoi forma mărginirii la un unghi, la o trăsătură. În locul personajului tridimensional, văzut ca un întreg, cu comportare externă și viață de conștiință, se înmulțesc siluetele și umbrele.

Personajele sînt din ce în ce mai puțin credibile. Nu numai pentru că s-au subțiat și s-au subiectivizat, ci pentru că, după cum remarcă Weidlé, se produce o deplasare a atenției scriitorului de la personaj la procedeele prin care îl construiește. E o trăsătură de decadență care se regăsește și în alte arte, în plastica sau muzica modernistă. Scriitorul se interesează — și caută să ne intereseze — nu de personaj, nici de ceea ce ar comunica prin el, pentru că adeseori nu comunică nimic. E atras de joc, de ingeniozitatea construcției. De aici diversele „jurnale de creație” care urmează opera, o explică. De aici și tonul de mînuitor de marionete pe care-l folosește din cînd în cînd Gide în „Falsificatorii de monede”, ori rețetele atribuite de Aldous Huxley lui Philipp Quarbes, personajul care-l reprezintă în „Contrapunct”.

Scriitorul nu mai crede în realitatea personajelor sale pentru că nu mai crede în realitate — pur și simplu.

Impasul acesta al personajului nu s-a ivit ca o fatalitate a cunoașterii artistice, din însăși desfășurarea ei. E consecința unei concepții idealiste și devine inteligibil dacă-l raportăm la ea. Ofensiva gândirii burgheze a avut, în afară de laturile ei ontologice și gnoseologice, ecouri directe în artă. De aceea, cu diferențe create de problematica și limbajul propriu, fenomenul se regăsește în principalele arte,

asa cum se regăsește în știință și filosofie. Sint reflexele aceleiași concepții despre lume.

În 1890, Renan publica sub titlul de „Viitorul științei” niște „cugetări din 1848” în care-și afirma încrederea în posibilitățile cencetării și gândirii științifice. Scriitorul septuagenar își regăsea astfel optimismul tinereții, care era și optimismul omului revoluționar menționat de subtitlul cărții. Dar în jurul lui începuse să crească fluxul iraționalist. Gândirea burgheză se orienta pe toate căile spre idealism și relativism filosofic. Unul din procedeele frecvent folosite a fost și continuă a fi interpretarea în acest sens a descoperirilor care, de fapt, adâncesc cunoașterea. Lenin a arătat cum a luat empiriocriticismul noile cunoștințe despre structura materiei drept pretext pentru a clama că „a dispărut materia”. Mai târziu, conceptul de indeterminare al lui Heisenberg, care avea un sens experimental precis, a fost transpus pur și simplu în indeterminism filosofic. Cărțile de filosofie ale lui Lucian Blaga caută peste tot — într-o astfel de interpretare a indeterminismului, în finalismul biologic al lui Driesch — argumente pentru „goluri” ale cunoașterii prin care să pătrundă misticismul.

Recrudescența idealistă s-a făcut mereu simțită în modul în care au fost selectate ecourile filosofiei și științei asupra artei. Căci influența reciprocă a diferitelor forme de conștiință socială nu se exercită automat, ci urmează orientările ideologiilor în conflict. Enciclopediștii urmăreau cu încredere știința veacului, îl comentau pe Newton. Interesul subiectivismului literar din zilele noastre se îndreaptă spre interpretările aflate la granița științei sau la antipodul ei. Noile forme de literatură naturalistă pornesc de la acceptarea unilaterală a datelor endocrinologice sau de la observațiile oferite de caracterologie, transpuse rigid. Caracterele apar în literatură fixate congenital de starea glandelor cu secreție internă, ori, mai frecvent, de dinamica inconștientului și subconștientului. Psihanaliza — redusă de altfel la

cîteva scheme care accentuează în special pan-sexualismul — a cunoscut în arta zilelor noastre ecouri prelungite. În special literatura și filmul o folosesc mereu pentru justificări ale atracției spre patologie. În filmele americane, psihanalistul e un personaj la fel de frecvent și de indispensabil ca și croitoreasa de lux. Dar dincolo de ceea ce e modă și caricatură, atracția are sens mai grav. Obsesia inconștientului tinde să acopere orizontul romancierului, să-l împingă spre obscurul psihologic, așa cum diferitele formule idealiste îl orientează spre subiectivism.

Sursele comune ale ofensivei iraționaliste și antiștiințifice în artă, în știință și în filosofie apar din oricare perspectivă le-am cerceta. Sint evidente, de asemenea raporturile parțiale și directe între un curent, o operă și o direcție filosofică sau științifică. Raportul literaturii americane care evită analiza cu psihologia „behavioristă” a lui Watson nu mai are nevoie de demonstrație. E ușor de detectat și influența lui Bergson asupra lui Proust. Negînd eficacitatea cognitivă a inteligenței, care e socotită că geometrizează rigid, Bergson a promovat intuiția, după el singură în stare să surprindă concretul, individualitatea lucrurilor, mișcarea și devenirea — mișcare interioară. Analiza lui Proust e hipnotizată de concretul, de individualitatea stărilor de conștiință pe care caută să le surprindă în succesiunea lor întimplătoare, așa cum le evocă memoria mecanică. La filosof și la scriitor aceeași ostilitate față de generalizare și organizare, aceeași fascinație exercitată de „individualitatea pură”. De altfel, poziția estetică a lui Bergson așa cum apare în „Le rire” consideră arta ca un mijloc de a surprinde individualitatea și mișcarea obiectelor.

Astfel solipsismul gândirii idealiste își are corespondentul în solipsismul literar, în personajul închis în lumea lui interioară, strigîndu-și singurătatea și neliniștea. Consecința inevitabilă a idealismului, solipsismul care nu recunoaște altă realitate decît conștiința subiectului cunoscător, e

socotit aberant chiar de către unii idealisti. Schopenhauer îl considera potrivit numai pentru o casă de nebuni. Solipsismul literar ia forme diverse, specific complicate și deghizate. Impasul e același, e impasul gândirii idealiste în genere. Lumea exterioară și interioară, personajul extern se pulverizează până la dispariție, după cum până la urmă se pulverizează și cel care spune eu.

Progresul în cunoașterea artistică e obținut uneori și de opere viciate în măsură mai mare sau mai mică de influența distructivă a idealismului. Realitatea s-a impus artei. În condiții istorice noi, se repetă contrastul faimos între opera și concepția lui Balzac. Numai că Balzac a împărțit încrederea în știință care caracteriza gândirea avansată a vremii lui. Legitimismul ori notele măstice luate de la Swedenborg, n-au putut influența decît în măsură infinit de mică soliditatea clădirii lui realiste. La Proust, concepția idealistă pătrunde la altă adîncime. Datele se schimbă de la scriitor la scriitor și cer analiză la obiect, disocierea a ceea ce înseamnă pași înainte în cunoașterea personajului și a ceea ce e aspect al decadentei.

*

Originalitatea istorică, treaptă calitativă superioară pe care o reprezintă realismul socialist apare și în comparație cu formele anterioare ale realismului și în contrast cu solipsismul literar. Raportate la personaj se pot observa aceste trăsături noi — zămislite de împrejurări revoluționare.

Se redescoperă și aici cele două aspecte inseparabile, continuarea și noua treaptă calitativă. Moment esențial nou în cunoașterea personajului, realismul socialist nu abandonează nici una din descoperirile făcute treptat. În fața formulelor decadente care anulează cunoașterea, pulverizînd-o și relativizînd-o, stadiul pe care-l aduce realismul socialist integrează aportul vechiului realism, dezvoltîndu-l potrivit unei înțelegeri noi: regăsim transformarea ca proces, raportul între previzibil și neprevăzut, între caracter și împrejurare, înțelegerea complexă a caracterului,

sondajul în zonele umbrite. Drumul sinuos pe care rătăcește Melehov pînă la prăbușirea finală se datorește tocmai capacității creatorului său de a înțelege multilateral evoluția unui personaj. În literatura sovietică și în toate celelalte literaturi realist-socialiste, trăsătura se regăsește la toate dimensiunile. Nu numai la Ilie Moromete, personaj a cărui complexitate a stimulat într-atît comentariul critic, nu numai la Jora, Teodorescu, sau la celelalte des citate și incontestabile reușite ale romanului nostru contemporan, ci la orice creație cît de cît reprezentativă pentru concepția și metoda nouă.

E, în primul rînd, o înnoire de atitudine în fața vieții — ceea ce implică multiple consecințe estetice. Pentru scriitorul realist socialist lumea — și personajele care o reproduc literar — e reală, credibilă — ceea ce dă plămîurilor artistice soliditatea de care e din ce în ce mai lipsită arta de fantasmă și de proiectări subiectiviste. Dar în opoziție cu vechiul realism-critic, lumea poate fi transformată. Distincția pe care a stabilit-o Marx în „Tezele asupra lui Feuerbach” între vechea și noua filosofie își are corespondentul în artă, pentru că aspectul filosofic — înnoirea concepției despre lume — e fundamental. După cum e definitorie pentru realismul socialist partinitatea, participarea deschisă și totală la revoluție și la construcția socialistă. Estetic ele sînt temelia ideologică pentru noul romantism revoluționar și se manifestă în construcția personajelor care se definesc și evoluează în raport cu practica revoluționară. Lucrul e evident pentru figurile de revoluționari — unificați de conștiința scopului și de sentimentul că fac parte din forța organizată care înfăptuiește socialismul. Dar și pentru toate celelalte tipuri, pentru cei ostili, confuzi sau incapabili să se rupă de vechi prejudecăți și obișnuințe, pentru Volodea Sofonov sau Mecik. Reacțiile tuturor sînt determinate de contactul cu revoluția căreia i se alătură sau i se opun.

Dinamica personajelor capătă o amploare specifică. Transformările devin neobiș-

noapte, atât prin distanțele străbătute cât și prin neprevăzutul etapelor intermediare, prin sinuozitățile drumului. Pe căi cctite și mereu altele, unii oameni se apropie de revoluție, alții sînt irevocabil respinși. Importanța excepțională a împrejurărilor revoluționare nu înseamnă că în realismul socialist personajul devine o bucată de ceară, modelată de istorie într-un sens sau altul. Raportul descoperit de vechiul realism între caracter și împrejurare, între ceea ce e dat anterior și ceea ce se formează, capătă acum o complexitate specifică, fără a abandona nici unul din termeni. Împrejurările revoluționare nu operează în vid, dar transformă mai adînc. De aici și diversitatea traiectoriilor individuale. Chiar cînd seamănă între ele, drumurile sînt tot atât de nuanțate ca și fizionomiile, ca și amprentele digitale. Acesta e înțelesul profund al întâmplărilor din „Calvarul”. Patru oameni ajung pînă la urmă la revoluție. Dar pentru Teleghin pe care totul îl apropie — poziția socială, atitudinea politică anterioară, diferite experiențe — drumul e mai drept, clarificarea mai rapidă. Roșcin va trece prin purgatoriul unor întâmplări tragice. Va nimeri în rîndul albilor și la Mahno, pînă ce prejudecățile și morga ofițerească se vor pulveriza.

Împrejurările care sparg prejudecăți și călăuzesc oameni dezorientați au și efectul contrariu, spulberă aspirații iluzorii, dezghioacă indivizii de personalități de împrumut. E un sens centrifug al transformării. Oamenii se îndepărtează de revoluție de care s-au crezut — uneori sincer — aproape. Liza lui Fedin care ajunge de la primele bucurii ale adolescenței la căsătoria cu fostul procuror, Mecik, din „Înfrîngerea” lui Fadeev, căutîndu-și în plină luptă un culcuș ferit, Suslănescu din „Setea”, bătut de toate vînturile și hamletizînd meschin sînt astfel de noi bovarici, readuși la ordine de realitate. La un alt nivel etic, Andrei Starțov din „Orașe și ani” plătește pentru lipsa de tărie, pentru că pînă la ultima lui suflare... „n-a dat o singură dată din mîini și-a așteptat ca

vîntul să-l poarte spre limanul unde trebuia să ajungă”.

Rotăția de o sută optzeci de grade care-l smulge pe un personaj onest ca Roscin dintre albi sau dimpotrivă, îl îndepărtează de revoluție pe cel care s-a crezut vremelnice alături de ea, implică schimbări în caracter, dar nu mutații. Personajele nu-și schimbă caracterele ca îmbrăcăminte. La capătul „Calvarului” regăsim coordonatele caracterului lui Roscin — onestitatea și tăria și tocmai astfel de trăsături i-au dat posibilitatea să-și asimileze lecția revoluției. La Adam Jora, matur, atât de deosebit de adolescentul impulsiv și colțos, vechea îndîrjire e canalizată de activitatea revoluționarului. Raportul se modifică în fiecare carte și la fiecare personaj după diversitatea concretului. Dar transformările de nerecunoscut, sau cele prin străfulgerare, fără un minim de motivare — sugerată măcar — sînt doar semne de stîngăcie.

Oamenii se transformă mai rapid și mai adînc în revoluție. Dar pentru o întreagă categorie de personaje, transformarea înseamnă unitate superioară a caracterului. Pentru un revoluționar, afectele și tendințele tind să se subordoneze țelului, clarificat de conștiința istorică. Se nasc astfel personajele cu potențial etic și cu conștiință politică superioară.

Se citează adesea marile exemple ale literaturii. Pavel Vlasov, Levinson, Comisarul din „Tragedia optimistă”. Dar literatura și viața nu cunosc numai cazurile în care unificarea se realizează cu seninătatea unui eroism pe deplin conștient. Formele acestea superioare sînt desăvîrșirea unui proces care poate începe cu un gest, cu o hotărîre. În momentul în care Țugurlan al lui Marin Preda capătă îndrăzneala să-și spună cuvîntul la sfatul de duminică al țăranilor cu avere, începe o evoluție cu sens clar. Drumul parcurs de Țugurlan în acest prin volum al „Moromeților” nu-l duce mai departe de înfruntarea jandarului și a primarului. Mai tîrziu ni se menționează — indirect — educația pe care personajul o primește de la comu-

niștii închiși. Unificarea personajului este un aspect al procesului mai larg de transformare și scriitorul o poate urmări în momentele cele mai diferite, pe parcursuri restrinse sau desfășurate larg.

Unificarea e unul din aspectele noi ale personajului înaintat ca și o anumită putere de a scruta desfășurarea viitoare a evenimentelor, un anumit patos al participării. În diversitatea infinită de caractere pe care le plămăiește literatura respectând diversitatea realului, se pot distinge aceste linii directoare. Ele sînt comune pentru personaje felurite pentru că sînt zămislite de atitudinea comună în fața vieții. Partinitatea personajului are consecințe asupra caracterului după cum partinitatea scriitorului se răsfrînge estetic în tot modul lui de a crea. Trăsăturile obiectiv romantice se ivesc la personajele cele mai diverse. Ilie Barbu al lui Marin Preda nu e un liric. Dar *a ales* și anticipează încordat posibilitățile pe care le deschide gospodăria colectivă pe cale de înfăptuire. Interesul pentru viitor, ca și patosul participării directe la luptă se regăsesc și la personaje atît de diferite ca Adam Jora, ori Anton Filip. Potențialul afectiv la care trăiește Pavel Korceaghin este altul decît cel al lui Davidov. Aceeași deosebire între caracterele lui Davidov și Nagulnov. Violent, ascunzînd după purtările lui colțuroase, frămîntarea patetică a revoluționarului, Nagulnov visează mereu la revoluția mondială și se pregătește ca pentru un eveniment foarte apropiat, studiînd limbi străine. Davidov e practic și meticolos, controlează cu simpatie dar și cu neîncredere inițiativele lui Nagulnov, care mereu ispitit să precipite cursul faptelor, e gata să colectivizeze găinile.

Dar singura izbucnire lirică a lui Davidov în tot romanul arată cît de profund e orientată întreaga comportare a acestui spirit pozitiv de conștiința țelului. Bătut de femei, după ce a încercat să le îmbuneze prin glume, Davidov lasă să-i scape o exclamație revelatoare: „Pentru voi facem asta” le strigă el, „purtîndu-și în jur ochii plini de o lumină stranie”.

Atitudinea lui Barbentane al lui Aragon în timpul represiunii anticomuniste, ori felul cum eroul din „Curentul subteran” al lui Malz rezistă la torturi, arată generalitatea fenomenului, în realismul socialist. Firește, ca fiind consecința conștiinței revoluționare și acest potențial romantic variază de la personaj la personaj, după gradul lui de dezvoltare.

În acest sens trebuie înțeleasă și perspectiva pe care asemenea personaje o au față de evenimente. Perspectiva lor istorică și deci capacitatea de a acționa eficace progresează prin acțiunea reciprocă dintre teorie și experiență. În contactul dintre Ceapaev și Furmanov, amîndoi învață.

Trebuie stăruit asupra unui adevăr prea adesea uitat în beletristică și în critică. În realismul socialist, integrarea a ceea ce s-a dobîndit se produce dialectic, prin negarea treptelor precedente și printr-o sinteză superioară. Ea nu poate însemna reîntoarcerea la stadii depășite, după cum materialismul dialectic nu înseamnă reîntoarcerea la statuia însuflețită a lui Condillac, nici la omul-mașină al lui Lamettrie.

Este astfel condamnată o eroare care — așa cum se întîmplă de multe ori — provine din aplicarea simplistă a unei definiții sau formule, înțeleasă în litera și nu în spiritul ei. Ideea atît de fertilă a concurenței dintre curenți și stiluri în cadrul realismului socialist nu poate însemna nici acceptarea necritică a ceea ce e străin de ideologia socialistă, nici imposibile reîntoarceri.

Intervine și confuzia de terminologie — care adesea înseamnă confuzie de noțiuni. S-a putut întîmpla ca apeluri entuziaste și de fapt bine venite în favoarea romantismului revoluționar să fie astfel formulate, încît s-ar fi părut că ni se pretinde să jucăm o nouă variantă a disputei Hernani. Astfel se explică și elogiul clasicismului ca un curent compatibil cu realismul socialist.

Ne lovim aici de echivocul termenilor și al noțiunilor. Problema a fost analizată într-o dezbatere organizată de redacția re-

vistei „Viața Românească”. Din păcate, intenția inițială de a se ajunge de la schimbul de păreri oral la o dezbatere în scris, n-a putut fi atinsă, discuția fiind prea largă și haotică. Mi se pare însă că felul în care s-a combătut atunci neoclasicismul era excesiv, căci respingea și un anumit tip de scriitor. Există — și nu numai în proză — un tip cu obiectivitate mai accentuată, cu mijloace artistice mai echilibrate și mai lucide, cu mai mult calm al narațiunii sau al impresiei, de obicei cu posibilități în special plastice. Din acest punct de vedere, Petru Dumitriu e clasic, în timp ce tumultos, și patetic, Laurențiu Fulga e romantic. Termenii pot fi convenționali, se pot baza doar pe analogii, mijloacele artistice pot fi foarte inegale. Dar existența tipurilor diferite de creatori, e evidentă și foarte necesară.

Asta nu înseamnă însă că ne putem întoarce la clasicism și reactualiza curentul ca atare. Nu putem rămâne la viziunea despre om a clasicismului, așa cum nu putem reinvia mecanica lui Descartes.

Stadiul cunoașterii și procedeele artistice nu se confundă. Folosirea unui anumit procedeu x sau y nu e indispensabilă, dar stadiul actual de cunoaștere artistică, da. S-a arătat în cele ce preced că și în privința felului de a înțelege și construirii personajul, modernismul înseamnă decadentă, e consecința estetică a unei concepții idealiste despre lume. Dar aceasta nu justifică cramponarea de un limbaj și de mijloace vechi, așa cum o face literatura neosemănătoristă, ori o anumită pictură linsă și caligrafică. Simțim că plastica trebuie să-și croiască drum împotriva abstractizării care ermetizează și descărnează imaginea și împotriva rigidității academiste.

Folosirea limbajului vechi poate răspunde unei intenții artistice speciale. Ravel evoca „valsuri nobile și sentimen-

tales”, comentându-le în limbajul armonic și orchestral al zilelor noastre. Suița pentru lăută a lui Respighi folosește, dimpotrivă, limbajul epocii respective. Dar în amândouă cazurile, un artist din zilele noastre evocă, ironic sau nostalgic, etapa din trecut.

Nu cunosc în literatura modernă vreo scriere viabilă care să adopte concepția clasică asupra personajului, stăruința aproape exclusivă asupra trăsăturii dominante, viziunea statică. Multele personaje memorabile care se perindă în „Cronica de familie” — ca să luăm un exemplu care a stimulat frecvent calificarea de clasic — implică înțelegerea contemporană a personajului. Nu mă refer numai la cite o figură măcinată de sentimente de inferioritate socială, cum e prefectul din „Bijuterii de familie”. Dar înțelegerea dezvoltării personajelor în proces și în complexitate, chiar când o trăsătură se impune în prim plan, e implicată în crearea Davidei, a lui Dim Cozianu sau a Alexandrei Lascari.

Neo-clasicismul nu înseamnă respect pentru clasici, nici ierarhizare artistică. Pot să consider că la altitudinea pe care au atins-o Bach, Haendel, Mozart sau Beethoven n-a mai urcat încă alt compozitor. Dar dacă aș fi în stare să compun muzică, n-aș încerca să-mi exprim admirația copiindu-le stilul și construcția de sunete. Pasișă servilă nu e omagiu. Adevăr valabil și pentru literatură. Personajele care trăiesc în conștiința cititorilor pentru că trăiesc artistic și răsfring transformările lumii — personajele din literatura realist-socialistă — nu sînt produse prin repetarea unor stadii depășite. Soliditatea lor presupune tot ce s-a creat viabil anterior, ca și noua înțelegere, noul limbaj artistic.

SOCIAL ȘI PSIHOLOGIC ÎN ROMANUL ACTUAL

Păreră după care există, în roman, un raport de contradicție, de excludere între studiul fenomenelor sociale și analiza psihologică e nu numai simplificatoare, ci de-a dreptul greșită. După cum greșită este eticheta „psihologism“ aplicată oricărei investigații a conștiinței omenești, chiar când această investigație primește noi sensuri din partea cercetării universului social și acordă acesteia o bogăție de semnificații, pe care ea nu le-ar avea, dacă scriitorul, în loc să pună în mișcare oameni cu o bogată și adânc urmărită viață interioară, ar mînuî doar învelișuri de oameni.

Din acest punct de vedere, este concludent destinul romanului decadent apusean. Ruperea acestuia de realitatea socială se însoțește, merge în pas cu tendința de desființare a conștiinței omenești, cu abolirea personajelor — deci a umanului — ca element constitutiv al literaturii epice. „Revoluția“ romanului, pe care o vestesc cu emfază unii critici și teoreticieni literari și pe care aceștia o anunță mai totală decît „cele (revoluțiile) de pe urma cărora s-au născut romantismul și naturalismul“, forma nouă a romanului pe care o întrezăresc acești profeți literari prevede o „obiectivare totală spre care trebuie să tindă romanul actual, dar care e încă o himeră căci, în fiecare clipă franjurî de cultură... se adaugă lucrurilor, dîndu-le un aspect mai puțin străin, mai comprehensibil, mai liniștitor“ *).

*) Alain Robbe Grillet — Une voie pour le roman futur. Nouvelle nouvelle revue française. 43/56.

Interpretarea lumii și a omului anatemi-zată de vestitorii romanului „obiectiv“ presupune o profunzime a fenomenelor, pe care adepții „noului roman“ o neagă. După ei lumea, omul și obiectele n-au semnificație. „Or lumea nu e nici semnificativă, nici absurdă. Ea este pur și simplu. În oricine caz acesta este lucrul cel mai remarcabil... **“) „În jurul nostru, sfidînd haita adjectivelor noastre animiste sau domestice lucrurile *sînt*. Suprafața lor e netedă și netă, intactă, fără strălucire îndolnică, nici transparență“ ***).

Obiectivitatea romanului este o problemă care se dezbate de mult. Numai că pentru romanul realist al veacurilor trecute chestiunea se punea în mod cu totul diferit. Există de mult romancierul care privește din exterior personajele sau întâmplările și le comunică nepasionat, abținîndu-se de la orice comentariu. Romancierii veacului al XVIII-lea, de pildă un Lesage, Defoe sau chiar Fielding, înregistrau cu predilecție fapte exterioare. S-a și vorbit în cazul lor de un pozitivism descriptiv. Despre personajele acestor romancieri știm, cu deosebire, ce au făcut și cum au procedat. Pe Defoe, de pildă, un istoric literar englez îl numește „colecționar de fapte“ ****). Caracterizarea este, vom ve-

***) Idem

****) Idem

*****) E. Baker: History of the English novel.

dea, parțială și incompletă. E drept că, pentru acești romancieri care au marcat începuturile romanului modern, realitatea e mai ales exteriorul (faptul concret, sensibil, fizic), tot ce este observabil din afară. Ei par să știe, la prima impresie, despre personajele lor cam tot atît cît și un privitor. Acest tip de realism, această venerație față de faptul cotidian, exterior, material e compatibilă cu un anumit gen de adevăr social și psihologic. Ferindu-se să pătrundă în conștiințele creaturilor lor, să întreprindă ceea ce numim astăzi analiză psihologică, acești romancieri selectează totuși întâmplările exterioare după criterii, care să le facă apte a deveni constitutive pentru o ambianță sau un personaj. Așa încît lipsa comentariului, aparenta lipsă de emotivitate sînt înlocuite de orientarea narativă și selectarea faptelor. Dealtfel această lipsă de emotivitate poate fi urmărită la mulți iluștri reprezentanți ai genului, chiar și în veacurile următoare (printre ei Flaubert) și ea nu anihilează, precum se știe, participarea scriitorului, aparent rece și obiectiv, la desfășurarea conflictelor înfățișate.

Pentru scriitorii secolului al XVIII-lea acest tip de cunoaștere artistică — să-i spunem exterioară — era în spiritul unui veac empirist, convins că ființa psihologică a omului este rezultatul exclusiv al experienței simțurilor. Dar o cunoaștere realizată numai la nivelul vieții senzoriale rămîne incompletă și primitivă. Despre acest lucru a vorbit îndelung Lenin în „Materialism și empirio-criticism“. Fără să nege conștiința, empiriștii veacului al XVIII-lea îi sărăceau considerabil conținutul și funcțiunile, socotind senzațiile drept unic izvor al cunoștințelor omenești. De această concepție unilaterală și, pînă la urmă, cum demonstrează Lenin, reductibilă la un nou idealism, se resimte, în literatura timpului, relația om-societate. Se creiază un soi de fatalitate exterioară, în fața căreia conștiința umană, produs exclusiv al excitațiilor externe, răspunde cu o pasivitate și o stereotipie dictate de inexistența sintezelor la nivelul vieții reflexive. Filozofii și scriitorii veacului empi-

rist nu ajung încă să nege conștiința umană.

Curențele psihologice și orientările literare ale unei perioade mai tîrzii o vor face. Și această coborîre a atitudinilor umane la nivelul reacțiunilor unei mașini perfecționate sau a unui organism animal se asociază, firește, cu acțiunea de înjosire a conștiinței omenești întreprinsă în faza cea mai înaintată a capitalismului.

Încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea teoria psihologilor James și Lange deplasează accentul în viața psihică de pe procesele de conștiință pe manifestările exterioare, fiziologice ale emoțiilor: „Pentru James, modificările neuro-viscerale sînt cauza și nu efectul emoției și (după el) trebuie să spunem: sîntem triști pentru că plîngem și nu plîngem fiindcă sîntem triști; sîntem îngroziiți fiindcă tremurăm și nu tremurăm pentru că ne este frică. Simțul comun ne înșală, spune James, emoțiile, frica, bucuria, etc. nu sînt decît perceperea de către conștiință a unor strări organice, declanșate de stimulii externi“.*)

Procesul de desliințare a conștiinței se continuă și se desăvîrșește în concepția psihologilor numiți behaviouriști (behaviour — purtare, comportament). Psihologia behaviouristă, apărută în America în jurul lui 1900, se dispensează cu totul de conștiință. După Watson, teoreticianul curentului „este cu totul posibil ca un observator al comportamentului, care nu ar ști nimic despre sistemul nervos central să scrie un studiu perfect inteligibil și exact despre emoții. Psihologia devine știința comportamentului, o știință a spasmului mușchilor, cel mult o fiziologie a răspunsului posibil la o stimulare... Cu alte cuvinte, după behaviouriști, psihologul trebuie să considere comportamentul în el însuși, fără legături și corelații, să-l descrie așa cum se prezintă în exterior, cu maximum de detalii posibile și să nu caute decît în el însuși categoriile și unitățile ce trebuie întrebuițate pentru a-l explica“.**)

*) Istoria psihologiei de M. Ralea și C. I. Botez, pag. 537

**) idem, pag. 539, 541.

Referirea de mai sus la concepțiile unei orientări în psihologie ni se pare justificată prin consecințele adopțiunii de către unii scriitori contemporani — mai ales în America — a perspectivei behaviouriste. Nu vom merge atât de departe încît să afirmăm, cum s-a mai afirmat, că întreaga literatură contemporană americană este behaviouristă. Descoperim însă influențele acestei gândiri psihologice chiar în paginile unora dintre scriitorii valoroși ai literaturii americane de azi.

În multe din scrierile lui E. Hemmingway, cultul faptului exterior, al gestului mărunț dă oarecare opacitate mesajului operei. Într-o povestire „Neînvingutul“, unde e vorba de destinul unui toreador a cărui stea a apus și care încearcă să recîștige prețuirea managerilor și aplauzele publicului, tragedia personajului e comunicată cu o economie aproape totală de comentarii și cu abținerea totală de la orice investigație a proceselor de conștiință. Tragedia trebuie să se reconstituie din transcrierea fidelă a replicilor și a gesturilor celor mai mărunte, transcriere ce duce uneori la adevărate inventarii de fapte exterioare, gesturi, acțiuni (stimuli și reacții).

„Manuel, rezemat de *barrera*, se uita cu atenție la taur. Făcu un semn cu mina și țiganul fugi iute, desfășurîndu-și capa. Taurul, în plin galop, se întoarse brusc și atacă capa ținîndu-și capul în jos și coada ridicată. Țiganul alerga în zig-zag și în momentul în care trecu pe lângă animal, taurul îl zări și abandonă capa pentru a ataca omul. Țigănușul o luă la fugă și sări peste gardul roșu al balustradei, tocmai în momentul în care taurul izbi în ea cu coarnele. Lovi de două ori în gard cu coarnele, așa că *barrera* începu să tremure. Criticul sportiv de la El Heraldo aprinse o țigară, aruncă chibritul spre taur și apoi scriser pe agenda sa: Mare și cu niște coarne pe placul spectatorilor care plătesc... Manuel înaintă pe nisipul tare, în timp ce taurul izbea în balustrată,“ etc. etc.

La Hemmingway ne întîmpină adesea hotărîrea de a deduce viața interioară din răspunsurile individului față de stimulii

exteriori. La alți scriitori americani, viața conștiinței e pe cale de a fi anihilată cu totul. Creînd un abis între subiectiv și obiectiv, între conștiință și acțiune, între viața sufletească a individului și cea socială, behaviourismul ignoră determinările reciproce dintre conștiință și acțiune, dintre gîndirea abstractă și practică, ignoră dialectica procesului de cunoaștere. De aceea literatura scrisă sub semnul behaviourismului nu numai că sărăcește fînța umană, pe care o limitează la reacțiile unui animal inferior, dar și falsifică natura raporturilor între om și societate.

Oricît de nudă ar fi transcrierea gesturilor într-o nuvelă ca aceea a lui Hemmingway, ele izbutesc, prin acumulare, să păstreze o semnificație, să se constituie elocvente. Teoreticienii romanului apusean de astăzi recomandă denudarea operei de orice semnificație: „În locul acestui univers al *semnificațiilor* (psihologice, sociale, funcționale) ar trebui să încercăm construirea unei lumi mai solide, mai imediate. Mai întîi obiectele și gesturile trebuie să se impună prin prezența lor, iar această prezență trebuie să continue a domina orice teorie explicativă, care ar încerca să le cuprindă în vreun sistem de referințe.“ *) Noul roman trebuie să anihileze mitul profunzimii. Suprafața lumii — iată conținutul literaturii. Într-un articol elogios scris pe marginea celui amintit al lui Robbe Grillet, Maurice Nadeau preia ideea realității solide prin obiectivitate și indiferență și cere un romancier desocializat, de vreme ce lumea obiectelor și lucrurilor, lumea care, în primul rînd, va alcătui substanța romanului viitor, e gratuită, în afara oamenilor și a istoriei lor, în afară de timp și spațiu, rebelă oricărei schimbări, oricărei transformări. Este literatura unui timp imobil. Aceiași imobilitate o cîștigă și elementul uman, dacă esența și semnificația umanului se înlocuiește prin descrierea comportamentului, iar acțiunile omenești se pulverizează într-o multiplicitate de gesturi și purtări. Un caleidoscop

*) Alain Robbe Grillet, op. cit.

de acțiuni — e caracterizarea acordată de M. Nadeau unui roman al aceluiași Robbe Grillet. *)

Tot desființarea vieții psihologice o elogiază M. Nadeau și în legătură cu romanul „Tropisme“ de Nathalie Sarraute, roman descriind indivizi ce aparțin unor tipuri mai degrabă zoologice și ale căror reacții sînt elementare: adaptare, agresivitate, apărare.

Iar Bernard Pingaud face apologia psihologiei desființate în legătură cu romanele lui Jean Cayrol **). Semnificativ pentru orientarea romanului modern, spune criticul amintit, este magia obiectelor și rolul esențial pe care-l joacă acestea în literatura lui Cayrol ca și a altor scriitori apusei. Firește, s-ar putea vorbi de influența cinematografilor care ne-a deprins cu poezia obiectelor, s-ar mai putea evoca și precedente ilustre ca, de pildă, valoarea de sugestie a obiectelor în romanele lui Dickens. Dar în cinematografie ca și în literatura mai veche obiectele semnifică sau sînt instrumente. În romanele salutate de B. Pingaud ele sînt lucruri în sine, „înlocuiesc maximele“ și sînt pe cale de a crea o nouă mitologie.

Obiecte sau personaje sînt deopotrivă menite, în romanul vestit de criticii sus pomeniți, să comunice imaginea unui univers opac, cu suprafețe netede, un univers lipsit de semnificație și respingînd investigația. Raporturile posibile între indivizi ale căror reacții se reduc la tropisme și a căror unică însușire este existența exclusivă din capul locului, posibilitatea unei problematice sociale. Apare, în modul cel mai evident, absurdă ideea de a pune în raporturi sociale fantoșe umane, manechine înzestrate doar cu suprafață nu și cu adîncime.

Presupunînd, prin absurd, că am adopta punctul de vedere al antagonismului dintre social și psihologic în literatură, faptul ne-ar așeza pe o platformă comună cu teoreticienii romanului „modern“ și am pă-

cătui, în acest caz, cel puțin printr-o gravă inconsecvență. Căci, consecvenți, din acest punct de vedere, teoreticienii pomeniți înțeleg că prin mijlocirea unor oameni nețezi și opaci, nu se poate comunica nici un mesaj, drept care ei proclamă ritos desocializarea romanului. Teoretic vorbind, interdependența dintre cercetarea socială și cea psihologică, în romanul realist, e un fapt ce nu mai trebuie demonstrat. Un roman social scris sub semnul behaviourismului total e de neconceput. Rămîne, în cele ce urmează, să demonstrăm cu exemple culese din literatura noastră actuală, natura raporturilor dintre oglindirea conflictelor sociale și investigația psihologică în romanul realist socialist.

*
* * *

Există, firește, după clasificarea lui Ibrăileanu, romanul de creație și romanul de analiză. Ibrăileanu echivalează termenul „creație“ cu cel de comportism. Desigur, termenul nu trebuie să ne deruteze. Ibrăileanu nu se putea gândi la psihologia comportamentului și încă și mai puțin la formulele romanului decadent actual. Între comportismul lui Ibrăileanu și behaviourismul tradus literar o deosebire ne pare esențială. Realitatea exterioară, mișcările, gesturile sînt transparente și semnificative pentru romancierii comportiști sau creatori la care se referă Ibrăileanu, opace și mute pentru adepții mărturisîți sau nemărturisîți ai behaviourismului.

Firește, în epoci de mare tumult social, cum este cea pe care o trăim astăzi, romanul devine cu predilecție creativ, mulțimea și importanța evenimentelor obiective solicitînd cu precădere atenția romancierului. Dar cele două tipuri — cel analitic și cel creativ — nu există în stare pură. Și apoi în romanele cu tematică stringentă actuală și socială, analiza psihologică — devenită scop în sine în literatura psihologizantă — nu se face „în vederea stărilor de suflet pentru ele însele, ci în vederea rezol-

*) Le nouveau roman. „Critique“, aug. sept. 1957

2) Lettres nouvelles, noembrie, 1957

vării problemei“.*) E un adevăr știut că analiza ajută creația, — „complexând fizionomia tipului prin relevarea mecanismului vieții interioare.“

Va fi vorba, prin urmare, în considerațiile pe care le vom face pe marginea romanului nostru actual, nu de investigația psihologică gratuită și de sine stătătoare ci, de cea „subjacentă, contopită creației“**) cum se exprimă criticul de la „Viața Românească“. Această analiză subjacentă creației ni se pare o condiție pentru comunicarea artistică desăvârșită a dinamice sociale, a unor raporturi obiective și tipice între oameni.

În toate timpurile, romanul social a căștigat atunci când autorul a știut să pună în mișcare figuri problematice, înzestrate cu o bogată viață sufletească, fiindcă e esența literaturii și a artei în general să fie interesată, în primul rând, de om. Determinismul social capătă expresia artistică, între altele, atunci când creatorul ne comunică ecoul evenimentelor obiective în conștiințele oamenilor. În literatură am putea spune că se petrece o îndoită determinare. Viața individuală, mișcările sufletești se clarifică în lumina pe care o proiectează asupra lor evenimentele obiective, iar acestea devin mai comprehensibile prin efectele pe care le au asupra vieții intime a oamenilor. Alternarea planului social cu cel psihologic este aproape a oricărui tip de roman, fie el de creație sau de analiză. Transparența comportărilor îngăduie acest lucru. Alegem un exemplu din literatura noastră. În episodul „Salata“ din „Cronica de familie“ autorul nu folosește nicăieri — cum face în alte episoade ale operei — analiza psihologică, pătrunderea în conștiința personajului. Și totuși, după ce sfinșim narațiunea, rămânem cu impresia că ni s-a desvăluit o conștiință umană profund frământată. Din dialogul foarte economic, din replicile puține, pe care le rosteste căpitanul Dumitriu („Aștept ordin scris“), din mimica și gesturile lui — sem-

nificative și ele (privirea fixă a ochilor albaștri și reci) — prinde ființă zbuciumul interior al personajului, ecou al conflictului acut dintr-o conștiință onestă și o autoritate abuzivă. Faptele, gesturile, cuvintele sînt transparente și semnificative. Există scriitori care preferă să meargă cu „obiectivarea“ cit mai departe, să îngăduie cititorului a trage singur concluziile din aprecierea faptelor prezentate cu aparentă lipsă de participatie. Lucrul e posibil și nu devine simplificator decît atunci cînd o anumită opacitate a faptelor îngreuiază deducția cititorului. Nu vrem să spunem că Francisc Munteanu e adept al psihologiei comportamentului și nici că face behaviourism fără să știe, dar e vădită predilecția romancierului pentru expunerea faptelor nude și evitarea comentariului. Cinci oameni stau într-o celulă și așteaptă să fie executați, printre ei personajul principal al romanului „Statuile nu rîd niciodată“, comunistul Horvarth. Horvarth vorbește despre natură, îi învață pe tovarășii de captivitate să joace nasturi, ascultă confesiunile lor, îi face să vorbească pentru a-i feri de gîndul morții. Noi înțelegem de ce face Horvarth aceste acțiuni și înțelegem ce fel de om e cel ce se poartă astfel. Se aud rafale, unul dintre deținuți începe să urle. Horvarth îl pocnește. Urmează zumzăit de avioane și explozii. Au plecat nemții, au venit sovieticii. Francisc Munteanu a înregistrat cu abundență vorbele, faptele, gesticulația personajelor; cu parcimonie reacțiile lor sufletești în aceste momente cruciale. Din înclinarea spre „obiectivitate“ provine și pasiunea romancierului pentru faptele pitorești. Wollmann își surprinde nevasta comițînd o infidelitate cu valetul. Ii cere acestuia s-o plătească pe femeie ca pe o prostituată, apoi păstrează toată viața hîrtia de cinci sute de lei sub cristalul de pe biroul său. Colecționarea de fapte poate da culoare și varietate narațiunii, dar poartă în sine germeul simplificării și chiar al desființării vieții morale a individului uman.

*) G. Ibrăileanu. Creație și analiză. Studii literare, pag. 6.

**) Idem pag. 9.

Un reproș adus adesea și nu odată cu îndreptățire unor romancieri ai noștri de astăzi vizează capacitatea lor de a însuși mai convingător personaje ale trecutului decît pe eroul afirmativ al zilelor noastre. Un roman recent apărut „Fetele lui Barotă” de Cella Serghi ne folosește spre exemplificare. N-aș putea afirma că autoarea sondează cu predilecție conștiința personajelor din categoria „foștilor” față de cea a oamenilor noi. Există, în roman, nenumărate monologuri și deliberări interioare atribuite atît personajelor dintr-o categorie cit și celor din cealaltă. Dar cantitatea monologurilor interioare încă nu e concludentă pentru profunzimea analizei psihologice, după cum într-o piesă de teatru, autorul nu-și exercită funcțiunea de cercetător al sufletului omenesc în aparte-uri. Se întîmplă însă în romanul Celleri Serghi altceva. Cele trei cucoane din lumea foștilor: Elena, Clemansa, Artemiza (aceasta din urmă o bătrînă de optzeci de ani, prima femeie avocat din țară, veche luptătoare pentru drepturile femeilor, astăzi cucerită de lumea nouă) au reacții individuale pregnante și în același timp tipice pentru lumea muribundă din care fac parte sau pentru procesul desprinderii de această lume. Ne amintim, după ce închidem cartea, de calculele meschine și oportuniste ca și de nevrozele Elenei, de aiureala cretină simulată și de viclenia autentică ale Clemansei. Aceste figuri vetuste sînt surprinse în reacțiile lor autentice și în gîndurile lor intime, nemărturisite, chiar dacă scriitoarea n-a știut totdeauna să se ferească de atracția pitorescului prezent în lumea unor babe care organizează serate într-un pod. Cînd ne gîndim însă la muncitorul Barotă din același roman, îi vedem ciuful rebel de pe frunte și ochii pătrunzători, ni-l amintim mîncînd tacticos pîine tăiată în bucățele mici, pe care pune muștar, pe care pune slănină, pe care pune sare și piper — gesturi ce pot caracteriza eventual un temperament, dar mai puțin un caracter investit cu tipicitate. Impresia generală, după lectura romanului, este că personajele „foste” sînt gîndite în reacții psihice și comportamente

specifice, pe cînd personajul afirmativ este privit din exterior.

Un roman ca „Moromeții” de Marin Preda dovedește elocvent raportul de reciprocitate, în romanul actual, dintre analiza psihologică și înfățișarea realității sociale. E greu de închipuit ce ar deveni conflictul romanului, fără realismul psihologic desfășurat de autor. Toate trăsăturile de caracter și reacțiile interioare ale lui Moromete, atît de subtil urmărite de Marin Preda, atît de des discutate în critica noastră literară, sînt un rezultat al unei situații obiective. Dublul plan al existenței lui Ilie Moromete, permanenta disimulație a personajului, acea filozofie a glumei pe care se silește s-o adopte, autoamăgirea și liniștea aparentă, întreruptă de momente de dureroasă luciditate, caracterul temporizator al acțiunilor sale, toate acestea sînt acțiuni de apărare împotriva unei presiuni exterioare, de care Ilie Moromete nu știe cum să se ferească altfel, împotriva catastrofei iminente ce trebuia să ducă o întregă categorie socială spre împlinirea unui nemilos destin, să ducă mica gospodărie țărănească la ruină. Fiind rezultatul unei desfășurări obiective a legilor societății capitaliste, tragedia intimă a lui Moromete vădește din partea autorului tocmai adîncă înțelegere a acelor fapte obiective. După ce, pe parcursul romanului, asistăm la complicata strategie sufletească a personajului, care se înverșunează să mai spere, fiindcă el era „unul dintre aceia care mai credea că speranțele sînt bucurii adevărate și nenorocirile numai ale altora și care în loc să se oprească pe loc, să se trezească și să se înspăimînte, trecea pe drum liniștit și încrezător și dădea bună ziua”, după ce asistăm la căderea lui în capcană, la spulberarea speranței, că „această lume de negustori, perceptori și jandarmi, această orînduire care avea undeva un parlament, ziare, și legi putea fi o orînduire dreaptă”, de abia după aceia realizăm cu toată forța caracterul neuman al societății care-l zdrobește pe Moromete. Analiza psihologică, urmărirea de către autor a tuturor mișcărilor conștiinței lui Moromete ne-a adus, în cele din urmă,

la cea mai cuprinzătoare cunoaștere posibilă, cunoaștere ce nu se referă numai la adâncurile conștiinței umane, ci și la împrejurările obiective, la trăsăturile specifice ale unei anumite societăți.

Există modalități ale investigației psihologice cu care ne-a deprins și romanul realist al trecutului. Arivismul, de pildă, este o temă prin esența ei socială. Un roman al arivismului, în care personajul în ascensiune să nu fie urmărit cu reacțiile și impulsurile lui interioare, morale, este la fel de greu de conceput ca și un roman al arivismului care, fiind un studiu psihologic, omite cu desăvârșire descrierea mediului social, ambianța în care se desfășoară cariera personajului. Fiindcă un arivist este, pe plan psihologic, un ambițios sau un cupid și cariera lui este rezultatul confruntării dintre această structură psihică și un anumit mediu social care favorizează ascensiunea ambițioșilor și cupizilor. De aceea, cele mai multe romane ale arivismului social — între ele „Roșu și Negru” al lui Stendhal — sînt deopotrivă biruințe ale picturii de moravuri cît și ale realismului psihologic.

În „Cronica de familie” găsim cîteva „cariere”, de pildă cea a lui Bonifaciu Cozianu. Petru Dumitriu a realizat o alternanță interesantă între paginile de creație și cele de analiză. După descrierea ororilor războiului urmează mișcarea retractilă a lui Bonifaciu Cozianu, hotărîrea lui de a fi un profitor și nu unul dintre cei folosiți. „Ce tîmpenie, ce tîmpenie. Auzi dumneata ! Cum, dar ar trebui să fiu nebun ! — asta e pentru amărății ăștia de țărani, pentru dobitocul ăsta de ofițeraș, el măcar e de meserie. Dar eu ? Eu ? Eu ? Nu, domnule, faceți-vă afacerile cu alții, nu cu mine. Eu am pretențiunea de a fi cel puțin la fel de privilegiat ca domniile voastre. Mama voastră de ciocoi !” După care, Bonifaciu scrie unchiului Lăscăruș Lascari acea scrisoare care marchează debutul carierei sale. E o carieră de profitor, de ambițios și orgolios, care crede că i se cuvine totul. Dar pentru a cîștiga puterea trebuie să se umilească pînă și un Bonifaciu Cozianu. Momentele de furie neputincioasă trăite în

prezența aroganței regale, după audiența în care regele îi întinde lui Bonifaciu, acum ministru, două degete, sînt parcă descompuse în mișcările lor componente, plasate sub lentila microscopului. Bonifaciu fierbe de minie, rostește în gînd cele mai violente ocări de care e în stare. „Dar gura îi era mută. Ce-i drept, răspunse prin da și nu la două întrebări ale regelui, dar nu făcu nimic ca să-și arate demnitatea întregă, neînfrîntă de obrăznicia monarhului. Plecă mut, urlînd de furie în sinea sa. Așa le fac eu administratorilor mei de la moșie, — dar între dumneata și mine nu sînt relațiile astea !” Răzbunarea plănuită nu se înfăptuiește niciodată. Lașitatea, teama de a pierde cele cucerite sînt mai puternice decît orgoliul feudal. Îndelung mornitul plan de a-i întinde sfidător regelui două degete la prima întrevedere eșuiază. Din nou, în fața arătătorului și mijlociului regal întinse magnanim, mîndria lui Bonifaciu capitulează. „Cu capul vijîind, cu maselele încleștate, Bonifaciu Cozianu simți că i se urcă ceva în gît, că-l trec sudorile. Îi venea să urle, să-i cîrpească neamțului două perechi de palme, să-i zboare maselele din gură. Cu o încordare uriașă îi întinse două degete, dar pe drum mîna i se deschise sub o forță necunoscută, mai tare decît puterile și voința lui, și strînse cu toată mîna cele două degete ale regelui care trecu indiferent mai departe.” Forța necunoscută este presiunea tuturor argumentelor care-i dictează ministrului să se umilească mai degrabă decît să-și piardă poziția în societate. Și cariera lui Dumitrie Cozianu, descrierea ascensiunii lui obiective în ierarhia socială cîștigă în semnificație prin urmărirea evolutivă a psihicului personajului, prin motivarea analitică a ambițiilor sale. Momentul în care acesta decide că evreul Gherson trebuie lăsat pradă legionarilor pentru ca el, Dumitrie Cozianu, să pună mîna pe averea fabuloasă a negustorului, nu reprezintă doar un succes al analizei psihologice, ci întregeste hotărîtor atmosfera de oroare și barbarie din zilele dictaturii legionare.

Tot așa în alternanța dintre scenele de război care prevestesc înfrîngerea armatelor fasciste și gîndurile lui Dimitrie Cozianu care caută o nouă trambulină spre guvernul de după căderea mareșalului, cîștigă deopotrivă pictura de atmosferă cit și portretul moral al acestei lichele aristocratice.

Se pot extrage exemple nenumărate din „Cronica de familie” în favoarea demonstrării raportului de reciprocitate dintre paginile de analiză și cele de creație. Motivarea psihologică dă forță obiectivă crimei Elenei Vorvoreanu; un personaj episodic ca cel al prefectului măcinat de complexe de inferioritate din „Bijuterii de familie” se dovedește apt să clarifice, prin oscilațiile conștiinței sale, natura raporturilor dintre aparatul de stat și oligarhia de pe vremuri.

Personajele romanului lui Titus Popovici „Setea” trăiesc momente de maximă încordare socială. Sînt angrenate în acțiuni hotărîtoare din punct de vedere social. Conflictelor suleștești care răsfrîng în viața interioară aceste acțiuni hotărîtoare capătă valoare obiectivă, de intensă tipicitate. Ana Moș, poate cel mai realizat personaj, poartă în fiecare moment al vieții ei, în fiecare reacțiune psihologică, moștenirea unui trecut, care a făcut-o să prețuiască pămîntul de-asupra tuturor bunurilor vieții. De aceea amintirile ei, cu care se deschide cartea, se obiectivează treptat, devin narațiuni desprinsă de subiect; la fel cum amintirile de război și prizonierat ale lui George Teodorescu devin și ele materie epică obiectivă, deși debutaseră ca mărturisire lirică. Căci amintirile Anei lămuresc, în mod obiectiv, mentalitatea unui grup social, iar cele ale lui George o transformare morală, a cărei valabilitate depășește personajul ce le istorisește. Ambele serii de amintiri au valoare de tipicitate. Mitru Moș reprezintă altă etapă în istoria țărănimii romînești. Reacțiile lui psihologice — structural deosebite de cele ale Anei Moș — sînt rezultatele unei experiențe istorice pe care Ana n-avea cum s-o cunoască. Tot așa frămîntările învățătorului

răspund — îngăduită fie-mi o simplificare pentru nevoile demonstrației — la întrebarea: cum se naște o conștiință de comunist. George Teodorescu își amintește că în divizie el și tovarășii lui „se certau pentru fapte, pentru o interpretare istorică, pentru o atitudine pentru un om, cu senzația precisă că se naște ceva în clipele acelea”. Exact așa se întîmplă de-a lungul întregii cărți: George sau Mitru se frămîntă interior pentru fapte, caută atitudini juste, o interpretare istorică, iar cititorul are senzația că din aceste dezbateri interioare se naște un adevăr cu valoare obiectivă.

Ni se pare că tocmai specificul literaturii realist-socialiste face neîndestulător tipul romanului de strictă creație. Tocmai fiindcă epoca, pe care o transpune literar romanul actual implică reflectarea unor mișcări istorice ale societății omenеști și fiindcă aceste mișcări istorice sînt însoțite de procese psihologice adînci, procese ce exprimă, la rîndul lor, sensul mișcărilor istorice, tocmai de aceea ni se pare o notă caracteristică a romanului actual existența în paginile sale ale unor psihologii în stare de proces. Procesul la capătul căruia un țaran mijlocăș devine colectivist, un om se leapădă de proprietate, un om obișnuit să privească munca sub forma unei sclavii ajunge să o privească drept o justificare a existenței sînt procese psihologice de o esență dinamică, procese ce exprimă prefaceri de ordin obiectiv. Dar literatura e interesată de prefacerea oamenilor mai degrabă decît de cea a instituțiilor, a căror evoluție, în literatură, interesează în primul rînd în măsura în care determină schimbări în individul uman. Mutațiile adînci pe care le trăiesc un Adam Jora, Mitru Moș sau George Teodorescu nu țin de ordinea miracolului; sînt, dimpotrivă, în logica unei epoci revoluționare. Analiza psihologică este însă necesară, tocmai pentru ca aparența de miracol să cedeze în fața stringenței faptelor exterioare și interioare. Acceptînd că astfel de metamorfoze au o obiectivitate socială, sînt procese istoric determinate, nu rămîne mai puțin adevărat că, din punct de vedere

artistic, nu ne interesează numai că Adam Jora a devenit din exploatatul lui Efim omul de partid din partea a doua a cărții, ci cum s-a produs această schimbare. Și acest *cum* exprimă tocmai interesul cititorului pentru analiza psihologică.

Firește, spuneam mai sus, și psihologiile romanelor realist critice sînt determinate de realități obiective, istorice. Arivistul sau ratatul romanelor mai vechi sînt produsele unei societăți cu stratificare labilă, propice ascensiunilor vertiginose și prăbușirilor lente sau brusce. Dar, determinate fiind de atmosfera istorică, psihologiile romanului realist critic se desfășoară într-un cadru dat, limitat, îngrădit și acest cadru e lumea burgheză. De aceea și transformările psihologice nu duc la metamorfoze caracterologice. Rastignac rămîne de la un capăt la altul al romanelor ce-i descriu evoluția un ambițios, iar Bel Ami e de la început pînă la sfîrșit un parazit, un afemeiat, un om abject. Transformările lor țin mai degrabă de acumularea cantitativă. Cadru social constant îi împiedică să trăiască un salt calitativ. Dimpotrivă Adam Jora sau George Teodorescu devin în urma experiențelor sociale și psihologice trăite, alți oameni, oamenii unei alte epoci, înfăptuiesc saltul care-i transformă din indivizi ai unei societăți perimate în comuniști. Această psihologie a mutațiilor calitative, structurale, caracterologice mi se pare specifică romanului scris sub semnul realismului socialist.

Și cu privire la psihologiile negative mi se pare că ne întîmpină deosebiri față de investigația psihologică a romanelor din trecut.

În ceea ce îl privește pe Soslănescu, sondajele pe care le întreprinde autorul în conștiința întortochiată a personajului dau la iveală un intelectual veleitar, laș, nevertebrat, completent față de slăbiciunile sale. E un teren propice trădării. Ceea ce face Soslănescu e important pentru desfășurarea romanului, dar faptele lui, cu incoerența lor aparentă, își capătă justificarea doar prin scoaterea la iveală a mobilelor interioare, a alibiurilor pe care și

le oferă permanent această conștiință individualistă și egocentrică. Căci există fapte prin transparența cărora descifrăm ușor mobilul interior și altele care ar părea derutante, dacă desfășurarea lor n-ar fi însoțită de o adîncă investigație psihologică. Conflictul social apare în toată complexitatea lui, de abia atunci cînd se află antrenate în el individualități vădînd toate dimensiunile conștiinței umane. Cazul lui Soslănescu e elocvent. Analiza conștiinței lui viscoase e investită cu o valoare pe care nu o are analiza niciunua dintre contorsionatele personaje ale lui André Gide. Sîntem departe de autonomizarea vieții psihice cu care ne întîmpină romanele psihologice decadente, direcția psihică a unui James Joyce.

Preferăm totuși comparația cu Gide tocmai pentru că o tratare superficială și eronată a rolului investigației psihologice în romanul actual ar putea îndemna pe un critic neavizat la stabilirea unor paralele între figuri de tipul lui Soslănescu și unele personaje gidiene. Pentru Gide ca și pentru alți reprezentanți ai prozei decadente, analiza psihologică era un „act gratuit“ și scormonirea străfundurilor bolnave ale unor conștiințe contorsionate o voluptate în sine. Nu există, ca atare, în romanul realist socialist vreo incompatibilitate între viziunea romancierului și ori ce fel de caractere, fie ele oricît de contorsionate sau viscoase. Nici Volodia Sofronov din „A fost ziua a doua“ de Ehrenburg, nici atîtea personaje ale lui Fedin nu ne izbesc prin claritate și armonie interioară. Investigația unor astfel de conștiințe se justifică prin valoarea de tipicitate cu care este investită analiza, fiindcă din sondarea gîndurilor lor cititorul cîștigă o mai cuprinzătoare și mai adîncă înțelegere a revoluției morale ce a însoțit-o pe cea socială. O astfel de revoluție precipită și procesele negative, involuțiile sulatești. Cazul lui Soslănescu reprezintă o astfel de involuție, prefacere regresivă pe care o precipită evenimente istorice tumultuoase.

În spiritul unei astfel de concepții apare evident că scopul analizei psihologice în

romanul realist socialist, esențial deosebit de cel urmărit în romanele psihologizante ale trecutului mai depărtat sau mai apropiat, plasează, în același timp, romanul nostru actual la antipodul romanului „obiectiv“, astăzi salutat de rafinații apusului. Ne este la fel de străin universul mala-

div al celor dintii cit și universul opac, lipsit de profunzime al celui din urmă. În cele mai izbutite dintre romanele noastre actuale, cercetarea psihologică desăvârșește cunoașterea artistică a raporturilor dialectice dintre individ și societate.

ÎN JURUL ISTORIEI LITERARE

În Belfagor, rassegna di varia umanità din Messina — Firenze nr. 5 (30 septembrie 1958) întâlnesc un articol al directorului Luigi Russo scris la cererea revistei „Nordlundes Bogtrykkeri“ din Copenhaga, cuprinzând o privire cam sumară, dar totuși precisă, asupra criticii literare italiene contemporane, care mi se pare demnă de a fi discutată și la noi. Aș folosi, dacă mi se îngăduie, prilejul pentru a-mi afirma o poziție proprie, expusă altădată în chip nesatisfăcător (în „Notă despre critica poeziei“ și „Tehnica criticii literare“ din „Viața Românească“, 1958, nr. 1,3) și pentru care mi s-au adus foarte juste obiecții în articolul din „Scinteia“ nr. 4270 intitulat „Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară“.

Luigi Russo s-a făcut cunoscut printr-o polemică susținută asupra interpretării operei lui Dante cu Benedetto Croce și este autorul unei istorii a literaturii italiene concepute în trei volume, din care a apărut în 1957 primul volum „Da Francesco d'Assisi a Girolamo Savonarola“, celelalte două („Dal Machiavelli al Parini“ și „Dal Parini al Croce“) urmînd să fie publicate în 1960. N-am citit această „Storia della letteratura italiana“, dar văd că presa italiană recunoaște autorului titlul de „maestru“, considerîndu-l „il re Lear della critica contemporanea“ (din cauza spiritului polemic) și pretinzînd că în volumul apărut din istoria literaturii, „De la Francesco d'Assisi a Girolamo Savonarola“, se remarcă drept un bun „avvocato dei grandi eretici“.

Voi încerca să arăt poziția lui Luigi Russo așa cum se desprinde ea din articolul „La critica letteraria italiana“, de fapt mai mult o schiță a concepției autorului decît un tablou al criticii literare italiene contemporane.

Ca mulți alții critici și istorici literari din țările capitaliste, Luigi Russo este un eclectic, în intenția de a reuni într-o idee nouă, cîteva idei socotite ca definitiv impuse ale filozofiei idealiste contemporane. Într-adevăr, în lumea burgheză, sistemele eclectice se mai bucură încă de mare prestigiu sub pretextul că, în fond, cum spusese chiar Victor Cousin, întemeietorul eclecticismului, toate sistemele sînt construite cu elemente preexistente în spiritul uman, altfel neputînd apela la autoritatea rațiunii și a conștiinței. În felul acesta, la mulți critici și istorici literari din țările capitaliste vom observa tendința de a concilia concepții cu totul opuse, ca de pildă materialismul istoric cu idealismul propriu zis, critică impresionistă, subiectivă, cu critica marxistă, științifică. Acest lucru l-am constatat și, din greșeală, nu l-am combătut la Mario Fubini în „Critica e poesia, saggi e discorsi di teoria letteraria“ (1956). Este evident că nu toate metodele critice sînt bune, ci numai metoda științifică, aceea care în spirit marxist-leninist apelează la știință, căuînd să explice dialectic opera de artă în implicațiile-i estetice și în condiționările ei social-politice. Lenin a arătat (Opere alese, II, ed. II-a, —, p. 424) că eclecticismul în genere are un ca-

racler vag, de cele mai multe ori reprezentând o soluție oportunistă, în vreme ce dialectica cere să desprindem din complexul fenomenelor tocmai latura principală, „veriga hotărâtoare“, fiindcă „dialectica este concretă și revoluționară“, în vreme ce „eclectica și sofistice... disimulează tot ce e concret și precis“. Așa dar nu acceptarea condescendență a tuturor căilor de analiză în critică ne poate duce la descoperirea adevărului, ci numai delimitarea precisă a metodei științifice și convingerea că nu există atitudini neutre trebuie să ne călăuzească în exercitarea profesiei noastre, numai partinitatea poate asigura o tehnică justă în critica și istoria literară. Articolul din „Știința“ mi-a fost de un mare ajutor pentru a înțelege lucrurile astfel, cum cred că e tot atât de necesar, pe cât de util, pentru cine se ocupă cu literatura.

Să revenim la Luigi Russo. Simplificând mult, el constată în critica italiană contemporană două tendințe principale, o tendință de „storicismo integrale“ și o tendință „individualizantă“ care nu contrazice radical pe cea dintâi, subordonându-i-se. Toată lumea gândește și scrie sub speța „istoricismului“. Vechea distincție care se mai făcea la începutul secolului al XX-lea între critica „academică“, preocupată de autorii clasici, și critica „militantă“, interesată de autorii noi, nu mai are rost astăzi, când universitarii fac critică curentă despre autorii contemporani și cronicarii gazetelor se ocupă de scriitorii de la începuturile literaturii.

Credem că spectacolul e puțin exagerat, Luigi Russo, profesor universitar, ocupându-se totuși mai mult de autorii vechi, cel puțin pînă în prezent, ultimii despre care a scris fiind Carducci, D'Annunzio și Pirandello (chiar în acest număr din „Belfagor“ publică un articol despre Baldassare Castiglione). De altfel accepția termenului „militant“ în critică este alta decît la noi. Prin critica militantă, noi înțelegem astăzi o critică angajată, care luptă pentru un ideal (în țara noastră, pentru o literatură de reflectare a revo-

luției sociale, în cadrul realismului socialist). Luigi Russo folosește termenul în sens dacă nu peiorativ, măcar ironic, referindu-se la acei critici care vor să promoveze pe literații de diverse grupări sau pe literații ce vor să se autopromoveze, printr-un „monstruos narcisism“, ca Giuseppe Ungaretti, care reeditînd faimoasa egolatrie dannunziană, a făcut la universitate un curs despre propria-i operă. Cazul, după Luigi Russo, este simptomatic pentru „istoricismul integral“ al criticii literare italiene.

De patru-cinci ani încoace s-a încercat din nou a se separa critica academică, universitară, de critica jurnalistică (a oamenilor care nu sînt profesori), critica academică constituindu-și un domeniu propriu din „stilistică“. Dar, afirmă Luigi Russo, este vorba de „slabi teoreticieni“, fără deosebită audiență și la drept vorbind tot de niște istorici, mai „evazivi“, care nu vor să atingă nici fondul operei literare, nici istoria civilă.

Prin urmare tendința dominantă a criticii literare italiene este istoricismul integral. În ce constă așa numita „tendenza individualizzante“ a criticii istoriciste?

„Monografiile și studii, și istoria generală, și istoria unei perioade literare, a unui ciclu, a unei mișcări culturale, s-au configurat — scrie Russo — ca istoria unei personalități. Istoriei sociologice, de tip romantic, istoriei atomistice și periferice și exterioare, de tip pozitivist, i s-a contrapuz o istorie care merge către intimitatea individualității scriitorului, și care particularizează însăși istoria culturii ca pe istoria problemelor văzute generîndu-se în concretul lor, în figurile singulare ale gînditorilor, măștrilor, apostolilor, oamenilor de acțiune. În procesul individualizant este satisfăcută într-o formă superioară curiozitatea de ordin psihologic și biologic; se lasă la o parte biografia exteriorului și a efemerului, pentru a se trasa biografia ideală a scriitorului, descrierea lumii sale spirituale, în geneza și desfășurarea sa“.

Cu alte cuvinte, prin tendința individualizantă a criticii istoriciste se înțelege punerea în evidență a personalităților literare înțelese în ele însele ca „singole figure”. Examinând acest mod al unor critici de a interpreta tendința individualizantă, Luigi Russo întrevide pericolul de a se ajunge la o istorie a „monadelor” poetice „una străină alteia, ca planetele sau ca stelele care se mișcă pe firmamentul literar fără nici o legătură istorică între ele”. Acesta ar fi rezultatul istoriei literare înțeleasă (așa cum o vedea Benedetto Croce) ca un șir de monografii independente.

Amendind punctul de vedere monadologic al lui Croce, Luigi Russo nu se întoarce la istoria de tip Francesco De Sanctis, preconizată de unii, pentru că aceasta înseamnă „sociologism”, întrucât la De Sanctis critica autorilor e „coborită” în istoria vieții morale și spirituale a poporului italian. (Deși De Sanctis formulase ideea autonomiei fanteziei, tot el afirma că între poezie și personalitatea artistului există o unitate, opera de artă nefiind decât manifestarea vieții unui popor și semnul idealurilor lui supreme). Concepția lui De Sanctis a fost revizuită de Croce, sub motiv că critica este în primul rând discernerea a ceea ce în ori ce operă de artă e poetic de aceea ce rămâne eteronom (a înțelege „La Divina Commedia” ca operă de poezie, nu înseamnă a o coborî la documentul personalității lui Dante, ci a surprinde unde și pînă la ce punct fantazia înaltă a ridicat, în seninătatea cîntecului, lumea spirituală a poetului).

După ce a adus obiecții atît lui De Sanctis cît și lui Croce, ca ori ce eclectic, Luigi Russo adoptă din fiecare ceea ce i se pare că trebuie menținut, formulînd pe baza principiilor acceptate „una nuova forma di sociologismo” și anume un „sociologismo di tipo immanentistico”.

Metoda lui De Sanctis lămurește numai nexul causal exterior al operei de artă, făcînd legătura între artist și societate, aceea a lui Croce taie ori ce legătură în-

tre opere care rămîn ca niște universuri separate, fără comunicație între ele. Dar istoricul nu poate prezenta literatura ca pe o colecție de cazuri singulare. Critica marxistă a rezolvat de mult această problemă prin raportarea la dialectica luptei de clasă. Literatura apare după materialismul istoric în chip organic ca un fenomen de suprastructură determinat, supus unor legi precise de dezvoltare. Neținînd seama de explicația materialist-istorică, metoda lui Luigi Russo este o variantă eclectică a esteticii idealiste, caracterizată de obișnuitul vag al acestei estetici.

Teza de la care pornește sociologismul imanentist al lui Russo se află în *Estetica* lui Croce (ediția IV, 1912, p. 19) și sună în felul următor: conținutul operei de artă este în ori ce moment formă — „e niente altro che forma”. Nefiind „altceva nimic decît formă” înseamnă că în acest mod, prin el însuși conținutul operei de artă s-a decapitat. Dar, susține Croce, nu pentru a dispărea complet, ci pentru a renaște ca poezie și non-poezie. Poezia ar fi nota lirică individuală, neconfundabilă, non-poezia ori ce poezie căreia i se poate descoperi un conținut de natură conceptuală, etic, didactic sau ideologic. Benedetto Croce a fixat drept conținut al poeziei (și al artei în genere) sentimentul, precizînd că prin sentiment nu trebuie să se înțeleagă desfrîul pasional, ci contemplația. În acest mod poezia, privată de ori ce ideie și desfăcută de activitatea practică, se rupe de realitate, ajungînd o ineleptică sterilitate. Este limpede că oricine adoptă definiția artei în sens crocean, nu mai poate aplica nici un fel de sociologie în analiza fenomenului artistic. De aceea pare cu atît mai curioasă tendința lui Luigi Russo de a introduce totuși un sociologism, fie acesta și imanentist, adică un sociologism rezident în el însuși. Acest sociologism ar privi după Russo ceea ce Croce numește non-poezia, dacă ajustăm puțin noțiunea de non-poezie.

Noi credem că trebuie reexaminat nu numai conținutul noțiunii de non-poezie la Croce dar și acela al noțiunii de poezie. Pentru noi poezia ca ori și ce artă este o

reflectare aproximativă a realității, un mod specific de cunoaștere și de transformare a lumii. Marii poeți de azi și de totdeauna au trăit și trăiesc în plină realitate, totdeauna năzuind către o formă superioară de viață. În perioada construirii socialismului, poetul cîntă omul nou care edifică o lume nouă, lipsită de exploatare. Poezia nu poate rămîne în sfera contemplației ideale, desprinsă de realitate. În condițiile cînd lupta de clasă mai dănuie încă, poetul se situează pe poziția clasei muncitoare, făcînd din creația sa o armă combativă, consecvent revoluționară. Riscul de a ajunge astfel la non-poezie nu sperie decît pe susținătorii artei antirealiste burgheze, evazioniste. Estetica marxist-leninistă accentuează, dimpotrivă, asupra caracterului gnoseologic al artei și al poeziei în special. În orice caz, cunoașterea poetului nu poate să rămînă mereu sub pragul conștiinței, „aurorală“, cum o vrea Croce, funciar subiectivă, „lirică“. Eul poetic se supune legilor colectivității și exprimînd sufletul propriu, poetul nu-i decît ecoul societății în care viețuiește. Marii poeți nu se închistează în microcosmul individual, nu rămîn claustrați în ei înșiși ca într-o monadă, ci depășindu-și sfera proprie, aspiră la obiectivitate, căutînd limbajul în stare de a exprima tendințele maselor.

Să vedem acum cum interpretează Luigi Russo. Pentru el poezia este nota lirică individuală, neconfundabilă, a artistului, non-poezia este *poetica* recognoscibilă în ori ce expresie lirică (distincția are temeieri mai mult formale). Chiar cînd se învăluie, ca sufletele în focul celei de a opta bolgii dantești, zice Russo, *poetica* fiecărui autor se poate totuși izola pe cale gramaticală, din reflecțiile asupra artei, din cugetările asupra vieții sentimentale, din confesiunea asupra preferințelor și adversităților, de care abundă scrisorile și diferitele notații ale poezilor.

„...am vorbit, scrie Russo, încă din tinerete, de o istorie distinctă și în urgentă relație dialectică cu istoria poeziei, istoria poeziei care culege *quid-ul* individual, formal, expresiv al unei opere de artă, incon-

fondibil cu alte glasuri, și istoria poeziei, ca mitologie a scriitorului, post-istoria sa poetică, ca să spun așa, sau ca să nu vorbesc de *post* și de *pria*, haloul, centura, colanul, genunea, spuma de mare din care naște Venera...

„...Pe terenul poeziei găsim infinite legături între un poet și altul istoricește apropiat, ceea ce ne liberează de pericolul unui monadism claustral, separat de universul istoric, numai fiindcă el e un univers prin el însuși. Universul „particular“, ca să fie adevărat „univers“, trebuie să fie totdeauna observat ca univers istoric. Egoismul liric (adopt cuvîntul *egoism* nu în sens depreciativ) se rezolvă în chip necesar, fatal, în acest univers. altruist, sau social sau colectiv sau pleiadic, cum vrem să-i spunem“.

Iată în ce ar consta sociologismul de tip „imanentist“. Istoricul literar ar avea să întocmească, pornind de la documente furnizate de artiștii înșiși, istoria poeziei, a „aurei“ poetice, ca să folosim un alt cuvînt al lui Russo, sau a gustului.

Poate aspira sociologismul immanentist de a deveni o metodă de cercelare științifică? Cu toate asigurările asupra istoricității și concreteții ei, desigur că nu. Căci acest sociologism dizolvă raporturile dintre artă și realitate în prea vaga „aură poetică“, adică într-o „atmosferă“ plutînd pe deasupra capetelor scriitorilor ca o stihie, într-o legătură cu mult prea fragilă cu societatea. După estetica marxist-leninistă opera de artă este, din contra, în legătură directă cu clasa din care face parte scriitorul sau în numele căreia vorbește scriitorul. În articolul „Note critice în problema națională“ (1913) Lenin a formulat una din tezele fundamentale cu privire la receptarea operei de artă, teza celor două culturi:

„În sînul fiecărei culturi naționale se găsesc *elemente*, fie și nedezvoltate, de cultură democratică și socialistă, fiindcă în sînul fiecărei națiuni există mase de muncitori și exploatați ale căror condiții de viață creează în mod inevitabil ideologia democratică și socialistă. Dar în sînul fie-

cărei națiuni există și o cultură burgheză (iar în majoritatea cazurilor chiar o cultură ultrareacționară și clericală), și, ceea ce trebuie să remarcăm, nu numai sub formă de „elemente“, ci sub formă de cultură *dominantă*. De aceea „cultura națională“ în genere este cultura moșierilor, a popilor, a burgheziei...

„...Formulând lozincă „culturii internaționale a democratismului și a mișcării muncitorești din lumea întreagă, noi luăm din fiecare cultură națională numai elementele ei democratice și elementele ei socialiste, le luăm numai pe acestea și în mod *exclusiv* în opoziție cu cultura burgheză, cu naționalismul burghez al *fiecărei* națiuni...”

Această metodă este singura metodă „sociologică“ pe care o acceptăm în istoria literară. Orice altfel de sociologie ni se pare ineficientă într-o istorie literară cu caracter științific. Sociologismul imanentist propus de Luigi Russo este și el insuficient și nu poate duce decât la istoria a ceva foarte inconsistent, fie că numim acest ceva „aură poetică“, stil al epocii sau gust. Dacă ne-ar interesa o istorie a gustului artistic, atunci noi am urmări în orice caz acest gust nu numai în condiționarea sa imanentă, ci în determinarea sa, în primul rând, de clasă.

Deoarece în „Tehnica criticii literare“ sub înfriurirea vechilor teorii, învățate în școala burgheză, am pus pe același plan concepții vădit opuse, în iluzia că s-ar putea împăca, profit de acest prilej pentru a sublinia că o confruntare mai atentă m-a convins de falsitatea așa numitei atitudini neutre. Articolul din „Scinteia“, „Pentru întărirea principialității marxist-leniniste“ m-a făcut să înțeleg că prezentarea obiectivistă a unei concepții poate lăsa impresia că prezentatorul aderă la acea concepție. Aș dori să precizez că nu sînt un adept al esteticii autonomiste, nici al schopenhauerianismului, nici al înșingurării artistului, recunosc însă că vorbind despre aceste lucruri nu m-am delimitat de ele, nici nu mi-am exprimat poziția diferită. În articolul de față m-am silit să arăt cum văd, călăuzindu-mă de principiile esteticii marxist-leniniste, raporturile dintre artă și societate. Prin realism nu înțeleg „realele“, permanențele universului, ca Schopenhauer, ci metoda de reflectare a realității, „act complex, cu caracter dublu, zigzagat“ cum spune Lenin (*Caiete filozofice*, ESPLP, 1956, p. 300).

Nădăduiesc ca în activitatea mea viitoare să-mi afirm mai limpede punctele de vedere în problemele actualității spre a deveni util, în măsura mijloacelor mele, celor care se îndeletnicesc cu cercetarea fenomenului literar din trecut și prezent.

ORIENTĂRI NEMARXISTE ÎN UNELE STUDII
DE FOLCLOR

Clarificarea problemelor oral-poetice populare în lumina învățaturii marxist-leniniste este sarcina de bază a folcloristicii noastre. În această direcție trebuie canalizate toate eforturile cercetătorilor, cu atât mai mult cu cât majoritatea lucrărilor înaintașilor noștri suferă de lipsa unei orientări rigurose științifice. De aceea ne surprinde faptul că în unele din studiile recente sînt reluate teorii învechite, neștiințifice, criticate și înlăturate de cercetători la timpul cuvenit. Teoria originii aristocratice a folclorului, susținută de Naumann, a fost combătută încă de la apariția ei de A. Spamer și părăsită cu timpul de majoritatea folcloriștilor. Giuseppe Cocchiara, în ultima lucrare de sinteză: „Storia del folklore in Europa”, acceptă întru totul poziția critică a lui Spamer reprezentînd desigur punctul de vedere predominant în folcloristica apuseană. Cu toate acestea I. C. Chișimia preia fără rezerve această teorie în studiul dedicat poeziei populare narative (Studii și cercetări de ist. lit. și folclor, nr. 3—4, 1957), vorbind despre originea „cultă” a baladei occidentale, spre deosebire de „sursa autentic populară” a celei românești. Diferențierea artificială a baladei occidentale de cea răsăriteană, care neagă nejustificat posibilitățile creatoare ale maselor populare din apus, nu diminuează cu nimic caracterul ipotezei, autorul avînd grijă să afirme că balada românească are, ca și cea occidentală, caracter de curte. Este aici reluată o teorie mai veche a lui Iorga, după care balada românească s-ar fi dezvoltat cu precădere în jurul marilor curți boierești. Tragismul multora din baladele românești este explicat într-un mod neștiințific, nu prin condițiile social-istorice ale creatorului lor, poporul, ci prin pretinsul „mediu în care ele circulau”.

Impotriva acestei orientări nemarxiste vorbește în primul rînd conținutul de clasă al cîntecelor bătrînești. Este oare de crezut că boierimea se desfăta cu balade ca Miul haiducul sau Corbea, care aveau, ca multe din cîntecurile epice populare, un caracter net antiboieresc? Și care boier sătul ar fi ascultat versuri ca acestea: „Cînd era | Corbea prin țară | ne făcea | și de ocară, | că, dacă ne jăfuia | și dacă ne înmuia, | cînd îi mai ziceam ceva, | măciuca că-mi scutura | și de spete | ne-ndoia, | și neveste | ne răpea, | și cu ele | se plimba”, în care batjocura adresată boierimii este evidentă? Concluziile eronate la care ajunge autorul studiului se datoresc tocmai neglijerii problemelor de conținut. Faptul că în unele balade eroii sînt de origine boierească sau domnească nu schimbă cu nimic lucrurile. Poporul a atribuit acestor eroi calități excepționale și trăsături de caracter prin care și i-a apropiat, făcînd din ei reprezentanți ai luptelor și năzuințelor lui. Și Corbea se pare că la origine a fost de viță aleasă, dacă nu chiar domnească, dar Corbea cel din baladă nu este un erou al boierimii ci al maselor populare. Dacă această baladă ar fi circulat în mediile boierești, el n-ar fi ajuns decît un exponent al luptei boierimii împotriva puterii centralizatoare a domnului.

Cultura boierimii a luat rînd pe rînd un caracter slavon, turcesc, neogrecesc sau occidental, în timp ce poporul a rămas totdeauna credincios limbii, obiceiurilor și creațiilor proprii. De aceea cronicile noastre nu pomenesc nimic (cu excepția lui C. Cantacuzino) despre frumoasele balade românești. În schimb, puținele mărturii mai vechi pe care le avem asupra acestui gen de creație ne relatează mai precis decît orice teorie contemporană mediul în care circulau cîntecele bătrînești. M. Strykowski povestește că a auzit prin 1574—75, călătorînd în țările românești, cîntece despre principii și eroi care „desfălau peste măsură poporul de jos”, și cu aproape două sute de ani mai tîrziu (1730), Paul de Strassburg relatează că mergînd spre Giurgiu (traseu pe care nu se află nici urmă de curte boierească) a văzut cobzari și alți cîntăreți care cîntau cît îi ținea gura cîntecele patriei. Nu vrem să afirmăm prin aceasta că baladele românești nu au fost cîntate deloc la curțile boierilor, dar de aici pînă la a susține că ele s-au dezvoltat într-adevăr în aceste medii este o mare deosebire.

Pe o poziție confuză se situează I. C. Chișimia și în ceea ce privește istoricitatea creației populare, pe care o consideră ca fiind în general slabă. Ipoteza se datorește desigur sensului îngust pe care autorul îl dă noțiunii, acordînd caracterul de istoricitate numai acelor balade care „narează evenimente istorice și care sînt astfel percepute de masele populare”. Sîntem de acord că aceste balade trebuiesc clasificate într-un grup aparte, dar nu putem fi de acord cu ideea că ele sînt singurele care oglindesc istoria poporului nostru. Este neindoielnic că baladele voinicești și în special cele haiducești, multe balade cu caracter legendar și destul de multe dintre cele nuvelistice au un pronunțat caracter istoric. Istoricitatea creației populare în general constă în faptul că ea, reflectînd viața și năzuințele poporului, a păstrat de foarte multe ori ecoul epocilor de-a lungul cărora s-a dezvoltat. În acest sens majoritatea baladelor conțin un element istoric. Caracterul de istoricitate nu are însă o intensitate egală în toate aceste balade, în unele fiind predominant, în altele mai slab. Nu putem fi deci de acord nici cu ipoteza expusă de Mitu Grosu în studiul publicat în nr. 3 Anul III al Revistei de folclor, în care autorul susține că „evenimentul istoric inițial sau posterior constituie, în fond, nucleul baladei populare, chiar atunci cînd el... se estompează”. În primul rînd sînt destul de puține balade care au la bază un „eveniment istoric”, indiferent că e vorba „de lupte mari, de personalități istorice, de conflicte sociale” etc. și în general baladele de acest gen au depășit coordonatele restrinse ale evenimentului concret, ajungînd la mari generalizări artistice. Baladele care au rămas la relatarea evenimentului pot fi bănuite că nu au avut o circulație de masă. În cîntecul gulerului, de exemplu, evenimentul concret nu numai că nu constituie nucleul baladei, dar el a dispărut cu totul, și I. C. Chișimia are dreptate să considere această baladă ca pe o „mare metaforă literară” și s-o încadreze în grupul legendarelor. În afară de aceasta nu e greu de observat că în foarte multe balade s-au suprapus ecourile istorice ale mai multor epoci, fără să fie vorba de evenimente ci de caracterul dominant al unor epoci istorice, așa cum se întîmplă în Meșterul Manole.

Lipsa unui punct de vedere unic marxist, profund științific, face ca și concluziile practice la care se ajunge în asemenea lucrări să fie ușor vulnerabile. Clasificarea propusă de I. C. Chișimia pentru balada românească nu rezistă în întregime unei critici serioase, întrucît ea nu pornește de la un criteriu de conținut ci de la unul formal, acel „element de bază în jurul căruia gravitează celelalte elemente” referindu-se fără îndoială la subiect. Conform acestei clasificări baladele cu conflicte de clasă sînt destul de puține, ocupînd o ultimă subgrupă a baladelor de conflict familial și social, lucru care nu corespunde realității, întru cît lupta de clasă e reflectată în majoritatea baladelor românești. Nu este satisfăcătoare nici clasificarea făcută de Mitu Grosu, despre care însă nu putem discuta deoarece autorul nu aduce niciun argument în sprijinul ei.

O eroare care nu trebuie trecută cu vederea o constituie și ideea fundament a lucrării lui Gh. Vrabie despre teatrul popular. Autorul este de părere că în formele de teatru

popular păstrate azi întâlnim „o profundă legătură cu formele de viață socială, care cu timpul, ca și semnificațiile magice ori liturgice, ajung cu mult în penumbră, de cele mai multe ori cu desăvârșire”. O asemenea poziție denotă necunoașterea realității folclorice contemporane și dovedește o greșită înțelegere a dezvoltării istorice a creației populare, care de-a lungul veacurilor își schimbă sensul și funcția, răspunzând atitudinilor adoptate de colectivitate față de folclor. Peste vechile ecouri ale vieții sociale se suprapun cu timpul altele noi; elementul social nu se șterge cu timpul în creația folclorică, ci se înnoiește. În ceea ce privește funcția, teatrul popular, ca și majoritatea obiceiurilor din jurul anului nou, dacă nu mai are un caracter magic (păstrat totuși pe alocuri), capătă o funcție educativă, însușind colectivității optimismul necesar începerii unui nou d.um. Și vechea funcție magică avea, în fond, aceeași esență, menită să redea omului încrederea în viață și fericire. În nici un caz teatrul popular nu e practicat azi numai pentru a ride, numai de dragul de a juca teatru, așa cum afirmă Gh. Vrabie, decât acolo unde obiceiul este cu totul degradat.

Cele câteva considerații restrinse nu sînt menite să elucideze problemele ridicate. Ele intenționează numai să sezeze unele orientări nemarkxiste în anumite studii de folclor, atrăgînd atenția că asemenea fenomene nu aduc o contribuție pozitivă la lămurirea problemelor pe care folcloristica actuală ni le pune în față.

Pavel Ruxăndoiu

LITERATURA ȘI LINGVISTICA

Aceste note ar fi trebuit intitulate: revista publicațiilor de lingvistică, și ar fi fost mai corect. Cum o recenzie nu poate acoperi însă toate temele dezbătute de către lingviști, fie în publicațiile Academiei R.P.R., fie în cadrul altor reviste, vom analiza pe cele care depășesc stricta specialitate. Mai ales acele studii care au cit de cit conțință cu literatura.

Ca un fapt de orientare tematică am observat că foarte puține dintre articolele apărute se referă la probleme de teoria limbii, la cele ale lingvisticii generale, ne existînd un suficient interes, mai ales în rîndul tinerilor, pentru dezbaterile teoretice din domeniul lingvisticii. Cu excepția studiilor publicate de acad. Alex. Graur, în foarte puține alte articole sau studii se abordează probleme de structură a limbii, de cercetare a categoriilor lingvisticii generale; această prelungită retragere de pe cîmpul teoriei, în favoarea studiului fragmentar, nu e îmbucurătoare pentru că, oricum, analizele la teme restrinse nu se pot face fără o bună pregătire teoretică. Situația în acest caz nu diferă de situația în care se află critica și istoriografia literară în raport cu estetica. Nu se poate concepe o pagină de critică sau o clasare în ordinea valorilor din trecut, fără o bună orientare estetică. Din sfera mai largă a teoriei, un studiu care trebuie remarcat, este cel publicat de prof. Ion Coteanu: „Epocile de evoluție a limbii romîne” („Studii și cercetări lingvistice” nr. 2/1958), referitor la periodizarea istoriei limbii romîne. Pornind de la criterii lingvistice (structura gramaticală a limbii romîne), puse în acord cu istoria poporului român, autorul distinge trei epoci de evoluție a limbii romîne: I) epoca veche (pînă în secolul al XIII-lea), II) epoca medie (sec. al XIII-lea — sec. al XIX-lea), III) epoca actuală (din sec. al XIX-lea pînă astăzi). În raport cu vechile păreri ale lui Ovid Densusianu, Philippide și Al. Rosetti, periodizarea propusă de prof. Ion Coteanu armonizează criteriile de clasare, inerente limbii, cu cele istorice, determinate de studiul științific al trecutului nostru.

Există însă un domeniu care este foarte des cercetat de către lingviști și care întrece din punct de vedere tematic, toate celelalte ramuri lingvistice la un loc; este

vorba de limba literară. Au apărut numeroase cercetări dedicate limbii operelor beletristice pe elemente componente: regionalismele în opera x... arhaismele în opera y... sau studii monografice: limba și stilul unui scriitor. Interesul pentru limba beletristicii nu poate fi decât binevenit; asupra principiilor de studiu — se pot impune însă anumite cerințe. Problema a fost dezbătută de Acad. Alex. Graur într-un articol din „Viața românească” (nr. 4/1950): „Limba scriitorului”; n-o reluăm decât într-un singur aspect: necesitatea unității analizei în fața unității valorii estetice. Problema este dacă analizând limba unei opere, ca valoare de sine stătătoare (ceea ce se chiamă în mod curent studiul măiestriei artistice), putem ajunge la valoarea reală a operei: conținutul de idei al operii. Acad. Graur, în articolul amintit, preciza că în astfel de cercetări, clasându-se elementele limbii (neologisme, arhaisme...) nu se poate trage o concluzie — „nici una în privința valorii literare a operelor autorilor pomeniți, dacă nu le discutăm conținutul”.

Un mic studiu: „Culoare și simbol” al lui G. I. Tohăneanu, apărut în „Scrisul bănățean” nr. 3/1953, pleacă de la premiza corespondențelor cromatice în poezia eminesciană, clasând epitelele în funcție de motivul liric; astfel urmărește motivul „ochilor mari”, peisajul „omocrom” al mării, obsesia epitetului „albastru”... Studiul e bine scris, autorul dovedind spirit de observație și-un condei obișnuit cu propoziția nuanțată. Mă îndoiesc însă că luminează vreuna din ideile poeziei lui Eminescu. Autorul n-a urmărit ideea prin expresie ci unitatea lexicală ca valoare în sine, în cazul acesta ca valoare picturală.

Valoarea plastică a unei expresii este însă un mijloc de captare, de expunere a ideii, și analistul nu poate neglija, în nici un caz, problemele de conținut. Acest mod de a cerceta nu este dialectic, ci metafizic.

Deosebit de animată este rubrica „Cultivarea limbii”, care-și propune să urmărească în publicații și opere — greșelile de limbă. Să ajute, cu alte cuvinte, la îndreptarea greșelilor ce se fac în mod curent de către publiciștii contemporani. Pe lângă acest obiectiv imediat, dacă am înțeles bine articolul program scris de acad. Iorgu Iordan, semnatarii acestei rubrici vor face totodată studii de limbă contemporană, adică vor urmări tendințele de dezvoltare a limbii actuale.

Au apărut câteva articole bine documentate, cum este cel al acad. Iorgu Iordan referitor la limba din publicațiile Academiei, sau altele referitoare la traduceri. Sînt însă și unele care nu depășesc simpla înșirare a dezacordurilor și citarea cazurilor în care propozițiile lipsesc. Cam acesta este orizontul de studiu al unui articol despre limbă din revista de Pedagogie, sau altul, semnat de Magdalena Popescu, intitulat: „Observații asupra limbii din revista „Iașul literar” („Limba română” nr. 4/58). Autoarea culege exemple ilustrative pentru scrisul neglijent al unor publiciști, și în acest caz strădania sa este meritorie.

Deschide apoi o discuție în jurul formei „oaspăt” citat din strofa unui poet, dar observațiile făcute nu țin seama de condițiile specifice de lucru din cadrul creației artistice. Ne lasă chiar să credem că din cauza lui „oaspăt” strofa poetului rămîne nerezolvată. Pe drept cuvînt acesta se poate supăra, citînd la rîndul său cazul lui Eminescu și Argezi și obscuritatea lui Grama, Pruncu, Anghel Demetrescu, Cocoș... și vechia ceartă dintre poeții îndrăzneți și lingviștii puriști și clasicizanți va continua, spre niciun folos al culturii.

Nu știu dacă forma „oaspăt” se folosește în vreun grai; chiar dacă s-ar folosi e bine s-o ocolim. Numai că, din necesități prozodice, poetul poate „îndoi” o formă curentă, potrivit mai bine ideea. În cazul lui „oaspăt”, abaterea nu e deloc gravă. Ii pot cita autoarei un vers din Eminescu, cu trei „greșeli”: un dezacord, o formă de feminin trecută la masculin și-un moldovenism — care acoperă perfect o idee poetică.

Munca artistului este grea și pentru licențele sale nu trebuie dăscălit; intervențiile scriitorului în formele morfologice sau lexicale ar trebui studiate ca niște experiențe și privite cu toată seriozitatea de către specialiștii limbii. Să se treacă, adică, de la tonul suficient al „specialistului” („citorul avizat”, „spiritul abil”, „cunoscătorii”... folosit, observ, de către tineri), la o discuție serioasă asupra tendințelor de dezvoltare a limbii actuale, la cauza „greșelilor” și la posibilitățile de interpretare.

Același lucru și în privința folosirii regionalismelor. În nr. 4 al revistei „Limba română”, Gh. Bulgăr publică articolul „Scriitorii tineri și limba operei lor” în care cercetează limba romanului „Setea” de Titus Popovici, sub aspectul lexicului regional și al expresiilor „urite”. Concluzia că „pasiunea pentru pitorescul lingvistic nu trebuie însă să întunece claritatea textului literar” este justă și se poate aplica și-n cazul romanului lui Titus Popovici. Numai că volumul lexical „mult mai mare decât la oricare dintre scriitorii ardeleni citați”, n-are nimic de-aface cu o judecată estetică, fiind o simplă problemă de statistică.

Tot cu scopul de „cultivare a limbii” este scris și articolul polemic „Despre limbajul criticii literare” (Limba română nr. 3/1958), semnat de C. Otobicu și M. Mitran. Ca tematică, articolul poate fi apropiat de cel al lui I. Florian: „Pentru o limbă model în critica literară”, apărut în „Scrisul bănățean” (nr. 8/1958). Trebuie să spunem că asemenea articole sînt foarte bine venite, mai ales că în scrisul unor publiciști contemporani se observă exagerări în folosirea neologismelor și o topică contorsionată. Articolul referitor la critica literară, apărut în „Știința”, dădea exemple concludente în acest sens.

Studiind limba publicațiilor noastre, lingviștii fac o muncă utilă și atît articolul apărut în „Limba română”, cit și cel din „Scrisul bănățean”, trebuiesc privite, de la început, ca încercări meritorii de a corija tendințele greșite din scrisul publiciștilor. Vom vedea, însă, că succesul este numai parțial.

Ambele reproșează, fie greșeli curente de limbă, fie îndepărtări de la limbajul criticii democratice. Precizînd, de la început, că astăzi „mulți dintre criticii contemporani nu au o pregătire filologică temeinică” (anunțîndu-și, cu alte cuvinte, exigența specialității), autorii clasează inadvertențele gramaticale, dezacordurile, sintaxa criptică, fraza pretențioasă... În general articolul este bine orientat și exemplele sînt convingătoare; cu o observație: nu pot fi controlate. Cred că este vorba de o tactică din partea lingviștilor cînd nu vor să dea numele sau măcar titlul articolului incriminat. Asta nu înseamnă însă că este o tactică bună.

Autorii articolului ridică multe probleme în legătură cu limbajul criticii literare; discutînd însă „în general”, fără trimiteri exacte, și, mai ales, fără o proporționalitate a concluziilor, ei au încălcat foarte serios cerințele studiului și limitele adevărului. Două-trei articole, șau doi-trei critici nu constituie critica literară contemporană și nu măsoară puterea sa de elaborare. Analizînd cazuri izolate, cei doi polemici s-au grăbit să le generalizeze și să le ofere ca fiind caracteristice pentru o disciplină care numără încă mulți alți intelectuali, în genere, cu o „bună pregătire filologică”.

Cea mai mare parte a articolului se ocupă de neologisme. Ideea de la care pleacă este justă. Curioasă e însă pretenția după care în critica literară nu e indicat să se folosească terminologia științelor pozitive, a celor sociale, în general, limbajul figurat. În două-trei fraze și cu cîteva exemple, se cere un stil tern, dacă se poate fără nici un neologism, și mai ales, fără nici o figurație în expresie; generalizările care folosesc termeni extra-literari, ca „alchimie”, „cristalizarea”, „germinația”, „sublimarea”... nu sînt recomandabile pentru că aparțin altui domeniu. Asta înseamnă însă să ne întorcem la 1830, și să vorbim în perifraze fiindcă toate asociațiile care ne vin în minte cînd vrem să definim o idee, sînt, din păcate, neologisme sau din alt domeniu

spiritual. Ideea unui limbaj literar „desemnat“, închis, „specific“ provine din secolul al XVII-lea și, se știe, creatorii și-au făcut o virtute din a o nesocoti.

Exigența celor doi autori este justificată în cazul unor formații hibride, care circulă în limbajul publiciștilor; din lunga listă întocmită trebuie șterse însă o mulțime de neologisme stalornicite în limbă ca: „tribulație“, „potență“, „imortalitate“ (?), „a clasiciza“, „demonice“, „deconspirat“... De ce să ne mai îndoim de existența acestor cuvinte când ele au pătruns în limbă de o jumătate de secol?

De asemenea, fără nici o justificare sînt repudiate unele cuvinte „tehnice“, intrate în limbajul universal al criticii și al istoriei literare, ca: „les bas-fonds“, „faculté maîtresse“, „heppy-end“, „hors-texte“.

În concluzie, autorii articolelor amintite (I. Florian sporește șirul neologismelor inutile cu „a claustra“, „penitență“ — de cîți ani este în limba noastră „penitenciar“? — „dezabuzat“), dorind să sublinieze foarte justa idee a democratismului criticii literare, au alunecat pe panta opusă, opinînd pentru un limbaj simplist și nefigurat. Oficiul criticului nu-i deloc ușor și lingviștii, dacă au intenția să-l sprijine, trebuie să-i cerceteze cu seriozitate și înțelegere uneltele sale, altfel — sînt prea cunoscute cazurile — intervențiile lingviștilor nu-i vor ajuta cu nimic pe creatori, sau cum spunea acad. Graur în articolul citat, „pentru bunul nume al lingvisticii nu este de folos să ne legăm degeaba de scriitori“.

Faptul că lingviștii se ocupă de limba scrierilor contemporane este de mare importanță. „Cultivarea limbii“ este, cu adevărat, o necesitate imperioasă și prin strădania generală, vom reuși să ne exprimăm cit mai corect, cit mai literar și cit mai natural. Lărgindu-și atribuțiile și ținînd seama de specificul creației artistice, lingviștii, spre bunul nume al disciplinei, vor deveni colaboratorii cei mai fideli ai creatorilor.

Eugen Simion

RĂSPUNDEREA SCRITORULUI

În marginea unei anchete printre cititori

În cadrul sistemului de bibliotecă al Universității „C. I. Parhon“ din București, s-a întreprins, în cinstea primului Congres al bibliotecarilor din R.P.R. (decembrie 1958), o anchetă printre cititori, cu tema principală „ce citește tineretul universitar?“. Rezultatele complete ale anchetei sînt publicate în *Căluza bibliotecarului*, nr. 4 (aprilie) 1958.

Ne propunem, aci, să comentăm parte din rezultate, din punctul de vedere al *locului pe care-l ocupă literatura în ansamblul preocupărilor de lectură în general*.

*

În ceea ce ne interesează aci, o primă constatare importantă este privitoare la *utilizarea timpului liber* al studenților.

Chestionarul înmînat cuprîndea, la punctul III, întrebarea: „*cu ce vă ocupați timpul liber?*“

Au răspuns 981 studenți. Unii au declarat cite 2—3, chiar mai multe forme de folosire a timpului liber.

Constatăm că preocuparea principală a studenților cînd nu sînt ocupați cu probleme școlare este *lectura*, pentru 87%; îi urmează *spectacolele* cu 69%; *excursiile*; *sportul*, etc.

O altă întrebare cuprînsă în anchetă s-a referit precis la preocuparea pentru *lectura extrașcolară*. Evident, studenții trebuie să citească, aceasta este forma esențială

a muncii lor. Întrebarea respectivă a fost însă: „*citiți cărți în afară de interesul școlar?*”, adică în afară de obligațiile școlare?

S-au primit peste o mie de răspunsuri. Dintre acestea, un procent de 97% au răspuns *afirmativ*. Dar în cadrul acestui răspuns, 38%, din studenți citesc numai în profilul studiilor; 59%, citesc și în afară de preocuparea strict profesională, citesc pentru cultura lor generală.

Ajungem astfel la întrebarea cea mai importantă: „*ce domenii vă interesează? (literatură, știință? Indicați titlurile unor cărți care v-au plăcut)*”, adresată studenților care se îngrijesc și de lărgirea orizontului lor cultural.

În majoritatea lor covârșitoare, 88% dintre aceștia citesc *literatură*. Celelalte domenii sînt la foarte mare distanță: *artele*, 6,5%; *știința*, 5,9%; *tehnica și filozofia* cite 3,2%; *istoria*, 2,4%; *medicina* 1,6%; *psihologia și geografia*, cite 1,2%.

Să recapitulăm. Pentru 97% dintre studenții anchetați, *lectura extrașcolară* este o preocupare permanentă; pentru 87%, lectura este cea mai însemnată preocupare în timpul liber; iar *literatura* este cea mai căutată lectură pentru 88% dintre cititori.

Iată dar ce enormă importanță prezintă literatura, în cadrul lecturii, printre activitățile din timpul liber.

La această încheiere se poate ridica obiecția că ancheta este restrînsă la studenți și la tineret. Un tot atît de mare coeficient de importanță prezintă lectura literaturii și pentru alte grupe de vîrstă și de profesie?

Se înțelege ușor că fragmentul de populație anchetat este acela care, din acest punct de vedere, dă procentele cele mai mici. Studenții și tineretul în general citesc mult, dar citesc mult mai ales spre a se pregăti pentru profesia lor, spre a învăța pentru examene. În majoritatea lor, adulții și profesioniștii dau mai puțin din timpul lor liber consacrat lecturii, preocupărilor de informare profesională — fiindcă la ei se pune doar problema perfecționării, tinerii la curent cu inovațiile; este firesc ca, la aceștia, literatura să intre într-o proporție și mai mare decît la tineretul universitar printre domeniile de lectură.

Rămîne valabilă — deci — concluzia subliniind covârșitoarea importanță a literaturii în lectură.

*

Așa dar, ancheta noastră demonstrează științific — ceea ce se și observă, de altfel, empiric —: importantul consum cultural de literatură.

Dacă acest consum ar fi neînsemnat, ar putea fi oarecum iertat să i se acorde o atenție mai redusă. Dar cînd literatura se dovedește a fi un bun cultural de consum maxim, trebuie să fim excepțional de atenți la producția și circulația lui.

Ancheta noastră confirmă încăodată însemnătatea considerabilă a muncii scriitoricești și subliniază marea răspundere a scriitorului.

Dumitru Muster

O EXPOZIȚIE ȘI CITEVA PROBLEME

Rîndurile de față nu au pretenția să fie o cronică. Ele trebuiesc interpretate ca niște însemnări pe marginea ultimei Expoziții Anuale de Grafică organizată în sala Dalles, mereu mai neîncăpătoare pentru asemenea expuneri colective (pe cînd un vast și modern pavilion de expoziții în centrul Capitalei?).

*

Și de data aceasta vizitatorul are regretul de a vedea că afișul bun este un fel de „rara avis”, ale cărei volute nu pot fi admirate de cit din an în an, la anualele de grafică. Că avem afișști buni, mărturie stau cele opt medalii de argint din Trienala artelor decorative de la Milano, repetatele demonstrații din expozițiile de grafică. Și în această expoziție — deși mai puțin ca altă dată — afișștii reușesc să convingă pe privitor că dispunem de energii creatoare, pentru a conferi afișului românesc un loc eminent pe panourile de afișaj, tribune de la înălțimea cărora el își transmite mesajul său multîmilor. Nu este în intenția noastră să ne oprim asupra reușitelor din actuala expoziție, deși poate că realizatorii lor (Florica Vasilescu, Vincențiu Grigorescu, L. Alămaru, S. Briss), ar trebui cunoscuți. Ni se pare însă importantă tocmai această problemă a decalajului flagrant dintre calitatea afișelor din expoziții și calitatea celor tipărite. A devenit o regulă, aproape, bălțarea panourilor de afișaj cu afișe neutrăgătoare, mediocre, unele contravenind chiar scopului pentru care au fost imprimate, urîtenia lor îngreunînd succesul unor acțiuni. Cauze se pot găsi multe. Mai importante ni se par două. În primul rînd este evidentă la unii comanditari subestimarea gustului public (a se vedea expresia „ce știe țăranul?”), subestimare care forțează rezolvări simpliste, plate, toate traduse prin afișe ineficace. O altă cauză este o concepție rău orientată asupra raportului: tiraj-calitate. Sînt foarte mulți beneficiari care pornesc de la principiul: mai bine un tiraj mare, chiar cu afișe slabe, decît afișe bune, dar puține. De aici, reducerea numărului de culori, hîrtia mai proastă, în concluzie, afișe care maltratează bunul gust.

Panourile de afișaj sînt nu numai vitrine de anunțuri, sînt și un puternic instrument de educație patriotică și estetică în același timp. Un afiș bun nu este un simplu afiș frumos, ci unul care își îndeplinește scopul, fie că este vorba despre o importantă acțiune politică fie că este vorba numai despre o reclamă comercială. Educația prin afiș nu este o propoziție riscată, este o realitate dovedită în nenumărate ocazii. Cît despre valoarea lui ca instrument de agitație, exemplele furnizate de afișul sovietic în timpul războiului civil sau în timpul Marelui Război de Apărare a Patriei sînt printre cele mai concludente.

O expoziție de afișe — chiar excelente — netipărite și care nu se tipăresc niciodată se înfățișează cu tragismul unui talent nerealizat. Locul afișelor bune este în mijlocul publicului. Direcția Artelor Plastice, editurile, secția de grafică a U.A.P., toți cei care răspund cu ceva în această problemă, cred că nu se poate face nimic pentru îndreptare ?

★

Evenimentul cel mai important al expoziției ni se pare a fi gravura, care înregistrează în acest an o participare foarte largă, fapt care pare să atesteze constituirea unui adevărat curent în această direcție.

Faptul trebuie reținut cu deosebire. Dintre toate modurile de realizare ale artelor plastice, gravura are singură posibilitatea de a se răspîndi — ca original — pînă în locuințele celor mai modești amatori de artă, de unde o eficacitate sporită în procesul de educație artistică a maselor. Față de afișul multiplicat, care ar trebui să reprezinte, prin panourile de afișaj, o adevărată galerie de artă grafică în necontenită primenire, gravura are tocmai acest avantaj al originalității, impunîndu-se astfel atenției amatorului care, în caz că e reușită o păstrează cu grijă, capacitatea ei de emoționare în timp fiind teoretic nelimitată. Față de caricatură — care se poate reproduce prin presă — avantajul este similar, în timp ce asupra genurilor de artă care trăiesc prin unicate, gravura deține un necontestat avantaj sub aspectul capacității de difuzare în original. Prin toate aceste caracteristici, și prin altele încă, gravura are tot ce-i

trebuie pentru a deveni o artă populară, o artă a mulțimilor. Exemple de popularitate și de eficacitate a gravurii în lupta maselor pentru o viață mai bună, ne oferă cu prisosință gravura mexicană, operele unor artiști ca Jose Clement Orozco, Leopoldo Mendez, Luis Beltran, Jose Guadalupe Posada, fiind apreciate în lumea întreagă. La noi, nu lipsesc exemplele unei tradiții populare în materie de gravură. Călătorul prin Transilvania descoperă uneori, în interioare jărănești, frumoase xilogravuri, icoane, dar și imagini decorative — „cocoșul” — sau chiar compoziții cu caracter satiric ca cele din ciclul „Pișta și Marișca”. Opere ale unor gravori țărani din Hășdate, Nicula, Poiana, aceste xilogravuri au cunoscut de vremea lor — în special în secolul XVIII — o largă răspândire în satele de peste munte, astăzi numai câteva exemplare rămânând mărturie a unui interesant capitol de artă populară românească. Existența acestei școli populare de gravură este o dovadă a receptivității poporului nostru pentru genul de artă pomenit și un motiv în plus pentru a saluta creșterea numărului de artiști care minuiesc creionul litografic, dăltița sau acul. Alături de artiștii consacrați ai genului, Gy Szábo Béla, Jules Perahim, Hans Hermann, Gheorghe Ivancencu, Mariana Petrașcu, Vasile Dobrian, Ana Iliuț, vedem afirmându-se cu originalitate sporită tineri ca Marcel Chirnoagă, Cornelia Daneș, Eva Cerbu, Iozsef Matyas, Traian Vasai, sau remarcăm prezențe noi ca cele ale tinerilor pictori Ion Nicodim, Constantin Blendea, Mircea Vremir. Reținem totodată faptul, de asemeni important, că aproape în toate centrele artistice încep să se manifeste adepți ai gravurii. La Petroșani, Timișoara, Cluj sau Baia Mare, la Sibiu, la Orașul Stalin, ca să nu mai vorbim despre București unde numărul gravurilor este de pe acum impresionant, se stimulează apariția unor grupuri de gravori care promet pentru viitor constituirea unei mișcări de amploare în favoarea acestui gen artistic. Tematica este la rîndul ei îndeajuns de bogată, după cum nu sînt absente nici dovezi de meșteșug, remarcîndu-se în special îmbunătățirea gravurilor colorate. Emoția este însă deficitară. În foarte multe locuri tratarea este seacă, tehnicistă, figura umană este un pretext într-o compoziție, omul de azi este văzut doar în aparența gesturilor sale (Tibor Erdos, Lucia Cosmescu, S. Briss, Iosif Tellmann), fără potențarea interioară care dă semnificație acțiunilor, umanizîndu-le. Tema nu se reduce la „poza” unei imagini, ea se concretizează într-un subiect al cărui înțeles se înțelege prin viața figurilor ce-l compun, prin emoția artistică prin care se transmite, amplificîndu-se această viață în toată profunzimea ei. E ceea ce dorim să vedem pe viitor în lucrările gravurilor noștri.

*
* *
*

Vorbind despre expoziție, în ansamblu, ni se pare evident un spor de calitate concretizat nu în mari reușite, ci în nivelul general al exponatelor, după cum este evidentă o tematică mai variată, compozițiile inspirate din viață fiind precumpănitoare. Sînt prea puține însă lucrările care prin bogăția mesajului lor uman să poată avea un ecou prelungit în conștiința și sufletul privitorului, sînt prea puține acele lucrări în care figura omului nou a fost redată în toată măreția sa.

Pendant al problemei eroului pozitiv, în literatură, problema reprezentării omului nou în artele plastice solicită, prin importanța și complexitatea ei, o dezbatere care depășește cu mult modestele limite ale unei note. Vom încerca totuși să semnalăm câteva din aspectele sale în actuala anuală de grafică.

Spuneam, referindu-ne la gravură, că unii artiști au tratat figura umană ca un simplu element de compoziție, întrebunțînd-o ca pe un pion la jocul de șah. Exemplele se pot înmulți substanțial dacă luăm în considerare întreaga expoziție. În fața monotipului „Uzina” de Gheorghe Șaru, grăbitul poate beneficia de o impresie convenabilă. Văzută de departe, lucrarea atrage prin armonia reținută a gamei coloristice.

(nu lipsită totuși de oarecare ușurățate), prin echilibrul general al compoziției. Celui care se oprește mai multă vreme în fața ei, lucrarea îi ocazionaază o impresie conțrără. Dincolo de aparența colorată nu mai este nimic, ca la un circ unde ce e afară pe pînză, înduntru nu e viu și natural. Muncitorii care compun imaginea, reduși la scheme geometrice, dau impresia că participă la o acțiune comună în virtutea unui mecanism, cu sau fără arc. Dincolo de „scrierea” conturată a unor figuri „pătrate”, dincolo de compunerea unei ambianțe coloristice agreabile, artistul nu va oferi nimic. Și trebuie avut în vedere faptul că prin lucrări ca „Spre abataj”, Gheorghe Șaru s-a arătat a fi posesorul unor prețioase resurse artistice, capabil să deschidă în lucrările sale ferestre prin care spectatorul să poată privi în lăuntrul sufletului. Reflecții similare prilejuiesc lucrările lui Eugen Popa. Aici munca oșelărilor, afit de eroică în fiecare clipă, se reduce sub mîna artistului la un joc de atitudini și culori în care neverosimilul cromatic face casă bună cu absența factorului emoțional.

Exemplele pot fi înmulțite. Sînt lucrări în care imaginea, deși inspirată din realitatea zilelor noastre, rămîne neconvingătoare pentru că artistul s-a mulțumit să caligrafieze siluete, să compună o scenă, fără să țină seama de faptul că dinamica unei acțiuni nu poate fi redată prin figuri „pozate” în atitudini de mișcare.

În pofida încremenirii lor pe suport, într-o lucrare plastică, liniile, culorile trebuie să concure la redarea dinamicii vieții, exterioră și interioară totodată, altminteri încercările rămîn la aspectul unor diorame dintr-un muzeu de științe ale naturii. Oricît de savante ar fi mijloacele întrebunțate de artist, valoarea lucrării se măsoară în cele din urmă tocmai prin etalonul viață care este condiționat de emoția autentică a artistului, în fața motivului devenit astfel purtătorul unui mesaj bogat în semnificații. Figura omului nu poate fi redusă în artă la valoarea unui element decorativ, fără a-i anula integritatea. Sculptura romană abundă de exemple în care omul devine un foarte docil element decorativ, subordonat ideii mistice a întregului ansamblu. O asemenea concepție este astăzi totalmente anacronică. Eliberat de exploatare, făuritor al unor noi destine, omul de astăzi se înfățișează ca un adevărat demiurg. O artă a zilelor noastre este tocmai acea artă în care — atunci cînd este redată figura omului nou — aceasta reflecta toată amploarea forțelor omenești eliberate, toată bogăția și măreția sufletească a umanității socialiste.

Monumentală sau grațioasă, dirză sau tandră, figura omului nou nu poate fi redusă la aparență, decît cu riscul golirii operei de artă de tot ceea ce înseamnă conținut. Evident, nu există forme fără fond, dar există forme care asigură transmiterea unui bogat conținut uman, în opoziție cu formele seci, găunoase.

Aplecarea către pitorescul mărunț, către vetust, redarea migăloasă dar nesemnificativă a unei expresii, oprirea atenției asupra farmecelor pasajere, toate acestea nu pot ajuta pe artist să transmită cu convingerea necesară figura omului nou.

„Pe jumătate salvat, înseamnă sigur pierdut” — spune un proverb care se aplică mai ales în artă, tocmai pentru că aici jumătățile de măsură sînt fatale.

O cunoaștere amănunțită, bazată pe o apropiere caldă și sinceră, o profundă confundare cu idealurile revoluționare ale omului nou, mai mult decît o mie de rețete artistice „sigure”, pot asigura realizarea unor opere valoroase, actuale.

E ceea ce au reușit Jules Perahim, Ana Iliuț, Gheorghe Ivancencu, Mihai Șaru, Petre Bedivan, Cornelia Duneș, Fred Micos, și alți artiști, care au pornit la realizarea lucrărilor lor nu cu dăltița sau creionul, ci în primul rînd cu un bogat bagaj de umanitate.

V. Drăguț

SCRIITORII ȘI PRESA

Ancheta „Scriitorii și presa“ întreprinsă de către revista „Presa noastră“ confirmând importanța și chiar necesitatea muncii gazetărești pentru scriitor, redeschide problema diferențelor existente între stilul literatului și cel al gazetarului.

Intr-adevăr, răspunsurile date la prima și la cea de a treia întrebare a revistei — „în ce măsură ziarul și munca de ziarist au constituit pentru activitatea dumneavoastră o școală scriitoricească, în ce măsură această activitate a avut urmări asupra creației dumneavoastră de mai târziu“ și „în ce măsură v-a ajutat ziaristica să stabiliți legături directe între dumneavoastră și viața de zi cu zi a poporului nostru?“ — alcătuiesc un elogiu al practicii gazetărești. Ea se dovedește a fi excelentă nu numai pentru prozatori sau dramaturgi — „mi-a furnizat un uriaș material pe care nu l-am folosit pînă azi ca scriitor decît în mică măsură“ — răspunde Zaharia Stancu sau — „scrisul zilnic sub rigorile coloanei și ale sfîrșii care măsoară „materia“ te învață economia cuvîntului, sunetul și nuanța lui“ — dar și pentru poeți. „Fără contactul stabilit prin gazetărie cu realitățile sociale ale timpului meu — spune Eugen Jebeleanu — n-aș fi putut scrie înainte de eliberare nici versurile din „Răscoală“... nici atîtea din versurile de după 23 August“. În continuare Cicerone Theodorescu susține „că o poezie chiar, are la temelie ei un simbul faptic, un cîrmei de viață adevărată, adică mai precis — în felul lui — un reportaj“. De altfel aceleași legături ale poeziei cu reportajul se desprind din cuvintele lui Geo Bogza: „Am început acum treizeci de ani, prin a scrie poezii, însă în multe dintre ele relatam — doar cu o amărăciune în plus și într-un stil mai poetic — fapte despre care de obicei vorbesc ziarele, de multe ori fapte diverse“. Să cităm în încheiere omagiul adus presei de către un poet „care nu a lăcut ziaristică“, după cum însuși se definește Marcel Breslașu: gazetăria conferă celor ce o practică „o serie de virtuți; disciplina unei munci regulate, operativitate, capacitate de a reacționa pe viu și pe concret la solicitările multiple ale cotidianului, poate și lirescul, directul, nemijlocitul, accesibilul...“

La cea de a doua întrebare a anchetei: „există o deosebire între stilul scriitorului în articolul de presă și cel de literatură?“ — revista a obținut răspunsuri mai puțin concordante.

În fruntea celor ce susțin existența unei nete deosebiri între „cele două stiluri“ se situează N. Moraru: „Este vorba de două lucruri diferite — susține dînsul — oricît de frumos ar scrie gazetarul. Literatura este reflectarea mijlocită a vieții, se spune în acest răspuns: „în ea fantezia joacă un rol covîrșitor... Materialul gazetăresc... este un material în care rolul fanteziei nu e exclus dar unde operezi cu fapte exacte, cu situațiile și datele preluate nemijlocit din viață...“

Pe linia celor susținute de N. Moraru, G. Macovescu pledează cu multă vioiciune pentru independența ziaristică: „N-a sosit încă vremea — întreabă el — ca ziaristica să existe prin ea însăși și nu ca o rudă săracă sau mai bogată a literaturii?“

Alți scriitori cred că această deosebire ar fi doar în funcție de neglijența, graba, lipsa de talent sau, ca să-l cităm pe Marcel Breslașu, de neadîncirea suficientă a temei tratate, falsul lirism cu care sînt poleite multe din textele scrise „sau relativul indiferentism profesional care intervine atunci cînd practica se schimbă în rutină, spontaneitatea în ticuri și șabloane“.

Împărtășind această părere, poetul Cicerone Theodorescu afirmă: „În articolul de presă ca și în literatură eu susțin că stilul scriitorului — dacă există — trebuie în orice caz să se străvadă măcar prin una din caracteristicile lui“.

În cuprinsul aceleiași anchete, Geo Bogza declara cu neprețuita-i modestie: „Mai întîi de toate eu nu știu nici azi despre mine dacă sînt mai mult poet sau prozator, dacă sînt mai mult scriitor sau ziarist“.

Chiar dacă aci n-am fi în stare să formulăm o concluzie, ancheta se dovedește în ansamblul ei plină de interes.

R. I.

... CEVA DESPRE INIȚIATIVĂ

Am văzut destule muzee prin orașele pe care le-am cunoscut, dar cel de la Năsăud mi s-a părut cel mai interesant. Nu-i cine știe cit de bogat în „piese de muzeu“: cîteva oale preistorice într-o sală consacrată evoluției societății omenești în regiunea Năsăudului, un bordei dichisit cu ustensilele gospodărești ale unei epoci mai îndepărtate; într-o altă sală vestigiile trecutului grăniceresc, un drapel din care au rămas doar cîteva fășii, cîteva uniforme, cîteva săbii, pistoale înfricoșătoare, un satir de călău înșipt într-un butuc, iar pe pereți evocări plastice ale aceluiași trecut; de remarcat figura bătrînului Tănase Tudoran, cap al unei răscoale țărănești din partea locului, executat la vîrsta de o sută și vre-o doi ani... Nu-i nici măcar un muzeu „frumos“, o clădire monotonă, greoaie, ziduri groase, fosta cazarmă a grănicerilor năsăudeni...

Totuși muzeul e interesant, chiar foarte interesant prin concepția de organizare și prin amănuntul, care nu-i vizibil, că a costat mai nimica: spirit de inițiativă, simț gospodăresc și muncă — și asta se datorește directorului muzeului, pictorul Nichifor Someșan, care personal a împăiat animalele și păsările (ca să fie bogat reprezentată fauna regiunii), personal a prins cleni și scobri, păstrăvi și lipani și șerpi de toate soiurile existente în regiune și i-a conservat în spirt și a creat o minunată sală a bogățiilor animaliere din regiune. A mai creat o sală a industriilor raionului și a bogățiilor subsolului, o machetă a fabricii de cherestea din regiune, o machetă a peșterii de la Parva, descoperită de un învățător localnic, una din cele mai mari ale țării, care printre altele e importantă și pentru că sute de ani, milioane de lilieci au depus un strat considerabil de „guano“, foarte util pentru îngrășăminte agricolă; tot acolo avem mostre de minereuri. Și o altă sală, a portului năsăudean, în care vedem un interior de casă țărănească, complet, putem spune perfect utilat și o machetă a unei case năsăudene, vase minunate, scoarțe de perete, covoare, cuverturi, costume, culoare, forme trădînd excepționalul simț estetic al poporului și toate acestea le-a strîns, colîndînd satele, directorul muzeului.

Acum vre-o șase-șapte ani încă nu era nimic; numai clădirea, în care vre-o două-trei ierni cineva ținuse oile la iernat. Omul fusese numit director la un muzeu care de fapt nu exista; toate trebuiau făcute de la capăt, și le-a făcut: bani erau puțini, dar se vede că inițiativa și consecvența sînt mai eficace decît banii, și chiar despre asta aș fi vrut să scriu în deosebi, despre inițiativă și despre simț gospodăresc, calități care în societatea noastră devin o caracteristică a epocii. Ar fi interesant să calculezi economiile care au fost realizate numai la împăierea animalelor și păsărilor, ori la alcătuirea mi-găloasă a interiorului țărănesc, care singur valorează o avere. Nu vreau să-l laud pe Nichifor Someșan, un om tînăr, entuziast, cumpănit și modest, care niciodată nu vorbește despre sine, arătîndu-și muzeul. Consideră lucrul ce l-a creat ca ceva la sine înfeles: cineva trebuia s-o facă, odată ce era necesar și un altul oarecare ar fi procedat la fel — aceasta-i părerea lui. În fond are dreptate. E în om obișnuit în zilele noastre, cînd inițiativa și simțul gospodăresc devin tot mai obișnuite.

Remus Luca

NEDUMERIRI

Comportamentul Zamfirei, eroina schiței cu același nume, apărută în nr. 56/1958 al revistei „Magazinul“, provoacă de-a dreptul nedumeriri.

Zamfira are nouăsprezece ani și e nevasta nelegitimă a unui chiabur. E frumoasă, harnică și isteată foc, ne încredințează Ana Cristea, autoarea schiței.

Dar... și aici începe prima nedumerire, Zamfira e fiică de colectivști, a fost ea însăși colectivistă și încă nu una oarecare ci o colectivistă fruntașă. Avea munci de răspundere: „...Să măsoare Zamfira pământul, să controleze Zamfira tabelul cu zile-muncă... au trimis-o odată chiar la raion la o conferință a fruntașilor...“ Cum poate o colectivistă fruntașă să se lase ademenită de un chiabur? — ne-am întrebat. „Au încintat-o niște „vorbe dulci“ — ne spune Ana Cristea — și tot felul de făgăduieli“. În plus: „...S-au găsit și câteva babe peșitoare care să-i împueze capul. Că flăcăul Șutului are gospodărie încheată, că e singur la părinți, lui îi rămâne carevasăzică toată averea. Că e isteț, mai face și ceva negoț, ba e vorba să cumpere moara lui Floroiu (?!), are totdeauna un ban cu care să-și cumpere ce-ar dori ea...“ Prin urmare pe Zamfira, delegată la conferințele raionale, au momit-o gospodăria încheată și mirajul „morii lui Floroiu“. În fața lor a svirlit tot trecutul de colectivistă fruntașă. Tare slabă de înger trebuie să fi fost Zamfira cea isteată și ciudată părere are Ana Cristea despre etica colectivistelor noastre fruntașe.

Bineînțeles făgăduielile chiaburului au rămas făgăduieli. Zamfira muncește în casa lui ca o roabă. Și iat-o strecurându-se într-o seară spre casa părintească, unde stă de vorbă cu maică-sa. Aici intervine altă nedumerire. Zamfira trăiește în același sat. Închisă în casă, sechestrată de chiaburi nu e. E chiar trimisă să muncească cu ziua pe la alții, ne spune Ana Cristea. Și tot autoarea ne-a explicat undeva că Zamfira e tot timpul cu gândul la colectivă. Or, discuția lor se desfășoară ca și cum Zamfira n-ar avea habar de nimic. Maică-sa îi povestește evenimente importante din viața colectivei — evenimente ce s-au petrecut în decurs de cel puțin câteva luni. Zamfira nu dă nici un semn că le-ar cunoaște. Ea nu mai știe de pildă ce s-a întâmplat cu o vițică pe care a salvat-o ea însăși de la îngheț, și n-a aflat că gospodăria a deschis un chioșc pentru vânzarea produselor la oraș. Deschiderea unui asemenea chioșc nu putea rămâne un eveniment necunoscut în sat. Atunci cum e Zamfira cu gândul la colectivă? În aceeași seară Zamfira se hotărăște să fugă din casa chiaburului. Motivul? Vor să o ia a doua zi la țig, să participe la negustoria lor. E drept că Zamfira le cunoaște de multă vreme matrapazlăcurile, că mar turnase ea apă în lapte și neghină în grâu, dar nu vînduse cu mîna ei. Dar mai bine mai târziu, decît niciodată...

Pe drum (ciudată coincidență!) se întâlnește cu Oancea, șef de echipă și fost pretendent la mîna ei. Ei bine, nici una, nici două, Oancea, care pleacă a doua zi la o școală de brigadier, o anunță pe nepusă masă, că la întoarcere o va lua de nevastă. Iertător om, și principal!! Dar în timpul acestei convorbiri unilaterale Zamfira nu-i spune și nu i-a spus nici o vorbă în legătură cu fuga ei. Sau poate că pe fruntea ei scria că a plecat de la chiaburi?

Ne întrebăm unde a întâlnit autoarea schiței o asemenea întâmplare și, dacă a întâlnit-o, întrucît i s-a părut tipică și reprezentativă pentru viața colectivștilor noștri?

I. Radu

HLASKO SAU PRĂBUȘIREA UNUI MIT

Nașterea ca scriitor a lui Hlasko s-a făcut cu un ceremonial deosebit. O furi-bundă și zgomotoasă reclamă la care a contribuit și presa reacționară din occident l-a făcut renumit peste noapte. N-a existat revizionist care să nu îi căzut într-o adevărată stare de adorație în fața „artei“ lui Hlasko.

Cine-i de fapt acest Marek Hlasko pentru care mulți gazetari burghezi amatori de senzații antisocialiste se deplasau special în Polonia? Jean Larguetti de la ziarul „Figaro litteraire“ publică în nr. 616/958 un reportaj în care povestește cum l-a descoperit pe Hlasko într-o circiumă din Varșovia.

Băuse fără întrerupere timp de șase zile și intenționa să încheie la fel săptămîna. „După părerea generală, notează Larguetti, Hlasko este cel mai mare scriitor polonez din tînăra generație, dar și cel mai mare bețiv“.

Intrebat de Larguetti — ce l-a determinat să devină scriitor? — Hlasko a răspuns: „— Aveam nevoie de bani“.

Hlasko a mai mărturisit apoi ziaristului de la „Figaro“ că nu crede în nimic și n-are decît o dorință: să bea.

Trez uneori, Hlasko manifestă aceeași descompunere morală. E firesc ca dintr-o astfel de stare de spirit să se nască lucrări calomnioase ca „Numai proștii cred în ziua de mîine“. Iată ce scrie o publicație poloneză în legătură cu aceasta: „În lumea arătată de Hlasko viața se conduce după legi gangsterești, oamenii se urăsc între ei, sînt brutali, ticăloși, meschini și ridicoli. Hlasko batjocorește orice ideal, orice năzuință, batjocorește omul și mărturisește o scîrbă totală față de viață“. O altă povestire a lui Hlasko, și anume „A opta zi a săptămîinii“ nu dezmente concepția vicioasă a autorului ei. Din recenzia unui publicist polonez aflăm că Gjedor, unul din „eroii“ acestei nuvele a fost secretar al unei organizații de partid într-un institut de învățămînt superior, exclus apoi din partid se luminează de-odată, decretează că totul e „minciună“ și înțelege că pentru el viața s-a terminat. Disperat, începe să bea fără măsură, dar, spre deosebire de Kuba (eroul povestirii „Nodul“) Gjedor bea din motive ideologice. În fața unei sticle cu vodcă, eroul filozofează gîndindu-se la lumea înconjurătoare. Hlasko strecoară cititorilor ideea că bețivul Gjedor își iubește cu pasiune poporul, că pe el l-ar neliniști viitorul Poloniei. Dar, după părerea calomniatorului Hlasko, întreaga Polonie ar fi alcătuită din asemenea Gjedorii care și-au pierdut idealurile și au alunecat pe panta descompunerii din punct de vedere spiritual. Mai mult decît atît, el încearcă să dovedească că această josnicie spirituală ar fi urmarea inevitabilă a condițiilor sociale. Iată cum apare cititorului o familie poloneză. Tatăl, un om de nimic, socotește în timpul liber că, din salariul său putea să cumpere, în trecut, șaizeci de litri de vodcă iar în prezent numai douăzeci; mama suferă de o isterie respingătoare; copiii lor sînt Gjedor și Agnesa. Soarta Agnesei și a iubitului ei, Petru, recent întors din închisoare unde a stat pentru că a depus mărturii false se situează în centrul povestirii. Subiectul narează peripețiile Agnesei și ale lui Petru în căutarea unei camere unde ar putea să se întilnească. Scriitorul încearcă să ridice această problemă la proporțiile unei tragedii sociale. Totul în viața acestor oameni e minciună, josnicie, înșelăciune. Într-o asemenea existență respingătoare, asupra căreia apasă un cer cenușiu nu poate exista nimic sfînt și pur. Nu surprinde deloc faptul că toți eroii povestirii iubesc atît de mult vodca. Aici vodca ia proporții simbolice. Petru declară: „Simbolul întregii Polonii este un bețiv îmbrăcat într-un costum standard în valoare de șase sute de zloți, cu cartea „Regele Spirit“ *) într-o mînă și cu o sticlă de vodcă în altă mînă“.

Infidelitatea, disperarea, vodca, iată temele mult îndrăgite de acest tînăr scriitor, proclamat cu atîta pompă, de revizionști drept o stea literară. Numeroși literați de valoare au combătut cu hotărîre scrisul dizolvant al acestui dezaxat moral. În opera lui Hlasko, scria un critic, apar treptat unele trăsături, care, nu numai că înșeală speranțele legate de el, dar fac tot mai discutabilă această creație vădit nihilistă față de toate valorile omenirii. Puțină vreme după aceea Hlasko a plecat în Apus. Ziarele burgheze i-au pus la dispoziție coloane întregi. Și Hlasko și-a dat drumul. Subt titlul „Strigătul unui

*) Un poem scris de scriitorul polonez Iulius Slovatski în care personajele istorice sînt o personificare a forței spirituale superioare.

tinăr polonez" revista „L'Express" (nr. 357/1958) a publicat un interviu „senzațional" luat transfugului. La întrebarea dacă orientarea lui este împărtășită și de alți tineri scriitori polonezi, Hlasko a răspuns :

— „Cred că drama actuală a Poloniei (propria lui dramă o atribuie Poloniei) constă în aceea că nu există generație..." Și mai departe : „În esență ceea ce ne leagă e dezamăgirea, e doar sentimentul de disperare"...

Nu știm dacă atunci când i se lua interviul era beat (ca în cazul relatat de gazetarul de la „Figaro littéraire"), dar asta nu mai are vre-o importanță. Tot în Franța, Hlasko face să apară într-o publicație a emigranților sub titlul „Cimitirul" două povestiri ostile Poloniei socialiste. Calificându-le drept adevărate pamflete contrarevoluționare și referindu-se la zgomotoasa reciamă făcută autorului lor de presa și radioul din țările capitaliste — „Tribuna Ludu" scria : „Hlasko a tras un număr câștigător : el are șanse să devină în Occident primadonă pentru o săptămână politică".

În „Cimitirul" totul se reduce la negarea conținutului uman al socialismului și a posibilității înfăptuirii lui, la nihilism și patologie dezgustătoare. Nici urmă de vreo influență a literaturii lui Hemmingway sau Dostoievski, așa cum s-a afirmat, în schimb vezi influența directă a lui George Orwell, maestrul pamfletului contemporan anticomunist. Acțiunea povestirii „Cimitirul" se petrece într-o Varșovie stranie, o Varșovie a bețivilor căzuți prin șanțuri, a prostituatelor care ademenesc trecătorii, a cerșetorilor... Așa își vede și își descrie Hlasko patria și poporul. Dar această scriere nu e îndreptată numai împotriva orînduirii de stat din Polonia populară, ci împotriva umanității însăși.

Așa ar arăta literatura preconizată de revizionisti. Numai că în literatura poloneză contemporană există destule forțe sănătoase care să respingă această josnică maculatură decadentă. Cei mai buni scriitori polonezi sînt convinși că înflorirea literaturii poloneze „nu este posibilă sub un alt steag decît cel socialist" (L. Kruczkowski).

În ceea ce-l privește pe Hlasko el și-a încheiat rolul de primadonă pentru o săptămână în occident, printr-o lovitură de teatru : a hotărît să se cuibărească în R. F. Germană.

Drumul firesc al renegatului : a debutat cu calomni și a sîrșit prin trădare.

Teșu Miloveanu

CARNET TEATRAL

Din problemele de spectacol ale cîtorva piese sovietice

Legătura directă dintre creatorii artei scenice și criticii teatrali se anunță, cel puțin cu această primă parte a stagiunii, sub semnul unor îmbucurătoare perspective.

La simpozionul de la Casa Ziaristilor, închinat noilor piese sovietice pe scenele bucureștene, realizatorii spectacolelor și-au făcut într-o măsură cunoscute unele fațete ale procesului lor de creație, criticilor li s-a oferit prilejul unor considerații de sinteză, unor priviri de ansamblu, comparative.

Problema periodizării schimbului nemijlocit de păreri a făcut obiectul unor insistente și repetate propuneri. Și, dacă pentru oamenii de specialitate aceste reuniuni sînt pline de învățăminte, ele atrag de bună seamă și interesul spectatorului anonim, curios să cunoască mai îndeaproape etapele de elaborare creatoare, dornic să comunice cît mai direct cu universul artistic de dincolo de cortină. Actorii nu mai sînt, în imaginația publicului, exclusiv niște purtători de har, iluminați de nu știu ce scînteie sacră, ci oameni îndelung trudituri care-și conduc cu disciplină și conștiințiozitate munca de creație către cele mai înaintate idealuri ale artei.

În cinstea celei de-a patruzeci și una aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, câteva teatre din Capitală au meritul de a fi prezentat publicului patru dintre piesele sovietice încă ne jucate la noi, de a fi adus pe scenă în viziuni dramatice proprii aspecte din frământatele evenimente ale anului 1917 și din mărețele jertfe ale războiului de apărare a patriei). Fie că este vorba de epopeea „Omului cu Arma“, sau de faptele istorice ale „Tinerei Gârzi“, fie că avem de-a face cu luptătorii ilegalisti din „Intervenția“ sau cu eroii din spatele frontului din „Zboară cocorii“, sarcina colectivelor artistice a fost la fel de grea. Firește, nu e tot una să miști în scenă figurații de zeci de persoane, sau să creiezi locuri de joc unei distribuții reduse; firește, nu aceleași probleme de montare li s-au pus regizorilor Ion Olteanu sau M. Raicu de pildă. Ceea ce a constituit însă un examen la fel de dificil pentru directorii de scenă și pentru toți actorii celor patru teatre au fost problemele de interpretare, de redare la un nivel artistic superior al aceluși suflu de invincibilă încredere în cauza revoluției și a societății comuniste.*

O anumită fizionomie morală câștigată în condiții de viață specifică, proprie luptătorilor sovietici, face ca interpretarea acestui gen de personaje să constituie un prag în evoluția artistică aproape a fiecărui actor. Ceea ce remarcă cu deosebită pătrundere artista Sandina Stan, secretara regională de partid din „Intervenția“, analizându-și propriul său proces de creație, și neocolind deloc dificultățile întimpinate, poate căpăta caracter de generalizare. Abordarea veridică a eroilor sovietici nu mai poate fi realizată pe baza experiențelor de teatru trecute, interpretarea lor nu suportă maniera, modalitatea de joc gata acumulată. Mijloacele de expresie se cer primumente fundamentale; personajele acestea impun trăirea unor sentimente, a unor stări de spirit noi, impun o intensă concentrare interioară, o echilibrare de potențe, o armonie perfectă între dramatismul lor lăuntric și simplitatea expresiei scenice. De aici, greutatea îndepărtării aceluși „deja vu“, din creația actricească, de aici explicarea neizbulirii a unor tineri actori, altfel dotați, cum sînt I. Ciprian (Oleg Coșevoi din „Tinăra gardă“) sau I. Darie (Boris din „Zboară cocorii“.)

Ce explică însă succesul lui Ștefan Ciubotărașu în rolul lui Ivan Șadrin? Prin ce emoționează de la primele replici bolovănosul țaran rus îmbrăcat în haina omului cu arma? Ce constituie suportul lăuntric, pivotul în jurul căruia actorul își construiește rolul? Ciubotărașu înțelege foarte bine un lucru în legătură cu eroul său, cu soldatul dizolvat în anonimatul tranșelor, atent la vicisitudinile propriei sale existențe și devenit printr-o uriașă și definitivă încredere în rosturile revoluției, luptător activ al ei, dibaci conducător de mase. Actorul înțelege că traiectoria acestui rol, deși înregistrează pe parcurs fulgurante stări de conștiință, deși dezvăluie cu putere latențe îndelung zăgăzuite și schimbă din temelii mentalitatea unui om, joacă totuși între niște limite apropiate și că, pe un registru relativ restrîns, el trebuie să gradeze în adîncime, cu mișcări sigure și puține, profilul neuitatului său erou. Ciubotărașu vine în întîmpinarea personajului, am spune, cu mîinile goale. Actorul știe că are de-a face cu un om care se naște sub ochii spectatorului, care aduce cu el prospețimea, duritatea și forța noului, prin gura căruia va vorbi Revoluția, Lenin însuși; în strălucita mințe a conducătorului proletariatului el va găsi deslegare propriilor sale gînduri, deslegare pe care o sesiza, dar n-o știa pune singur în formulă. Pe acest personaj, Ciubotărașu îl desprinde din fundalul uman al Revoluției și-l aduce în prim plan, cu simplitate gravă, dar și cu impetuozitate, cu îndrăzneală, dar și cu un țărănesc simț al măsurii. Realitatea noii orînduiri în care și-a topit propria lui existență dă personajului sentimentul de mîndrie

*) „Omul cu arma“ de N. Pogodin (Teatrul Municipal); „Intervenția“ de L. Slavin (Teatrul Armatei), „Tinăra gardă“ de A. Fadeev (Teatrul Tineretului) și „Zboară cocorii“ de V. Rozov (Teatrul C. Nottara).

al biruitorului. Măreția simplă, decența victorioasă a acestui om, care ajunge să vorbească despre problemele vitale ale Revoluției cu înțelegerea acordată adevărilor comune, constituie datele pe care le intuiește interpretul și cu ajutorul cărora recom-pune cu subtilitate destinul dramatic al eroului popular, mare și anonim făuritor al istoriei.

Intr-o tonalitate scenică asemănătoare, mizînd în primul rînd pe sobrietatea cuvîntului și pe emoția interiorizată, își rezolvă cu succes rolurile o bună parte din actorii repertoriului amintit. În majoritatea acestor piese, atitudinea față de problema morții eroice constituie proba de foc a eticii comuniste, piatra de încercare a caracterelor dramatice. Fiecare rol devine astfel o lecție de măreție și de simplitate interpretativă, fiecare personaj poartă cu el premisele posibile adevăratelor creații. De aceea emoționează atât de puternic artistul Ion Gheorghiu în rolul doctorului Borozdin din „Zboară cocorii“, sau Val Săndulescu, interpretul lui Mihail Brodski din „Intervenția“, sau M. Andreescu interpretul lui Serghei Tiulenin din „Tînăra gardă“.

Pe aceeași linie de amendare a efectului scenic, pe aceeași tendință de dominare a expresivității prin forța trăirii interioare se situează și interpretarea Olgăi Tudorache în Liuba — artista din „Tînăra gardă“. De-a lungul rolului, actrița folosește în alternări rapide aproape toate mijloacele de expresie artistică: de la modalitatea comică la prezentarea nudă a aureolei tragice, de la inflexiunea reținută a cîntecului, la limbajul plastic al ritmului coregrafic. Olga Tudorache cunoaște foarte bine semnificația cuvîntului rostit, puterea de impresionare a comunicării scenice directe și totuși, în cel mai dramatic și mai bine construit moment al rolului, în scena cînd află că tatăl ei a fost ucis de fasciști, își anulează reacțiile imediate. Înfricoșătoarea împietrire momentană face loc plînsului mut și actrița intră în durere ca într-o carapace, pentru ca, după ce joacă admirabilul intermezzo de comedie la apariția insolită a nemților, limitele capacității sale de rezistență să se spargă și emoția îndelung comprimată, în sfîrșit, să se exprime. Interpreta lasă în urmă un sentiment de clasică seninătate, de puritate în exteriorizarea emoției, sentiment cu care de altfel și-a obișnuit spectatorii.

În sfîrșit, în același cîmp de observații critice, se cere a fi remarcată interpretarea lui Liviu Ciulei în rolul lui Lenin. Nu despre greaua lui sarcină de a evoca scenic figura marelui geniu politic, nu despre limitele generale ale creației sale va fi vorba, (aceste probleme au fost analizate amănunțit atât în cadrul discuțiilor cît și în presă) ci, pe planul valorilor interpretative, interesant e de subliniat un lucru. Actorul are capacitatea de-a cuprinde cerebral, cu plenitudine, realele dimensiuni ale personajului; discrepanța nu se produce decît la nivelul mijloacelor de expresie scenică. Ciulei este mai cu seamă, ca și în scenografie, artistul valorilor sugerate și, de aceea, scena mută din cabinetul de lucru, în care Lenin este surprins ca într-un cadru cinematografic, îi reușește atât de bine actorului. O vizibilă concentrare interioară, o anumită vibrație a sensibilității îi luminează figura și, dincolo de mesajul cuvîntului, spectatorul înțelege și aplaudă emoționat, intensă, pasionată muncă de concepție a marelui gînditor.

În luptă cu teatralismul, cu dilatarea pompoasă a valorilor textului, simplitatea mijloacelor de expresie a celor cîteva roluri amintite își va găsi poate ecoul potrivit.

★

Caracterul de document istoric, particularitățile specifice de compoziție au făcut ca reprezentarea pieselor sovietice să ridice colectivelor noastre artistice deosebite probleme de montare.

Fragmentarea acțiunii într-o diversitate de tablouri, necesitatea schimbărilor rapide de decor, folosirea unor distribuții numeroase au adus în luările de cuvînt ale

regizorilor N. Massim și Al. Șahigian, problema dificultăților impuse de arhitectura nesatisfăcătoare a scenelor, de utilajul necorespunzător. Totuși, acolo unde soluția regizorală s-a acordat perfect cu rezolvările plastice ale scenografiei, deficiențele tehnice au fost depășite și rezultatele finale au satisfăcut integral. Așinitățile de concepție dintre realizatorii spectacolului „Omul cu arma” (regizor Ion Olteanu, scenografi Liviu Ciulei — Paul Bortnovski) au creat în scenă un fundal istoric cu autenticitate de film documentar, au împletit forța dramatică a spațiului cu peisajul uman al Revoluției, au inclus personajele în compoziția scenică a decorului și au făcut sudura între montajul imaginilor fotografice și ritmul interior al maselor.

Realizarea cadrului plastic cu ajutorul panourilor fotografice, amenințată în principiu de pericolul naturalismului, reprezintă în cazul acesta un succes de scenografie. Nu numai succesiunea aproape cinematografică a tablourilor a fost astfel asigurată, dar echilibrul compozițional al planurilor în care se folosește cu artă convenția, speculara anumitor valori din decor prin intermediul luminii, ridicarea la scară scenică a anumitor detalii, au multiplicat valențele dramatice ale scenei și, pe de altă parte, au rezolvat mult rîvnita simplificare a decorului. Dramaturgia culorilor exploatată îndelung în scenografie își reduce aici efectul la contrastele dintre albul și negrul fotografiei; asamblarea acestora cu cenușiul uniformelor militare creiază în scenă o unitate cromatică în care se integrează deopotrivă, ca într-un singur plan, siluete și volume și, în același timp, sugerează prin tonalitate acea atmosferă austeră de încordare, de încrîncenare dură, proprie istoricelor evenimente din Octombrie.

Sub masca simplității decorului nu se poate ascunde însă sărăcia de idei și încercările de stilizare nu acoperă lipsa de fantezie a artiștilor plastici. Mesajul pieselor revoluționare nu va fi în nici un caz diminuat dacă se conferă decorului importanța lui bine definită în ansamblul creației scenice.

Intr-o piesă ca „Tinăra gărădă” închinată celor mai nobile virtuți ale sufletului uman, într-o piesă în care abundă suflul eroic al tinereții, lipsește din decor tocmai acea vibrație de poezie, tocmai acea luminozitate clară care să dea scinteierea unui ascușiș de spadă caracterelor de comsomoliști. Lipsește din decor și din costume acea armonie de culoare și forța asociativă, emoțională, pe care o realizează spectatorul pe baza simbolurilor cromatice folosite în spectacol.

Neutre, impersonale, decorurile din „Intervenția” lasă un penibil sentiment de improvizare și dacă într-adevăr ele nu stînjenesc evoluția semnificațiilor eroice ale piesei, în nici un caz nu i le valorifică. În general, limbajul imaginilor plastice poartă în el un simbur de dramatism pe care regia spectacolului a evitat să-l folosească. Pe cheiurile, pe străzile, în localurile Odesei, comuniștii ilegaliști din „Intervenția” organizează cu prețul vieții lor campania de cîștigare a soldaților Antantei de partea internaționalismului proletar. Nimic din viața portului, nimic din freamătul orașului nu vibrează în decor și acolo unde s-a încercat o viziune mai colorată (scena barului), prezentarea realității obiective și sublinierea idcilor de bază ale piesei s-au făcut fără nici o selecție, într-o arhitectură îngheșuită și într-o aglomerare umană obositoare.

Oglindirea unor mari evenimente istorice în conștiința oamenilor, reflectarea grandioaselor perspective ale Revoluției în mentalitatea individului anonim dă acestor piese o nebanuită dimensiune interioară, un fundal de măreție și de simplitate, a cărui valorificare plastică în scenografia celor două spectacole amintite a rămas deficitară.

*

Grupate, îndeosebi în jurul problemelor de interpretare actoricească și de colaborare între regie și scenografie, discuția oamenilor de teatru asupra reprezentării celor citorva piese sovietice, lărgeste calea către abordarea unor noi producții dramatice din repertoriul marii Țări a Socialismului.

A. L.

GEO ȘERBAN

PAUL GEORGESCU: „ÎNCERCĂRI CRITICE“ *)

În scrisul lui Paul Georgescu se reflectă o ferventă pasiune pentru abstracții și un excelent simț al frumosului individualizat. Din aceste înclinații decurg formele sale predilecte: eseul speculativ și exegeza aplicată. Preponderența eseului în primul volum de „Încercări critice“ a servit unor comentatori pripiți ca pretext pentru a insinua carențele criticului. Acum, la al doilea volum, criticul este în avantaj: cronică literară ocupă majoritatea paginilor, spulberînd orice neîncredere. Această precizare se adresează amatorilor de criterii cantitative. Altminteri orice cititor obiectiv și onest observă că înclinațiile lui Paul Georgescu se manifestă într-o omogenitate perfectă, subliniată de orientarea generală a criticului.

În eseul ca și în cronică, în articolul de politică externă ca și în studiul literar se remarcă aceeași situație fermă pe pozițiile marxismului militant. Falselor valori burgheze, decadentismului iraționalist și formalist, le sînt opuse realizările literaturii îndrumată de partid pe șagașul fertii al realismului socialist. Permanent se introduc distincții edificatoare între influențele nefaste ale unei ideologii anti-umaniste, sterile din punct de vedere artistic, și tradițiile valoroase care se cer continuate și îmbogățite prin noile înfăptuiri. Receptivitatea, mobilitatea și toate celelalte atribute necesare unui critic, Paul Georgescu le condiționează de claritatea sa ideologică: „Cronicarul navighează între Scylla și Caribda, între primejdia de a înfățișa opere

de artă ca un univers închis, unic, ca un joc de tehnică și între primejdia de a reduce opera la elementele ei general-comune, ceea ce ar face să semene opera literară cu un prefabricat în serie. Nu putem scăpa de toate aceste primejdii decît dacă vom aplica metoda științifică marxist-leninistă, dacă vom și animași de spirit de partid și de pasiune pentru gloria literaturii romine“ („În loc de cronică literară“ — Gazeta literară, 26 iunie 1958).

Valabilitatea acestei orientări se verifică în acțiune. Criticul reacționează cu promptitudine la fenomenul literar actual. O bogată și variată recoltă literară se află comentată în volumul lui Paul Georgescu; de la reeditările din clasici (Rebreanu, Sadoveanu, Arghezi) pînă la producțiile tinerilor (T. Mazilu, Țic, Dumitru Radu Popescu). Ceea ce ar scăpa, poate, la lectura foiletoanelor izolate și distanțate în timp, se impune la reluarea lor în bloc ca o trăsătură tonică, foarte prețioasă: este simpatia totală a criticului pentru cartea analizată, sentimentul de dăruire cu care sînt relevate meritele scriitorului din perspectiva evoluției sale și a literaturii în ansamblu. Exigența critică nu se confundă cu șicana, criticul fiind sever în constatarea lipșurilor, dar grăbindu-se să descifreze germenele originalității și să susțină afirmarea sa. (vezi cronicile la Gheorghe Ștefan sau Petru Vintilă). În comentarea tinerilor evită acea îngăduință care mai mult descurajează decît stimulează. Faptul literar nu devine niciodată pretext pentru evidențierea meritelor criticului și aceasta este una dintre trăsăturile

*) E.S.P.L.A., 1958

de prim rang ale modului cum înțelege să-și exercite profesiunea.

Critica practică de Paul Georgescu se întemeiază pe comunicare. Glosatorul ce se apropie de frumos „cu echer și pap” îi repugnă ca și pretenția fastuoasă, erudiția după ureche, sentințele vesele, subtilitatea ce-foasă, crisparea doctorală și insensibilitatea solemnă. Cum afirmă programatic undeva, cronică sa își propune să fie „o radiografie fidelă și explicită”. Scopului acesta i se dedică cu simplitate și modestie. Dar tocmai de aceea, rezultatele sînt dintre cele mai valoroase. Criticul pune în lumină articulațiile operei și deduce din analiza particularităților observate cu subtilitate personalitatea dinamică a scriitorului. Critica la obiect este ajutată de fulgerătoare asociații, sugerînd filiații, note comune, afinități spirituale, menite tocmai să reliefeze individualitatea artistică. Aproape fără excepție, concomitent cu interpretarea personală, se examinează și opiniile critice anterioare — și aici Paul Georgescu făcînd o notă aparte în comparație cu alți critici, care preferă să vadă vorbindu-se cît mai puțin de confrății lor. Nu este locul aici să urmărim în amănunt felul cum se organizează și se afirmă judecata de valoare în critica lui Paul Georgescu. Reținem numai că, exceptînd cîteva cazuri cînd nu s-a aflat înaintea unor realizări concludente, criticul a formulat aprecieri de care va trebui să se ție seama în orice analiză ulterioară. Judecățile sale

în legătură cu opera maestrului Sadoveanu sînt prea cunoscute, ca și admirația deosebită a criticului pentru scriitor, ca să mai insistăm. Dar despre Geo Bogza, despre Beniuc, acum mai recent despre Maria Banuș, a făcut remarci esențiale, în afara cărora nu mai pot fi discutați nici unul dintre acești scriitori. Dealtminteri, în toate cazurile amintite, criticul n-a operat ca un simplu cronicar: el a întocmit adevărate profiluri, sau, cu un termen care-i este plăcut, „micromonografii” utile pentru înțelegerea întregii lor personalități.

Impresionismul critic primește o ripostă hotărîtă prin prezența lui Paul Georgescu în frontul criticii noastre. În același timp însă, este pusă la punct și tendința spre rigiditatea academică, spre uscăciunea pretins „scientistă”. Paul Georgescu demonstrează că o critică riguroasă și expresivă nu se poate lipsi de aportul stilului sugestiv, plastic. G. Călinescu, pe care îl citează deseori — uneori aprobativ, alteori restrictiv — este prezent în experiența lui Paul Georgescu prin gustul pentru formulările concis-caracterizatoare, pentru asociațiile spontane, îndrăznețe, pentru aforismul livresc.

N-am notat aici decît unele caracteristici ale criticii lui Paul Georgescu, propunîndu-ne să examinăm cu alt prilej, atît de interesante și instructive pentru noi modalități pe care le folosește în cercetarea cu dragoste a literaturii contemporane.

DUMITRU SOLOMON

NECULAI TĂUTU: „ ÎND AU PLECAT COCORII“ ...*)

Patriotică și militantă, poezia lui Tăutu nu are (deși „militară”) cadența de paradă sau impetuoșitatea șarjelor de cavalerie, cu care cîțiva mari înaintași au înscris pagini de glorie poeziei rominești. Cirlova, Alecsandri, Bolintianu, Coșbuc, rămîn totuși prin expresia deschisă a patriotismului și prin suflul eroic, precursorii

literari ai poeziei lui Neculai Tăutu. Sensibilitatea contemporană a aflat însă căi noi de transmitere a unui sentiment care ei însuși a evoluat, primind sensuri și semnificații noi. Un cronicar literar nota, privitor la o poezie actuală în care era invocată ca model „Scrisoarea a III-a” a lui Eminescu: „Patriotismul a rămas, în esența sa, același, sugerînd perenitatea unui atare sentiment”. Falsitatea aserți-

*) Editura Tineretului, 1958.

unii e izbitoare. Sentimentul patriotic n-a putut rămâne același în decursul secolelor. Altceva însemna patria pentru omul rob și exploatat, altceva este patria pentru omul liber al epocii socialiste. Sfera noțiunii s-a lărgit, a devenit mai cuprinzătoare și mai bogată. Revoluția a dăruit omului înțelesul cel mai desăvârșit al patriotismului.

Poezia lui N. Tăutu, pentru deținerea căreia am făcut această mică digresiune, este o continuare a poeziei lui Cîrlova, Alecsandri, Bolintineanu și Coșbuc, dar „în esența ei”, și filozofică și artistică, nu poate fi asemănătoare acesteia, așa cum nici patriotismul socialist care-o animă nu e același cu patriotismul vechilor poeți. La Tăutu există actul eroic, asociat țelului eliberării depline a omului prin comunism, sentimentul cert că prin luptă se realizează și un ideal social. De aceea jertfa n-a fost zadarnică: „Tu, omule care-n comunism vei desprinde / Din ierburii tabla veche cu număr ruginit / Să știi c-atunci în palmă un om vei cuprinde / Ce azi și pentru tine sub tanc s-a prăbușit !” („Semnul de identitate”).

Alecsandri deplîngea soarta eroilor de la Grivița care, uitați, lipsiți de grațitudinea stăpînirii, după ce s-au bătut și au învins pentru libertatea patriei, au ajuns niște bieți cerșetori, pe zdrențele cărora, inutil și ironic, strălucesc semnele vitejiei. Eroii lui Neculai Tăutu au, prin vrerea istoriei, alt destin. Cu trupurile lor au oprit în viața fascistă și au apărat lumea nouă care se năștea și care azi a devenit o forță. Recunoștința contemporanilor și a posterității e profundă și veșnică. Prin moartea lor, acești eroi au trecut în nemurire. De aceea poetul consideră evocarea tovarășilor de luptă căzuți, o datorie sfîntă: „Dator mă simt acestor vechi morminte” /— Azi poate ploaia slovele le-a șters —/ Să-mi picur caldă ceara din cuvinte / Și inima în fiecare vers !” Ideea recunoștinței față de eroi, precum și ideea nemuririi lor, a trecerii în natură, în suflete, în istorie domină întregul volum, ca un răspuns al poetului la datoria de a le preamări sacrificiul.

Afirmam la început că, deși „militară” (prin tematică, firește), poezia lui N. Tăutu nu are cadența sonoră a parăzii sau impetuoșitatea atacurilor, cu care ne-au obișnuit înaintașii. Aici intervine nu numai firea poetului (nostalgică și sentimentală), dar și necesitatea de a-și modela personalitatea artistică după sensibilitatea cititorului contemporan, mai receptiv la sensurile implicite, la tonalitatea gravă și reținută, la profunzime și nuanțare. Evocativă și sentimentală, poezia lui Tăutu s-a concentrat pe semnificații. Această particularitate care, în vechile volume, apărea de multe ori de un convenționalism supărător, ca un artificiu adesea ratat, a devenit acum proprie poetului. Semnificațiile capătă o justificare de structură, nu mai redau corespondențe formale, ci logice sau afective: „Alături e mortul. Avea ceas de buzunar cu sonerie / Și-acum s-a pornit să sune, să-l scoale la șase, / Și sună și sună în groapa pustie / Ca-ntr-un pumn de argint fărîme de oase / Și sună și sună mai tare ca obuzele / Soneria-ntoarsă de mină-n ghețată, / Imi pătrunde-n carne, îmi usucă buzele, / Voi, urmași, azi să n-o auziți niciodată” („In groapa individuală”). Soneria sinistră a ceasului de buzunar, devine într-un fel simbolul morții, al războiului. Posesorul ceasului a fost ucis și viața soneriei vine să amintească, prin contrast, aceasta. Semnificația nu e atașată faptului, ci decurge din el, reală și convingătoare.

Caracterul actualului volum (carnet de front, deci realitate trăită) favorizează un spor de autenticitate și, mai ales, îi face cunoștință poetului cu însăși personalitatea sa artistică. Poeziile recente îl recomandă pe Tăutu ca un fin și sensibil evocator al momentelor dramatice trăite în timpul războiului. (Cu Neculai Tăutu s-a petrecut, în alt plan, și la alte proporții, fenomenul caracteristic și prozei lui Aurel Mihale: pînă la descoperirea filonului atît de prețios dar și atît de apropiat și primordial, aflat în propria experiență de viață, creația sa a stat o vreme sub semnul con-

venționalului, al căutărilor prelungite și extenuante). Autentic și personal, cuprins când de o tristețe profundă în fața morții tovarășilor de luptă, când de o duioșie ironică în rememorarea unor clipe de destin-dere presărate în vălmășagul bătăliei, când îndurerat sau îngrozit, când sarcastic sau mînios, Neculai Tăutu și-a aflat în propria biografie, desfășurată într-o epocă cu adevărat dramatică, multiplele surse ale poeziei sale reprezentative. Talentul său a descoperit, se pare, abia în acest *Carnet de front liric*, un teren fertil de dezvoltare. *Carnetul de front* este carnetul de identitate al poetului, actul său cel mai legitim.

Neculai Tăutu a riscat însă și o formulă poetică foarte îndrăznească: catrenul. Această formă cere, în primul rînd, o concentrare a ideii poetice. Tăutul a izbutit să realizeze acest lucru pentru fiecare poezie în parte. Însă catrenul mai cere și o anumită sinteză filozofică, o anumită forță de generalizare, ca și aforismul. Altfel nu și-ar avea justificarea. Un catren trebuie să spună mai mult și mai general ca semnificație, decît un poem de zece versuri. Acest lucru n-a fost realizat de poet și de aceea catrenele sale (unele avînd imagini frumoase), n-au forța sugestivă a aforismului și par niște strofe scoase din poezii mai vechi ori simple schițe ale unor viitoare poezii.

Cînd ideea își găsește expresia concentrată, ne aflăm, cel puțin, în fața unor imagini memorabile: „Ne arde cerul, sau pămîntul cu foc s-a repezit spre cer / Alb, amăgît de fierbințeală, un ghiocel cu pleoape moi, / Deschide ochii și privește, dar dintre pălării, stînger / Inspăimîntat iar se ascunde, timid, sub ghefuri înapoi!” („Bombardament”)

Există însă în volum catrene care concurează, mai multe, la aceeași idee și la lectură, lasă o impresie de sterilitate, de rămînere pe loc. S-a încheiat pacea. O serie de elemente care, în timpul războiului, au avut un caracter odios, devin acum inofensive, simple auxiliare pașnice sau inutilități. Ideea este unică. Dar iată, că, din ea, germinează vreo zece catrene, din care

niciunul nu spune mai mult decît celălalt. Astfel troitul e folosit acum la pescuit („Troitul”), un miel plătînd urcat pe-o cazemată, pare mai puternic decît ea („Cuzemata”), un apicultor și-a pus masca de gaze ca să răscolească jagurii („Pax”), în țeava unui tun nemțesc s-a tolănit la soare(?) un pîsoi („Tunul”) etc. Din toate aceste catrene s-ar fi putut face o singură poezie, care la rîndu-i n-ar fi excelent prin varietate dar, cel puțin, ar fi fost justificată prin ideea comună. Așa însă, răspîdită și repetată în fiecare din aceste catrene, ideea se șterge, se diluează și-și pierde prospețimea.

Alte catrene nici nu conțin o idee concentrată ci par strofe înșiripate din poezii încă nescrise: „Fără strop de ceai în cană, fără colț uscat de piine / Galben samovar ni-e toamna, neaua, un aiuat ne pare”, / Atacăm la fel c-aseară, atacăm la fel ca mîine, / Dar această zi, prieteni, vom în-scri-o-n calendare”. („Sărbătoare”). Ideea este cît se poate de confuză, nu știm despre ce sărbătoare e vorba, de ce ziua „aceasta” va fi înscrisă în calendare, după cum nu putem înțelege, fiind vorba totuși de aceeași zi, cum pot conviețui toamna galbenă și neaua.

Despre poezia lui Nicolae Tăutu se poate spune că are o evoluție (nu e o banalitate, căci există și poezi fără evoluție, egali). Primele volume, deși martore ale unei sensibilități reale, nu consacrau o personalitate. Apoi, către maturizare, autopastîșarea a intervenit precoce și a dat iluzia unui profil definitiv. Se pare că acest din urmă volum, după părerea noastră mai bun decît precedentele, aduce în sfîrșit confirmarea existenței unei personalități artistice reale. Poezii ca „Plecarea”, „Frumoasa adormită”, „Cînd au plecat cocorii”, „Romantism”, „În groapa individuală”, „Ghetoul”, „În adăpost”, „Concertul”, „Moartea fratelui meu”, „Iertare”, „Dragoste”, „Recunoștința” și altele, din care n-am avut spațiu pentru a cita, sînt hotărîtoare în evoluția poetului.

Ele consîntesc o creștere artistică și, implicit, îndreptătesc speranțe.

V. EM. GALAN: „DE LA POTOP ÎNCOACE“ *)

Exceptând „Potopul“, acea fantezistă și simbolică ripostă dată celor ce răspindesc zvonuri de război, toate povestirile cuprinse în actualul volum al prozatorului V. Em. Galan au apărut, în diverse publicații, în ultimul an. Aceasta dovedește prezența activă și consecventă a scriitorului în actualitatea noastră literară.

Volumul de față se înșăfășează divers ca modalitate de zugrăvire a personajelor și a mediilor sociale de care se apropie. Două dintre scrierile pe care le cuprinde sînt portrete satirice de birocrăți, reamintind pe autorul lui Teică-Pasăre, „A cincea roată la căruță“, urmărește, cu mult umor, aventura unui foarte tînăr practicant din comerțul socialist la țară și, în fine, „La Răzeși“, piesa de rezistență a volumului este o evocare sobră a unor întîmplări tragice în vremea anilor de secetă în Moldova. Reunind proze în aparență foarte variate, cartea de față se prezintă totuși unitară și încheată. Aceasta se datorează nu numai unei tematici ancorate puternic în realitatea socială (trusătură foarte importantă și proprie pentru tot ceea ce scrie V. Em. Galan) dar mai ales printr-un patos optimist, robust, vizibil în prezentarea oamenilor și a faptelor: atitudinea scriitorului atunci cînd îmbracă uneori forma glumei sau a ironiei, nu apare mai puțin pregnantă decît atunci cînd descrie, în tonalități grave, dureroase, suferințele oamenilor.

Așa dar o diversitate de tonalități, dar reunite prin aceeași viziune clară, sigură asupra faptelor, prin aceeași atitudine militantă și profund partinică. Din această cauză, deși mai toate aspectele din realitate de care se ocupă scriitorul în povestirile de față sînt negative, ele nu au nimic comun cu negativismul. E o caracteristică mai veche a scrisului său, pe care am întîlnit-o încă din romanul „Bărăgan“. Deși aflăm că undeva, într-o instituție, un oare-

care Virgil Tacu s-a ocupat cu afaceri necurate în legătură cu niște motocicletele, sau că un fost militar deblocat Netea și prietenul său, Dron, ajunși în comerțul de stat, sînt gata să comită tot felul de tilhării pentru a stoarce cit mai mult profit personal în dauna statului socialist, cititorul nu încearcă nici o clipă vreun sentiment apăsător sau deprimant. Deși aspectele prezentate sînt negative, viziunea pe care o imprimă autorul povestirilor, unghiul din care le înșăfășează este unul clar, optimist. Uneori, pentru a zugrăvi întîmplări deloc plăcute autorul folosește chiar un ton glumeț, construiește o acțiune antrenantă, plină de neprevăzut și surpriză. Așa se întîmplă în nuvela „A cincea roată la căruță“, care, aparent, se deslășoară ca o istorie aventuroasă a cărei erou este un tînăr practicant din comerțul de stat, pe nume Chirică Stan. Faptele, oamenii, sînt priviți din punctul de vedere al acestui tînăr naiv și fără experiență, care se mîndrește, pe drept cuvînt, că este fiu AL CLASEI MUNCITOARE (cu majuscule); el are încă o concepție romantică despre activiștii-eroi, judecă oamenii după înșăfășurare și crede că... tot ce zboară se mîنینcă. Ironia îngăduitoare a autorului față de eroul său, imprimînd un ton glumeț povestirii, îi conferă totodată multă savoare și autenticitate. Iată de pildă momentul în care Stan Chirică, animat de cele mai nobile intenții dar de o candoare și o naivitate potrivite celor 17 ani ai săi, rezemat de ghișeul casieriei, face în gînd caracterizarea celor din echipa în care este repartizat să lucreze. Chirică știe că în asemenea echipe, trimise să achiziționeze carne de la țărani, se strecoară uneori tot felul de oșaceriști și oameni necinstiți și mai știe că sarcina lui este să „pună lucrurile la punct“. Chirică este un Anton Filip foarte tînăr și lipsit de experiență, de aceea nu are, ca dînsul, conștiința greutăților, a obstacolelor care i-ar putea ieși în cale. Are, ce-i drept, ca și Anton Filip, conștiința mi-

*) Ed. Tinerețului, 1958

siniții sale sociale, dar aceasta îl îmbată. îl amefeste, iar romantismul celor 17 ani îl fac să ia drept un activist model pe deblocatul Netea, pentru că e aspru și face gălăgie casierului în legătură cu un rest de treizeci de bani, recomandându-i să se lase de „găinării” —; în schimb se arată bănuitor față de prietenosul Löwe sau îl decretează fără întirziere drept chiabur pe comunistul Turcu. Dar aventura cunoașterii pe care o va trăi Chirică la fața locului, „pe teren”, îi va dovedi că s-a pripit în caracterizări și că tocmai acei a căror înfățișare i-au înflăcărat imaginația sînt de fapt niște oameni de nimic, gata să fure dacă n-ar fi supravegheați de cei bănuși a fi nepăsători. Intr-un ritm alert și plin de neprevăzută povestirea urmărește descoperirile neașteptate ale tînărului și zelosului practicant în legătură cu felul cum arată și cum se comportă în realitate activiști eroi asemeni taciturnului Turcu. Acesta din urmă e frate bun cu Anton Filip din romanul „Bărăgan” și cu Zamfir Hrițcu din povestirea „La Răzeși”: modest, pătruns de importanța misiunii pe care i-a încredințat-o partidul, dovedind tact și pricepere, știind să se orienteze la fața locului în împrejurările cele mai grele.

În „La Răzeși” V. Em. Galan părăsește tonul glumeț, ironia. Faptele descrise sînt tragice, teroarea la care sînt supuși oamenii dintr-un sat răzășesc de chiaburul speculant Iosub Prisac în vremea secetei din 1946 cereau o tonalitate corespunzătoare. Autorul o găsește alegînd formula povestirii la persoana înțîia. Cel care povestește este fostul argat al lui Iosub Prisac, căruia nu-i plac înfloriturile de stil nici amănunțele inutile ori senzaționale, și care prin relatarea directă, nudă, reținută și încărcată de suferință a întîmplărilor, conferă povestirii autenticitatea faptului trăit. Ideea povestirii, de a înfățișa aspectele cele mai crîncene pe care le prezintă lupta de clasă la țară în această privință, e întrupată artistic în procesul anevoios de limpezire a lui Ion Dohotaru ca și în urmărirea atentă a evoluției caracterului lui Iosub. Figura acestuia din urmă este memorabilă. Zugră-

vit în culori tari, Iosub, insetat de avere, de dorința de a-i supune pe cei din jur, de a se bucura de stima lor totală, trăiește un proces sufletesc invers aceluia al argatului său. În locul speculantului pe care, în orașul amenințat de foamete, Ion Dohotaru îl credea fărăn ca și el, dar animat de o lăcomie cam nătîngă, în vremea secetei el descoperă altă făptură, stăpînită de o lăcomie sălbatică, inumană. Aceasta îi dă puteri nebănuite care-l fac să are pămîntul pietros pînă ce caii mor iar el și argatul cad răpuși de oboseală.

Faptul acesta, la care se adaugă și existența celor patru culii cu bancnote, fac să circule pe seamă-i legenda că ar fi posesorul unei comori și-i aduc din partea consătenilor și stima și titlul de „primar”. Patima de înavușire dublată de aceea de a stăpîni și a dispune de viața oamenilor din sat, fac din Iosub un tip monstruos. Iosub nu împarte Vădenilor răpuși de boală și de foamete, doctoriile primite din partea statului, ba le fură pînă și alimentele aduse cu mari sacrificii de sora sa și de comunistul ce o însoțește.

Deși în această nuvelă comuniștii sînt apariții mai mult episodice, atît Zamfir Hrițcu, cumnatul lui Iosub, cît și moșul Aniței, primarul din satul vecin Borza, sau comunistul mort de foamete în grajdul lui Iosub, sînt bine conturați. Prin figura comunistului fără nume care aduce alimente în sat, V. Em. Galan a creat tipul aceluia luptător anonim, care se jertfește pentru popor. Eroul său umblă flămînd pe lingă căruțele de alimente pe care le împarte înșometașilor de la țară și este ucis de cruzimea monstruoasă a lui Iosub (acesta, spre a-l chinui, vine și mîncîncă în fața lui). Oamenii din Vaduri află că în urma autopsiei doctorii au constatat moartea din cauza foamei a omului care le-a adus alimentele. Înțîmplările din „La Răzeși” sînt crude, cutremurătoare; ele par reînviolate de undeva din străfundurile istoriei, iar personajele capătă o adevărată valoare simbolică. V. Em. Galan a încercat cu nuvela „La Răzeși” coarde noi, dovedind nebănuite

resurse în direcția cultivării unui dramatism profund, de esență șolohoviană. Și poate încercările în acest sens ar fi mai

rodnice, decât unele portrete satirice nămplinite cum e acela din „Alegeri“. Nu e o recomandare ci doar o sugestie.

REMUS LUCA

ALECU IVAN GHILIA: „CÎNTECE DE DRUMETIE“

Alecă Ivan Ghilia și-a caracterizat just cartea recent apărută: cîntece de drumetie, fiindcă el nu face nici reportaj propriu zis — deși îl schițează — și nici note de călătorie nu înselează, deși amintește orașe și străzi și fluvii și monumente. El cîntă. E un poet. Chiar atunci cînd își închipuie că descrie, el evocă. Descrierile sale, colorate, plastice, sînt departe de precizia în investigație a reportajului și chiar prozei în general, descrierile sale sînt numai imagini poetice, numai expresii ale unor stări lirice. Poate că teșenii vor putea recunoaște orașul lor din evocarea lui Ghilia, însă cei care n-au văzut Iașii niciodată, deși vor fi impresionați de efuziunea lirică a autorului, nu vor căpăta o imagine cit de cit reală a străvechiului oraș; elementele pe care ni le dă autorul, nu sînt ale unei reconstituiri literare, ale unui tablou, ci numai asociații lirice, evocare sentimentală, frumoasă, emoționată chiar. Nu-i o obiecție, ci o constatare.

Genul — dacă pot să spun așa — profersat de Ghilia are avantajele și dezavantajele sale. Dezavantaje: lipsa de precizie, o oarecare plutire în generalități, o proză statică, fapte puține, date informative puține și nu totdeauna esențiale. Avantaje: culoare, atmosferă, plasticitate poetică, efuziuni lirice. Ghilia scrie bine, sinceritatea, exuberanța lui prinde, impresionează. Uneltele sale lirice sînt stăpînite cu pricepere: exclamațiile sale sînt firești, destăinuirile sale sînt grațioase, proza lui ritmată cîntă, imaginile sînt pregnante, plastice; el nu lasă nimic nefolosit din arsenalul poetului liric: atmosferă, culoare, arome, melodie, asociații neașteptate. Iată un cules de struguri:

„...Pe butuci... strugurii atrîună grei, impletii printre frunzele ude și verzi; rotunzi și rozi, ca petalele trandafirii; transparente și piramidali; cu boabe de chihlimbar; lunguieși, tari, gingași, tutunii, ca sfîrcul sînului de fecioară; ruginiți de brumă și soare; negri și strălucitori, ca ochii țișăncilor“ (pag. 42).

Sau cu bine adusă proșpețime:

„Dintre toate orașele pe care le-am văzut, dintre toate orașele pe care le-am vădit, Leningradul este cel mai frumos, mai somptuos, mai tulburător. E orașul în care te-ai întoarce oricînd, și mereu, și nu l-ai mai părăsi niciodată“ (pag. 149).

Poți să nu-l crezi, poți să te îndoiești?

Cartea lui Ghilia e aproape în întregime astfel scrisă, iar cînd ia un ton sobru și riscă precizia, exactitatea, cînd vrea să înformeze ca orice reporter, pana lui se dovedește săracă și mai puțin convingătoare. Atunci scrie sec, plat, lipsit de nerv, și nu pentru că n-ar avea resurse talentul său de reporter, ci pentru că nu vrea să se ia în serios ca reporter.

Scrie:

„Dacă-i greu? Auzi vorbă! Are așurisita de catină o rădăcină de jumătate de metru. O dezbați (?) cu cazmaua, cum ai dezbați (?) piatra. Oamenii au și început. Nu se dau îndrăț oamenii de la muncă“ (pag. 21).

Sau:

„Odată pornite, gîndurile îi duc — ah pîrdalnice de gînduri — la arături făcute „ca-n Uniune“ cu pluguri electrice! Numai că „pînă atunci, mai este, băiete“ —

se mustră el singur pornind grăbit spre multe, nenumăratele treburi care-l așteaptă. Până atunci câtă să te descurci în greutățile de astăzi". (p. 24).

Așa nu mai convinge. Proza a devenit o relatare seacă, neinteresantă. Că Ghilia poate scrie bine și despre lucruri mai puțin „poetice”, o demonstrează scurta evocare a trecutului orașului Botoșani, unde abundă cifrele, faptele.

Cartea lui Ghilia este în general o carte reușită, originală. E o carte interesantă, nu numai ca experiență literară (poemul în proză îngemănat cu reportajul) ci și ca o mărturie de talent și ca un capitol de literatură bună. Să descrii orașele, gospodă-

riile de stat, gospodăriile colective, cătătoriile și să izbutești, e un lucru mai obișnuit, să le cînți și să izbutești, e mai greu. Ghilia a izbutit.

Și o observație critică. Valoarea lucrării lui Ghilia ar fi sporit, incontestabil, dacă ar fi fost mai bogată în imagini ale vieții noi —, dacă tonul său romantic ar fi fost mai generos în capitolele care descriu viața și lupta de azi a poporului, și dacă „poezia” volumului n-ar da o oarecare patină, care estompează într-o oarecare măsură, acuzația pe care o îndreaptă împotriva trecutului de împilare și suferință a poporului.

KLARA ZETKIN DESPRE ARTĂ ȘI LITERATURĂ

Preocupările multilaterale ale Klarei Zetkin pentru problemele artei și literaturii ne erau cunoscute pînă acum doar din însemnările ei despre convorbirile cu Lenin pe teme literar-artistice. Mai puțin sau deloc cunoscute sînt articolele ei de critică literară și estetică, înmănunchiate recent într-un volum apărut în Editura de Stat pentru literatură din Moscova, volum care cuprinde pe lîngă amintitele însemnări, articole despre Schiller, Ibsen, Björnsterne-Björnson, Freiligrath, Reiter și studiul de sinteză „Artă și proletariat“.

Scrise între anii 1906—1912, lucrările Klarei Zetkin despre literatură și artă nu sînt numai documente ale istoriei gîndirii marxiste. Ele își păstrează în mare măsură actualitatea prin riposta fermă dată ideologilor burghezi și revizioniştilor, prin afirmarea înflăcărată a rolului proletariatului ca purtător unic al progresului artistic, ca singurul moștenitor legitim al celor mai bune valori din trecut. Studiul „Artă și proletariat“ este, de altfel, un răspuns direct dat revizioniştilor germani, care, în 1912, în cadrul unei discuții despre literatură (în revista „Neue Zeit“) ajunseseră la concluzia imposibilității și inutilității unei arte de clasă proletare.

Apologetica nu strălucește miciodată prin spirit inovator. Acum 50 de ani, ca și astăzi, apologetii decadentismului și-au îndreptat armele împotriva artei „cu tendință“, a artei „politice“, a artei care-și soarbe forța emoțională din viața reală, văzută și înțeleasă de pe pozițiile înaintate ale clasei muncitoare. Artă burgheză a vremii, ca și clasa pe care o slujea, cobora ireversibil pe panta descompunerii „Amurgul zeilor — iată atmosfera care a generat această artă“ — scrie Klara Zetkin. Naturalismul, care se afirmase la un moment dat în domeniul criticii sociale, își epuizase posibilitățile degenerînd într-o plată copiere a rea-

lității, neputincios în dezvoltarea sensurilor ei. În artă — scrie Klara Zetkin — au început să domine curente, a căror trăsătură comună era fuga de viață, de conflictele majore din sîmul societății, neomisticismul; toate reflectau comanda socială și starea de spirit a unei burghezii, înspăimîntată de izbucnirea iminentă a Revoluției. Respingînd arta decadentă burgheză, mișcarea muncitorească, avangarda sa marxistă au afirmat necesitatea unei arte noi, pusă în slujba și însuflețită de ideile socialismului. Apariția creației artistice proletare s-a impus ca un fenomen necesar în dezvoltarea raporturilor și luptei de clasă. Lenin sublinia, în 1913, în articolele sale „Eugène Pottier“ și „Dezvoltarea corurilor muncitorești în Germania“, semnificația precum și valoarea politică și educativă a cîntecului revoluționar.

Pornind de la principiul leninist al existenței celor două culturi în cadrul aceleiași culturi naționale din societatea burgheză, Klara Zetkin subliniază că, pe măsură ce lupta de clasă devine mai ascuțită și mai conștientă, se adîncește prăpastia dintre viața spirituală a proletariatului și cea a burgheziei. Lupta de clasă generează în sîmul proletariatului noi idealuri spirituale și morale, năzuințe puternice de a gusta și crea opere de artă, opuse artei burgheze, însuflețite de idealuri estetice proprii. Artă și literatura clasei care se ridică nu putea fi decît o „artă cu tendință“, o „artă politică“, prevestind marea artă realist-socialistă care, în zilele noastre, a învins pe o întindere uriașă a globului, situîndu-se în fruntea mișcării literar-artistice mondiale. De altfel, adaugă Klara Zetkin, istoria artei și literaturii s-a îngrijit ea însăși să anuleze sentința după care tendința în artă a fost declarată în afara legii. „Tendința clară, precisă, a inspirat cele mai caracteristice, mai con-

vingătoare și artisticește mature dintre creațiile sale" — notează Klara Zetkin în articolul despre Schiller. Invariabil a rămas pînă în zilele noastre scopul nemărturisit al apologeților decadentismului, ai apolitismului și evazionismului: „**În numele artei, scrie Klara Zetkin, nu se combate „tendința în genere, ci numai acea tendință care contrazice „tendențele“ claselor dominante“.**

Cînd, la începutul secolului, arta burgheză se afla într-un impas iremediabil, marxiștii au întrevăzut cu certitudine științifică perspectiva unei noi înfloriri a creației artistice, care va fi determinată de un nou conținut de idei, izvorit din concepția despre lume a clasei muncitoare. Klara Zetkin și-a afirmat încrederea neîmurmurată în ideea că noua artă și literatură vor lăsa în urmă arta și literatura burgheză și că vor genera opere de înaltă valoare tocmai pentru că noua viziune socialistă, asupra vieții, oferă creatorilor posibilități infinite mai eficiente de investigare și înțelegere a conflictelor sociale și morale din epoca noastră. „**Numai atunci cînd ideile socialismului vor deveni trăiri personale ale artistului, arta va izbuti să ajungă la o percepere mai înaltă a vieții**" — scrie ea în articolul despre Björnsterne-Björnson.

I-a fost dat Klarei Zetkin să asiste la zămislirea și dezvoltarea impetuoasă a artei și literaturii realist-socialiste sovietice, care și-a afirmat în scurt timp valoarea, marcînd o nouă etapă în dezvoltarea artistică a omenirii.

Literatura clasică, marea literatură realistă din secolul trecut, a găsit în critici marxiști exegeți, care i-au pus în adevărată valoare, printr-o interpretare științifică și estetică înaintată, problematica socială și umană, aportul progresist dar și limitele în cunoașterea artistică a lumii. Evidențîind în poezia și dragaturgia schilleriană chemarea înflăcărată la luptă împotriva tiraniei pentru adevăr și libertate, Klara Zetkin subliniază totodată sterilitatea filozofico-estetică a idealismului schillerian.

Opera lui Ibsen va ajuta proletariatul în lupta sa împotriva minciunii pe care se bazează societatea capitalistă. Acest răzvrătit împotriva ipocriziei moralei burgheze, acest căutător al adevărului a năzuit spre o înnoire a lumii. Dar negăsind calea adevărată, năzuințele sale s-au pierdut într-o perspectivă incertă: **Ibsen — răzvrătitul, scrie Klara Zetkin, va trăi cît trăiește societatea burgheză; Ibsen — artistul și educatorul o va depăși“.** Björnsterne-Björnson, care a intuit semnificația contradicțiilor sociale și s-a aplecat cu simpatie asupra vieții oamenilor simpli s-a oprit în pragul înțelegerii esenței luptei de clasă și a psihologiei muncitorului-luptător. Moralistu mic-burghez din el a învins pe poet și pe dramaturg. Determinînd valorile și limitele artei și literaturii din trecut, critica marxistă de la începutul secolului, a întrezărit locul pe care acesta îl va avea în socialism. Cultura socialistă a preluat această moștenire în patrimoniul său, în spiritul învățăturilor lui Lenin despre cultură, artă și literatură, apărîndu-i (fără a-i ascunde contradicțiile și limitele) democratismul și caracterul popular, împotriva denigratorilor ei contemporani, din lagărul decadentismului.

„**Marea comunistă**“, cum o numea Lenin, avea o încredere neclintită în imensa perspectivă pe care socialismul o va deschide artei, în superioritatea artei socialiste. Polemizînd cu avocații preînsei libertăți de creație, pe care i-ar acorda-o artistului societătea burgheză, Klara Zetkin scria: „**Numai atunci cînd munca va scutura jugul capitalismului și, prin aceasta, vor fi lichidate contradicțiile de clasă în societate, numai atunci visul despre libertatea artei va căpăta întruchipare reală și geniul artistului va putea să-și ia liber zborul în sus... Numai ciocanul revoluției, care va dărîma închisoarea capitalismului, va aduce artei libertatea...“** Sînt anticipări confirmate astăzi prin prezența vie, succesul recunoscut și sporirea puterii de atracție a artei și literaturii realist-socialiste pe toate meridianele lumii.

- Din țară -

„TRIBUNA“ ~ octombrie ~ noiembrie 1958

După ce în altele rânduri s-a scris la această rubrică despre lacunele poeziei din „Tribuna“, despre diversele forme de evazionism și manierism modernist cultivate în paginile sale — prilejul de a constata că în ultima vreme sectorul respectiv al revistei clujene înregistrează un revirement nu poate decât să ne bucure. Redacția a înțeles sensul criticilor ce i-au fost aduse și face vizibile eforturi pentru a publica o poezie de actualitate, străbătută de suflul contemporaneității, chiar dacă pe alocuri mai răzbate încă vagul senzațiilor sau simbolismul ceșos.

Un succes real pentru revistă îl constituie bogata recoltă lirică închinată sărbătoririi Revoluției Socialiste. Aproape toți poeții obișnuși ai revistei au fost prezenți la celebrarea evenimentului, unii compunând cicluri anume, evocând direct momente din Revoluție sau celebrând sensurile sale mobilizatoare. În toate cazurile se remarcă grija pentru claritatea mesajului politic exprimat, inspirația neîncorsetată, comunicativă și sinceră. Aceasta nu împiedică de cele mai multe ori vibrația poetică să-și păstreze timbrul de originalitate și de trăire personală, de emoție individualizată. Vorbind numai de autorii unor cicluri și încă putem observa notele particulare: Leonida Neamțu în „Orizontul lui Octombrie“ este atras de elanul revoluționar, adoptând ținuta romantică și tonul profetic-vizionar — Ștefan Bitan în „Intâlnire cu Revoluția“ urmărește momente de istorie, căutând să releve patetismul conținut în ele fără nimic retoric,

discursiv — Al. Căprariu în „Meditații la Octombrie“, este mai abstract (poate pe alocuri chiar puțin intelectualist) vrînd să interpreteze semnificații, să descifreze poezia marilor adevăruri. Dintre ceilalți poeți care au semnat versuri închinată lui Octombrie am reținut crochiurile leningrădene ale lui Alexandru Lungu și prezența lui Miron Scorobete cu două poezii.

În aceeași perioadă, Ion Rahoveanu a semnat un amplu poem, „Din umbra anilor“, iar Negoită Irimie un ciclu inspirat din munca brigadierilor de pe șantierul Magistralei de Sud. Poemul lui Ion Rahoveanu elogiază memoria partizanilor români din cel de al doilea război mondial. Poetul recompune atmosfera dramatică a luptei antifasciste, punînd accentul pe înălțimea idealurilor care-i însușeșea pe luptători și le însușea încredere în victoria cauzei. Esența poemului este lirică și ar fi fost bine ca poetul să nu evite expresia degajată, liberă, a sentimentelor. Uneori pare crispat, reținerea îl duce la contorsionarea versului, la imagini ceoase. Negoită Irimie își compune ciclul din mai multe instantanee, remarcabile prin prosepțime și spontaneitate. Ce-l impresionează, îndeosebi, este înverșunarea cu care tinerii brigadieri înfruntă duritatea naturii și o supun. Două catrene intitulate „Drum peste stînci“ surprind plăstic titanicul efort uman. Iată unul:

Perforatorul mușcă-n piatra dură,
Și-această geologică armură

Spre cerul clar în tândări o aruncă,
Și drumul trece aspru peste stîncă.

Din această înclăștare natura iese biruită, dar nu desfigurată. Omul creează în ordinea armoniei naturale și poetul sugerează excelent caracterul nobil al muncii prin zugrăvirea modificărilor survenite în peisaj în sensul umanizării acestuia :

Metanul și cu munții de cărbune
Trăiesc într-o măreață simbioză,
Și kilowații-ntinși pe-alpine strune
Incununează noua lor osmoză.
Iar țevile-s artere subterane,
Nervuri de foc pe trupul țării mele,
Piloții-nalți cu harfele lor plane
Rotesc în noapte roiuri mari de stele.

Absorbit de aspectul pe care l-am putea numi peisagistic, poetul uită să acorde importanța cuvenită mobilurilor ce stau la baza tuturor transformărilor actuale. Realitatea socialistă care pulsează pe șantier nu pătrunde decît aluziv și foarte evaziv în poeziile ciclului.

„IASUL LITERAR“ — Nr. 7 și 8/1958

Cu aceste două numere actualitatea reintră în paginile „Iasului literar“ în toate drepturile ei. Revista a lichidat cu o anumită optică anacronică, tributară paseismului. Efortul de a reflecta realitatea socialistă prin lucrări orientate în acest sens se întrevode afit în sectorul beletristic cît și în cel critic.

Axate pe o tematică actuală, poeziile din ciclul hunedorean semnat de Florin Mihai Petrescu și din cel intitulat „Șantier“ al lui Anđi Andrieș, ambele apărute în nr. 8, ca și versurile de o gingașă prospețime semnate de George Demetru Pan („Eriva“) și Const. Scripcă („Mîngîierea“) în numărul anterior se cer menționate.

Dacă socotim de bun-augur orientarea către o problematică majoră, inspirată din lupta poporului pentru socialism, nu pot fi trecute cu vederea lipsurile de ordin

O inițiativă binevenită a redacției este de a publica în grupaj producții ale poezilor începători care citesc versuri în cenaclul local „Maxim Gorki“. Poeziile sînt inegale în realizarea lor de ansamblu, însă conțin versuri promițătoare. Emil Bunea în „Se taie pădurea“ dovedește capacitate de interiorizare. Marcel Mureșeanu pare livresc, dar se impune printr-o scînteie de imaginație îndrăzneașă. Cecilia Grigorescu atrage atenția prin orientarea spre actualitate. Inițiativa revistei se cere continuată, stimulîndu-i pe tinerii poeți spre temele majore ale prezentului.

În general, „Tribuna“ rămîne încă datoră din acest punct de vedere. În numărul din 22 noiembrie au apărut doar două poezii originale — vagi și inexpressive — iar în numărul din 29 noiembrie n-a mai figurat nici o poezie originală. Totuși în ciuda lipsurilor manifestate alte dăți revista și-a cîștigat un prestigiu datorită atenției acordate creației poetice originale.

G. Ș.

artistic ce diminuează eficiența intențiilor laudabile ale colectivului redacțional și ale colaboratorilor. Suferind adeseori de prozaism, versuri de felul celor ce urmează deservesc ideile. Iată un exemplu dintr-o poezie semnată de Fl. M. Petrescu în nr. 7 : „Eroii simpli-n lupta cu focul și metalul/ Au trăsătura demnă-a destinelor mărețe / Create de ei înșiși cînd curge-n noapte valul/ De-oșel topit în șarje rapide și-ndrăzneșe“. Sau altul din poezia „Meșterul“ (nr. 8) de Anđi Andrieș : „Urcă sfidînd pe acei ce se tem/ El e fecund ca pămîntul arabil/ Mîinile lui parcă scriu un poem/ vast, luminos, anonim și durabil“.

Un fapt care surprinde este înrudirea — uneori pînă la similitudine — a tropilor din diverse poezii ce apar sub diverse iscălituri. Izbitoarea asemănare a unor meta-

fore trebuie să le dea de gândit poezilor citați.

În „Vioara primă” (nr. 7) Nicolae Tașomir scrie:

„Să ascultăm deci omul, vioara lumii primă
În tinăra orchestră-a timpurilor noi”.

Iar la Florin Mihai Petrescu în poezia
„Unor prieteni...” (nr. 8) întâlnim imagi-
nea:

„Știu: dorm puțin și masa adesea nu mi-i
masă...

De geaba pentru aceasta acum cu voi mă
cert,

Dar este-n mine-un demon ce-n pace nu mă
lasă:

— Al primei viole în marele concert.”

Proza înregistrează în aceste două ultime numere un cert progres. Francisc Munteanu semnează un fragment interesant din romanul în lucru „Născut în Europa”, inspirat din lupta anti-fascistă. O mențiune deosebită merită ciclul de schițe din numărul 8 al lui Aurel Leon, scrise cu nerv și simț de observație. Fiecare dintre ele dezvoltă, în cadrul unui episod, o serie de detalii portretistice, pitorescul folosit cu pondere fiind subordonat caracterizării psihologice, ca în scurtele povestiri „Irina are o reclamație” și „Răzbușarea lui Mitruș”.

Sectorul de critică se distinge prin varietatea preocupărilor legate de dezbateră

problemelor actuale ale literaturii. Cronică literară semnată de Al. Andriescu discută volumul de nuvele „Fuga” de D. R. Popescu (nr. 7) și „Paginile critice” ale lui Mihail Petroveanu (nr. 8). Dacă judecata critică asupra nuvelor din „Fuga” este atentă și obiectivă, acordând atenția cuvenită conținutului scrierilor tinărului prozator ardelean, în cel de-al doilea caz poziția simpatetică depășește formula aprecierilor binevoitoare. Probabil o greșit înțelegere a solidarității de breaslă îl face pe Al. Andriescu să treacă cu vederea unele greșeli de interpretare ale lui Mihail Petroveanu atât în cazul cronicilor sale privitoare la volumele lui A. E. Baconsky cit și la Petre Stoica.

Interesant, studiul judicios al lui N. Barbu despre „Profil, actualitate și tradiție artistică”.

Rubricile „Carnet sovietic”, „Recenzii” și „Note” pe care le-am dori mai vioaie, întregesc sectorul de critică ce se resimte încă din pricina lipsei unor contribuții teoretice generalizatoare despre literatura noastră nouă. Lupta împotriva încercărilor revizioniste de a submina estetica marxistă ca și realitățile literaturii actuale pe drumul realismului socialist comportă discuții combative și competente la desfășurarea cărora „Iașul literar” își poate aduce o contribuție prețioasă.

H. Z.

— De peste hotare —

„MIROVAIA EKONOMIKA I MEJDUNARODNĪE OTNOŠENIA” Nr. 11/958

De lângă diversele teorii ale „capitalismului popular”, ale „statului buneii stări generale”, ale variantelor „paternalismului”, e în vogă în ultimul timp doctrina sociologică, de origine americană, a „relațiilor umane în industrie” („Human relations in

industry”). Ea se bucură de o largă și susținută publicitate, este integrată în sistemul științelor umanistice, figurează în programele multor universități, iar pe lângă Universitatea din Yale (S.U.A.), de pildă, funcționează un institut special pentru studiul

„relațiilor umane în industrie”. Acestei doctrine îi consacră revista un articol semnat de M. Mosenski și I. Kiselev.

Autorii doctrinei „relațiilor umane” susțin că metodele de exploatare bazate pe constrângere, pe stoarcerea fizică a muncitorului și desconsiderarea demnității sale umane, încep să aparțină trecutului. „Lăcașul tainic al producției”, cum spunea Marx, în care muncitorul intră ca „unul care și-a dus propria sa piele la târg și pe care nu-l mai așteaptă nimic altceva decât tăbăcăria”, a devenit printr-o scamatorie, „comunitate uzinală”, în care relațiile dintre patroni și muncitori se inspiră din principiile umanismului și ale eticii creștine, iar „vechea” exploatare capitalistă este înlocuită printr-o colaborare bazată pe... drepturi egale. În asemenea condiții, scrie unul din teoreticienii „relațiilor umane” — K. Davis — munca nu mai este o povară, ea aducând muncitorilor „o satisfacție economică, psihologică și socială”. Extinzându-se treptat asupra tuturor domeniilor vieții sociale burgheze — pretind autorii acestei doctrine — „relațiile umane” vor determina o transformare calitativă substanțială a întregii societăți.

Este, firește, un semn al vremii că ideologia burgheziei sînt nevoiți să recurgă la asemenea travestiri umanitare și morale. Ele reflectă complicarea și încordarea contradicțiilor interne ale capitalismului, și mai ales modificarea categorică a raportului de forțe pe plan mondial în favoarea socialismului. La rîndul ei, clasa muncitoare din lumea capitalistă s-a maturizat politicește, s-a întărit organizatoric, iar muncitorul nu mai admite să fie tratat ca „o gorilă desată”, — după expresia faimosului F. Taylor.

„Perseverența muncitorilor — scrie W. H. Knowles — care pretind o atitudine umană față de ei, amenințarea comunismului din afară, precum și dorința noastră (!) de a ne comporta omenește față de ființele umane, ne-au silit să adaptăm „concepția umană” intereselor dezvoltării eficiente a liberei întreprinderi”. Apariția doctrinei „relațiilor umane” mai este legată și de unele concluzii de ordin mai practic, la care au ajuns specialiștii burgezi în organizarea

producției și a muncii în etapa actuală a dezvoltării tehnicii. Ei constată că ritmul sălbatic al muncii în industria puternic mecanizată a generat printre muncitori o așa numită „deprimare industrială”, care se exteriorizează în apatie, pierderea oricărui interes față de muncă, iritare excesivă etc. Prof. Otto Graj (R.F.G.) spunea la Conferința de la Roma (1956) consacrată problemelor „relațiilor umane”, că „în multe întreprinderi unde domnesc „relații umane” proaste, se simte că situația este „critică”, că atmosfera este încărcată, ca într-o zi de vară cu zăduf, cînd simți că se apropie furtuna. În aer plutește ceva ce poate exploda în orice clipă. Munca se execută cu o vizibilă rezistență internă și fără vioiciune: fețe crispate, priviri pline de răutate, gesturi ameninșătoare — acestea sînt simptomele frecvente”. Iar dr. Davidson, președintele Institutului american pentru organizarea producției și a muncii, completează: „După toate probabilitățile, noi am atins limita posibilului sporind productivitatea muncii numai pe calea studiului mișcărilor, a cronometrajului și altor metode similare; în viitor productivitatea muncii poate fi simțitor sporită numai cu condiția îmbunătățirii relațiilor cu muncitorii”.

Propaganda în jurul „relațiilor umane” se face pe o gamă foarte largă. Catolicii, ca A. Messinco, vorbesc despre „dragostea față de aproapele”, alții ca Nicolo Peude susțin necesitatea creării unui flux de „radiații psihice” de la conducerea întreprinderii spre muncitori, iar un business-man practic ca A. Heron cere patronilor ca prin „relațiile umane” să ia ei conducerea revoluției prin care trece lumea capitalistă „pentru a nu-i permite să se abată spre anarhie sau dictatură”... Toată această literatură urmărește influențarea conștiinței muncitorilor prin cultivarea iluziilor care să ducă la abandonarea luptei de clasă.

Dar mai există și o altă literatură, lipsită de vorbărie emfatică, destinată unor cercuri restrînse, în care lucrurile se spun fără ocol. Aci nu vom întîlni nici urmă de „morală” sau de „radiații psihice”. În schimb, cu o claritate exhaustivă se precizează scopurile reale ale „relațiilor umane”.

Un grup de specialiști din R.F.G. care au vizitat S.U.A. pentru a studia teoria și practica „relațiilor umane”, au fost uimiți de cinismul cu care conștrații lor americani le-au expus ce se urmărește prin ele. „Uluitoare este sinceritatea cu care ni s-a subliniat de repetate ori, — scriu ei în raportul lor — că bunele „relații umane” au ca scop sporirea productivității și nu instaurarea unor norme etice”, iar un specialist englez, Hutchings, notează: „Relații umane” — înseamnă a pune omul la locul potrivit și a-l stoarce în modul cel mai bun”.

Strinsa legătură a doctrinei „relațiilor umane” cu practica exploataării capitaliste în etapa actuală reiese cu evidență și din metodele psihologice și organizatorice recomandate în manuale speciale. Elementele principale ale tehnicii întregului sistem sînt: sistemul „legăturilor reciproce și al informației”, convorbiri ale „consilierilor psihologici” cu muncitorii prin organizarea de „confeșțiuni”, măsuri denumite participarea muncitorilor la luarea hotărîrilor privind producția (business-meetings), favorizarea creării printre muncitori a „grupărilor neformale”, pe categorii, în funcție de „statutul social” al acestora. Se urmărește astfel să se creeze muncitorilor iluzia că sînt participanți la conducerea întreprinderilor, că administrația ar purta un interes deosebit față de părerea lor cu privire la bunul mers al „comunității uzinale”, că se interesează de viața lor particulară, iar pe de altă parte — ele permit organizarea unei spionării mai rafinate a muncitorilor, a unei acțiuni de contracarare a influenței sindicale prin gruparea muncitorilor în societăți sportive, grupe naționale, etc. speculînd interese materiale meschine, tendințe de parvenire personală, etc. Un loc însemnat în acest sistem de măsuri îl ocupă, bineînțeles, propaganda prin lecții a avantajelor ce le oferă întreprinderea capitalistă muncitorilor.

Dar eficiența acestei propagande și a metodei? Prof. Semy de la Universitatea din Liverpool spunea la Conferința de la Roma că „muncitorii îi judecă pe patroni nu după

ceea ce spun, ci după ceea ce fac. Nu-i poți înșela prin rimplul fapt că „boss”-ul le spune „bună dimineața” sau se interesează de soția bolnavă a vreunuia, după prescripțiile manualului bunelor „relații umane”... Practica, prin care se verifică orice teorie, înlătură fără jenă perdelele de fum ale oricărei propagande care ascunde un joc dublu.

După o scurtă retrospectivă asupra apariției primelor trusturi de armament și a evoluției împletirii intereselor lor internaționale, ca și a relațiilor dintre monopoluri și cercurile politice reacționare, A. Leonidov urmărește într-un articol istoria acestei sinistre coaliții pînă azi. Tipică pentru zilele noastre este preponderența în mafia internațională a fabricanților de arme, a monopolurilor atomice, chimice, electrotehnice, în special a celor americane, care determină întreaga politică a „războiului rece”.

Revista publică sub semnătura lui A. Kirsanov și A. Pucikov o analiză a dării de seamă privind situația economică din Europa pe 1957 a Comisiei economice europene O.N.U. Relevînd prezentarea fragmentară și haotică a datelor privind economia U.R.S.S. și a altor țări socialiste, autorii subliniază modul tendențios în care este tratată economia sovietică, denaturările grosolane ale măsurilor economice adoptate de U.R.S.S. în 1957, a datelor privind dezvoltarea industriei și agriculturii sovietice, precum și comerțul cu țările capitaliste. În schimb este prezentată în culori trandafirii economia țărilor capitaliste, ocolindu-se fenomene ca încetinirea considerabilă a ritmului de producție, adîncirea inflației, creșterea poverii înarmărilor și a efectelor lor dezastruoase asupra economiei acestor țări.

Ca de obicei, revista cuprinde numeroase articole cu caracter informativ și monografic: „Capitalul străin în India”, „United States Steel Corporation”, „Date despre structura clasei muncitoare în R.F.G.”, „Tramatismele în producție și morbiditatea profesională în țările capitaliste”, recenzii asupra literaturii economice sovietice și străine.

I. P.

„LETTRES NOUVELLES“, aug.-sept.-oct. 1958

Citindu-i pe tinerii prozatori din „Lettres Nouvelles“ îți dai seama că Sartre sau Camus au fost cu totul depășiți. Mathieu, eroul din „Drumurile libertății“ e gata nu odată să se „angajeze“, are prieteni, iubite, discipoli. Te poți întreba dacă singurătatea lui sau cea a eroului din „Străinul“ lui Camus nu au fost hotărâte arbitrar, forțate chiar. Și apoi în amindouă aceste romane existențialiste, la fel ca în oricare dintre nuvelele lui Sartre sau Camus, cititorului i se oferă o povestire bine încheată, cu un început și un sfârșit în funcție de eroi cu biografii precise, cari se trezesc dimineața și dorm noaptea, chiar dacă ziua lor începe la orele șase sau zece seara, iar noaptea la cinci sau unsprezece dimineața.

Ori e foarte greu, e aproape imposibil să-ți dai seama dacă eroii lui Jean Douassot sau Edouard Glissant visează, sînt treji sau au halucinații, iar despre „Prizonierul“ lui Bernard Pingaud nu se știe nici măcar dacă trăiește sau a murit. În cinci din șase bucăți în proză, cit aduc ultimele trei numere ale revistei „Lettres Nouvelles“, nu se petrece de fapt nimic. Lipsesc nu numai acțiunea propriu zisă ci și gradația psihologică, ce ar putea-o eventual înlocui. Toate aceste nuvele și schițe sînt fragmentate. Fragmentele sînt statice, personajele par încremenite. Mișcările frenetice pe care le încearcă uneori subliniază lipsa de mișcare. Fragmentele sînt nelegate între ele pentru a sugera clar că nu există nici măcar posibilitatea unei schimbări în timp.

Majoritatea acestor scriitori își plasează subiectul prozelor lor — dacă se poate numi subiect un amalgam de priveliști statice — în vreo cafea! (Aici noțiunea timpului se pierde mai ușor). Uneori marmora meselor și teighelei provine din pie-

trele funerare de prin cimitire. (Camilo Jose Cela „Cafeneaua Dinei Rosa“.) Pe fașetele ei se mai pot descifra numele și datele răposaților iar patroana „suride clienților pe care în fond îi detestă arătîndu-și dinții mici și negri“ (Trebuie de altfel notat că în cuprinsul tuturor acestor nuvele nu am întîlnit decît două ființe frumoase — în „Bariera de mărgean“ a lui Pierre Gascar, și atunci erau niște primitive). Alteori cafeneaua se transforma într-un bar american asurzitor („Infernul albastru“ de Jean Charles Pichou) unde patronul e un „Don Juan ce nu promite nici trupul, nici viața, ci eternitatea clipei“. Cafeneaua mai e situată uneori prin colonii (Pierre Gascar: „Bariera de mărgean“) deci într-un loc ce nu angajează trecutul și viitorul personajilor. Localul acesta e finut de un fost ofițer care gîndește că „Ne petrecem viața iubind ființe înghițite de moarte. Nu vor fi niciodată cu totul lângă noi“.

Lîncede, precum cafeneaua Dinei Rosa, unde mișună niște făpturi fricoase și bolnave de grandomanie, șirete și speriate, arhimecanizate, precum barul „Infernul albastru“ în care se învîrtesc psihopați pradă logoreei, alcoolului sau instinctelor sexuale; izolate precum circiuma lui Luigi în care oaspeții se ascund și se tem unii de alții, toate aceste localuri se vor simboluri ale lumii. De altfel obișnuinții lor par a nu avea cămin. Dacă au vreo ocupație, vre-o meserie, atunci ele sînt adiacente vieții din cafea. Nu se întîlnesc niciodată unii cu alții, ci cel mult se izbesc întimplător unii de alții. Și atunci nu ca niște oameni cari văd ci ca orbii. Pipăindu-și feșele nu se recunosc și trec mai departe. Atunci, bine înțeles, se simt singuri. Fiindcă sînt singuri le e frică. Și fiindcă scriitorii vor, își pipăie singură-

tatea, o admiră, o dezmiardă, i se dedică, devin patologici, dezgustători și — de ce să ocolim termenul — scabroși.

Dacă totuși scriitorul le condece un cămin, acesta se află ori pe un meridian greu de definit (Edouard Glissant: „Șopirla”), ori e reprezentat printr-o încăpere sordidă în mijlocul căreia se află deschizătura unui canal (Edouard Douassot: „Chepengul canalului”). Eroul primei nuvele vrea săucidă un prieten „nu din cauza trădării și nici a mizeriei ci fiindcă e de necrezut ca un om să fie exemplu și să propuie acest exemplu”. Cît despre eroul lui Douassot, e în vîrstă de zece ani. Obsedat de profunzimile canalului al cărui chepeng se află în încăpere, îi e frică să doarmă, îi e frică să se trezească și nu-ți dai bine seama cînd doarme și cînd s-a trezit. (Trebuie de altminteri remarcat, că doar prin cafenele, eroii acestor nuvele sînt într-o oarecare stare de veghe. Bineînțeles și atunci se află sub influența drogurilor, alcoolului și excitației sexuale. Copilul se visează pătrunzînd în adîncimile canalului sau acoperit de revărsările apelor lui. Sînt visuri și reverii țesute din simboluri erotice, concretizate ziua în persoana unei vecine obscene. E singur cu spaima lui ce nu se poate împărtăși nimănui.

Scrișul acesta fragmental, merit să dea impresia discontinuității lumii, încercările de a surprinde senzațiile unor ființe morbide, felul în care aceste senzații sînt redade nemijlocit (modul prezent e întrebunțat cu precădere) și apoi generalizarea și ridicarea lor la rangul de simbol, nu se datorează întîmplării. Ar fi o copilărie să acordăm acestor scriitori scuza dezorien-

tării, să credem că anumite fenomene periferice occidentale, posteroare războiului i-au copleșit. Iată ce spune Camilo Jose Cela într-un fel de manifest-postfață: „Cultura și tradiția omului, asemeni tradiției hienei sau furniciei, nu se poate orienta decît în trei direcții: hrana, reproducerea și autodistrugerea. Cultura și tradiția nu sînt nicicînd ideologice, ci dimpotrivă, totdeauna instinctive”. Domnul Jose Cela, scriitor de origină spaniolă, își publică lucrările într-o revistă spaniolă. I s-ar putea spune că tradiția și cultura omului, spre deosebire de cultura și tradiția furnicilor, au ridicat catedralele din Burgos sau din Paris. I s-ar putea replica că există o tradiție a lui Cervantes și Lorca; a lui Montequieu și Anatole France, tradiție ce nu tinde spre autodistrugere și cu atît mai puțin spre distrugere. Dar în continuarea manifestului său, Camilo Jose Cela declară textual: „ideile sînt o boală”. Și cu asta ne lămurim asupra modului său de gîndire și deci asupra tradițiilor și culturii căreia vrea să aparțină. Intr-adevăr, acum douăzeci de ani, într-o iarnă geroasă, grănicerii francezi s-au purtat asemenea hienelor cu refugiații ce încercau să treacă granița. Cei ce le porunciseră să se poarte astfel aveau aceleași păreri ca și Camilo Jose Cela despre cultură, despre umanitate, despre tradiție. Noi ne-am lămurit. Ne întrebăm doar ce gîndește Jean Paul Sartre, fost rezistent francez și adversar al tendințelor de a se instaura un regim fascist în Franța despre urmașii săi întru existențialism?

R. I.

LES LETTRES NOUVELLES, nr. 65/1958

Numărul din noembrie al revistei „Les lettres nouvelles” dedică două articole memoriei lui Roger Martin du Gard, încetat din viață la sfîrșitul lunii august. In pri-

mul, Francis Jourdain comunică două scrișori inedite ale autorului „Familiei Thibault”. Al doilea articol, mai amplu, al lui Jean Morand, „Între literatură și viață” in-

cearcă să teoretizeze „imposibilitatea criticii de a sezisa esența artei lui Roger Martin du Gard“. Se pare că autorul a finit să înceapă seria de exemplificări cu propriul său articol.

După teoria lui Morand, transpunerea vieții în literatură se face „prin ea însăși“, contribuția scriitorului e, deci, minimă, ea manifestându-se doar prin „primatul involuntarului“. Aplicând teoria la opera capitală a lui Roger Martin du Gard, „Les Thibault“, autorul se străduiește să demonstreze că semnificația socială a cărții este cu totul întâmplătoare. Aici, însă, metoda lui Morand se dovedește inoperantă, ducînd la un impas irezolvabil. Dacă ar fi adevărat că tema socială apare în roman fără voia autorului, nu ar putea rezista paralela pe care o face semnatarul articolului între Martin du Gard și eroul său, Jacques. Pentru că, în ciuda faptului că Jean Morand nu operează decît o analiză unilaterală a personajului, el nu poate ocoli atitudinea activă, conștientă a lui Jacques Thibault. Și atunci, cum se poate păstra intact silogismul lui Morand: „Scriitorii nu sînt activi; Roger Martin du Gard e scriitor; Roger Martin du Gard nu e activ“? Mai cu seamă, cum își poate păstra valabilitatea în fața numeroaselor probe pe care le oferă cartea că autorul ei nu putea primi orînduirea burgheză așa cum era ea, că descoperirea în viața obișnuită a acestei orînduiri semnele descompunerii sale inevitabile? Valoarea socială a operei lui Martin du Gard, analiza figurii lui Jacques, înverșunat dușman al falsității și rigidității principiilor familiei burgheze, a lui Jean Barais, susținător al dreptății în procesul Dreyfus, nu intră în preocupările lui Jean Morand. Nu l-a interesat pe autorul articolului din recentul număr al revistei franceze nici amănuntul că Jacques e purtătorul unui mesaj de o mare valoare umanitară: o conștiință umană nu poate rămîne străină de

marile frămîntări ale semenilor săi. Așa cum afirma Jean Larnac într-un volum tipărit cu zece ani în urmă în „Editions Sociales“, „Jacques a fost un precursor al generației eroice a rezistenței“.

Toate acestea sînt neglijate de Morand. Ceea ce face ca articolul său (care-l plasează pe Martin du Gard între literatură și viață, într-o fantezistă „țară a nimănu“) să fie neconvingător.

Cu un inexplicabil spirit ospitalier pentru o revistă care se consideră de stînga „Les Lettres Nouvelles“ găzduiește un lung fragment dintr-o lucrare a lui Martin Heidegger, aflată sub tipar la o editură franceză. Extrasul se intitulează „Cine e Zarathustra lui Nietzsche?“ Sub masca unei analize de termeni, dusă uneori pînă la argumente de ordin lingvistic, Heidegger încearcă aici, de fapt, o reabilitare a operei care a constituit unul din temeiurile „filozofiei“ naziste. El subliniază faptul că Zarathustra e un ultim termen al unei filiații filozofice idealist-metafizice care pornește de la revelația budistă, trecînd prin gîndirea reacționară a lui Schelling.

Citînd din Nietzsche, Heidegger încearcă să demonstreze că supraomul e „un spirit fortificat de războaie și de victorii, pentru care cuceririle, aventura, primejdia și durerea, au devenit necesare“. Nici Hitler nu susținea altceva.

Heidegger ajunge la concluzia că Zarathustra e „un purtător de cuvînt“. Și nu se sfiește să precizeze: „un purtător de cuvînt al suferinței“. Imbogăcind această interpretare cu noi citate din alte opere ale lui Nietzsche, autorul încearcă să demonstreze că „suferința și destinul uman sînt inseparabile“. După filozoful german, concepția autorului lui Zarathustra ar fi „determinată de spiritul de răzbunare“.

Auzisem că în filozofia occidentală s-a ivit, de scurt timp, un curent care vrea să demonstreze că Nietzsche a fost falsi-

ical de hitlerism, că acesta și-a însușit în mod fraudulos tezele filozofului „supra-omului“. Nu știu la ce rezultate vor fi ajuns cei care încearcă o reabilitare a gânditorului german. E limpede însă că Heidegger nu are asemenea scrupule: el repune în circulație, fără modificări (după cum se pare din fragmentul publicat de revista franceză) principiile care făceau

gloria „cămășilor brune“ acum un sfert de veac. Pentru el, „Nietzche e învățătorul întregului pământ, de azi și de mâine“.

Cum se împacă ideile acestea cu manifestul prin care revista chema la unirea tuturor forțelor intelectuale democratice împotriva instaurării puterii personale în Franța?

D. G.

„CRITIQUE“, august — septembrie 1958.

„Obiectivitatea“ lustruită cu grijă și așisată cu mare pompă în atitudinea civică și în „eseurile“ lui Albert Camus convine perfect lumii burgheze, deși s-ar părea că scriitorul cade pradă unui teribil zbcium și unor teribile scrupule oridecitori trebuie să opteze, să „ateagă“ între cele două poziții fundamentale pentru omenirea de astăzi — iată o concluzie de mult impusă și pe care articolul din Critique „Albert Camus și căutarea unei legitimități“ o face și mai evidentă. — în chip involuntar, ori deadreptul împotriva intențiilor semnatarului său, René Menard. Cunoscutul scriitor francez n-a izbutit, — cu tot efortul său de a găsi un punct de vedere „realist“ și „conciliator“ — să se aureoleze cu prestigiul unui arbitru, deși este limpede, în ciuda modestiei sale mărturisite, că aspiră spre acest titlu și spre acest prestigiu. Când numai una din tabere apreciază pe arbitru și aplaudă „obiectivitatea“ sa, despre ce arbitru și despre ce obiectivitate mai poate fi vorba? Să ne referim de pildă la „problema algeriană“. Camus vorbește de dificultatea alegerii și nutrește ambiția să se păstreze obiectiv, deasupra „taberelor“, cîntărește dreptatea „unora“ și a „celorlalți“ afirmînd că vrea să evite orice exces. Dar în cele din urmă alege — și alege foarte clar — optează pentru una din tabere, pronunșîndu-se destul de explicit pentru menținerea sistemului colonial și

împotriva patrioților algerieni. Curioasă obiectivitate, curios arbitru! Nu e oare limpede că obiectivitatea cu care scriitorului îi place să se laude ca fiind corolarul unei îndelungi deliberări, al unui examen de conștiință și al analizei riguroase a faptelor în vederea descoperirii unei soluții eficiente, „deloc metafizice“ — cum zice comentatorul său — e mai curînd o formă de mistificare? Faptul că „obiectivitatea“ scriitorului e foarte gustată în anumite cercuri, nu schimbă cu nimic natura adeverată a atitudinii sale, dimpotrivă o subliniază și mai apăsător. Camus în căutarea unei legitimități? Dar e limpede că scriitorul nu caută soluții — le-a găsit și le-a exprimat; dacă poate fi vorba de căutarea unei legitimități, aceasta se rezumă în ultimă instanță la o căutare de tipice justificări intelectualiste în stare să „legitimeze“ o atitudine adoptată fără echivoc.

Care sînt argumentele, mai clar spus: justificările sale? Articolul din Critique rezumă într-un comentariu extrem de favorabil trei cărți apărute în cursul acestui an sub semnătura lui Albert Camus: Discours de Suède, L'Envers et l'Endroit, (reeditarea unei opere din tinerețe însoțită de o lungă prefață redactată azi) și însfrșit Chronique Algerienne, culegere de articole și texte scrise pe parcursul a două decenii (1937—1958) și menite a fixa poziția

scriitorului originar din Algeria el însuși, față de problema algeriană. Toate trei sînt recomandate ca revelatoare; prin intermediul lor „cine nu l-ar fi cunoscut încă sau l-ar fi cunoscut rău, îl va descoperi aproape în întregime” pe Albert Camus. Sînt în adevăr opere revelatoare. Cea dintîi cuprinde profesiuni de credință în legătură cu problemele timpului și menirea scriitorului contemporan. Ultima, *Cronica Algeriană*, ar reprezenta o verificare a legitimității acestor profesiuni de credință în raport cu o problemă de mare însemnătate practică pentru Franța contemporană și lumea actuală în întregul ei. Și de ce să n-o recunoaștem, fondul profesiilor de credință corespunde poziției lui Camus față de problema algeriană. Fondul — pentru că moralismul abstract profesat de scriitor (foarte sensibil la rezonanța cuvintelor mari: libertate, adevăr, solidaritate umană) nu poate iluziona decît pe cei naivi, într-o lume atentă pe bună dreptate la înțelesul concret, la „eficacitatea” cuvintelor mari. În acest sens comentatorul lui Camus nu se înșeală afirmînd că „marea noastră necesitate este aceea de a încarna”; simțim nevoia să vedem întrupate ideile și declarațiile în atitudine efective, pentru a le verifica astfel tăria. Marele postulat al lui Camus este „solidaritatea umană” care împreună cu „adevărul” și „libertatea” constituie sînta sa trinitate. Care e înțelesul acestor cuvinte mari? Pentru noi ele au o valoare ideologică, exprimă poziții de clasă, atitudini sociale și politice bine marcate. Camus este de părere însă că accepția „ideologică” a postulatelor amintite trebuie depășită, că trebuie să aspirăm la o esențializare a lor. Le tratează în consecință ca „idealuri perpetue”. Aici începe mistificarea. Constatăm, dealtfel, că nici Camus însuși cînd e vorba să se pronunțe, nu se păstrează, cum poate ar dori, în zona „idealurilor perpetue”, ceea ce ne îndeamnă și pe noi să punem foarte serios sub semnul întrebării caracterul „perpetuu” al unor noțiuni cu un înțeles ideologic precis, precum: libertate, adevăr, solidaritate umană. Camus afirmă, cită vreme

se menține în sfera abstracțiunilor, natura eminentamente „perpetuă”, „ideală” și „esențială” a termenului libertate. Cînd părăsește vrînd, nevrînd, sfera ideilor pure, el contestă în fond poporului algerian dreptul la libertate. El optează așadar pentru un anumit înțeles al termenului de libertate și nu e desigur o întimplare că acest înțeles nu corespunde năzuințelor poporului algerian, ci interesului cercurilor colonaliste. Cum rămîne atunci cu „idealul perpetuu” al libertății?

Cîtă vreme se menține pe terenul abstracțiunilor morale, Camus proclamă o înțelegere „esențială” (adică ne-ideologică) a termenului de „solidaritate umană”. Cînd părăsește acest teren, el se pronunță totuși pentru o anumită solidaritate, precis ideologică și care din păcate nu e deloc o solidaritate cu lupta nobilă a popoarelor coloniale. Cum rămîne atunci cu înțelesul „perpetuu” al noțiunii de „solidaritate umană”?

Cîtă vreme stă pe terenul moralei abstracte, Camus afirmă „natura ideală” și „perpetuă” a noțiunii de adevăr. Cînd trebuie să aleagă, el preferă totuși un anumit adevăr care — e limpede — n-are nimic comun cu adevărul „ideal”; din păcate sfidează și adevărul elementar. Afirmă atunci pur și simplu că Occidentul în „generozitatea” sa „în ultimii zece ani a dat autonomie la vreo zece colonii”, iar asta, susține el „merită respect”, ignorînd adevărul că nu Occidentul a dat „autonomie” coloniilor, ci că popoarele din colonii și-au cucerit libertatea și dreptul la o existență omenească într-o luptă eroică purtată împotriva „generosului” Occident! Nu Occidentul ci popoarele pînă mai ieri asuprite, care și-au cucerit libertatea cu arma în mînă și i-au silit pe asupritori să plece „merită respectul” celor care afirmă „idealurile perpetue” ale adevărului și libertății! Desteptarea conștiinței patriotice a popoarelor coloniale este în zilele noastre o expresie foarte caracteristică a procesului istoric, o manifestare a istoriei — a acelei istorii disprețuite de Albert Camus care se teme de ea și vorbește mereu de „mizeriile istoriei”, de „mișcarea distructivă a istoriei”.

Camus își atribuie mari drepturi de obiectivitate, crede că rolul său este „să discearnă în fiecare tabără limitele respective”, se proclamă „egal și ostil” și unei tendințe și celeilalte, condamnă „toate tero-urile” și „nu separă cele două condamnări”, găsește că e „indecent și dăunător” să protesteze, consideră, dimpotrivă, că „vocația” sa este să fie totodată „realist și conciliator” — ca, în cele din urmă, după afit de mari precauții temperante, să afirme totuși deschis și deloc temperat că 1) „primul beneficiar al sistemului colonial este națiunea franceză în întregul ei”, 2) Occidentul e „generos” fiindcă „a dat” libertate coloniilor, drept care „merită respect”, 3) e „preferabilă” o Algerie „atașată Franței”. E greu să-și stăpânești un sentiment de indignare față de această afirmare des-

chisă (venită din partea unui intelectual care se consideră și vrea să fie considerat „obiectiv”) a legitimității sistemului colonial, e greu să înțelegi logica acestei apologii ridicole a „generosului” Occident. Dacă așa stau lucrurile, dacă Occidentul „merită respect” iar menținerea sistemului colonial și înăbușirea, în consecință, a mișcării de eliberare sînt „preferabile” — sîntem îndreptățiți să ne punem întrebarea, de astădată într-adevăr legitimă, de ce mai sînt necesare cuvintele mari, ce rost mai au profesiile de credință și abstracta apologie a trinității: adevăr, libertate, solidaritate umană. Nici un rost, decît doar pe acela de a construi o față de convenabilă, lustruită cu precepte morale — care, din fericire, nu mai sperie astăzi.

L. R.

„PRÉSENCE AFRICAINE” febr. — mai 1958

Ciclul de articole pe care revista îl consacra așa numitei „Loi-cadru” („legea-cadru”) a lui Defferre (fostul ministru socialist al teritoriilor franceze de peste mări) reflectă — parțial — aspecte ale frământărilor prin care Africa își afirmă noua sa prezență în lume și totodată ipostaze noi ale politicii contemporane duse de colonialismul francez.

Votată în plin război, împotriva poporului algerian, completată apoi cu decrete, în atmosfera ce a urmat eșecului agresiunii anglo-franceze în Egipt, antecedentele istorice ale legii lui Defferre pot fi aflate la conferința de la Brazzaville, la începutul anului 1944. La Brazzaville, colonialiștii francezi, miopi în fața perspectivei noi ce se contura în raporturile de forță pe arena internațională, și-au reafirmat, în esență, vechile poziții. „Scopurile operei de civilizație săvîrșită de Franța în colonii, înfăpturată orice idee de autonomie, orice evoluție dincolo de blocul francez al imperiului: chiar eventuala constituire, fie ea și îndepărtată, a unui self-gouvernement în colonii, trebuie respinsă”. Dar între timp,

în China a învins revoluția populară, Olanda a părăsit Indonezia, India a devenit independentă, iar victoria poporului vietnamez în lupta sa de eliberare a năruit total pozițiile imperialismului francez în Asia. Acestuia, nu i-a rămas decît să proclame lozincă: „Lâchons l'Asie! Gardons l'Afrique!” (Să abandonăm Asia! Să păstrăm Africa!). „Păstrării” Africii îi este menită să slujească „Legea-cadru”, al cărei scop oficial — „de a asocia mai strîns populațiile de peste mări la gestiunea treburilor lor proprii” — nu poate ascunde obiectivele ei reale. Dincolo de formula „promovării africane”, a transferării unor oarecare responsabilități locale unei subțiri elite indigene, — se profilează politica de menținere a înapoierii economice și sociale în teritoriile coloniale și de înăbușire a mișcărilor de eliberare. Întregul mecanism economic și administrativ al coloniilor este în întregime subordonat guvernatorului francez și aparatului metropolitan. Prerogativele vice-președinților autohtoni ai consiliilor de guvernămînt și ale miniștrilor africani sînt restrînse, și,

pe deasupra, subordonate total aceleiași autorități supreme și discreționare metropolitane. Consiliile de guvernământ au, după expresia lui N. Ataugana, doar o competență... folclorică (organizare de bit-ciuri, crearea de colectivități rurale, probleme ale instrucțiunii de bază). Au rămas neschimbate relațiile juridice între metropolă și colonii.

Franța continuă să aplice în Africa politica de malthusianism economic. Ea n-a fost și nu este interesată să creeze aci industrii prelucrătoare. Nici măcar în Sahara — acest „atout” economic al „reînnoirii” franceze! Economia africană este menținută forțat, în proporție de 85%, în corsetul monoculturilor: cacao și cafea — în Coasta de fildeș, ulei de palmier — în Dahomeia, arahide — în Senegal, banane — în Guinea, etc. Rezultatul — epuizarea gravă a solului african. Un autor belgian a schițat recent un tablou impresionant al mizeriei africane într-o carte intitulată „Afrique — terre qui meurt”. Imediat după apariție, cartea a fost retrasă din circulație. Dar a rămas faptul cert, că geografia foamei a dus aci la răsturnarea datelor echilibrului vital într-un grad ce n-a fost atins nici în epoca precolonială.

„Legea-cadru” a creat în Africa franceză teritorii descentralizate. Alina timp cât ținea ferm în mâini frinele puterii, colonizatorului îi convenea structura federală a teritoriilor. Din momentul însă când africanii au început să-și croiască drum pe arena puterii publice, când șuvoiul mișcării antiimperialiste a început să cuprindă și continentul negru, structura federală devenea un pericol. Viabilitatea economică a

Senegalului sau a Coastei de fildeș izolate este subredă, pe cînd unite într-o federație a Africei occidentale ele ar fi căpătat perspectiva certă de a-și crea o bază de dezvoltare economică multilaterală, ceace ar fi determinat totodată o întărire a mișcării de eliberare a maselor. Favorizînd sărămișarea teritorială — așa zisă „teritorializare compensatorie” — colonialismul francez urmărește să contracareze forțele centrifugale, a căror presiune se accentuează.

Intr-adevăr, de la decretarea legii și pînă azi, în zidul colonial african s-au produs breșe amenințătoare. Sudanul, Ghana și Guineea au devenit independente, Anglia a fost nevoită să „fixeze” proclamarea independenței Nigeriei pentru anul 1960, împotmolirea Franței în războiul algerian a luat proporții, recrudescența mișcărilor de masă și revoltelor de genul celor din Kenya, Somalia sau Congo s-au adăugat imensului front de luptă antiimperialist afro-asiatic. Peste continentul negru s-a extins, într-un ritm istoric uimitor de rapid, ceace Louis Sénainon Behanzin numește dezagregarea mitului „valorilor occidentale”, alimentînd concomitent afirmarea în lume a noii spiritualități progresiste africane, într-un bloc solidar al culturilor renăscute prin lupta comună de eliberare națională.

Legea lui Defferre, adaptată condițiilor în care este nevoit să acționeze astăzi colonialismul, servește manevrelor sale. Ea nu va putea opri însă un proces istoric, în care și popoarele Africii sînt angajate în mod ireversibil.

I. P.

COORDONATE LATINO-AMERICANE

— *Esprit*, oct. 1958 —

Plotaia de pătlăgele roșii care s-a căbătut peste vicepreședintele S.U.A. — Nixon, astăvară, la Lima și Caracas, ca și strigătele: „Adu-ți aminte de Guatematica” au demonstrat nu numai că sud-americanii nu

suferă de amnezie, ci și faptul că pe esthierul social-politic latino-american au apărut elemente și forțe noi, pe care pînă acum Departamentul de stat a refuzat să le recunoască și în nici un caz să le accepte.

Ciclul de articole consacrat de „Esprit” (octombrie 1958) problemei sud-americane aduce date care ilustrează — incomplet și adesea de pe poziții discutabile — aspectele ale unor contradicții între țările Americii Latine și S.U.A., cu semnificații în multe privințe comune relațiilor dintre toate țările slab dezvoltate și puterile imperialiste.

J. M. Domenach notează în concluziile sale că în cursul capitalismului american va intra în „dificultăți serioase” cu „nenorocirii săi frați mai mici din sud”, căci „S.U.A. îi ajută puțin dar îi exploatează mult” și că „impotriva lor s-a trezit minia umiliiților și săracilor”.

Practicînd în America Latină o așa zisă politică a „investițiilor particulare”, S.U.A. nu aduc nici un aport la dezvoltarea economiei naționale a țărilor respective. Dimpotrivă. Prin înființarea așa ziselor „industrii exteritoriale”, americanii izolează întreprinderile lor de restul economiei și în fapt expropriază bogățiile naționale ale acestor țări. În Venezuela, pe fluviul Orenoxo, United States Steel exploatează un munte de minereu de fier, investiția ridicîndu-se la 300 milioane dolari. Dar în afara unor salarii „coloniale”, plătiți citorva mii de salariați autohtoni și o redevență de 5% către stat, economia națională a Venezuelei nu beneficiază de nimic. Iar după ce rezerva de minereu se va epuiza, exploatarea va fi închisă, iar pe malurile Orenoxo u'ei se va reintrona, odată cu liniștea, și starea de înapoiere de altădată. În 1946 s-a descoperit în Brazilia un masiv de mangan. La „sugestia” Consiliului Minelor, exploatarea manganului a fost concesionată pe 20 de ani lui Bethlehem Steel. Și aci, în afara salariilor derizorii plătiți unui număr înșim de 2000 salariați (utilajele, de la exploatare pînă la încărcarea minereului în vapoare, sînt ultra-moderne) și a unei redevențe de 60 milioane dolari, Brazilia nu se alege decît cu renumele iluzoriu de a fi devenit exportatoare de mangan, în realitate însă, amăgită de un fond de dolari, ea este pur și simplu expropriată de o prețioasă bogăție. Industria „ex-teritorială” stoarcă economia națională a țărilor sud-americane, le menține în stare de „Hinterland” furni-

zor de materii prime, ținînd în loc dezvoltarea forțelor de producție naționale sau zădărnîcînd-o. Standard Oil a împiedicat pînă acum toate încercările Argentinei de a-și valorifica propriile resurse petrolifere.

În 1944, jolosînd conjunctura favorabilă creată de război, Argentina a început să-și pună bazele unei siderurgii proprii, fiind imitată de Brazilia, Chile și Columbia. Dar toate aceste țări n-au putut evita calea oneroasă a împrumuturilor. Pentru fiecare dolar împrumutat de la Export-Import Bank, Chile a fost nevoită să cheltuiască 2 dolari în S.U.A. pentru utilaj. Îngustimea pieței interne, lipsa unei industrii prelucrătoare consumatoare s-au adăugat greutateilor în timpinate în aceste încercări de industrializare. Se remarcă totuși un proces de creștere a industriilor prelucrătoare ușoare, consolidarea unei burghezii interesată în dezvoltarea economiei naționale și întărirea clasei muncitoare, ca principala forță anti imperialistă.

Monopolurile americane depun toate eforturile ca economia țărilor latino-americane să rămîna preponderent agrară. Cu excepția Argentinei și Chile, majoritatea populației din celelalte țări este ocupată în agricultură (60% în Peru, 57,5% în Mexic, 63,8 în Brazilia, 71% în Columbia ș.a.m.d.). Pretulindeni domină marea proprietate funciară. Numai în Mexic și Bolivia s-au efectuat reforme agrare, dar ele n-au schimbat datele problemei agrare. În Mexic mai există țărani fără pămînt, și pămînturi fără țărani — a declarat recent Lazaro Cardenas, fostul președinte al republicii. În Brazilia 50% din pămîntul arabil sînt moșii de peste 1000 ha. În Chile 750 de mari proprietari dețin 64%, în Uruguay — 16 proprietari stăpînesc 50%, iar în Paraguay 96% din suprafața arabilă aparține unui număr înșim de proprietari.

Marile plantații din zonele tropicale sînt la discreția monopolurilor americane. American Steel Co. controlează 73.000 ha de plantații de trestie de zahăr în Cuba, iar faimosul United Fruit Co posedă 3 milioane ha. plantații în America Centrală (dispunînd de cheiuri proprii în porturi.

2500 km cale ferată și flotă de transport proprie).

În agricultura țărilor latino-americane predomină forme de muncă semi-feudale. În Ecuador, Peru și Chile, de pildă, țăranii muncesc jumătate din săptămână pe pământul proprietarului, iar restul zilelor pe lotul pe care l-au arendat de la acesta. Nivelul tehnic este scăzut, parcul de tractoare este mic, S.U.A. preferînd să exporte autoturisme în aceste țări, decît mașini agricole (în 1957 parcul de autoturisme se ridica în America latină la 1.827.000).

Economia agrară se caracterizează prin monoculturi. 83% din exportul Braziliei este reprezentat prin cafea, cacao și bumbac, 80% din exportul Columbiei îl reprezintă cafeaua. În general, 50% din valoarea exportului se realizează la un singur produs în Columbia, Panama, Brazilia, Salvador, Guatemala, Honduras, Cuba și Haïti. De aceea întreaga situație economică a acestor țări este dominată de fluctuațiile prețurilor la materiile prime și produse agricole pe piața mondială, în speță la bursa din New-York. Cu alte cuvinte, evoluția economiei latino-americane este determinată în etapa actuală de criza (sau eufemistic — recesiunea) din S.U.A. Sau ca să cităm ziarul *Y A* din Madrid: „Nici cositorul din Bolivia, nici cu-

prul din Chile, nici cafeaua din Brazilia nu sînt plătite la prețurile proporționale acestora pe care marile puteri industriale le impun pentru produsele lor. E aci un tip de agresiune economică care nu e mai puțin ofensivă, nici mai puțin anti-juridică decît agresiunea militară”. De aci — scăderea valurilor respective, agravarea inflației, care în Brazilia a împiedicat numeroase planuri de investiții industriale.

În ultima vreme în țările latino-americane se manifestă tendințe puternice în favoarea intensificării comerțului cu țările lagărului socialist. Cuprul din Chile, carnea din Uruguay, cafeaua din Columbia care au început să-și aște dețuseuri în țările socialiste, ca și recentul acord petrolifer argentinovietic sînt fenomene semnificative pentru tendințele care își fac loc în țările latino-americane. Tendințe de eliberare din cleștele monopolurilor S.U.A.. Aceste tendințe corespund intereselor dezvoltării acestor țări cu atîtea posibilități nevalorificate, intereselor maselor populare pe care dominația capitalului monopolist american le-a menținut la un nivel de trai de tip colonial. Frământările politice din America latină se centreză în jurul a doua obiective: eliberarea națională și eliberarea socială.

I P.

CUPRINSUL REVISTEI „VIAȚA ROMÎNEASCĂ“ PE ANUL 1958

ROMANE, NUVELE, SCHIȚE, TEATRU, REPORTAJ

- BACIU CAMIL : Douăzeci și patru de ore (schiță), Nr. 6
BARBU EUGEN : Șoseaua Nordului (fragmente de roman), Nr. 9, 12
BRECHT BERTOLT : Povestiri despre domnul Keuner, Nr. 2
DAN SERGIU : Domnia lui Tase cel Mare (fragment de roman), Nr. 3
EVERAC PAUL : Poarta (piesă în 4 acte și un epilog), Nr. 11
GALAN V. Em. : A cincea rată la căruță (povestire), Nr. 4 ; La răzeși (povestire, fragment), Nr. 7
GHILIA IVAN AL. : Cuscii (fragment de roman), Nr. 5
GRANEA PAUL : Așteptare (schiță), Nr. 6
LAMBRINO AUREL : Ostași sovietici (schiță), Nr. 8
LIMAN HORIA : Porcii (foileton), Nr. 7
LUCA REMUS : Timpul (nuvelă), Nr. 6
LUCA ȘTEFAN : Însemnări de reporter de pe Magistrala de Est, Nr. 8
MIHALE AUREL : Ultima noapte de război (povestire), Nr. 8
NAGY ISTVÁN : Cincizeci de ani în uzinele Ianoș Herbak (povestire), Nr. 11
NICOROVICI VASILE : Caleidoscop uman (reportaj), Nr. 7
PETRESCU CAMIL : Jurnal (fragmente), Nr. 1
POP SIMION : Însemnări de reporter de pe Magistrala de Est, Nr. 8 ; Zile de noiembrie (reportaj), Nr. 12

- PIURCARU ILIE : Incorigibilul Năstăsoiu, Nr. 12
SERGHI CELLA : Fetele lui Barolă (fragment de roman), Nr. 2
ȚIC NICOLAE : Un om invidiat (schiță), Nr. 4 ; Însemnări de reporter de pe Magistrala de Est, Nr. 8 ; Șantier (povestire), Nr. 10 ; Rememorări ; Un prieten (reportaje), Nr. 12
VINTILĂ PETRU : Ultimii ani ai Păuneș Varlam (nuvelă), Nr. 1
ZINCĂ HARALAMB : Gânduri, amintiri... Nr. 8

VERSURI

- ALBU FLORENȚA : Pământ pentru un stinjen de fericire, Nr. 2 ; Satul vine la oraș, Nr. 2 ; Pe vârful Omul — În fața munților — Într-o zi are să vină, Nr. 4 ; Portret, Nr. 5 ; Noaptea comorilor — Pastel obișnuit, Nr. 6 ; Ghiuverlè — Noi am adus ploaia, Nr. 7 ; Asfaltatorii — Omul din cîmp — Cota 1000, Nr. 9 ; Noapte la Bicaz — Moment — Sub semnul Revoluției, Nr. 10 ; Două muze — Cameră de oaspeți, Nr. 12
ANDRIȚOIU AL. : Miting, Nr. 7 ; Drum prin țară, Nr. 8 ; Pescărușul — Cîntec — Prieteni, Nr. 9 ; Trei oaspeți neașteptați, Nr. 10
ARGHEZI TUDOR : Vechi manuscrise, Nr. 1 ; Haruri, Nr. 3
BAGREANA ELISAVETA : Ostașului sovietic (în rom. de Aurel Storin), Nr. 9 ;
BANUȘ MARIA : Mitul lui Odiseu, Nr. 1 ; Cînt pura energie comunistă, Nr. 12

- BECHER JOHANNES : Moartea comisaru-
lui — Războiul rece — Victoriile noastre
(în rom. de Al. Philippide), Nr. 11
- BALTAZAR CAMIL : Închinare lui N. Labiş
Nr. 1
- BENIUC MIHAI : Lăudărosul — Lună nouă
— Făcînd coadă la glorie — Descoperiri
supărătoare — Cerbul — Galaxia —
Dintr-un caiet despre poezie, Nr. 1 ;
Racheta — Salut în zori — Liliac —
Cerbul fericire, Nr. 6 ; Răspunsul veacu-
lui, Nr. 8 ; Prag, Nr. 10 ; Roire, Nr. 12
- BÎRNA VLAICU : Nu veți răzbi, Nr. 10
- BOGZA GEO : Amintiri din Polonia, Nr. 1 ;
Iarnă, Nr. 2 ; Basmăua roșie, Nr. 3 ; So-
nata de Frank, Nr. 4
- BOICULESI VALERIA : Orașul acesta,
Nr. 7
- BOTEZ DEMOSTENE : Foaie de observație
la căpătiul unui poet, Nr. 1 ; Vacanță
de vară — Eliberare, Nr. 2 ; Dimineața,
Nr. 9 ; Drumul spre comunism, Nr. 12
- BOUREANU RADU : Întoarcere — Cîte
ceva din peisagiu, Nr. 2 ; Cromatica —
Călătorește — Zile, Nr. 7
- BRAD ION : Hotar de lumi mărunte,
Nr. 6 ; China, Nr. 10 ; Prin Transilvania,
Nr. 11
- BRIUSOV VALERII : *** (în romînește
de Ion Brad), Nr. 10
- CASSIAN NINA : Din „Caietul de zi”,
Nr. 1
- CATULL : Versuri (în rom. de Eugen Stă-
nescu), Nr. 1
- CONSTANTIN ILIE : Homer — Aș vrea
clădiri înalte, Nr. 1 ; Înalt e malul de-
părtații Chine, Nr. 10
- COSMA MIHAIL : Apassionată—Exil, Nr. 4
- DANCEV STOICO : Ecoul (în rom. de Ion
Horea), Nr. 9
- DIB MOHAMED : Oraș (în rom. de Emil
Manu) — Zorii mijesc (în rom. de Geor-
ge-Demetru Pan), Nr. 6
- DOLMATOVSKI EVGHENI : Pămîntul va
rodi (în rom. de Vladimir Colin), Nr. 10
- DRAGOMIR MIHU : Luț Cicerone Theodo-
rescu, Nr. 2 ; Descîntec, Nr. 3 ; Sub stele
eline — Areopagul, Nr. 5 ; Elegie berli-
neză, Nr. 6 ; Sint tot aici, Nr. 8 ; Cuvînt
pentru supunerea atomului — Aurora,
Nr. 11
- ESENIN SERGHEI : Cantata (în rom. de
Vladimir Colin), Nr. 10
- FRUNZĂ EUGEN : Bucurii — Casca albă,
Nr. 12
- GAVRIL MIHAI : Cîntec de fierar, Nr. 12
- GHEORGHE ION : Nașterea statorniceii
moșii, Nr. 1 ; Pepeni, Nr. 5
- GHEORGHIU MIHNEA : Cîntarul lui Sima
Tzian, poetul, Nr. 11
- GRĂMESCU H. : De patruzeci de ani și
încă unul, Nr. 10
- GRIBACIOV NIKOLAI : Cînd salva detu-
rînd mareață (în rom. de Vladimir
Colin), Nr. 10
- HOREA ION : Spre ziuă, Nr. 7 ; Nu moar-
tea, Nr. 10
- ISAEVA LUDMILA : Vacanța (în rom. de
Victor Tulbure), Nr. 9
- ISAEV MLADEN : Poteca partizanilor (în
rom. de Valentin Deșliu), Nr. 9
- IUREȘ ȘTEFAN : Reînnoita vrajă, Nr. 11
- JEBELEANU EUGEN : Șurîsul Hiroshimei,
Nr. 8
- LIVADITIS TASSOS : Dacă vrei să fii om
(în rom. de Tașcu Gheorghiu), Nr. 8
- MAIAKOVSKI VLADIMIR : Fragment din
„Poemul lui Octombrie” — Te-ndopi cu
ananas (în rom. de Cicerone Theodo-
rescu), Nr. 10
- MARANGOZOV NICOLAI : Nou locatar
(în rom. de Ion Horea), Nr. 9
- MELIUSZ JÓZSEF : Elegie (în rom. de
Tașcu Gheorghiu), Nr. 9
- MUGUR FLORIN : Gînduri despre Franța,
Nr. 6 ; La Bicaz, Nr. 8 ; Seară, Nr. 9 ;
Din anii aceia, Nr. 12
- NICOLESCU VASILE : Noul Orfeu —
Marea rapsodie, Nr. 1
- NICOROVICI VASILE : Noi, Nr. 11
- NISÎPEANU CONSTANTIN : Porumbelul
păcii, Nr. 6 ; Primăvara lui Lenin, Nr. 10
- PARASCHIVESCU MIRON RADU : Mono-
log, Nr. 1 ; Pietrelor, Nr. 5
- PIERIDIS TH. : Internaționalism liric (în
rom. de Tașcu Gheorghiu), Nr. 5 ; Un
poet străin se plimbă prin București
(în rom. de Tașcu Gheorghiu), Nr. 12
- PHILIPPIDE AL. Întîlnire, Nr. 1 ; Solie în
azur, Nr. 5
- POLIANOV DIMITĂR : Întrebări (în rom.
de Victor Tulbure), Nr. 9

- POTOPIN ION: Caleașca de aur; Discobolul, Nr. 4
- POPESCU ADELA: Autobiografie, Nr. 12
- RACOVSKI VITIO: Unde? (în rom. de Dan Deșliu), Nr. 9
- RETSINAS SAKIS: Încă o zi a trecut (în rom. de Tașcu Gheorghiu), Nr. 8
- RENDIS DIMOS: Adevărul (în rom. de Ioanichie Olteanu), Nr. 11
- RITSOS IANIS: Datoria poetului (în rom. de Gheorghe Dinu), Nr. 8
- ROZEWICZ TADEUSZ: Șesul (în rom. de Toma-George Maiorescu) Nr. 7
- ȘCIPACIOV STEPAN: 1917—1942 (în rom. de Aurel Storin), Nr. 10
- SÎRBU CRISTIAN: Eu am auzit sirena, Nr. 2; Felinarul lui Diogene, Nr. 3; Viziune, Nr. 4; O pasăre roșie zboară — Cîntec de 1 Mai, Nr. 5; Cucuvăi, Nr. 6; Stanțe, Nr. 7; Agresorii, Nr. 8; Pastel bucureștean, Nr. 9; A vorbit Moscova, Nr. 11
- SMIRNOV SERGHEI: În ajun (în rom. de Vladimir Colin), Nr. 10
- SPERBER ALFRED MARGUL: Lumina lui August (în rom. de Ion Horea), Nr. 8
- Unui poet chinez din veacul al VIII-lea (în rom. de Ion Horea), Nr. 10
- STANCEV LĂCEZAR: Peste graniță (în rom. de Vasile Chiriță), Nr. 9
- STANCA DOMINIC: De-a halea malea, Nr. 2; Patrie, Nr. 4; Lîngă paltin, Nr. 5
- STOICA PETRE: Voi, păduri, Nr. 3
- SOLOMON PETRE: Grădina zoologică din Praga, Nr. 5; Școala din creștetul muntelui — În valea Arieșului — Tîrg pe muntele Găina, Nr. 8
- STORIN AUREL: U.R.S.S., — azi, Nr. 1; Ziua de miine — Haine vechi, Nr. 5 — Trei scrisori de la Moscova, Nr. 10; Spre comunism, Nr. 11; Strada — Blocuri muncitorești, Nr. 12
- SZEMLER FERENC: Garoafe (în rom. de H. Grănescu), Nr. 2; În Dobrogea (în românește de H. Grănescu) Nr. 12
- TĂUTU NECULAI: Din „Carnet de front”, Nr. 2, 5, 8
- THEODORESCU CICERONE: Încrustări pe ziduri umede, Nr. 2; „Grand-Hotel” Șopot — Călătorii — Pe țărmul Balticeii — Furtuna — Presimțiri — Ecou — Roma — Scrisoare de la mare — Mîhnire veche — Făt Frumos al mării — Toamna — Sfirșit de vacanță — Plecare — Frumoasa adormită — Ai aceluiași drum, Nr. 3; Balada despre micul general — Baiul furnalistului — Arături de toamnă — Pastel — Ploaie — Lipitori, Nr. 7
- TODOROV ANGHEL: Eșalon (în rom. de Ion Horea), Nr. 9
- TULBURE VICTOR: Catiușa, Nr. 8; Cuvîntul pescarilor japonezi, Nr. 10; Buruiana, Nr. 11
- VICOL DRAGOȘ: Poruncește omul, Nr. 7

ANIVERSĂRI

CAMILAR EUSEBIU: Despre poezia chinneză (9 ani de la eliberarea Chinei), Nr. 10

CROHMĂLNICEANU Ov. S.: Geo Bogza și enciclopedia lumii zilnice, Nr. 2; Camil Petrescu și demonul polemicii, Nr. 5

DIMA AL.: Opiniile estetice ale lui Duiliu Zamfirescu, Nr. 11

LANGFELDER PAUL: Spre comunism, în apărarea poeziei (cu prilejul morții lui Johannes Becher), Nr. 11

POPESCU RADU: Grivița și Al. Sahia (fragment), Nr. 2; Alexandru Sahia și ultimele numere ale „Bluzelor albastre”, Nr. 10

RAICU LUCIAN: Sensul autenticității (un an de la moartea lui Camil Petrescu), Nr. 5

SĂNDULESCU AL.: O sută de ani de la nașterea lui Al. Vlahuță, Nr. 9

VIANU TUDOR: A. Vlahuță, Nr. 9

*** La aniversarea lui Iorgu Iordan, Nr. 10

*** La al o sutelea număr al revistei „Steaua”, Nr. 10

MĂRTURII

CĂLINESCU GEORGE: Critică și creație, Nr. 4

VIANU TUDOR: Idei trăite, Nr. 4

ANCHETE

CĂLIN VERA, CIOPRAGA CONST., ELVIN B., IOSIFESCU SILVIAN, MUN-

TEANU GEORGE, NOVICOV MIHAI, MATUZEWSKI RYZSARD, MAYER HANS, PICON GAETAN: Criticii literari despre critică, Nr. 4

*** Răspunsul cititorilor, Nr. 12

POEZII LUMII

BROWNING ELISABETH: Sonetul XIV—

XLIII (tălmăcire de Maria Banuș), Nr. 2

KEATS JOHN: Cînd temeri mă cuprind — Ultimul sonet (tălmăcire de Maria Banuș), Nr. 2

MAIAKOVSKI VLADIMIR: Tinăra gardă (în rom. de Mihu Dragomir), Nr. 7

NERUDA PABLO: Omul invizibil (în rom. de Maria Banuș), Nr. 3

RITSOS IANIS: Schimbare — Copiii noștri — Încetul cu încetul (în rom. de Ianis Veakis și Ștefan Popescu), Nr. 4

VORONCA ILARIE: Din „Poezia de toate zilele” — Din „Frumusețea acestei lumi” (în rom. de Sașa Pană), Nr. 5

WOLKER JIRI: De afară — Consultație — Se prăbușește o lume prin paturi de spital (în rom. de Suzana și Karel Tausinger), Nr. 2

*** Din poezia veche egipteană (în rom. de Maria Banuș), Nr. 3

RECITIND PE CLASICI

CORNEA PAUL: „Țiganiada” lui Ion Budai-Deleanu, Nr. 2, 3

DISCUȚII

CROHMĂLNICEANU Ov. S.: Realismul socialist și revizionismul, Nr. 3

NOVICOV MIHAI: Realismul critic și realismul socialist, Nr. 11

SMEU GR.: Împotriva unor vulgarizări idealiste asupra artei, Nr. 7

TÓTH IMRE: Matematica și arta, Nr. 2

CRONICA LITERARĂ

BĂLAN I. D.: Dan Deșliu: „Ceva mai greu”; Victor Tulbure: „Cornul Pădurarului”, Nr. 8

CROHMĂLNICEANU Ov. S.: N. Labiș: „Lupta cu inerția”, Nr. 1; Francisc Munteanu: „Statuile nu rid niciodată”, Nr. 2; Aurel Mihale: „Nopti înfrigu-

rate”, Nr. 3; Eugen Jebeleanu: „Surisul Hiroshimei”, Nr. 9; Francisc Munteanu: „Cerule începe la etajul 3”, Nr. 11; Eugen Barbu: „Oaie și ai săi”, Nr. 12

CROHMĂLNICEANU Ov. S.; ELVIN B.; HORODINCĂ GEORGETA; GALAN V. E.: O discuție în jurul romanului „Setea”, Nr. 6

CAZIMIR ȘTEFAN și SOLOMON DUMITRU: „Scara principală” — „Cronica literară” cum ar fi scris-o Radu Popescu, Mihail Petroveanu, Paul Georgescu, Ion Vitner, Silviu Iosifescu, Ov. S. Crohmălniceanu (pastașă), Nr. 4

CRONICA IDEILOR

APOSTOL PAVEL: Marx și „climatul ideilor noastre”, Nr. 5

BRATU HORIA: Conștiința nenorocită, Nr. 1; Estetica sovietică și categoriile realismului socialist, Nr. 8

JOJA ATHANASIE: Momentul chinez în istoria logicii, Nr. 8

STOIAN STANCIU: Școala sovietică în perspectiva viitorului apropiat, Nr. 12

TĂNASE AL.: Critica unor concepții revizioniste despre rolul statului în capitalism și socialism, Nr. 6, 7

TERTULIAN N.: Tratatul de „Istoria psihologiei”, Nr. 10

WALD HENRI: Problema adevărului în filozofia contemporană, Nr. 3

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

CAJAL N.: Cancer, virusuri, tumori, Nr. 11

HAAS NICOLAE: Căile evoluției biologice a omenirii, Nr. 12

NICOLAU EDMOND: Cibernetica și unele dintre problemele ei, Nr. 6

SANIELEVICI AL.: Întrecerea mondială pe tărîmul aplicațiilor pasnice ale energiei nucleare, Nr. 4

ȚIȚEICA ȘERBAN: Probleme noi în fizica nucleară, Nr. 1

CRONICA LIMBII

GRAUR AL.: Limbă, dialect și Stat, Nr. 3; „Limba” scriitorului, Nr. 4; Caracterul sistematic al limbii, Nr. 6; Unele caracteristici ale lingvisticii sovietice, Nr. 11

CRONICA POLITICĂ

- BRUTUS : La cel mai înalt nivel, Nr. 1 ;
 Întimplări din realitatea imediată, Nr. 4
 GÎRNEAȚĂ AL. : Note despre climatul
 politic francez, Nr. 2 ; Cipru, Nr. 3 Si-
 tuația în Orientul Apropiat și Mijlociu,
 Nr. 5
 SĂRĂȚEANU L. : „Cuvîntul înțelepților”,
 Nr. 12

CRONICA CINEMATOGRAFICĂ

- COSTIN D. : Însemnări despre filmul și
 eroul revoluționar, Nr. 10
 SUCHIANU D. I. : Însemnări în legătură
 cu cinematografia noastră viitoare,
 Nr. 1 ; Filmele franceze, Nr. 2 ; Contro-
 verse despre „Ciulini”, Nr. 4 ; Două
 filme sovietice, Nr. 5

ORIENTĂRI

- SZIGETI JÓZSEF : În legătură cu problema
 Lukacs, Nr. 9

SCRIITORI ȘI CURENTE

- OPREA AL. : Denaturări în interpretarea
 vieții și operei lui Panait Istrati, Nr. 6, 7
 TERTULIAN N. : E. Lovinescu, Nr. 4, 5

PUNCTE DE REPER

- BRUTUS : O întimplare ieșită din comun,
 Nr. 6 ; Reinarmarea literară, Nr. 7
 GRANEA PAUL : Interpretări hazardate,
 Nr. 3

TEXTE ȘI DOCUMENTE

- LIU NICOLAE : Rebreanu despre Sado-
 veanu, Nr. 11
 SIMION EUGEN : Din începuturile poetice
 ale lui B. Fundoianu, Nr. 1

PUBLICISTICĂ

- CRIȘAN ION : Aspecte ale culturii ameri-
 cane, Nr. 3
 JUIN HUBERT : Scrisoare din Paris, Nr. 2,
 3, 4
 MAICU HORIA : Congresul Internațional
 al Arhitecților, Nr. 8

TEORIE ȘI CRITICĂ

- ALTERESCU SIMION : Aspecte ale dra-
 maturgiei actuale, Nr. 11

- BĂLAN I. D. : Poezia politică, Nr. 7
 BRATU HORIA : Pornind de la critici...
 (Ion Vițner : „Critica criticii”), Nr. 3
 Ținuta științifică și limbajul criticii lite-
 rare marxist-leniniste, Nr. 7 ; Julius
 Fucik sau tragicul în realismul socia-
 list, Nr. 9 ; „Un loc sub soare” Nr. 11
 BĂLEANU ANDREI : Semnificația politică
 a „neutralismului” în literatură, Nr. 6
 CĂLIN LIVIU : Tendințe nesănătoase
 într-o publicație literară de provincie
 („Oitenia literară”), Nr. 7
 CĂLIN VERA : Social și psihologic în ro-
 manul actual, Nr. 12
 CROHMĂLNICEANU Ov. S. : Delimitări,
 Nr. 4
 DAMIAN S. : Spiritul de partid, trăsătură
 fundamentală a literaturii noastre noi,
 Nr. 8
 ELVIN B. : Miturile și interpretarea lor
 (Laurențiu Fulga : „Meșterul Manole”),
 Nr. 6
 GRANEA PAUL : Un picaro modern (Ilf și
 Petrov : „Vișelul de aur”), Nr. 1 ; Uni-
 versul comunistilor (Zaharia Stancu :
 „Rădăcinile sînt amare” ; Eugen Barbu :
 „Șoseaua Nordului” ; Petru Dumitriu :
 „Nexus”), Nr. 7
 GUS M. : Partinitatea leninistă și criticii
 ei, Nr. 9, 10
 HORODINCĂ GEORGETA : Universul po-
 etic, expresie a concepției despre lume,
 Nr. 5 ; Literatura noastră nouă și ac-
 tualitatea, Nr. 8
 IOSIFESCU SILVIAN : Printre cărțile pen-
 tru copii, Nr. 6 ; Genuri și specii lite-
 rare, Nr. 7 ; Transformările personajului,
 Nr. 11, 12
 LUPAN RADU : Oameni dintr-un început
 de veac (Ion Marin Sadoveanu : „Ion
 Sîntu”), Nr. 3 ; Poezia și prezentul,
 Nr. 6 ; Poezia din „Tribuna”, Nr. 9
 LUCA EUGEN : „Casa Șoarecilor” (Ion
 Călugăru), Nr. 7
 MANCAȘ MIRCEA : Poezie și simbol, Nr. 1
 MARTIN AUREL : Nuvele și schițe în
 publicațiile noastre (Dumitru Radu Po-
 pescu ; Vasile Rebreanu ; Remus Luca ;
 Dumitru Mircea), Nr. 10

MICU DUMITRU: Lirism și sensibilitate contemporană (A. E. Baconsky: „Fluxul memoriei”; Nina Cassian: „Vîrstele anului”), Nr. 1; Arta criticului (G. Călinescu), Nr. 4

MIRODAN AL.: Vin scriitorii în teatru, Nr. 11

MOGLESCU V.: O încercare de proză analitică (Alexandru Sever: „Cezar Dragoman” și „Regele, spionul și actorul”), Nr. 2

OPREA ALEXANDRU: Tipologii umane și sociale în proza contemporană, Nr. 1, 3; Revizionismul contemporan și adevărata libertate morală a creatorului, Nr. 9

PIRU AL.: Notă despre critica poeziei (Mario Fubini: „Critica e poezia, saggi e discorsi di teoria letteraria”), Nr. 1; Lucrări monografice (J. Popper: „George Coșbuc”), Nr. 2; Tehnica criticii literare, Nr. 4; În jurul istoriei literare, Nr. 12

POPOVICI AL.: Tinerețea mesajului (Aurel Baranga: „Recolta de aur”; Laurențiu Fulga: „Ultimul mesaj”; L. Bruckstein: „Schimbul de noapte”; Lucia Demetrius: „Cumpăna”), Nr. 10

REGMAN CORNEL: Perpessicius și istoria literară, Nr. 2

RAICU LUCIAN: Critica literară și prezentul, Nr. 4; Realismul socialist și fondul social al literaturii contemporane, Nr. 9

RÎPEANU VALERIU: Reportaje despre Patria socialistă (Horia Liman: „Hotarul soarelui”; Traian Coșovei: „Dobrogea de aur”), Nr. 9

SIMION AL.: Un eveniment cultural (Antologia poeziei românești în limba rusă), Nr. 11

ȘERBAN GEO: Discernămînt în reconsiderări Nr. 5

ȚOIU CONSTANTIN: Valoarea sugestiei în poezie, Nr. 1

TUDOR EUGENIA: Dramatismul autentic și efectele „tari”, Nr. 10

VIANU TUDOR: Shakespeare ca poet al Renașterii, Nr. 2

VITNER ION: Mariana Alcoforado, Nr. 3

CARTEA STRĂINĂ

HERIȘAN S.: Un eseu despre China (Simone de Beauvoir) Nr. 1.

GEORGESCU PAUL ALEXANDRU: Veșmînt spaniol pentru poeziile lui Eminescu, Nr. 7.

CARTEA SOVIETICĂ

ANTON E.: Sensurile Revoluției și opera lui Șolohov, nr. 10.

BRUNEA FOX F.: Boris Polevoi: „Impresii din America” nr. 10.

ELVIN B.: Nil și ceilalți (M. Gorki) nr. 10.

CAZIMIR ȘTEFAN: Pe baricadele revoluției, (Demian Bednii: „Versuri alese”) nr. 10.

DIM L.: Tolstoi despre literatura și arta decadentă, nr. 9.

P. I.: Klara Zetkin: Despre artă și literatură, nr. 12.

ȘERBAN GEO: Lirica Verei Inber, Nr. 10

SUCHIANU D. I.: Eisenstein în românește nr. 11.

CĂRȚI NOI

ALBALA RADU: Un precursor al romanului de aventuri: Apuleius, Nr. 7.

BĂLAN ION: Aurel Gurgheanu: „Zilele care cîntă” Nr. 2.

BALTUCH I.: Duhamel: Nuvele, Nr. 3.

B. E.: Remus Luca: „Cămașa de mire”, Nr. 5.

BUCUR M.: M. Sadoveanu: „Frații Jderi”, Nr. 10.

CĂLIN LIVIU: Mihai Dragomir: „Odă pămintului meu”, Nr. 8; Radu Boureanu: „Umbra stelelor”, Nr. 11.

CHIRIȚESCU FLORIN: Stendhal: „Vanina Vanini”, Nr. 9.

COMARNESCU PETRU: Progresul tipăriturilor privind creația plastică, 1947—1957, Nr. 1.

DUMITRESCU LUCIA: Ilya Ehrenburg: „Pe nerăsuflete”, Nr. 11.

DUMITRESCU N.: Mihai Bubenov: „Nemurire” Nr. 6.

ELVIN B.: F. Brunea Fox: „Hîrca piratului”, Nr. 3 — Veronica Porumbacu: „Lirice”, Nr. 8 — V. Mîndra: „Însemnări despre literatură și teatru”, Nr. 7 —

- Lev Seinin : — „Însemnările unui judecător de instrucție”, Nr. 11.
- FILIMON DOMNICA : A. P. Cehov : Despre munca literară, Nr. 2.
- GORUN SILVIA : Lion Feuchtwanger : „Goya”, Nr. 4.
- GRANEA PAUL : Constantin Prisnea : „După alungarea faraonilor”, Nr. 3
- GRIGORESCU DAN : Al. Șahighian : „De la Tian-San la munții de Jasp”, Nr. 8 — Eugen Frunză : „Liberi și stăpîni”, Nr. 10
- GRIGORESCU ION : Al. Jebeleanu : „Certitudini”, Nr. 9
- HERIȘAN S. : Vasco Pratolini : „Cronica unor bieți îndrăgostiți”, Nr. 7
- HOBANĂ ION : Dimos Rendis : „Copiii Atenei”, Nr. 11
- HOREA ION : Maiakovski : „Tineretului”, Nr. 3 — Dimos Rendis : „Geneză”, Nr. 3 — Prezența poetului (Isakovski : „Versuri alese”), Nr. 8 — Al. Andrițoiu : „Porțile de aur”, Nr. 9
- IACOB R. : Nazim Hikmet : „Versuri alese”, Nr. 1 — Val. Panaitescu : „Satira lui Rabelais”, Nr. 2 — Vercors : „Animalele denaturate”, Nr. 3 — W. Faulkner : „Victorie”, Nr. 5
- IACOBESCU R. : Heinrich Boll : „Unde-ai fost Adame?”, Nr. 6
- LUCA REMUS : Alecu Ivan Ghilja : „Cîntece de drumeție”, Nr. 12
- MUGUR FLORIN : George Dan : „Flori de mare”, Nr. 1
- MANU EMIL : Baudelaire „Florile răului”, Nr. 3
- MARINESCU SANDA : John Steinbeck : „Căluțul roib”, Nr. 5 — Heinrich Stahl : „Un român în lună”, Nr. 11
- MARTIN AUREL : Tudor Arghezi : „Din drum”, Nr. 8
- MĂCIUCĂ C. : Ștefan Gheorghiu : „Cum păna inimii”, Nr. 11
- MUNTEANU IOANA : Maria Dobrowska : „Papa Filip”, Nr. 3
- NEGOIȚESCU I. : Ion Frunzetti : „Ostrovul meu”, Nr. 2 — Boccaccio : „Decameronul” Nr. 3
- ORNEA Z. : Ion Istrati : „Din neagra țărănie”, Nr. 10
- OPREA ALEXANDRU : Nicolae Stoian : „Fierul Dracului”, Nr. 7
- PASCU PETRE : Profira Sadoveanu : „Viața lui Mihail Sadoveanu”, Nr. 1 — Arany Janos : „Versuri alese”, Nr. 4 — Vörös-marty Mihaly : „Opere alese”, Nr. 6 — G. Ciprian : „Măscărici și mizgălici”, Nr. 10
- PAVEL ION : Paul Constant : „Haiducii”, Nr. 2
- PELTZ I. : Jerome K. Jerome : „Trei într-o barcă”, Nr. 5
- POTOPIN ION : Tudor Popescu : „Ultima aventură”, Nr. 4
- PRIBOI TITUS : Asztalos Istvan : „An nou”, Nr. 7
- RADIAN SANDA : Horia Stancu „Cezar Petrescu”, Nr. 3
- RADU I. : Paul Schuster : „Dracul și domnișoara de la mănăstire”, Nr. 6 — Alexandr Bek : „Viața lui Bereskov” Nr. 7 — Romain Rolland : Colas Breugnon”, Nr. 8 — Vilis Lațis : „Primăvara pierdută”, Nr. 9
- RAICU LUCIAN : D. Solomon : „Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu”, Nr. 7 — Mihail Petroveanu : „Umbra stelelor”, Nr. 11
- RÎPEANU VALERIU : Vasile Nicolescu : „Enescu” — Suite lirice — Nr. 7.
- R. L. : Marcel Breslașu : „Dialectica poeziei”, Nr. 9
- SÂNDULESCU AL. Acad. G. Oprescu : „Jurnal de călătorie”, Nr. 8
- ȘERBAN GEO : Mihai Beniuc „Meșterul Manole”, Nr. 3 — Paul Georgescu : „Încercări critice”, Nr. 12
- SIMION EUGEN : Victor Eftimiu : „Oda limbii romîne”, Nr. 2 — Mihai Novicov : „Povestiri despre Doftana”, Nr. 5 — Serghei Esenin : „Poeme”, Nr. 4
- SOLOMON DUMITRU : Eugen Jebeleanu : „Poeți ai libertății”, Nr. 1. — Maria Vlad : „Drumuri”, Nr. 5 — „O poezie a luptei” (Maria Banuș : Poezii), Nr. 8 — Neculai Tăutu : „Cînd au plecat cororii”, Nr. 12
- SOLOMON PETRE : William Blake în romînește, Nr. 8
- SIMION AL. : „O nouă carte despre Ostrovski”, Nr. 8
- TOESCU CRIȘAN : Al. O. Teodoreanu : „Berzele din Boureni”, Nr. 3

- TOIU CONSTANTIN: Nina Cassian: „Dialogul vântului cu marea”, Nr. 2
- TUDOR EUGENIA: Corneliu Leu: „Virsta de aur”, Nr. 2 — Sanda Movilă: „O vară la șipotul fintînilor”, Nr. 3 — Octav Pancu Iași: „Ala-bala-portocala” Nr. 4 — V. Tendriacov: „Hirtoapele”, Nr. 5 — Alexei Tolstoi: „Aelita” Nr. 6 — K. Fedin: „Opere”, vol. V., Nr. 8 — V. Em. Galan: „De la potop încoace”, Nr. 12
- TULBURE VICTOR: L. Bat și Al. Deici: „Taras Sevchenko”, Nr. 9
- VIRGOLICI TEODOR: Cezar Petrescu: „Însemnări de călător, reflecții de scriitor”, Nr. 7 — Valeriu Rîpeanu: „George Mihail-Zamfirescu” Nr. 10
- ZALIS H.: K. Paustovski: „Povestea unei vieți”, Nr. 7
- „Nuovi argomenti”, Nr. 5
 „Nouvelle nouvelle revue française”, Nr. 8, 10
 „Novii Mîr”, Nr. 1
 „Présence africaine”, Nr. 4, 12
 „Probleme ale păcii și socialismului”, Nr. 9
 „Revista literaria de la sociedad de escritores de Chile”, Nr. 5
 „Ruskaia literatura”, Nr. 7, 11
 „Scrisul bănățean”, Nr. 5, 7
 „Steaua”, Nr. 3
 „La table ronde”, Nr. 1
 „Teatr”, Nr. 10
 „Teatrul”, Nr. 10
 „Theatre-Arts”, Nr. 5
 „Tempo presente”, Nr. 2, 11
 „Les temps modernes”, Nr. 3
 „Tribuna”, Nr. 2, 10, 12
 „Vestnik istorii Mirovoi Kulturi”, Nr. 4
 „Viața studentească”, Nr. 3
 „Voprosi literaturi”, Nr. 9
 „Wort in der Zeit”, Nr. 3, 9, 11
 „Znamia”, Nr. 6
 „Zvezda”, Nr. 6

REVISTA REVISTELOR

- „American Literature”, Nr. 1
 „Arta plastică”, Nr. 3 — „Arts”, Nr. 5
 „Cahiers du Sud”, Nr. 2
 „Contemporanul”, Nr. 2, 5, 6, 8
 „Critique”, Nr. 1, 12
 „Diogenes”, Nr. 8
 „Esprit”, Nr. 7, 10, 12
 „Europe”, Nr. 6, 7
 „Figaro Littéraire”, Nr. 4, 9
 „Film”, Nr. 4
 „Flacăra”, Nr. 6
 „Gazeta literară”, Nr. 1, 4, 7, 9, 11
 „Iașul literar”, Nr. 3, 9, 12
 „Inostrannaia literatura”, Nr. 5, 9
 „Jeune Afrique”, Nr. 7
 „Limba română”, Nr. 11
 „Luceafărul”, Nr. 8
 „Lettres françaises”, Nr. 6
 „The london magazine”, Nr. 7
 „Literaturnaia Gazeta”, Nr. 7
 „Lettres nouvelles”, Nr. 3, 12
 „Meanjin”, Nr. 1
 „Mercure de France”, Nr. 7
 „Merkur”, Nr. 8
 „Mirovaia Ekonomika i Mejdunarodnie Otnoșenia”, Nr. 12
 „Neue deutsche Hefte”, Nr. 1, 4, 6
 „Neue deutsche Literatur”, Nr. 1, 6 10
 „Nouvelle critique”, Nr. 1

EDITORIALE

- BRATU HORIA: Lenin și critica literară, Nr. 4
- CROHMĂLNICEANU Ov. S.: Sarcinile criticii literare marxist-leniniste, sarcinile „Vieții românești”, Nr. 6
- VIAȚA ROMÎNEASCĂ: Realismul socialist și literatura noastră nouă, Nr. 9
- VIAȚA ROMÎNEASCĂ: O acțiune cu un caracter inedit, Nr. 12

ESEURI, DIVERSE

- BANUȘ MARIA: Scrisoare d-lui Pierre Gaxotte, de la Academia Franceză, Nr. 10
- CASSIAN NINA: Scrisoare deschisă d-lui Albert Camus, Nr. 5
- CRONICAR: Pentru întărirea principialității marxist-leniniste în critica literară, Nr. 6
- V. R.: Iser și scriitorii, Nr. 5
- *** Salut „Luceafărului”, Nr. 6